



**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA
TUVALET İÇ MEKANI TASARIM KRİTERLERİ
VE KULLANICI ODAKLI BİR YAKLAŞIM:
36-72 AYLIK ÇOCUKLAR ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA
Yüksek Lisans Tezi**

Gül AĞAOĞLU ÇOBANLAR

Eskişehir 2020

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA
TUVALET İÇ MEKANI TASARIM KRİTERLERİ VE
KULLANICI ODAKLI BİR YAKLAŞIM: 36-72 AYLIK
ÇOCUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Gül AĞAOĞLU ÇOBANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İç Mimarlık Anasanat Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Füsun CURAOĞLU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Ağustos 2020

ÖZET

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA TUVALET İÇ MEKANI TASARIM KRİTERLERİ VE KULLANICI ODAKLI BİR YAKLAŞIM: 36-72 AYLIK ÇOCUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Gül AĞAOĞLU ÇOBANLAR

İç Mimarlık Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Temmuz 2020
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Füsun CURAOĞLU

Çocukluk çağı, doğumdan 18 yaşına kadar geçen süre olarak gösterilmektedir. Bu süre, gelişim süreçlerini de içermektedir. Gelişim, çok yönlü karmaşık bir süreçtir ve bu sürecin sağlıklı olarak devam etmesini sağlamak için gelişimin bütün yönlerinin ve gelişimi etkileyen mekansal faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Çocukların kullanıcı olduğu mekanların bu doğrultuda oluşturulması önemlidir. Kullanıcı olarak çocukların yoğunlukta olduğu mekanlara bakıldığı zaman okul öncesi eğitim kurumları önemli bir veri kaynağıdır. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam edilen süreç içerisinde gerçekleşen eğitim süreçlerinden bir tanesi de tuvalet eğitimidir. Bu eğitimin sorunsuz şekilde gerçekleştirilebilmesi için mekansal ihtiyaçların sağlanması gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında, 36-72 aylık çocukların tuvalet kullanım tercihlerini göz önünde bulundurarak okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvaletlerin tasarım kriterleri doğrultusunda kullanıcı odaklı bir yaklaşımla incelenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarına ilişkin mevzuat incelenmiş ve saha gezileri yapılarak mevcut yapı hakkında veri toplanmıştır. Araştırma için gereksinim duyulan veriler mozaik yaklaşımla toplanmıştır. Bu kapsamda, çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşme ve resim yapma tekniğiyle veriler toplanmıştır. Uzmanlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplanan mevcut yapılardan elde edilen veriler, çocuklardan toplanan veriler ve uzmanlardan elde edilen veriler birlikte incelenmiştir. Sonuç olarak, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan mevcut tuvalet alanlarının kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocukların mekansal ihtiyaçlarının ve beklentilerinin değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Gelecek hayatlarında ve eğitimlerine katkı sağlayabilmek için okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarının

kullanıcı ihtiyaçlarının ve mekansal beklentilerinin oluşturulması bu çalışmanın ana çerçevesini belirlemiştir.

Anahtar Sözcükler: Okul ncesi eēitim kurumları, İ mekan tasarımı, Tuvalet alanı tasarımı, Kuşak yapıları, Kullanıcı-mekan ilişkisi.



ABSTRACT

TOILET INTERIOR DESIGN CRITERIA IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONAL AND A USER-ORIENTED APPROACH: A STUDY ON 36-72 MONTHLY CHILDREN

Gül AĞAOĞLU ÇOBANLAR

Department of Interior Design
Programme in Anadolu University, Graduate School of Fine Arts, July 2020
Supervisor: Dr. Füsün CURAOĞLU

Childhood is shown as the period from birth until the age of 18. This period also includes development processes. Development is a multi-faceted, complex process, and in order to keep this process healthy, all aspects of development and spatial factors affecting development must be known. It is important to design spaces where children are users in this direction. Preschool education institutions are an important source of data when it comes to places where children are concentrated as a user. One of the educational processes that take place in the process of continuing preschool education institutions is toilet education. Spatial needs must be met in order to perform this training without any problems.

Within the scope of this study, considering the toilet usage preferences of 36-72 months old children, it was examined with a user-oriented approach in line with the design criteria of toilets in preschool education institutions. Legislation regarding preschool education institutions has been examined and data has been collected about the existing structure by making field trips. The data needed for the research were collected with a mosaic approach. In this context, data was collected through semi-structured interview and painting technique with children. Semi-structured interviews were held with experts. The data obtained from the existing structures collected, the data collected from the children and the data obtained from the experts were examined together. As a result, it was determined that the spatial needs and expectations of children in the 36-72 months group as a user of the existing toilet areas in preschool education institutions have varied. Creating the user needs and spatial expectations of the toilet areas in preschool education institutions to contribute to their future lives and their education determined the main framework of this study.

Keywords: Preschool education institutions, Interior design, Toilet space design, Generation structures, User-space relationship.



ÖNSÖZ

Akademisyen olarak çalışmalarımın onun izinden gitmem için bana güç ve umut veren Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ü özlemle anıyor ve saygılarımı sunuyorum.

Emeğini, desteğini ve ilgisini esirgmeden bilgisini ve tecrübelerini benimle paylaşan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Füsun CURAOĞLU'na tüm süreç boyunca verdiği akademik destekten, çalışmanın ve paylaşmanın verdiği keyifli tüm samimiyetiyle göstermesinden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Tezime yaptığı yapıcı yorumlar için ve meslek adına paylaştığı değerli tecrübeler ve katkılar için sayın hocam Prof. Buğru Han Burak KAPTAN'a teşekkürlerimi sunuyorum. İlgiliyle tezimi değerlendirerek yorumlarıyla katkı sağlayan sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Meltem YALÇIN'a ilgisi için teşekkür ediyorum.

Desteğini esirgmeden her zaman yanımda olduğunu bildiğim, sevgisiyle kalbimi ısıtan sevgili annem Prof. Dr. Esmahan AĞAOĞLU'na hayatım boyunca gösterdiği emekleri için şükranlarımı sunuyorum.

Hayatımı paylaşıırken sayesinde çok şey öğrendiğim, birlikte aynı yoldan yürürken kendimi şanslı hissettiğim sevgili eşim İbrahim ÇOBANLAR'a destekleri ve varlığı için teşekkür ediyorum.

Tezimi ilgiyle okuyarak bilgilerini aktaran Dr. Öğr. Üyesi Mine BAŞAL'a hayatım boyunca göstermiş olduğu destekten dolayı teşekkür ediyorum.

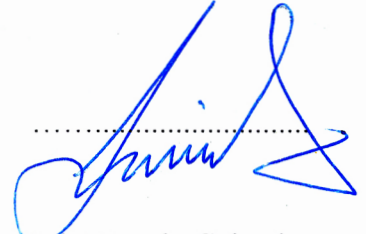
Tez sürecimde destekleriyle güç veren tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca bilgileriyle besleyen bütün hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Hayatım boyunca kalbimde taşıyacağım sevgili babama,

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.



Gül Ağaoğlu Çobanlar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xiv
GÖRSELLER DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Sorun	4
1.2. Amaç	5
1.3. Önem	6
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Tanımlar.....	6
2. ALANYAZIN	8
2.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanıcı Olarak 36-72 Aylık Çocukların Gelişim Özellikleri	8

2.1.1. 36-72 aylık çocukların gelişim alanları	9
2.1.1.1. Fiziksel (motor) gelişim	11
2.1.1.2. Bilişsel gelişim	13
2.1.1.3. Duygusal - sosyal gelişim	16
2.1.1.4. Dilsel gelişim	18
2.2. Çocuklarda tuvalet eğitimi ve öz bakım becerileri	24
2.2.1. Aile içi tuvalet eğitimi ve öz bakım	25
2.2.1.1. Aile içi tuvalet Eğitimi	26
2.2.1.2. Öz bakım becerileri	28
2.2.2. Okul öncesi kurumlarda öz bakım becerileri.....	30
2.2.2.1. Mekan ve öz bakım ilişkisi.....	32
2.3. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Mekan Algısı ve Mahremiyet Kavramı.....	33
2.3.1. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim dönemlerine göre mekan algısı	38
2.3.1.1. Çocuklarda duyuşal-motor dönemindeki mekan algısı.....	39
2.3.1.2. Çocuklarda işlem öncesi dönemdeki mekan algısı	41
2.3.1.3. Çocuklarda somut işlemler dönemindeki mekan algısı	43
2.3.2. Okul öncesi dönem çocuklarının mahremiyet algısı	46
2.4. Okul Öncesi Kurumlarda Islak Hacim Alanlarının İncelenmesi	50
2.4.1. Islak hacimlerin mekan bölümleri	51
2.4.1.1. Tuvalet bölümü	52

2.4.1.2. <i>El yıkama alanları</i>	53
2.4.2. Islak hacim mekanlarının plan tipleri	54
2.4.2.1. <i>Plan tiplerinin örneklendirilmesi</i>	56
2.4.3. Islak hacim mekanlarında kullanılan ürünler	59
2.4.3.1. <i>Ölçülerin incelenmesi</i>	61
2.4.4. Ürün- kullanıcı ilişkisinin incelenmesi	65
2.5. Değişen Kuşak Yapıları ve Kuşaklar Arası Farklılıklar	69
2.5.1. X kuşağı çocuklarının özellikleri	71
2.5.2. Y kuşağı çocuklarının özellikleri	72
2.5.3. Z kuşağı çocuklarının özellikleri	74
2.5.4. Alfa kuşağı çocuklarının özellikleri	75
2.5.5. Kuşaklar arası farklılıklar ve benzerliklerin incelenmesi	77
2.6. Kullanıcı Odaklı Tasarım Kavramı ve Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanıcı Odaklı Örnekler	80
2.6.1. Kullanıcı odaklı tasarım kavramı	81
2.6.1.1. <i>Kullanıcı odaklı mekan tasarımı</i>	83
2.6.2. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet alanlarının tasarımında kullanıcı odaklı yaklaşımlara örnekler	87
2.6.2.1. <i>Dünyadan örnekler</i>	87
2.6.2.1.1. <i>Almanya</i>	88
2.6.2.1.2. <i>Japonya</i>	92
2.6.2.1.3. <i>Avusturalya</i>	96

2.6.2.2. Türkiye	97
3. YÖNTEM	104
3.1. Araştırma Modeli	104
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	107
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği ve Aracı.....	108
3.4. Araştırma Verilerinin Analizi	110
3.5. Geçerlik ve Güvenilirlik	113
4. BULGULAR VE YORUM	114
4.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Mevcut İç Mekan Uygulamalarının Analizi.....	116
4.1.1. Altın Çocuk Akademi Batıkent tuvalet alanı analizi	127
4.1.2. Altın Çocuk Akademi Sümer tuvalet alanı analizi	131
4.1.3. Altın Çocuk Akademi Yenikent tuvalet alanı analizi	135
4.1.4. Kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocukların okul öncesi kurumlardaki tuvaletlerle ilgili beklentileri, çekinceleri ve tasarım önerileri	138
4.1.4.1. <i>Islak hacim olarak tuvalet alanlarının tasarım parametrelerinin incelenmesi</i>	138
4.1.4.1.1. <i>Mekan bölümleri</i>	145
4.1.4.1.2. <i>Mekansal donatılar</i>	151
4.1.4.1.1. <i>Malzeme</i>	156
4.1.4.1.1. <i>Aydınlatma</i>	162
4.1.4.1.1. <i>Teknoloji tabanlı tasarımlar</i>	164
4.1.4.1.1. <i>Hijyen</i>	168

4.1.5. Okul öncesi kurumlarda bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarının tasarımı sürecinde uzman görüşleri	170
4.1.5.1. <i>Islak hacim olarak tuvalet alanlarının tasarım parametrelerinin incelenmesi</i>	170
4.1.5.1.1. <i>Mekan bölümleri</i>	178
4.1.5.1.2. <i>Mekansal donatılar</i>	181
4.1.5.1.3. <i>Malzeme</i>	182
4.1.5.1.4. <i>Aydınlatma</i>	185
4.1.5.1.5. <i>Teknoloji tabanlı tasarımlar</i>	186
4.1.5.1.6. <i>Hijyen</i>	187
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	189
KAYNAKÇA	202
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Gelişim dört boyutu	10
Tablo 2.2. 36-48 ay gelişim alanları	21
Tablo 2.3. 48-60 ay gelişim alanları	21
Tablo 2.4. 60-72 ay gelişim alanları	22
Tablo 2.5. Piaget duyuşal-motor gelişim döneminde gelişim özellikleri.....	40
Tablo 2.6. Topolojik, projektif ve metrik mekan özellikleri	45
Tablo 2.7. Kuşak özelliklerinin gösterimi	77
Tablo 2.8. Kullanıcı odaklı mekan tasarım süreci	85
Tablo 3.1. Katılımcıların okullara göre dağılımı	107
Tablo 3.2. Katılımcıların doğum yıllarına göre dağılımları	108
Tablo 3.3. Araştırma verilerinin analiz grafiğı	111
Tablo 5.1. Tasarım parametrelerinin mevcut yapılarla, çocuklardan toplanan veriler ve uzmanlardan toplanan verilerle karşılaştırılması	190
Tablo 5.2. Mekan bölümleri	191
Tablo 5.3. Mekansal donatılar	192
Tablo 5.4. Malzeme	193
Tablo 5.5. Aydınlatma	193
Tablo 5.6. Teknoloji tabanlı tasarım	194
Tablo 5.7. Hijyen	195

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1.	Gelişim sürecinde zihinsel ve mekansal algı ilişkisi	37
Görsel 2.2.	Çevre, düzen ve süreklilik ilişkisini gösteren bir çocuk resmi	42
Görsel 2.3.	El yıkama bölümü	54
Görsel 2.4.	Tuvalet girişi plan çizimi	57
Görsel 2.5.	Plan tipi örnekleri.....	58
Görsel 2.6.	Vitra çocuk klozeti tasarımı	60
Görsel 2.7.	Creavit çocuk lavabo tasarım	60
Görsel 2.8.	Klozet ve sifon yüksekliği görünüşü	61
Görsel 2.9.	Lavabo ile çevre ilişkisi	62
Görsel 2.10.	Pisuar ölçüleri	63
Görsel 2.11.	Pisuar ile çevre ilişkisi	64
Görsel 2.12.	Asma aparatı	64
Görsel 2.13.	Lavabo ve çocuk ilişkisi	66
Görsel 2.14.	Yetişkin lavabosu ve çocuk ilişkisi	67
Görsel 2.15.	El yıkama alanı ve çocuk ilişkisi	68
Görsel 2.16.	Pollenfeld Anaokulu tuvalet alanı	89
Görsel 2.17.	Weltenbummler okulu tuvalet alanı	91
Görsel 2.18.	Ogura Asahi okulu tuvalet alanı	93
Görsel 2.19.	AM Anaokulu tuvalet alanı	95
Görsel 2.20.	NUBO okulu tuvalet alanı	96
Görsel 2.21.	Büyükçekmece Batıkent Eğitim Kurumları tuvalet alanı	98

Görsel 2.22. Büyükçekmece Batıkent Eğitim Kurumları kız öğrenci tuvalet alanı.....	99
Görsel 2.23. Büyükçekmece Batıkent Eğitim Kurumları erkek öğrenci tuvalet alanı..	99
Görsel 2.24. Şirin Minikler Akademisi Batıkent tuvalet alanı	101
Görsel 2.25. Şirin Minikler Akademisi Batıkent tuvalet alanı	102
Görsel 3.1. Yöntem- süreç grafiği	106
Görsel 4.1. Batıkent Altın Çocuk Akademisi giriş kat planı	117
Görsel 4.2. Batıkent Altın Çocuk Akademisi 1. kat planı	118
Görsel 4.3. Batıkent Altın Çocuk Akademisi 2. kat planı	119
Görsel 4.4. Sümer Altın Çocuk Akademisi 1. Kat planı	121
Görsel 4.5. Sümer Altın Çocuk Akademisi 2. Kat planı	122
Görsel 4.6. Sümer Altın Çocuk Akademisi 3. Kat planı	123
Görsel 4.7. Yenikent Altın Çocuk Akademisi giriş kat planı	124
Görsel 4.8. Yenikent Altın Çocuk Akademisi 1. kat planı	125
Görsel 4.9. Yenikent Altın Çocuk Akademisi 2. kat planı	126
Görsel 4.10. Altın Çocuk Akademisi Batıkent tuvalet planları	128
Görsel 4.11. Altın Çocuk Akademisi Batıkent tuvalet fotoğrafları	129
Görsel 4.12. Altın Çocuk Akademisi Sümer tuvalet alanı	132
Görsel 4.13. Altın Çocuk Akademisi Sümer tuvalet alanı uygulama eskizi planı	132
Görsel 4.14. Altın Çocuk Akademisi Sümer tuvalet	133
Görsel 4.15. Altın Çocuk Akademisi Yenikent tuvalet plan eskizi	136
Görsel 4.16. Altın Çocuk Akademisi Yenikent tuvalet fotoğrafları	136
Görsel 4.17. Katılımcı olarak 36-72 ay grubu çocukların Nvivo teması.....	140
Görsel 4.18. Çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen kelime bulutu	143
Görsel 4.19. Ç19 resim çalışması	144

Görsel 4.20. Ç9 resim çalışması	146
Görsel 4.21. Ç7 resim çalışması	147
Görsel 4.21. Ç12 resim çalışması	148
Görsel 4.22. Ç4 resim çalışması	149
Görsel 4.23. Ç3 resim çalışması	150
Görsel 4.24. Ç8 resim çalışması	151
Görsel 4.25. Ç22 resim çalışması	153
Görsel 4.26. Ç17 resim çalışması	154
Görsel 4.27. Ç23 resim çalışması	155
Görsel 4.28. Ç25 resim çalışması	157
Görsel 4.29. Ç11 resim çalışması	159
Görsel 4.30. Ç10 resim çalışması	160
Görsel 4.31. Ç18 resim çalışması	161
Görsel 4.32. Ç1 resim çalışması	162
Görsel 4.33. Ç20 resim çalışması	164
Görsel 4.34. Ç6 resim çalışması	165
Görsel 4.35. Ç16 resim çalışması	166
Görsel 4.36. Ç15 resim çalışması	167
Görsel 4.37. Ç2 resim çalışması	169
Görsel 4.38. Uzman görüşleri Nvivo teması	172
Görsel 4.39. Uzman görüşleri kelime bulutu	175

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı

NEA. : Singapur Ulusal Çevre Ajansı

COPEH: Çevre Sağlığı Uygulama Kuralları



1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesi “çocuk” tanımını; “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” şeklinde ifade etmiştir (http-1). Çocukluk çağı, doğumdan 18 yaşına kadar geçen süre olarak gösterilmiştir. Bu süre, gelişim süreçlerini de içermektedir. Gelişim, çok yönlü karmaşık bir süreçtir ve bu sürecin sağlıklı olarak devam etmesini sağlamak için gelişimin bütün yönlerinin ve gelişimi etkileyen mekansal faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalara göre gelişim, kendi içinde belirli özellikler açısından bütünlük sağlayan ve birbirleriyle de etkileşim halinde olan gelişim alanları ile dönemlerine ayrılmaktadır (Senemoğlu, N. 2018. s.18).

Gelişim dönemleri, ortak özellikleri kapsayan yaş aralıkları olarak ifade edilir. Ortak özellikler bağlamında, 0-2 yaş, 2-6 yaş, 6-12 yaş ve 12-18 yaş aralıkları gibi süreçlerde çocukların gelişimleri incelenmektedir. Çalışma kapsamında okul öncesi eğitim kurumlarında kullanıcı olan çocuklar ele alınmıştır. Bu bağlamda, 36-72 aylık çocuklar gelişim dönemlerine göre, eğitim kurumlarında yer almaya başlamaları nedeniyle, ortak özellik anlamında birlikte ele alınmışlardır. Gelişim alanları bakımından; fiziksel (motor), bilişsel, duygusal - sosyal ve dilsel gelişim olarak ayrılmaktadırlar. Bu dönemler ve alanlar çocukların yeterliliklerini, mekansal ihtiyaçlarını ve beklentilerini anlamak için önemli görülmektedir.

Çocukların belirtilen gelişim dönemleri içerisinde aldıkları ve kazandıkları farklı eğitimler ve edinimler bulunmaktadır. Bunlardan biri de tuvalet eğitimi ve özbakım becerilerinin kazanımı olarak görülmektedir. Tuvalet eğitimi sürecinde kaslarını kontrol etmeyi ve donatı elemanlarına ya da lazımlık gibi ürünler kullanmayı öğrenerek geliştirmektedir. Bununla beraber özbakım becerilerinin gelişimi sayesinde kendisinin ve çevresinin temizliğini sağlamayı öğrenmektedir. Bu gelişim adımları sürecinde kullandıkları mekanları onların öğrenme süreçlerine etki etmektedir. Kullandıkları mekanların onların gelişimlerine, ihtiyaçlarına, beklentilerine, algılarına uygun olarak çocuklarla birlikte tasarlanması gerektiği düşünülmektedir.

Çocukların gelişim alanlarıyla ilişkili olarak mekan algılarının da gelişim gösterdiği bilinmektedir. Bu süreçte, çevrelerini algılamak için farklı duyu organlarını kullanılmaktadır. Bu duyuların gelişimi bilişsel gelişimle paralel olarak ilerlemektedir. Bilişsel gelişim alanında çalışmalarıyla bilenen Piaget'in (1896-1980) bilişsel gelişim

kuramına göre çocuklar yaş aralıklarına göre gelişim dönemlerine ayrılmaktadır. Bu dönemler duyuşal-motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler dönemi olarak dört evrede incelenmektedir (Senemoğlu, N. 2018. s.40). Belirtilen evreler içinde çocukların mekan algıları gelişmekte ve çevreleriyle olan ilişkileri değişim göstermektedir. Mekanın algılanma sürecini açıklamak için Piaget tarafından üç tür saptama yapılmıştır. Bu mekansal ilişkiler “ilk olarak temelde uzaklık kavramına dayanan ve şekillerin (figüre) eşdeğerliliğinin, matematiksel eşitliğe bağlı olduğu metrik (ya da Euclidci) mekan ilişkileridir. Buna karşılık ikinci türdeki, yani projektif mekan ilişkilerinin temelini düz çizgi oluşturur. Üçüncü türdeki topolojik mekan, tamamen belli bir biçimin içerisinde var olan niteliksel ilişkilere dayanır (komşuluk, kopukluk, çevrelemek gibi)” şeklinde üç farklı başlıkta açıklanmıştır (Akarsu, F. 1984. s.32). Bu ilişkiler tezin ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak ele alınacaktır. Mekan algılama süreci topolojik, projektif ve metrik mekan olarak üç evreye ayrılmaktadır.

Belirlenen mekansal ilişkiler, çocukların bilişsel gelişim dönemleri ile paralellik göstermektedir. Ek olarak, aynı evreler içinde çocukların mekan algısı kavramıyla ilişkili olarak mahremiyet kavramı da ön plana çıkmaktadır. Mahremiyet kavramı da bilişsel gelişim süreçleriyle paralel olarak değişim göstermektedir. Bu bağlamda, ilerleyen bölümlerde önce çocuk ve mahremiyet kavramının ilişkisi incelenmiş, sonra tuvalet gereksinimi ve mahremiyet kavramlarına değinilmiştir. Bu bilgilerin mekânsal karşılıklarına ulaşmak için mekan ve mahremiyet ilişkisi incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, kullanıcı olarak çocukların mahremiyet kavramlarını tuvalet kullanım süreçlerinde anlayarak, onların kullanıcı olduğu tuvalet alanlarına ilişkin mekânsal analizler yapılmıştır. Sonuç olarak, mekan algısı ve mahremiyet kavramları incelenmesiyle birlikte okul öncesi eğitim kurumlarındaki ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarının kullanımı detaylandırılmıştır. Tuvalet alanında bulunan mekansal bölümler, donatı elemanları, malzemeler, ölçüler, kapı tercihleri ve aydınlatma önerileri hakkında veriler incelenmiştir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanları incelendiğinde yemek alanları, mutfaklar ve tuvalet alanı olmak üzere üç farklı mekânsal işleve sahip olduğu görülmektedir. Bu bölümlerin tasarımlarıyla ilgili bilgiler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kriterler ile belirlenmektedir. Islak hacim alanlarının konumu, diğer alanlara yakınlığı, malzeme seçimleri ve ölçüleriyle ilgili bilgiler 2012 yılında 8106 sayılı

makam oluru ile yürürlüğe giren Özel Öğretim Kurumları Standartları Yönergesinde yer almaktadır.

Mevzuatta belirtilen bilgilere göre tasarımların uygulanması gerekmektedir. İlgili mevzuata göre ıslak hacim alanlarından biri olan tuvalet alanı için ayrılan bölümlerin oyun alanlarına yakın olması, doğal aydınlatma ve havalandırma olanaklarının doğru planlanması gerekmektedir. Bu süreçte, çocuklarının beden ölçüleri, fiziksel süreçleri göz önünde bulundurularak ölçülendirmenin yapılması gerektiği belirtilmektedir.

İlgili mevzuata ek olarak, uluslararası tuvalet tasarım kriterleri incelendiğinde, kamusal alan tuvaletleri ile okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvaletlerin tasarımı belirlenen ölçüler, kullanılan malzeme ve donatı elemanlarının kriterleri açısından örtüşmektedir. Belirlenen kriterler doğrultusunda okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet alanları tasarlanmaktadır; ancak, kullanıcı olarak çocukların karakteristik özellikleri, mekansal beklentileri ve ihtiyaçları da önemli görülmektedir. Tasarım uygulama kararları çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal-sosyal ve dilsel gelişim alanlarına göre belirlenirlensede, kullanıcı olarak çocukların görüşlerinin yeterince süreç içerisinde yer almadığı görülmektedir.

Çocuklarda bir diğer taraftan gelişim dönemleri ve alanlarının zaman içinde farklılaştığı bilinmektedir. Çalışmanın konusu gereği, 36-72 aylık çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarında yer aldıkları için ortak dönem kabul edilmiştir. Ancak, yapılan araştırmalara göre kuşakların değişim içinde olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, 36-72 ay aralığında olan çocukların bağlı olduğu kuşak alanında araştırma yapılmıştır. Bu nedenle, gelişim alanları, kuşaklar arası değişimler üzerinden incelenmiştir. Değişen kuşaklarla birlikte, çocukların beklentilerinin ve yeterliliklerinin değiştiği saptanmıştır.

Kuşaklara göre bireylerin yeterlilik, ihtiyaç ve beklentilerinin farklılık göstermesi, tasarımcıları da etkilemektedir. Tasarımcıların kullanıcı odaklı yapacak oldukları çalışmalar hedef kitle göz önüne alınarak farklılaşmaktadır. Çalışma kapsamında, güncel mevzuatlar ve uluslararası standartları, dönemin kullanıcıları olan (36-72 aylık çocuklar) Alfa kuşağının karakteristik özellikleri bağlamında incelenmiştir. Çalışmada, farklı ülkelerden alınan örnekler üzerinden ıslak hacim alanları örneklendirilmiştir. 36-72 aylık çocuklardan elde edilen veriler ve yapılan çalışmalar ışığında; mevzuatlar, uluslararası standartlar ve tasarım kriterleri kullanıcı odaklı mekan tasarımı kavramı üzerinden tartışılmıştır.

1.1. Sorun

Çocukluk dönemi, doğumdan itibaren başlayan ve 18 yaşına geçen süre olarak belirtilmektedir (UNICEF, 2004). Bu süreç içerisinde farklı alanlarda gelişim göstererek, gelecek yaşantısının temellerini oluşturulmaktadır. Bu doğrultuda, gelişim, çok yönlü ve karmaşık bir süreç olarak görülmektedir. Gelişim döneminin sağlıklı olarak devam etmesi için gelişimin bütün yönlerinin bilinerek, süreç içerisindeki ihtiyaçlarının karşılanması ve gerekli desteğin verilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalara göre gelişim, kendi içinde belirli özellikler açısından bütünlük sağlayan ve birbirleriyle de etkileşim halinde olan gelişim alanları ile dönemlerine ayrılmaktadır (Senemoğlu, N. 2018. s.18).

Gelişim dönemleri, belirlenen ortak özelliklere göre yaş aralıkları olarak ifade edilmektedir. Belirlenen ortak özellikler doğrultusunda, 0-2 yaş, 2-6 yaş, 6-12 yaş ve 12-18 yaş aralıkları olarak gruplanmaktadır. Gelişim dönemleri içerisinde yer alan 36-72 ay grubu çocukların okul öncesi eğitime başladığı ve devam ettiği dönem olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda, 36-72 aylık çocukların eğitim kurumlarına başlamaları nedeniyle, ortak özellik olarak ele alınmıştır. Bu dönem içerisindeki gelişim alanları; fiziksel (motor), bilişsel, duygusal - sosyal ve dilsel gelişim olarak ayrılmaktadırlar. Bu dönemlerin ve alanların incelenmesi, çocukların yeterliliklerini, ihtiyaçlarını ve beklentilerini anlamak için önemli görülmektedir.

Bu bağlamda, gelişim dönemleriyle ve alanlarıyla paralel olarak, çocukların mekan algıları da gelişim göstermektedir. Okul öncesi dönemdeki çocukların mekan algısının oluşumu gelişim dönemleriyle paralel olarak ilerlemektedir. Altman ve Chemers (1980; 43) “çocukta mekan algısı süreci yaklaşık 1 yaşında, çocuğun etrafındaki nesnelerin ona görünmese dahi var olmaya devam ettiğini anlamasıyla başlar” şeklinde mekan algısının gelişiminin başlangıç aşamasını belirtmiştir. Çocukların bilişsel gelişimleri alanında çalışmaları olan Piaget, yaşlara bağlı olarak mekan algısının gelişim evrelerini belirlemiştir. Bu bağlamda, Piaget’in bilişsel gelişim evreleri “duyusal-motor (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş) ve soyut işlemler dönemi (11 ve üstü)” olarak tanımlamaktadır (Senemoğlu, N. 2018. s.41). Belirlenen dönemler içerisinde çocukların mekan algıları gelişim göstermekte ve çevreleriyle kurduğu ilişki de değişim göstermektedir.

Mekan algısının gelişimiyle birlikte mahremiyet algısı da gelişmektedir. Çocukların mahremiyet algılarının gelişimi ve bu doğrultuda çevresiyle kurduğu ilişki önemli görülmüştür. Mahremiyet kavramının gelişmesiyle birlikte kullanıcı olarak

çocuklara uygun mekansal çözümler gerekmektedir. Bu bağlamda, mekan ve mahremiyet algısıyla birlikte okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarının incelenmesi gerekli görülmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda, okul öncesi eğitim kurumlarında kullanıcı olan 36-72 ay grubu çocukların kuşak farklılıkları ve buna bağlı olarak ilgili mevzuat ile standartların incelenmesi önemli görülmüştür. Bu bağlamda yapılan alanyazın taramasına göre okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet alanlarının kuşak yapılarına göre incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Ek olarak, alanyazın taramasında 36-72 ay grubu çocukların kullandığı tuvalet alanlarının çocuklarla birlikte kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımı ile incelendiği çalışmaların eksikliği tespit edilmiştir. Bu nedenle alanyazındaki bu boşluğu doldurmak ve uygulamaya rehberlik edecek veriler sunmak adına okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet alanlarının kullanıcı olan çocukların gelişim özellikleri, mekan ve mahremiyet algısı, tuvalet eğitim süreci, mekan ile öz bakım becerilerinin ilişkisi ve kuşak farklılıkları göz önünde bulundurularak çocuklarla birlikte kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımıyla incelenmesi araştırılmaya değer görülmüştür.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, 36-72 aylık çocukların tuvalet kullanım tercihlerini göz önünde bulundurarak okul öncesi kurumlardaki tuvaletlerin tasarım kriterleri doğrultusunda kullanıcı odaklı bir yaklaşımla incelenmesidir. Amaca ilişkin olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır;

1. Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar için tuvalet mekanlarının mevcut yapısı nasıldır?
 1. a. Okul öncesi kurumlardaki mevcut tuvalet iç mekan uygulamaları nasıldır?
2. 36-72 aylık çocukların okul öncesi kurumlardaki tuvaletlerin tasarımına ilişkin ilgili beklentileri nelerdir?
 - 2.a. 36-72 ay grubundaki çocukların kamusal alan olarak tuvalet kullanımlarıyla ilgili çekinceleri nelerdir?
 - 2.b. 36-72 ay grubundaki çocukların kamusal alan olarak tuvalet kullanımlarıyla ilgili beklentileri nelerdir?
3. Okul öncesi eğitim kurumlarını tasarlama sürecinde iç mekan tasarımcılarının önem verdikleri tasarım parametreleri nelerdir?

3.a. Okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanlarının tasarlama sürecinde uzmanların tasarım yaklaşımlarının benzeşen yönleri nelerdir?

3.b. Okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanlarının tasarlama sürecinde uzmanların tasarım yaklaşımlarının ayrışan yönleri nelerdir?

1.3. Önem

Çocuklar ile birlikte yürütülen çalışmalar sonucunda aşağıda verilen faydalara ulaşılması amaçlanmaktadır;

1. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ilgili mevzuatın geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
2. Yeni kuşak çocukların mekansal beklentilerini ve karakteristik özelliklerine uygun tuvalet tasarım kriterlerinin ortaya konulacağı düşünülmektedir.
3. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvaletlerin tasarım kriterleri alanındaki alanyazınına katkı sağlayacağı umulmaktadır.
4. Bu alanda çalışan içmimarların okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet tasarım süreçlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitimlerine devam eden 36-72 aylık çocukların tuvalet kullanım tercihlerinin tasarım kriterleriyle ilişkili olarak kullanıcı odaklı yaklaşımla incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmanın sınırlılıkları şunlardır;

1. Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların yaşları 36-72 ay grubu olarak sınırlandırılmıştır.
2. Çalışma yapılacak okul öncesi eğitim kurumları Eskişehir ili ile sınırlıdır.
3. Çalışmanın yapılacağı kurumlar özel bağımsız okullar olarak sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Kullanıcı: İhtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanması amacıyla tasarım çözümlerinden yararlanan kişidir.

Kullanıcı Odaklı Tasarım: Tasarlama eyleminin başlangıcıyla başlayan ve ürün-kullanıcı etkileşiminin başlamasıyla da devam eden süreci kullanıcı bakış açısıyla inceleyen tasarım yaklaşımı.

Tuvalet alanı: Yapı içerisinde yer alan ıslak hacim alanlarından biridir. Tuvalet ve el yıkama bölümlerinden oluşmaktadır.



2. ALANYAZIN

Bu bölümde, çalışmada konu ve anlam bütünlüğünü sağlamak adına kavramsal ve kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Konu ile ilgili olan kavramlar yerli ve yabancı literatür çalışmasıyla incelenmiştir. Okul öncesi kavramı, 36-72 aylık çocukların gelişim alanları, değişen kuşak yapıları, ıslak hacim alanlarının tasarım kriterleri, kullanıcı odaklı tasarım kavramı ve ıslak hacim alanlarının tasarımında kullanılan kullanıcı odaklı yaklaşımlardan örnekler alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

2.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanıcı Olarak 36-72 Aylık Çocukların Gelişim Özellikleri

Okul öncesi dönem, çocukların gelişim süreçleri açısından önemli derecede ilerleme kaydetme noktasıdır. Özellikle kişilik gelişimi ile sosyal gelişim açısından son derece kritik bir dönemdir (Oruç, C., Tecim, E. ve Özyürek, H. 2011.. s.307). Gürkan'ın Okul Öncesi Eğitime Giriş kitabında belirtildiği gibi; “Okul öncesi eğitim, çocuğun doğumundan ilköğretime başladığı ana değin süren ve onun tüm yaşantılarını kapsayan bir süreçtir. Okul öncesi eğitim çocuğun tüm gelişim alanlarını destekler ve ona temel bilgi ve beceriler kazandırarak onu ilköğretime hazırlar” (Gürkan, T. 2011. s.14).

Okul öncesinin doğumdan ilköğretime kadar olan kısmı kapsadığı vurgulanmaktadır. Haluk Yavuzer ise “okul öncesi eğitimin amaçlarından biri de, çocuğun anaokulunda kendi kişiliğine karşı olumlu bir tutum geliştirmesidir. Çocuğun okul öncesi eğitimi sırasında yaşantıları mutlu ve anlamlı olursa, ilkokula kendine yönelik olumlu duygularla başlaması ve başarı olasılığını arttıracaktır” şeklinde belirterek okul öncesi eğitimin önemine dikkat çekmiştir (Yavuzer, H. 2017. s.210). bu kapsamda, çocuğun kendini tanımasına, yetenekleri doğrultusunda hareket etmesine ve yaşlılarından onu ayıran özellikleri bulmasına okul öncesi eğitimin önemini yeniden vurgulamak gerekmektedir.

Bu dönem içerisinde “Çocukların dünyayı algılamaları ve tanımaları için, kendi vücutlarını kullanarak yaptıkları deneyler ve bunlardan edindikleri bilgiler son derece önemlidir. Bu doğrultuda, gelişim sürecinde motor gelişim, algısal değişim ve zihinsel gelişimi birbirinden ayrı düşünmek çok zordur” (Aytekin, Ç. 2017. s.63). Bu bağlamda, gelişim alanları olarak görülen fiziksel, bilişsel, duygusal-sosyal ve dil gelişimlerini sağlamada okul öncesi kurumların katkısının önemli olduğu bilinmektedir. Gelişim alanları içerisinde 36-72 aylık çocukların gelişimlerinin ayrı ayrı ele alınması

gerekmektedir. Tez kapsamında doğru verilere ulaşılabilmesi için, öncelikle çocukların gelişimleri bağlamında yapılacak araştırmanın yapılandırılması gerekmektedir.

2.1.1. 36-72 aylık çocukların gelişim alanları

36-72 aylık çocuklarının gelişim alanlarının incelenmesinin nedeni bu yaş aralığının Milli Eğitim Bakanlığının 29072 sayılı Yönetmeliği gereğince 36-66 aylık çocukların okul öncesi kurumlara gitmesi gerektiği yaş aralığı olarak belirtilmesidir (MEB, 2014). Ancak, ilkokula başlama yaşının veli dilekçesi veya doktor raporu ile bir yıl daha ertelenebildiği bilinmektedir. Bu durumun sonucu olarak, 36-72 aylık çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında aktif olarak bulundukları bilindiği için gelişim dönemleri kapsamında bu yaş aralığı belirlenmiştir.

36-72 ay grubu çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına başladığı süreçte gelişimsel ilerlemeleri devam etmektedir. Oruç vd., (2011, s.307)'e göre; “Bu dönem ön ergenlik dönemi olarak adlandırılan bir dönem olduğu için önem kazanmaktadır. Ben-merkezcilik, merak ve öğrenme isteği, animizm ve antropomorfizm, karşılıklılık ve sosyalleşme, model arama gibi durumlar 3-6 yaş grubu çocuklarının genel özellikleri olarak belirtilmektedir” (Oruç, V., Tecim, R. ve Özyürek, H. 2011. s.307). Belirtilen özelliklerin 36-72 ay grubu çocuklarda görülmesi gelişim sürecinin olağan bir sonucudur. “Özelliklerden ilki olan ben-merkezcilik kısaca çocuğun ben-merkezcil düşünmesi ya da hayatın merkezine tamamen kendisini yerleştirmesi onun kendisi dışındaki varlıkları yok saydığı anlamına gelmemekle birlikte belirli düzeyden sonra problem teşkil eder” (Dubow, E. F. ve Miller, L. S. 1996. s.117.). Piaget tarafından bu dönem 6 yaşın bitimine kadar daha katı şekilde devam eden bir dönem olarak belirtilmektedir (Piaget, J. 2002. s.206.)

Haluk Yavuzer'in 36-72 ay grubunun başlangıcı olarak 36 aylık çocuğu; “3 yaşından itibaren oyun çağına giren çocuk, motor becerilerinin gelişmesiyle çevre üzerinde egemenlik kurmakta ve bunu giderek genişletmektedir” olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda Yavuzer, 36-72 ay grubu çocukların “sayı sayma, şarkı, şiir öğrenme ve çevresindeki dünya hakkında sorular sorma gibi alanlarda dil ve bilişsel yeteneklerini ilerletmektedir” (Yavuzer, H. 2017. s.185). Bu süreçte çocuk, çevresiyle daha çok bене dönük durumdan daha sosyal bir duruma doğru ilerleme göstermektedir. Bu durumun üzerinde dil gelişimiyle birlikte çevreyle daha anlamlı ilişki kurabilmesinin de önemli rol oynadığı bilinmektedir.

Diğer bir bakış açısıyla, “çocuklar dünyaya sosyal ilişki kurma, öğrenme ve gelişmelerine olanak tanıyan fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal özellikler gibi bir takım yetilerle birlikte gelmektedir. Ancak bu yetilerin kalıcı davranışlara dönüşebilmesi için erken çocukluk döneminden itibaren desteklenmesi gerekmektedir” (Karoğlu, H. ve Ünüvar, P. 2017. s.232). AÇEV’in raporunda “kaliteli erken çocukluk programları ile çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimi, eğitim kazanımları ve toplumda insan sermayesinin oluşumunu arttırmak mümkündür” açıklamasına yer verilerek gelişim alanlarını vurgulamaktadır (Açev, 2009). Çocukların gelişimleri doğrultusunda çevrelerini gözlemlediği bilinmektedir. Bu gözlemler çocukların büyüme sürecinde merak duygularının bir sonucu olarak görülse de bu eğilimler sonucunda bilişsel, dilsel, fiziksel ve psikomotor gelişim alanlarında olduğu gibi sosyal ve duygusal gelişim alanlarında da deneyimler edinmesine olanak sağlar (Karoğlu, H. ve Ünüvar, P. 2017. s.232). Bu nedenle, bu süreçte çocukların kendini güvende hissetmesi, doğru deneyimler elde etmesi çok önemlidir. Özellikle kendini güvende hissedenden çocuk, gelişim alanlarında da sağlıklı bir ilerleme süreci yaşayacaktır. Bu dönemde içinde bulunulan çevrenin fiziksel yapısı ve çevre atmosferi, çocukların güven duygusunun oluşmasında açısından önemlidir ve gelişim alanlarının sağlıklı ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Bu gelişim alanları Philip Rice tarafından dört ana başlık halinde ayrılmış ve açıklanmıştır.

Tablo 2.1. *Gelişimin dört boyutu*

İnsan Gelişimi			
Fiziksel Gelişim	Zihinsel Gelişim	Duygusal Gelişim	Sosyal Gelişim
Gelişimin kalıtsal temellerini içerir. Bir bütün olarak insan vücudunun büyümesi; motor gelişim, vücut ve duyu sistemlerindeki değişiklikler, cinsel gelişim, sağlık, beslenme, uyku gibi fiziksel gelişimle ilgili süreçleri kapsar.	Düşünme, öğrenme, hatırlama, yargıda bulunma, problem çözme ve iletişimle ilgili bütün bilişsel süreçlerdeki değişimleri içerir. Zihinsel gelişime etkileri nedeniyle kalıtsal ve çevresel etkenler de zihinsel gelişim süreci kapsamında ele alınır.	Bütün olarak insanda duygu gelişimini kapsar. Sevgi, bağlılık, güven, güvenlik duyguları bu bütün içinde yer alır. Benlik ve özerklik gelişimi, duygusal rahatsızlık stres ve tepkisel davranışlar da duygusal gelişim süreçleri içindedir.	İnsanın sosyalleşme sürecini, ahlak gelişimini, yaşantılarıyla ve aile üyeleriyle ilişkilerini içermektedir. Sosyal gelişimin evlilik, anne baba olma, çalışma, mesleki roller ve iş yaşamı gibi çeşitli yönleri de sosyal gelişim süreci içinde yer alır.

Kaynak: Rice, F. P. 1997. Human Development: A Life Span Approach. Pennsylvania: Prentice Hall.

Bu gelişim dönemleri fiziksel, bilişsel, duygusal-sosyal ve dilsel gelişim olarak alt başlıklar halinde incelenerek, 36-72 ay aralığındaki çocukların gelişim alanları saptanmaktadır.

2.1.1.1. Fiziksel (motor) gelişim

36-72 ay grubu çocuklar için fiziksel (motor) gelişim süreci, insanların yaşamları boyunca kullanılan motor becerilerinin kontrol altına alındığı dönem olarak görülmektedir. Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi isimli kitapta, motor gelişim sürecini tanımlamak için “fiziki büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişmesiyle birlikte organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanması (Atay ve Şahin, 2003; Boz, 2014; San-Bayhan ve Artan, 2009; Sevimay-Özer ve Özer, 2004; Tepeli, 2008); temeli hareket olan becerilerin kazanımıyla birlikte yaşam boyu devam eden bir süreç, kesintisiz bir değişim olarak tanımlanmaktadır” ifadeleri kullanılmıştır (Aytekin, Ç. 2017. s.60). Bu dönemde yaş aralıkları değişim gösterdikçe yaşanan gelişimler de farklılık göstermektedir. 36 aylık çocuklardan başlayarak dönemler arası geçişler incelenmektedir. 36-48 aylık çocukların fiziksel gelişimlerinden bazıları;

- “Merdivenlerden yukarı ayak değiştirerek çıkar ve aşağıya inerken - dengeyi sağlayabilmek için - her basamakta iki ayağını bitiştirir.
- Çoğunlukla en alt basamaktan (iki ayağını birleştirip) atlayabilir.
- Çocuk bahçesi veya yuvasındaki aletlere çeviklikle tırmanabilir.
- Koşarken ve büyük oyuncakları itip çekerken önüne çıkan engelleri aşabilir, köşeleri dönebilir.
- Büyük oyuncakları sürükleyerek ileriye, geriye, yanlara doğru vs. eksiksiz bir güvenle rahatça yürür.
- Kendi beden hareketlerini ve boyutlarını, çevresindeki nesnelere göre belirgin biçimde değerlendirip kavrayabilir” (Yavuzer, H. 2017. s. 190).
- “Yuvarlanan topa tekme atar.
- Havadan atılan topu tutar.
- Üç parçalı yap bozu birleştirir” (Aytekin, Ç. 2017. s.75) olarak sıralanabilir.

36-48 aylık çocuklar fiziksel gelişimlerinin de yardımıyla çevresi ve kendi beden ölçüleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Emekleme evresinden geçen ve artık yürüyerek çevreyi algılayan çocuk için başka bir çevreye geçiş yaptığını söylemek mümkündür. Örnek olarak, Yavuzer’in belirttiği gibi beden boyutlarını ve hareketlerini çevreye göre değerlendirip kavraması sayesinde çevresi ve kendisi arasındaki ilişkinin

güçlendiği belirtilmektedir. Bu gelişim dönemi sürekli olarak devam ederek yaşlar arasındaki farklılıkları oluşturmaktadır.

48-60 aylık çocuklarda da farklı fiziksel gelişim özellikleri belirlenmiştir. 48-60 aylık çocuğun, fiziksel gelişimiyle birlikte yapabildiği hareketlerde gelişim göstermektedir. Bu gelişim özelliklerinin bazıları;

- “Koşma, ani durma ve tekrar koşmayla ani dönüşleri büyük başarıyla becerir.
- Parmak uçlarında dengede durabilir.
- Ayak değiştirerek, kendi başına merdivenden yukarı çıkar ve aşağı iner.
- Motor becerileri epeyce gelişmiştir, beden hareketlerini istediği gibi, ustalıkla yönlendirebilir.
- Dizlerini kırmadan öne eğilerek, yerdeki nesneleri dizip düzenler ve eline alabilir.
- Küçük tahta boncukları ipliğe dizip kolye yapabilir.
- Elleri yıkar ve kurular. Dişlerini fırçalar.
- Yemek yerken kaşığı, çatalı ustalıkla kullanır.
- Giysilerini çıkartabilir ve giyebilir; arka düğmelerini iliklemede, ayakkabı veya giysi bağlarında yardıma gereksinim duyar.
- Her iki gözü ayrı ayrı örtülüp bir süre için tek gözle görüş sağlandığında, iğne, iplik, kırıntı gibi küçük nesneleri eline alır ve yerine koyar.
- Yetişkinleri taklit ederek elini - hem sağ hem sol - tümüyle açar ve başparmaklarını her bir parmağının ucuna değdirir.
- Kalem yetişkin gibi tutar ve başarıyla kullanır” (Yavuzer, H. 2017. s. 202).
- “Denge tahtasında yürüebilir.
- Makasla basit resimleri keserek uygun yere yapıştırabilir” (Aytekin, Ç. 2017. s.60) olarak sayılabilir.

60-72 aylık çocuklar da kendine özgü gelişim özelliklerini sürdürmektedir. İlk çocukluk evresinin önemli noktalarından biridir çünkü gelişim özellikleri açısından belirgin ilerlemeler gösterdiği görülmektedir. Bu özelliklerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir;

- “Kas hakimiyeti gelişmiştir.
- İnce bir çizgi üzerinde kolaylıkla yürüebilir.
- Tırmanma, kaydıraftan kayma, sallanma, kazma ve daha pek çok hareket becerisinde etkinleşmiş, ustalaşmıştır.
- Ayak değiştirerek sıçrayabilir.
- Her iki eliyle de sınıksız tutar; kavrayışı epeyce güçlüdür.
- Yazıp çizerken, resim yaparken, kalemleri ve boya fırçalarını ustaca kullanır.

- Kabul edilmiş kurallarca, uygun bir konuma yerleştirilmeyi, örneğin oyunda üstlenilen görevi, rolü veya puanlamayı gerektiren oyunlar da dahil, her çeşit oyununu başarıyla oynayabilir.
- Her iki gözü ayrı ayrı örtüldüğünde, tek gözle çok küçük nesneleri eline alabilir ve yeniden yerine koyabilir.
- Örneğine bakarak kare ve 5.5 yaşına geldiğinde üçgen çizer” (Yavuzer, H. 2017. s. 217).
- “Denge tahtasında ileri, geri, yan-yan yürüyebilir.
- Tek ayak üzerinde 10 sn durabilir.
- Koşarken yerden nesneyi alır.
- Eliyle topa yön vererek sektirebilir” (Aytekin, Ç. 2017. s.60).

Fiziksel (motor) gelişim, gelişim alanları arasında önemli bir yere sahiptir. Fiziksel gelişim süreçleri ilerledikçe, tuvalet kullanım ve öz bakım becerilerinin kazandırılması açısından önemlidir. Çünkü fiziksel gelişimle birlikte kas kontrolü gelişim göstererek tutma, bırakma gibi fiziksel kontroller sağlanmaya başlamaktadır. Ancak, gelişim alanlarını birbirlerinden ayrı düşünmek mümkün değildir çünkü birbirleriyle etkileşim halindedir. Sonuç olarak, fiziksel (motor) gelişimiyle paralel ilerleyen bir diğer gelişim alanı bilişsel gelişimdir.

2.1.1.2. Bilişsel gelişim

36-72 aylık çocukların gelişim alanlarından bir diğeri bilişsel gelişim sürecidir. Bu süreç içerisinde çocuk bilişsel gelişimlerini sürdürerek yetişkinlik yolunda adım atmaktadır. Erken çocukluk döneminde bilişsel gelişim alanında çalışan Piaget’in araştırmalarına göre; yeni doğan bebekler çevresindeki dünyayla ilgili hiçbir bilgiye sahip değildir. Piaget’in bilişsel gelişim kuramını inceleyen Nuray Senemoğlu “Bu nedenle bebeğin davranışları reflekslerle yönlendirilmektedir. Ancak, zaman içinde biyolojik olgunlaşma ve çevresiyle etkileşim haline girdikçe yaşantı kazanır ve refleksler değişime uğrar. Refleksler, çocuğun çevresine uyum sağlamasına yardım etme konusundaki yerini, bilinçli ve karmaşık hareketlere bırakır. Burada önemli olan nokta; bilişsel gelişimde ilerleme olması için biyolojik olgunluğa erişmesi ve çevresiyle etkileşimin sonucu olan yaşantı kazanması gerekmektedir. Bilişsel gelişim, olgunlaşma ve yaşantı kazanma arasındaki sürekli etkileşimin ürünüdür” şeklinde tanımlanmıştır (Senemoğlu, N. 2018. s.35). Bu görüşle birlikte Piaget’in bilişsel gelişimle ilgili olarak biyolojik olgunlaşma ve çocuğun çevresiyle kurduğu iletişimin sonucunda ortaya çıkan yaşantının önemini vurgulamaktadır. Senemoğlu’nun aynı kaynakta belirttiği gibi (2018, s.43) Piaget’e göre,

“3-6 yaş aralığındaki çocuklar işlem öncesi dönemde bulunmaktadır. Bu evre de ikiye ayrılmaktadır. Bu evreler ise ilk olarak sembolik dönem (2-4 yaş) ikinci olarak sezgisel dönem (4-7 yaş) olarak adlandırılmıştır. 2-4 yaşları arasındaki çocuklar, “gözünün önünde bulunmayan ya da hiç mevcut olmayan nesne, olay, kişi, varlığı temsil eden semboller geliştirmeye başlar” olarak açıklanmıştır. Sonuç olarak, bilişsel gelişim özellikleri biyolojik ve çevresel faktörlerle birlikte ilerlemektedir. Sembolik dönem (2-4 yaş) özelliklerin bazıları;

- “Bu dönemde çocuklar ben merkezlidir. Kendini başkalarının yerine koyamazlar. Dünyayı başkalarının açısından göremezler.
- Objeleri sadece bir tek özellikleri açısından sınıflandırabilirler. Örneğin; renklerine göre sınıflandırma ya da biçimlerine göre sınıflandırabilir.
- Bir özellik bakımından farklı olan nesnelerin farkını göremezler. Örneğin; yeşil üçgenlerle yeşil kareleri bir arada gruplayabilir. Mantık yürütmede tümevarım ya da tündengelim yollarını kullanamazlar. Mantıkları değişken ve yüzeyseldir. Tek yönlü düşünürler. Örneğin; kedi dört bacaklı ve tüylü, küçük bir hayvandır. Bu da dört bacaklı, küçük ve tüylü bir hayvan, o halde bu da kedidir diyebilir” olarak sembolik dönemin özellikleri sıralanmaktadır (Senemoğlu, N. 2018. s. 44).

Sembolik dönem içinde yer alan 36-48 aylık çocukların bilişsel özellikleri şunlardır;

- “Amaçlı bir biçimde blokları büyüklüklerine göre sıraya dizeler.
- Altı rengi tanırlar ve eşleştirebilirler.
- Yetişkin için anlam taşımasa da çocuğa göre anlamı olan tanınabilir resimler çizerler. Resmi adlandırır ve kısaca açıklayabilirler.
- Öğrenmeleri; gözlem, yetişkinleri taklit, yetişkinler tarafından yönlendirme ve açıklamalar yapılmasıyla gerçekleşir.
- Objelerin gruplandırma ve fonksiyonlarına ilişkin kavramları anlamalarında bir artış gözlenir.
- İlgileri çok çabuk dağılır” (Senemoğlu, N. 2018. s. 48-49).
- “Kendisine söylenen vücut bölümlerini gösterir” (MEB. 2013. s. 19).

Sezgisel dönem ise 4-7 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklar, “mantık kurallarına uygun düşünmek yerine, sezgilerine dayalı olarak akıl yürütürler ve problemleri sezgileriyle çözmeye çalışır. Dil, hızla gelişmekte, yaşantılar yoluyla kazanılan davranışların sembolleştirilmesine yardım etmektedir” (Senemoğlu, N. 2018. s. 44).

48-60 aylık dönemin özellikleri;

- “Tanıdığı objelerin resimlerini eşleştirirler, gruplayabilirler. Örneğin; çorap ve ayakkabı; tabak ve çatal; elma, portakal gibi.
- İnsan vücudunun iki-altı parçasını tanınabilir bir biçimde çizerler. Örneğin; baş, kollar, bacaklar gibi, kendi vücudunun parçalarını doğru bir biçimde adlandırır.
- Tanınabilir resimler çizerler, resimlerini betimlerler ve adlandırır.
- Yetişkinleri taklit ederek ezbere, beş’e kadar sayarlar.
- Yaşadıkları şehrin, köyün ya da caddenin adını bilirler.
- Dikkatleri biraz daha artmıştır, yetişkinleri gözleme ve dinleme kadar keşfetme yoluyla da öğrenirler. Kolaylıkla ilgileri dağılır.
- Objelerin fonksiyonları, zaman ve parça-bütün ilişkileriyle ilgili kavramları anlamada bir artış görülür” (Senemoğlu, N. 2018. s. 49).
- “Mekanda konum ile ilgili yönergeleri uygular” (MEB. 2013. s.19).

60-72 aylık dönemin özellikleri;

- “Objeleri bir özelliklerine göre gruplayabilirler. Örneğin; eğer farklılıkları açıkça gözlemleniyorsa renklerine, şekillerine, büyüklüklerine göre ayırabilirler.
- Ezbere 10’a kadar sayabilir.
- Amacına göre ve anlamlı bir biçimde sınıftaki araçları kullanırlar. Örneğin; makas, boya, kitap vb.
- Günlük yapacakları rutin işlerle, saat zamanını ilişkilendiremeye başlarlar.
- Dikkat sürelerinde belirgin bir artış meydana gelmiştir. Yetişkinlerin öğretmesi yoluyla kolay öğrenirler.
- Objelerin fonksiyonlarına ilişkin kavramlar kadar bazı olayların nedenlerini anlamada da artış gözlemlenir” olarak ifade edilmektedir (Senemoğlu, N. 2018. s. 50).

Milli Eğitim Bakanlığının verilerine göre ise;

- “Eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı nasıl yaptığını açıklar. Neden-Sonuç ilişkisi kurar.
- Geometrik şekilleri birleştirerek, yeni şekiller oluşturur” olarak belirtilmiştir (MEB. 2013. s.19).

Bilişsel gelişim, önemli gelişim alanlarından biridir. Tuvalet kullanımı açısından da bilişsel gelişim süreçlerinin sağlıklı ilerlemesi için önemlidir. Tuvalet eğitimi sürecinde çevresinin farkında olarak hareket edilmesi gerekmektedir. Gelişim süreci içerisinde, bilişsel gelişim duygusal-sosyal gelişim özellikleriyle yoğun şekilde etkileşim halindedir. Gelişim sürecindeki çocuğun, bilişsel olarak gelişim gösterirken, duygusal- sosyal gelişim özelliklerini de etkilenmektedir.

2.1.1.3. Duygusal - sosyal gelişim

36-72 aylık çocukların gelişim alanlarından bir diğeri ise duygusal-sosyal gelişimdir. Bu dönemde çocuğun sosyal çevre hakkında daha bilinçli hale gelme yönünde gelişim gösterdiği bilinmektedir. Duygusal-sosyal gelişim tanımına bakıldığında zaman “sosyal duygusal gelişim, çocuğun kendini ifade edebilmesi, duygularını kontrol edebilmesi, kendisiyle ve çevresiyle barışık ve uyum içinde olabilmesidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Demircioğlu, H. 2017. s. 165). Ek olarak, Demircioğlu’na göre (2017. s.165) “duygusal gelişim biyolojik temelli olmakla birlikte, olgunlaşma ve öğrenme sonucu oluşmaktadır. Öğrenme için ise sosyal etkileşim şarttır. Bu bağlanma duygusal gelişim, sosyal gelişimin temelini oluşturmakla birlikte, duygusal ve sosyal gelişim birbirleriyle etkileşim içinde olan ve birbirini besleyen iki gelişim alanıdır” olarak tanımlamıştır. Piaget ise bu durumla ilgili olarak “çocuk giderek bene-dönük (ben-merkezci - egosantrik) bir durumdan topluma dönük (sosyosantrik) bir duruma doğru hızla ilerlemektedir” analizlerinde bulunmuştur (Yavuzer, H. 2017. s.185). Yapılan literatür taramasına göre 36-48 aylık çocukların duygusal-sosyal gelişim özelliklerinden bazıları;

- “Yemek yerken kaşık ve çatal kullanır
- Ellerin yıkar ama kurularken gözetim altında tutulmalı, gerekirse yardım edilmelidir. Bu yaş grubunun özelliklerinden olarak çocuk, sembolik hareket biçimleri aracıyla dış dünyayı kendi benliğine özümser. Uyur gibi, el yıkar gibi yapmaktan hoşlanır bu dönemde gözlem altında tutulmaları önemlidir.
- Pantolonunu, şortunu, kilodunu indirebilir ve yeniden yukarı çekebilir; ama düğmeleri iliklemede, fermuar kapatmada ya da başka tür bağ ve iliklerde yardıma gereksinim duyar.
- Çevreyi derli toplu tutmak özen gösterir.
- Ev işleri, bahçe işi, alışveriş gibi etkinliklerde yetişkine yardımcı olmaktan hoşlanır.
- Oyun sırasında kendi kendine konuşma giderek azalır ve yerini başkalarıyla konuşmaya bırakır.
- Başka çocuklarla, etkince sembolik oyun oynar, onların oyunlarına katılır.
- Oyuncak, şeker gibi nesneleri paylaşma anlayışı gelişmiştir.
- Şimdi ve geçmiş kavramları arasındaki farka; isteklerinin yerine getirilmesini duruma göre erteleme gereğine değin az çok yeterli bir değerlendirme yapabilir” (Yavuzer, H. 2017. s.191-192).

Bu bilgilerden yola çıkarak, duygusal-sosyal becerilerinin gelişmesiyle birlikte çocukların çevresiyle olan bağı güçlenmektedir. Bu durumun sonucu olarak toplu

oyunlara katılma ve kendi kendine konuşma yerine başkalarıyla konuşma eğilimlerinde artış görüldüğü söylenebilir. Yavuzer'in (2017. s.191) belirttiği gibi bu dönemin diğer bir özelliği, hareketleri sembolize etme durumudur. Bu durum ellerini yıkar gibi yapmaktan hoşlanmak şeklinde kendini göstermektedir. Bu gibi durumlar çocukların duygusal-sosyal gelişiminin bir parçasıdır ve öğrenme sürecinde önemli rol oynamaktadır.

48-60 aylık çocuklarda duygusal-sosyal gelişim özellikleri görülmeye ve bu özellikler gelişim süreci ilerledikçe farklılık göstermeye devam etmektedir. 36 aydan itibaren çevresiyle ilişkilerini güçlendirmeye başlayan çocuğun artık çevresi ve kendisi hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu bilinmektedir. Kendisi dışındaki dünyanın kuralları olduğunu ve başkalarının da istekleri olduğunu anlamaya başladığı bir döneme geçiş yapmaktadır. Bu bağlamda, 48-60 ay grubundaki duygusal ve sosyal gelişim özelliklerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

- “Beklemeyi öğrendiği dönemdir.
- Kendisiyle oynayacak bir ya da iki arkadaşı seçmeye başlar.
- Önceleri seçtiği oyun arkadaşları her iki cinstende olabilir. Ancak okula gitmeye hazırlandığı sırada çocuk, oyun arkadaşlarını kendi cinsinden seçmeye özen gösterir.
- Genelde, çok daha bağımsız ve oldukça inatçıdır; kendi isteğiyle hareket eder.
- İsteklerine karşı gelindiğinde, yetişkinlere uygunsuzca, az çok kaba bir üslupla konuşabilir ve oyun arkadaşlarıyla kavga edebilir.
- Dramatik oyunu ve çeşitli giysiler giyip kılıktan kılığa gitmeyi çok sever; sıklıkla bu oyunları oynamayı seçer.
- Evin dışında, eline geçirebildiği, işe yarar her türlü malzemeye bir şeyler üretmeye, oluşturmaya çalışarak yaratıcılığını sergiler.
- Paylaşma ve oyun sırasında bekleme anlayışı geliştirmiştir” (Yavuzer, H. 2017. s. 207-208).
- Gerekli durumda yardım isteyebilir (MEB. 2013. s.27).

60-72 aylık çocukların sosyal ve duygusal gelişim açısından önemli bir dönüm noktasında olduğu söylenebilir. Çocukların daha bilgili ve olgun bir görünüme sahip olmaya başladığı bilinmektedir. Bu gelişim özelliklerinden bazıları;

- “Bıçak ve çatal kullanmada ustalaşmıştır.
- Ellerinizi, yüzünü yıkayıp kurulayabilir; ama bedeninin diğer bölümlerini yıkarken yardım edilmesi veya gözetim altında tutulması gerekir.
- Genelde daha akli başında ve bağımsızdır; daha kontrollü ve duyarlı bir yaklaşım içindedir.
- Kendi başına giyinip soyunabilir.
- Düzenli ve temiz olması gerektiğini kavrayabilir; yine de sürekli olarak anımsatılmalıdır.

- Kritik durumlarda soğukkanlı olmayı başarır.
- Kendi başına ya da arkadaşlarıyla birlikte oynadığı evcilik oyunları ve dramatik oyunlar, her gün biraz daha geliştirilir. Grup oyunlarını tercih eder. 2-3 arkadaşıyla birlikte oynar. Küçükleri korur.
- Ev dışında daha mutludur.
- Ev içinde ve ev dışında, her türlü oyun malzemesiyle sürekli bir şeyler tasarlayıp oluşturarak tüm yaratıcılığını sergiler.
- Oyunlarda kurallara uyulması ve dürüst olunması gerektiğini anlar.
- Saat kavramı gelişmiştir; saatin günlük programla ilişkisini anlayabilir” (Yavuzer, H. 2017. s. 219-220).
- “Aldığı sorumluluğu yerine getirir.
- Duygularını kontrol edebilir.” olarak sıralanabilir (MEB. 2013. s.27).

Duygusal-sosyal gelişimiyle birlikte tuvalet kullanımı için duygusal ve sosyal uyarılar devreye girmektedir. Bu durumda, tuvalet kullanım ihtiyacı duyulduğunda meknsal ihtiyaçların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Duygusal-sosyal gelişimiyle etkileşim halinde olan bir diğer gelişim alanı ise dilsel gelişimdir. Çocuklar bu yaş aralığında, dilsel gelişim sayesinde duygusal-sosyal yönden kendini ifade etmekte zorlanmamaya başlamaktadırlar. 36-72 ay grubunun dil gelişim özelliklerinin incelenmesi de diğer gelişim alanıyla bağlantılıdır.

2.1.1.4. Dilsel gelişim

Gelişim alanlarının bir diğeri de dilsel gelişimdir. Dilsel gelişime farklı yaklaşımlara göre açıklamalar getirilmiştir. Bunlardan bazıları davranışçı ve dil bilimsel yaklaşımlardır. Dil gelişimini açıklamaya yönelik olarak davranışçı yaklaşıma göre “Skinner’ın öncülerinden olduğu bu görüşe göre dil, gözlemlenebilir bir davranış olarak çevresel uyarılara verilen tepkiler yoluyla ortaya çıkmakta ve gelişmektedir” olarak açıklanmaktadır (Turan, F., ve Topcu, Z.G. 2017. s.130). Dil bilimsel modelin savunucusu olan Chomsky’a göre “dil çaba harcamaksızın ve doğrudan öğretilmeksizin çocuklar tarafından edinilmektedir” şeklinde ifade edilmiştir. (Chomsky, N. 2006. s.45). Bu bilgilere ek olarak, Senemoğlu da “Dil gelişimi, hem sözlü hem de yazılı iletişimle ilgilidir. Sözel iletişim daha erken gelişir” olarak tanımlamıştır (Senemoğlu, N. 2018. s.46). Piaget de “3-6 yaş arasındaki konuşmalar ben-merkezlidir. Ben-merkezli konuşma, çocuğun oynarken ya da çalışırken kiminle konuştuğunu ya da başkası tarafından dinlenip dinlenmediğini bilme ihtiyacı duymadan yaptığı konuşma” olarak değerlendirmektedir

(Vygotsky, L. 1986. s.29). 36-72 aylık çocuklarda dilsel gelişim önemli ilerlemeler göstermektedir. 36-48 ay grubunun dilsel gelişim özelliklerinin bazıları;

- “Ben ve sen kelimelerini doğru şekilde kullanabilir.
- Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek kavramlarını anladıkça zaman belirten sözcükler kullanabilmeye başlamaktadır.
- Konuşurken, ses tonunu duruma göre değiştirir, yükseltip alçaltır.
- Adını, soyadını, cinsiyetini ve yaşını söyleyebilir.
- Zamir ve basit edatları uygun biçimde kullanmaktadır.
- Değişik renkler hakkında kavramlara sahiptir. Belirli sözcüklerin renk kodları olduğunu bilirler, ancak hangi adın hangi renge ait olduğunu bilmeyebilir.
- 300 civarında keime bilmekte ve kendi kendine uzun süren konuşmalar yapmaktadır.
- Akıcılık sürekli gelişmektedir. Ancak bazı sözcükler telaffuz edilemeyebilir veya yanlış söylenebilir.
- Yakın geçmişteki olayları, deneyimleri, olup bitenler arasında ilişki kurarak anlatabilir.
- Aralarında neden-sonuç ilişkisi bulunan düşünceler, bileşik önermeler olarak tek cümlede ifade edilmeye başlar” (Yavuzer, H. 2017. s. 193-194).
- “Neden, nasıl, kim gibi sorular sorar. Konuşmalarında isim, fiil, kişi zamiri, sıfat kullanırlar.
- Duygularını sözel olarak ifade ederler.
- Art arda verilen iki veya üç yönergeyi yerine getirir.
- Yaptığı günlük işlerle ilgili olarak sorulan sorulara cevap verir.
- İki olayı oluş ve sırasına göre anlatır” (MEB. 2013. s.24).

48-60 aylık çocuklarda da dilsel gelişimi devam etmektedir. Öğrenme ve soru sorma durumunun da ilerleme göstermektedir. Bu gelişim özelliklerinden bazıları;

- “Konuşmalarında dil bilgisi kurallarına uyar ve tümüyle anlaşılabilir. Hemen hemen bir yetişkin gibi konuşabilir.
- Hiç durmaksızın neden, ne zaman, nasıl ve niçin sorularıyla sözcüklerin anlamını ısrarla sorar.
- Uzun öyküleri dinler ve gerçekte var olanla düş ürünü zaman zaman karıştırarak anlatır.
- Bildiği birkaç çocuk şiirini ezbere okuyabilir ya da çocuk şarkılarını doğru söyleyebilir” (Yavuzer, H. 2017. 209).
- “Sözcüklerle oynarlar. Benzer sesli sözcükleri kullanarak kendilerine kafiyeler oluşturabilirler.
- Dört - altı rengi göstererek adlarını söyleyebilirler” (Senemoğlu, N. 2018. s.49).
- “Sesin kaynağının ne olduğunu söyler.
- Birleşik cümleler kurar. 4-5 sözcüklü cümle kurar.
- Sözcüklerin anlamlarını, nesnelerin işlevlerini sorar.

- Kısa, basit öykülerle ilgili soruları yanıtlar.
- Art arda verilen iki veya üç yönergeyi yerine getirir. Görüş alanı dışındaki nesnelerle ilgili yönergeleri yerine getirir” (MEB. 2013. s.24).

60-72 aylık çocuklarda dilsel gelişimin oldukça iyi bir seviyeye geldiği bilinmektedir. Vygotsky’in da çalışmalarında sıklıkla belirttiği gibi çocuklar, en güçlü iletişim aracı olan sözcüklerle daha anlaşılır konuşmaya başlamaktadır. Bu yaş grubunun dilsel gelişim özelliklerinden bazıları;

- “Dil bilgisi kurallarına uygun konuşur.
- Olayları ve masalları konuların sırasını bozmadan anlatır; her şeyin neden ve niçin’i ile ilgilenir.
- Söylemek istediğini önce düşünür, sonra söyler.
- Yetişkinler gibi uzun cümleler kurmaya çalışır.
- Somut isimleri, nesneler kullanarak tanımlar.
- İsmi, soyismi, yaşını, ev adresini ve genellikle doğum gününü bilir ve söyler.
- Şaka-fıkra, bilmece ve tekerleme gibi söz oyunlarından zevk alır.
- Ezbere şiir okumaktan ya da çocuk şarkıları, çeşit çeşit tekerlemeler söylemekten çok hoşlanır” (Yavuzer, H. 2017. s. 221)
- “Büyük ölçüde doğru bir biçimde resimli kitaptan öyküyü tekrar anlatabilir.
- Bazı harfleri ve rakamları adlandırabilirler.
- Ezbere 10’a kadar sayabilirler.
- Yarın ve dün kavramlarını daha doğru kullanmaya başlar” (Senemoğlu, N. 2018. s.49).
- “Sesler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri söyler.
- Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı kullanır.
- Dil bilgisi kurallarını çoğunlukla doğru kullanır.
- Resim, nesne veya olaylar arasındaki ilişki kurarak anlamlı öykü anlatır.
- Çevresindeki yazılı materyalleri tanır” (MEB. 2013. s.24).

Dilsel gelişim de diğer gelişim alanlarıyla etkileşim halindedir. Dilsel gelişimle birlikte çocuklar kendilerini daha iyi ifade ederek, çevreleriyle olan ilişkisini güçlendirmektedir. Tuvalet kullanım ihtiyacı duydukları zaman bunu ifade edebilir ve ihtiyaçlarını ifade edebilir düzeye dilsel gelişimle birlikte gelmektedir.

Bu bilgiler ışığında, gelişim alanlarına bütüncül olarak bakmak gerekmektedir çünkü birbirleriyle etkileşim halindedir.

Tablo 2.2. 36-48 ay gelişim alanları

	FİZİKSEL GELİŞİM	BİLİŞSEL GELİŞİM	DUYGUSAL-SOSYAL GELİŞİM	DİLSEL GELİŞİM
36-48 AY	Merdivenlerden yukarı ayak değiştirmeden çıkar ve aşağıya inerken- dengeyi sağlayabilmek için- her basamakta iki ayağını bitiştirir.	Yetişkin için anlam taşımaya da çocuğa göre anlamı olan tanınabilir resimler çizer. Resmi anlamlandırabilir ve kısaca açıklayabilir.	Ellerini yıkar, ama kurularken gözetim altında tutulmalıdır, gerekirse yardım edilmelidir.	Neden, nasıl, kim gibi sorular sorar. Konuşmalarında isim, fiil, kişi zamirleri, sıfat kullanırlar.
	Çocuk bahçesi veya yuvasındaki aletlere çeviklikle tırmanabilir. Koşarken ve büyük oyuncakları itip çekerek önüne çıkan engelleri aşabilir, köşeleri dönebilir.	Altı rengi tanırlar ve eşleştirebilirler. Öğrenmeleri; gözlem, yetişkinleri taklit, yetişkinler tarafından yönlendirme ve açıklamalar yapılmasıyla gerçekleşir.	Çevreyi derli toplu tutmaya özen gösterirler. Sembolik hareket biçimleri aracılığıyla dış dünyayı kendi benliğine özümser. Uyur gibi, el yıkar gibi yapmak gibi örnekler verilebilir.	Duygularını sözel olarak ifade ederler. Art arda verilen iki veya üç yönergeyi yerine getirir.
	Kendi beden hareketlerini ve boyutlarını, çevresindeki nesnelere göre belirgin biçimde değerlendirebilir	Kendisine söylenen vücut bölümlerini gösterebilir.	Oyuncak, şeker gibi nesneleri paylaşma anlayışı gelişmiştir.	Yaptığı günlük işlerle ilgili olarak sorulan sorulara cevap verir.
	Yuvarlanan topa tekme atar.	İlgileri çabuk dağılır.	Yemek yerken çatal-kaşık kullanırlar.	İki olayı oluş sırasına göre anlatır.

Tablo 2.3. 48-60 ay gelişim alanları

	FİZİKSEL GELİŞİM	BİLİŞSEL GELİŞİM	DUYGUSAL-SOSYAL GELİŞİM	FİZİKSEL GELİŞİM
48-60 AY	Koşma, ani durma, tekrar koşmayla ani dönüşleri başarabilir.	Tanıdığı objelerin resimlerini eşleştirirler, gruplayabilirler.	Beklemeyi öğrendikleri dönemdir.	Sesin kaynağının ne olduğunu söyler.
	Parmak uçlarında dengede durabilir.	İnsan vücudunu iki-altı parçasını tanınabilir bir biçimde çizerler.	Bir sorun olduğu zaman yardım ister.	Birleşik cümleler kurar. 4-5 sözcüklü cümle kurar.
	Dizlerini kırmadan öne	Yetişkinleri taklit ederek ezbere,	Oynamak için seçtiği arkadaşlar	Sözcüklerin anlamalarını,

	eğilerek, yerdeki nesneleri eline alabilir. Ellerini yıkar ve kurular. Dişlerini fırçalar.	beş'e kadar sayabilir	kendi cinsinden olabilir.	nesnelerin işlevlerini sorar.
	Giysilerini çıkartabilir ve giyebilir; arka düğmelerini iliklemesinde, ayakkabı veya giysi bağlarında gereksinim duyar.	Mekanda konum ile ilgili yönergeleri uygular	Paylaşma ve oyun sırasında bekleme anlayışı gelişmiştir	Kısa, basit öykülerle ilgili soruları yanıtlar
		Yetişkinleri gözlemlene ve dinleme kadar keşfetme yoluyla da öğrenirler.	Genelde, çok daha bağımsız ve oldukça inatçıdır; kendi isteğiyle hareket eder.	Art arda verilen iki veya üç yönergeyi yerine getirir. Görüş alanı dışındaki nesnelerle ilgili yönergeleri yerine getirir.

Tablo 2.4. 60-72 ay gelişim alanları

	FİZİKSEL GELİŞİM	BİLİŞSEL GELİŞİM	DUYGUSAL-SOSYAL GELİŞİM	FİZİKSEL GELİŞİM
60-72 AY	Kas hakimiyeti gelişmiştir.	Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur.	Oyunlarda kurallara uyulması ve dürüst olunması gerektiğini anlar.	Sesler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri söyler.
	Tırmanma, kaydırdan kayma, sallanma, kazma ve daha pek çok hareket becerisinde etkinleşmiş, ustalaşmıştır.	Eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı nasıl yaptığını açıklar. Neden-sonuç ilişkisi kurar.	Genelde daha aklı başında ve bağımsızdır; daha kontrollü ve duyarlı bir yaklaşımdır.	Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı kullanır.
	Her iki eliyle de sınıksız tutar; kavrayışı epeyce güçlüdür.	Objeleri özelliklerine göre gruplayabilir.	Duygularını kontrol edebilir. Gerektiği durumlarda soğukkanlı olmayı başarırlar.	Dil bilgisi kurallarını çoğunlukla doğru kullanır.
	Kabul edilmiş kurallarca, uygun bir konuma yerleştirilmeyi, örneğin oyunda üstlenilen görev, rol; veya puanlamayı gerektiren oyunlar da dahil, her çeşit oyunu başarıyla oynayabilir.	Objelerin fonksiyonlarına ilişkin kavramlar kadar bazı olayların nedenlerini anlamada da artış gözlemlenir.	Düzenli ve temiz olması gerektiğini kavrayabilir; yine de sürekli olarak anımsatılmalıdır.	Resim, nesne veya olaylar arasında ilişki kurarak anlamlı öykü anlatır.

Sonuç olarak, 36-72 aylık çocukların gelişim özellikleri incelendiğinde, gelişim özelliklerinin farklılıklar ve benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda, çocukların gelişim dönemine bağlı olarak gelişim alanında yaşanan farklılıklardan ve benzerliklerden yola çıkarak, 36-72 aylık çocukların ihtiyaçları belirlenebilir.

Fiziksel, bilişsel, duygusal-sosyal ve dilsel gelişim alanları, çocukların genel gelişim sürecini ayrıntılı biçimde incelemek için kullanılmaktadır. Gelişim dönemlerinin iyi anlaşılması ve çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal-sosyal ve dilsel yeterliliklerini gözeterak hareket edebilmesine yardımcı olmaktadır. Örnek olarak, 36 aylık çocuklar kendi kıyafetlerini çıkartıp giyebilir fakat kişisel temizliklerinde yardıma ihtiyaç duymaktadır. Bu durumun farkında olmak ve bu doğrultuda çocukların davranışlarını anlamak gelişimleri açısından önemlidir. Bu durum anaokula başlayan çocuklarda, tuvalet kullanım alışkanlıkları açısından da önemli bir sorun olarak görülebilir. Çünkü çocukların ailesinden ve bildiği çevreden ayrı olarak hareket etmeleri gerekmektedir. Bu duruma çocuk açısından bakıldığında tuvaleti geldiği zaman istediği yere yapamamak, tuvalet ihtiyacını karşılamak için kıyafetlerini çıkartıp giymek, tuvaletini yaptıktan sonra da kendini temizlemek gibi zorluklarla karşılaşmaktadır. Ayrıca, daha önce karşılaşmadığı ve onun için ürkütücü olabilen tuvalete gitmek zorunda olduğu, tuvalet ihtiyacı hissettiğinde acele etmesi gerektiği için strese girdiği ve bazı durumlarda gürültülü bir şekilde suyla akıp giden kendisine ait bir parçasının yok olmasını izlemesi çocuklarda travmalara neden olabilmektedir (Çetin Sultanoğlu, S. ve Yıldız Bıçakcı, M. 2019. s.46). Bu durumun bilincinde olarak, çocukların gelişim dönemlerini ve alanlarını bilmek önem arz etmektedir. Çocukların bakımından sorumlu kişilerin veya yapıllı çevrelerini tasarlayan kişilerin bu durumun farkında olarak hareket etmeleri gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında, çocukların gelişim dönemleri içerisinde tuvalet alışkanlığını kazanması önemli bir adımdır. Bu süreç içerisinde tuvalet eğitimi olarak gerekli olan öz bakım becerilerini de kazanmaktadır. Bu eğitimi alabilmesi ve becerileri kazanabilmesi gelişimsel olarak yeterli düzeye gelmesiyle ilişkilidir. Bu düzeye geldikten sonra içindeki bulundukları mekanların da çocukların tuvalet eğitimini almasına ve öz bakım becerilerini kazanmasına destek olmaları önemli bir noktadır. Çocukların kullanıcı oldukları tuvalet alanlarının onların gelişim alanlarına uygun yapılması da bu noktada önem kazanmaktadır. Tuvalet kullanımı sürecindeki ihtiyaçlarını anlamak ve bu

doğrultuda tasarım yapmak için kullanıcı olarak çocukların gelişim alanları hakkında bilgi sahibi olmak, gözlem yapmak ve kullanıcı olarak çocuklarla iletişim kurmak gerekmektedir. Bu bağlamda, çocukların tuvalet eğitimi ve öz bakım becerilerini kazanma sürecini anlayarak ihtiyaç duyulan mekansal özellikler tasarlamak mümkün olabilir.

2.2. Çocuklarda Tuvalet Eğitimi ve Öz Bakım Becerileri

Doğumdan itibaren çocukların beslenme, bakım gibi fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar Maslow'un ihtiyaçlar piramidi en alt basamakta yer alan beslenme, hijyen, giyinme gibi kişisel bakım ve hijyen ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçlar yaşamın ilk yıllarında en güçlü ihtiyaçlar olarak görülmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.265). Doğumdan sonraki süreçte ilk olarak bu ihtiyaçlar bebeğe bakan kişiler tarafından karşılanmaktadır. Ancak, bu durum bebek büyüdükçe değişim göstermektedir. Büyüme sürecisi içerisinde yeterlilikler kazanan çocuk, kendi ihtiyaçlarını karşılama konusunda da gelişim göstermeye başlamaktadır. Fiziksel, bilişsel, dil ve sosyal alanlarda gösterdiği gelişim sayesinde öz bakım becerileri kazanmaya başlamaktadır. Bu bağlamda, "öz bakım becerileri, çocuğun kendi temizlik ve bakımında sorumluluk ve rol alması için gerekli olan beceriler" olarak tanımlanmaktadır (Uyaroğlu, B. 2017. s.265). Uyaroğlu'nun örneklendirdiği gibi (2017;265) yemek yerken kaşık tutabilmesi, ellerini yıkayabilmesi, giyinip soyunabilmesi ve tuvalet alışkanlığını kazanabilmesi gibi beceriler temizlik ve bakıma yönelik öz bakım becerileridir. Bu bilgiler ışığında, öz bakım becerilerinin kazanılması erken çocukluk döneminde başlamaktadır ve sağlıklı bir yaşam sürmek için gereklidir.

Öz bakım becerilerinin gelişmesi yaş aralıklarına göre farklılık göstermektedir. Bu aralıklar 19-24 aylık, 25-30 aylık, 31-36 aylık, 38-48 aylık, 49-60 aylık ve 60-72 aylık çocuklar olarak belirtilmektedir. Uyaroğlu'nun bulgularına göre 19-24 aylık çocuklarda; acıkınca kendini ifade etme, çorabını çıkartma, şapkasını giyip çıkarma, ayakkabı bağcıkları çözüldüğünde ayakkabısını çıkartma, bardağı tutarak içme, musluk açık olduğunda ellerini suya tutup yüzüne sürmeye çalışma, beli lastikli giysilerini indirme, tuvalet ihtiyacı geldiğini belirten tepkilerde bulunma, çatal kullanma gibi beceriler gelişmektedir. 25-30 aylık çocuklar suyu dökmeden içme, peçeteye ağzını silme, burnu akınca peçeteye silme, küçük ya da büyük tuvaletini haber verme, kaşık kullanma becerilerini göstermektedir. 31-36 aylık çocuklar şişeden bardağa su doldurma, kirlettiği

yeri temizleme, zamanında tuvalete gitmek isteme becerileri gelişmektedir. 36-48 aylık çocuklarda kendi kendine yemek yeme, düğmesiz ve bağısız giysileri yardımsız çıkartma, yardımla giyinme, ellerini ve yüzünü yardımla yıkama ve kurulama, tuvalet gereksinimini yardımla karşılama becerileri gelişmektedir. 49-60 aylık çocuklar ellerini yüzünü yardımsız yıkama, dişlerini fırçalama, yemekle ilgili araç ve gereçleri doğru kullanma, tuvalet ihtiyaçlarını kendi başına karşılama gibi becerilerde gelişim göstermektedir. 60-72 aylık çocuklarda ise vücudunu yıkama, temizlik ile ilgili malzemeleri kullanma, giysilerinin düğme ve çitçitleri çözüp ilikleme becerileri gelişim göstermektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.271-279).

Öz bakım becerilerinin gelişim süreci içerisinde tuvalet ihtiyacını karşılama becerisi önemli evreler içermektedir. Tuvaletini haber verme durumundan, kendi başına tuvalet ihtiyacını karşılama ve tuvalet alanlarını ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilme gibi önemli gelişim adımları atılmaktadır. Bu gelişim süreci 19-24 aylık çocukluk döneminde başlayarak, okul öncesi dönemin sonuna kadar devam etmektedir. Diğer bir söylemle, öz bakım becerilerinin kazanımı okul öncesi dönemde devam etse de, ilk olarak çocuğun aile içinde olduğu dönemde başlamaktadır.

2.2.1. Aile içi tuvalet eğitimi ve öz bakım

Çocukların gelişim sürecinde, önemli bir evre olan tuvalet eğitimi ve öz bakım becerilerini kazanması gerekmektedir. Bu süreç gelişim alanlarıyla doğrudan ilişkili olarak gerçekleşmektedir. Tuvalet gereksinimini karşılayabilmesi için fiziksel, bilişsel, duygusal ve dilsel gelişim göstermesi gerekmektedir. Uyaroğlu bu durumu “tuvalet eğitimi için kesin bir başlangıç yaşı yoktur. Önemli olan çocuğun, fiziksel, bilişsel ve davranışsal olarak kendisini hazır hissetmesidir. Bebeğin tuvalet alışkanlığını karşılaması için bazı ön koşulları gerçekleştirilmesi gerekir” olarak ifade etmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.267). Tuvalet eğitimi çocuğun hazır bulunuşluk durumuna göre başlamaktadır. Gelişim süreci içerisinde gösterilen ilerlemelerle birlikte tuvalet alışkanlığının edinilmesi sürecinde ön koşulları oluşturmaktadır. Bu ön koşullar;

- Kasların fiziksel olgunluğa erişmesi bu koşulların ilkidir.
- İkinci koşul ise sosyal olarak tuvalet kullanma isteği ve ihtiyacı duymasıdır.
- Son koşul ise bebeğin dil gelişiminin tuvalet eğitimine hazır olduğunu gösterecek olgunluğa erişmesi şeklinde sıralanmaktadır (Uyaroğlu, B. 2017. s.267).

Fiziksel, sosyal ve dil gelişimi, tuvalet eğitimi için ön koşul olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, tuvalet eğitim süreci ve öz bakım becerileri, gelişim alanlarıyla ve süreçleriyle paralel olarak ilerlemektedir. Tuvalet eğitimi ve öz bakım becerilerinin gelişmesi de birbirleriyle yakından ilişki içerisindedir. Tuvalet eğitiminin başlamasıyla birlikte öz bakım becerilerinin gelişmesi de önemlidir. Tuvalet ihtiyacını karşılaması ve kendi hijyen gereksinimi sağlaması hem gelişim açısından hem de kendi kendine yetebilmesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu bilgiler ışığında, tuvalet eğitim süreci, çocukların gelişim basamaklarında ilerlemesiyle birlikte aile içinde başlamaktadır. Bu eğitim süreci içerisinde gelişim basamakları ve eğitim metotları incelenecektir.

2.2.1.1. Aile içi tuvalet eğitimi

Gelişim süreci içerisinde gerçekleşen eğitimlerden biri de tuvalet eğitimi ya da terbiyesidir. Tuvalet eğitimiyle ilgili olarak “Tuvalet eğitimi; çocuğun uyku ve uyanıklık durumunda dışkı ve idrar kontrolünü kazanması, yardım ve anımsatma olmadan tuvaletinin geldiğini fark ederek, tuvalete gidip gereksinimini gidermesidir” olarak tanımlanmaktadır (Marcante, K.J. ve Kliegman, R.M. 2001. s.36). Dr. Lee Salk (1993;62) ise “çocuğun bedenine hükmetmesi ve davranışlarını kontrol altına alması için ilk büyük fırsattır ve böylece bedeninden gelen iç basınç duygularına tam bağımsız olarak kendi kendine cevaplar verebilme olanağına kavuşur” ifadelerini kullanmaktadır.

Fiziksel gelişimle birlikte kasların kontrol yetisi artmaktadır. Bu artışla birlikte iç basınç duygularını kendi ihtiyaçları doğrultusunda kontrol edebilecek düzeye gelmektedir. Ek olarak, aynı kaynakta Dr. Lee Salk’ın belirttiği gibi (1993;62) “kendi isteğiyle tuvalete giderek, bedeninin besinlerden ürettiği dışkıları boşaltmayı öğrenir. Bu kendini denetleyebilme yeteneği, daha önceki başarılarından çok farklıdır” olarak açıklanmaktadır. Bu farklılıklar daha önce hem fiziksel hem de duygusal gelişime dayanmaktadır. Farklılıkları açıklamak için Salk (1993;62) “bir yandan, fizyolojik olarak, makat kaslarını denetlemeyi becerirken bir yandan da bir eylemi kendi isteği ile erteleme ya da gerçekleştirebilme duygusal kapasitesini geliştirmektedir” ifadelerini kullanmaktadır.

Gelişim alanlarında gösterdiği gelişimlere paralel olarak aile içinde tuvalet eğitimi başlamaktadır. Bu durum çocuğun “sinir sistemi, dışkının her hazır olduğu an makattan geçmesini önlemekte etkili olan sfenktör kasların yeterince gelişmesini sağlayacak derece olgunlaşmış olmalıdır ki çocuk, boşaltım sistemini kontrol altında tutabilmede başarılı

olması” etkenlerine bağılı gör÷lmektedir (Salk, L. 1993. s.70). Bu durum gelişim süreci içerisinde adım adım ilerleyen kas gelişim süreci olarak gör÷lmektedir.

Kasların gelişim zamanıyla ilgili olarak Lee Salk (1993;70) “...on ikinci ayını doldurana kadar gelişmez, sfenkte kaslarının tam olarak gelişip kontrol alınması ise ancak on sekizinci ay doldurduktan sonra gerçekleşebilir. Bu nedenle tuvalet terbiyesi ancak on sekizinci ayını doldurduktan sonra, iki ila üç yaş arasında bir zamanda gerçekleşir” ifadeleri kullanılmıştır. Diğer bir söyleme göre “tuvalet eğitiminin başlayacağı dönem 1-3 yaş aralığına denk gelmektedir. Bu dönem çocuğun kendini fark ettiğı dönem” olarak belirtilmektedir (Marcdante, K.J. ve Kliegman, R.M. 2001. s.36). Bu bilgiler ışığında, 18. Ay sonrasında çocukların kas gelişimiyle ve tuvalete gitme istediğini ifade edebilmesiyle birlikte aile içinde tuvalet eğitime başlanmaktadır. Tuvalet eğitimi için hazır olduktan sonra tuvalet eğitimi için önerilen farklı metotlardan seçilmektedir.

Tuvalet eğitimi sürecinde kullanılan metotlardan bazıları “Brazelton çocuk odaklı tuvalet eğitim metodu ve Azrin ve Foxx metodu” olarak belirtilmektedir (Eren, T. ve Oğuz, F. 2014. s.15). Brazelton çocuk odaklı tuvalet eğitim metodunda (2014;15) “Eğitime başlamak için çocuğun hazır ve ilgili olması beklenir. Genellikle 18. aydan sonra başlanan eğitimde olumlu terimler kullanılarak başarı ödüllendirilir” olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun hazır ve ilgili oluşuna vurgu yapılmaktadır. Bu hazır oluşluk hem fiziksel hem de dilsel olarak gerçekleşmektedir. Bu durumu açıklamak için (2014;15) “konuşmaya ve tuvalet eğitimi ile ilgili kelimelere hakim olması beklenmelidir. Çocuk, yürüyerek oturağı ulaşabilecek kadar motor gelişimini tamamlamış olmalıdır” ifadeleri kullanılmaktadır. Sonuç olarak, hem fiziksel hem de dilsel gelişimle ilişkili bir metottur. Diğer bir metot ise Azrin ve Foxx metodudur. Azrin ve Foxx metoduna göre “çocuğun oturağı ilgi göstermesi, oturağı sorması, oturma, alıştırma külotunu kullanmada ustalaşması, oturağı çiş ya da kaka yapması anında pekiştirme kullanılacak durumlar olarak sıralanabilir. Ayrıca ret veya uyumsuzluk gösteren hareketlerin pekiştirilmemesi, hayal ya da gerçek karakterin altını ıslatmadığı için çok mutlu olduğunun söylenmesi de kullanılan uygulamalar arasında sayılabilir” şeklinde açıklanmıştır (Deniz, Ç. ve Görak, G. 2018. s.61). Azrin ve Foxx metodun da çocukların eğitim için hazır oluşu ve davranışın pekiştirilmesi üzerinde durulmaktadır.

Bu bilgiler ışığında, Brazelton çocuk odaklı tuvalet eğitim metodu ve Azrin ve Foxx metodu tuvalet eğitimi sürecinde kullanılan metotlara örnek olarak gösterilmektedir.

Metot seçimi ve uygulanma süreci, çocukların gelişim süreçleriyle ilişkidir. Sonuç olarak, tuvalet eğitimi, gelişim sürecinde önemli bir adım olarak görülmektedir; çünkü hem fiziksel hem de duygusal olarak gelişimini etkilemektedir. Tercih edilen metotlara uygun mekansal ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Bu bağlamda, tasarım süreci içerisinde, alanyazınında yer alan tuvalet eğitim metotlarına ve öz bakım becerelerinin gelişim evreleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Sonuç olarak, tuvalet eğitimi sürecinde farklı öz bakım becerileri de gelişim göstermektedir. Öz bakım becerilerini gerektiren tuvalet kullanımı sırasında farklı beceriler kullanılmaktadır. Bu becerilerin bazıları giyinme, soyunma ve hijyen gibi becerileri içermektedir. Tuvalet eğitimi ve öz bakım becerileri paralel olarak gelişim göstermektedir. Bu doğrultuda öz bakım becerileri ve gelişim süreçleri de incelenecektir.

2.2.1.2. Öz bakım becerileri

Öz bakım becerileri yaş aralıklarına göre değişim göstermektedir. Bu beceriler beslenme, kişisel bakım ile hijyen ve giyinme- soyunma olarak alt başlıklar halinde incelenmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.267-268). İlk olarak, beslenme ihtiyacı doğumdan itibaren en önemli ihtiyaçlardan biridir. Bu ihtiyaç, yaşamın ilk aylarında tamamen aileye bağımlı şekilde sürdürülür. Bu süreç içerisinde aile bebeğin beslenmesini takip ederek, gelişim sürecini tamamlamasına yardımcı olmaya çalışır. Bu süreçte, zamanla öz bakım becerileri gelişerek kendi kendine yetebilme haline doğru evrilmektedir. Beslenme ile ilgili olarak “öz bakım becerileri acıktığını ifade etmek, kaşık-çatal kullanmak, bardaktan su içmek, kendi kendine yemek yeme ve sofraya kurallarına uymak gibi beceriler” olarak açıklanmaktadır (Uyaroğlu, B. 2017. s.266).

Diğer bir beceri ise kişisel bakım ile hijyendir. Bu beceriler çocuğun tuvalet alışkanlığı edinmesinin yanında kişisel temizlik ihtiyaçlarının karşılanması ile ilişkilidir. Bu becerilerle ilgili Uyaroğlu (2017; 267) “yemekten önce ve sonra, dışarıdan gelince ellerin yıkanması, yemek yedikten sonra ağzının silinmesi, diş fırçalama, tuvalet sonrası temizliğin yapılması ve ellerin yıkanması, banyo yaparken kendini yıkamaya katılması kişisel hijyen ile ilgili beceriler zamanla kazanılmaktadır” olarak ifade edilmektedir.

Kişisel bakım ile hijyen becerileri aile içinde eğitimle başlayarak zaman içerisinde gelişen beceriler olarak görülmektedir. Son olarak giyinme-soyunma becerisi de zaman içerisinde gelişim gösteren beceridir. İlk olarak, ailesinin yardımıyla başlayan süreç kendi kendine yetebilme sürecine doğru ilerlemektedir. Bu durumla ilişkili olarak “çocuğun

kendi giysilerine yardımcı olmasını sağlayan ilk beceriler giydirilirken kolunu uzatma gibi destekte bulunulması ile başlar. Daha sonra çocuk çorap gibi bazı basit giysileri kendi başına çıkartabilir” şeklinde ifade edilmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.268). Süreç içerisinde edinilen beceriler sayesinde, çocuk öz bakım becerilerini geliştirerek ve kendi kendisine yetme yolunda ilk adımlarını atmaktadır.

Gelişim dönemleriyle paralel olarak ilerleyen öz bakım becerilerinin gelişim süreci de yaş ilerledikçe gelişim göstermesi beklenmektedir. Gelişim dönemlerine göre de öz bakım becerileri farklılık göstermektedir. Yaş aralıklarına göre öz bakım becerilerinin gelişimi incelendiği zaman 19-24 aylık çocuklar;

- “Acıkınca kendini ifade etme: Bebek dünyaya geldiği andan itibaren acıkma hissini annesine refleksleriyle, ağlamayla, çıkardığı farklı seslerle ve işaretlerle ifade eder. Ancak dil gelişimi ilerledikçe sözel olarak da ifade etmeye başlamaktadır.
- Tuvalet ihtiyacının geldiğini belirten tepkilere bulunma: fiziksel ve davranışsal olarak tuvalet eğitimine hazır olduğunu gösteren çocuk çevresine bu durumu belirten tepkiler vermektedir.
- Musluk açık olduğunda ellerini suya tutup yüzüne sürmeye çalışma: çocuğun yemek, tuvalet gibi ihtiyaçlardan sonra kişisel temizliğini yapabilmesi için alt yapı oluşturan bir beceri ve deneyim” olarak sıralanmaktadır (Uyaroğlu, B. 2017. s.271).

25-30 aylık çocukların öz bakım becerileri, önceki döneme göre daha gelişmiş özellikler göstermektedir. Bu beceriler;

- “Küçük ya da büyük tuvaletini haber verme: fiziksel ve davranışsal olarak tuvalet eğitimi için hazır olduğunun işaretini verme durumunun ardından bilişsel olarak da tuvaletini haber verme becerisinin gelişmesidir.
- Peçeteyle ağzını silme: yemek sonrasında ağız çevresinde kalan artıkların rahatsız etmesi sonucu peçete yardımıyla silmesi gerektiğini öğrenmesi durumunun ardından kazanılan bir beceri” şeklinde sıralanmaktadır (Uyaroğlu, B. 2017. s.273).

31-36 aylık çocukların öz bakım becerileri gelişim alanlarında yaşanan gelişmelerle paralel olarak ilerleme göstermektedir. Bu beceriler;

- “Zamanında tuvalete gitmek isteme: tuvaletini haber vermeye başlamış olan çocuk için tuvalet kullanımındaki yeni bir aşama artık kaçırmaların azalması, doğru zamanda tuvalete gidebilme” şeklinde örneklendirilmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.274).

Sonuç olarak, ay aralıklarına göre öz bakım becerileri sıralanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal-sosyal ve dil gelişimleriyle birlikte ilerlediği görülmektedir. Çocukların bu becerileri edinmesi gelişim alanlarıyla doğrudan

ilişkilidir ve zaman içerisinde ilerleme göstermesi beklenmektedir. Bu gelişim süreçlerinin çocukların kullanıcı oldukları mekanların tasarımı açısından önemli olduğu bilinmektedir. Kullanıcı olarak çocukların mekan içerisinde yer alan bölümleri ve donatıları kullanabilmeleri için onların gelişim özelliklerine uygun olarak uygulama yapılması gerekmektedir. Bu becerileri kazanma süreci aile içerisinde ve bağlantılı olarak yaşamın sürdürüldüğü ortak mekanlar içerisinde gerçekleşmeye başlasa da okul öncesi eğitim kurumlarına başladığı dönemlerde de gelişimini sürdürmeye devam etmektedir.

2.2.2. Okul öncesi kurumlarda öz bakım becerileri

Öz bakım becerileri doğumdan itibaren adım adım gelişen beceriler olarak görülmektedir. Bu beceriler okul öncesi dönemine kadar gelişim göstermektedir. Okul öncesi döneme gelindiğinde ise beceriler olgunluk düzeyine doğru ilerlemektedir. 36 aydan itibaren okul öncesi kurumlara başlayan çocuklar, kurumlarda da öz bakım becerilerini kullanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçlar tuvalet, el yıkama, giyinip-soyunma ve yemek yeme şeklinde örneklendirilebilir. Bu bilgiler doğrultusunda, 36-72 ay aralığının, çocukların gelişim alanları içerisinde önemli bir rol oynamaktadır. Okul öncesi dönemi sürecinde gelişim alanlarına paralel olarak öz bakım becerileri gelişim göstermektedir. İlk olarak, 36-48 aylık çocukların gelişen öz bakım becerileri;

- “Ellerini ve yüzünü yardımla yıkama ve kurulama: motor becerileri geliştirdiği kadar alışkanlıklarında oturmasına yardımcı olmaktadır. Eğitim ortamlarında boyuna uygun lavabolar bulabilirken evde çocuğun erişimini sağlayacak önlemler alınmaktadır.
- Tuvalet gereksinimi yardımla karşılama: tuvaleti geldiği zaman tuvalete gidip giysisini indirip tuvalete kendi başına oturabilmeye başlar. Tuvalet sonrası temizlik için yardım alır” olarak sıralanmaktadır (Uyaroğlu, B. 2017. s.277).

Sonuç olarak, bu dönem içerisinde öz bakım becerileri gelişim göstermeye devam etmektedir. Yardım alma ihtiyacı devam etse de, kendi kendine karşılayabildiği ihtiyaçlar artış göstermektedir. Örnek olarak, bu dönemde tuvalet gereksinimi sırasında tuvalete gidip giysisini kendisi indirme ve kendi başına oturabilme aşamasına gelmektedir. Ancak, hijyen ihtiyacını karşılarken yardıma ihtiyaç duymaya devam etmektedir. Bu noktada, okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların bu ihtiyacının karşılanmasına yönelik çözümler üretilmektedir. Bu çözümler bireysel veya mekansal ihtiyaçlarının

çözümleri içermekte olduğu söylenebilir. 36-48 aylık dönemden sonra 49-60 aylık döneme geçiş yapılmaktadır.

49-60 aylık çocuklar büyük ölçüde kas ve motor becerilerde olgunluğa ulaşmış duruma gelmektedir. Bu durum öz bakım becerileri büyük ölçüde kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bu ay aralığındaki beceriler;

- “Ellerini yüzünü yardımsız yıkama: artık yetişkin desteği olmadan sabun kullanarak ellerini yıkayabilmesi, durulayabilmesi ve avucuna su alıp yüzünü yıkayabilmesi beklenir.
- Tuvalet gereksinimlerini kendi başına karşılama: tuvalet gereksinimini karşılayıp temizliğini büyük ölçüde kendi başına yapabilmeli, tuvalet sonrası ellerini hatırlatmadan yıkayabilmelidir” şeklinde belirtilmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.278).

Bu dönemde öz bakım becerileri büyük ölçüde gelişim göstermektedir. Yetişkin desteği olmadan kendi ihtiyaçlarını gidermeye adım adım başlamaktadır. Bu dönemden sonra gelen 60-72 aylık çocukların öz bakım becerileri gelişim göstermektedir.

60-72 aylık çocuklar da ise, öz bakım becerileri gelişiminin büyük bölümü tamamlamaktadır. Bu ay aralığının becerileri ise;

- “Vücudunu yıkama: banyo yaparken kendi vücudunu yıkabilmelidir.
- Giysilerinin düğme ve çitçitlerini çözüp ilikleme: giysilerindeki düğme, çitçit ve fermuarları boyutu küçükte olsa kullanmaya başlar” olarak ifade edilmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.279).

Bu bilgiler ışığında, ay aralıklarına göre okul öncesi dönem içerisinde gelişen öz bakım becerileri sıralanmıştır.

Sonuç olarak, çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal-sosyal ve dilsel gelişimleriyle birlikte öz bakım becerilerinde de gelişim görülmektedir. Çocukların bu becerileri edinmesi gelişim alanlarıyla doğrudan ilişkilidir ve zaman içerisinde ilerleme göstermesi beklenmektedir. Bu becerileri aile içinde gelişim göstermeye başlayarak, okul öncesi eğitim kurumlarında da devamlılık göstermektedir. Tuvalet ihtiyacı, ellerini yıkama ihtiyacı ve giyinip soyunma gibi ihtiyaçları, okul öncesi eğitime başladığı ilk dönemlerde yardımla karşılasa da, sonrasında kendi kendine yetebilecek düzeye gelmesi beklenmektedir. Ancak bu süreç içerisinde, öz bakım becerilerinin gelişmesinde ya da karşılanmasında, tasarlanmış mekan da önemli rol oynamaktadır. Mekanların bu süreç içerisinde çocukların gelişim özelliklerine göre tasarlanmış olması, çocukların ihtiyaçlarını kendileri tarafından karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, devamında izleyen başlıklarda mekan ve öz bakım ilişkisinin detayları incelenecektir.

2.2.2.1. Mekan ve öz bakım ilişkisi

Öz bakım becerileri çocukların zaman içerisinde geliştirebildiği becerilerdir. Bu beceriler onlara kendi kendilerine ihtiyaçlarını karşılamaya izni verildiği sürece gelişim göstermeye devam etmektedir (Uyaroğlu, B. 2017. s.270). Aile içinde başlayan gelişim süreci boyunca, ebeveynlerin çocuklarına kendi kendine yetebilmeleri için destek olmaları beklenmektedir. Ancak, bu durum sadece bireyler arası ilişkilerle sınırlı değildir. İhtiyaçlarını kendi kendilerine karşılamaları için belirli mekansal çözümler de bu süreç içerisinde önemli rol oynamaktadır. Çocukların fiziksel, duygusal, bilişsel ve dilsel gelişimleri göz önünde bulundurularak oluşturulan çevrelerde, bu ihtiyaçları karşılama ihtimalinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Örnek olarak, ellerini yardımla da olsa yıkmaya başlayabilen çocuk, eğer lavaboya ulaşamıyorsa bu süreç içerisinde daha fazla yardıma ihtiyaç duymak durumunda kalır. Ancak, Toronto çocuk bakımı ve teknik rehberinde belirtildiği gibi öz bakım becerilerinin gelişim göstermesi için çocuklara ihtiyaçlarını karşılarken kendi kendilerine yapabilmeleri için fırsat verilmelidir (LGA Architectural Partners. 2016. s.56). Bu durum göz önünde bulundurulduğu zaman, çocukların bulunduğu fiziksel çevrelerin onların öz bakım becerilerini geliştirmesine ya da bu ihtiyaçlarını karşılamasında etkili rol oynamaktadır.

Diğer bir örnek ise, çocukların öz bakım becerilerini geliştirdiği dönemlerde yardım olarak gereksinimlerini giderseler de kendi başlarına yapmayı denemeleri gerekmektedir. 48 aylık dönemden sonra çocuklar tuvalet gereksinimlerinin büyük bölümünü kendileri karşılayabilmektedir. Bu süreç içerisinde, çocuklar tuvalete kendisi giderek giysisini indirip tuvalete oturabilmektedir. Ancak eğer tuvalet veya dolaşım yolunda bulunan kapılar çocukların kullanımına uygun değilse, bu süreçte daha fazla yardım almaya ihtiyaç duyacaktır. Kapıları etkin bir şekilde kullanamayan çocuk, mekansal geçişlerde sıkıntı yaşayabilir. Bu durumun sonucu olarak, öz bakım becerilerinin gelişim sürecinde mekansal engellerle karşılaşmaktadır. Bu bilgilere ek olarak, tuvalete yardımsız ulaşan çocuk klozet kullanımı sırasında da yardıma gereksinim duyabilir. Yetişkinlerin kullanımına uygun olarak tasarlanmış klozet kullanımı bu duruma örnek teşkil etmektedir. Çocukların kullanımını kolaylaştırmak için klozet aparatları ve klozete yetişmek için kullanılan platformlar, bu süreç içerisinde çözülmesi gereken başka etkenlerdir.

Sonuç olarak, çocukların öz bakım becerilerinin gelişim gösterdiği dönemde bulundukları çevreler, gelişimlerini etkilemektedir. Bu süreç içerisinde çocukların

fiziksel, bilişsel, duygusal ve dilsel gelişimleri önemli rol oynamaktadır. Bu gelişim alanları, tasarlanmış çevreyle ilişki içerisinde. Bu ilişki mekan ve öz bakım becerilerinin gelişmesi açısından da önemlidir. Mekanların çocukların kullanımına uygun ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tasarlandığı zaman, çocukların öz bakım becerilerinin gelişim sürecini tamamlamalarına yardımcı olmaktadır. Mekan ve öz bakım becerilerinin ilişkisi aile içi eğitimler sırasında başlamış olsa da, okul öncesi eğitim kurumlarında devam etmektedir. Bu bağlamda, çocukların kullandıkları mekanları tasarlamak için çocukların sahip oldukları mekan algılarını ve mahremiyet kavramlarını bilmek yarar sağlamaktadır. Mekan algısının oluşması sürecinde algı türleri yer almaktadır. Farklı algı türleri sayesinde mekanları algılayışları da gelişim göstermektedir.

2.3. Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Mekan Algısı ve Mahremiyet Kavramı

Okul öncesi dönemdeki çocukların mekan algısının oluşumu gelişim dönemleriyle yakından ilişkilidir. Altman ve Chemers'a (1980; 43) göre "çocukta mekan algısı süreci yaklaşık bir yaşında, çocuğun etrafındaki nesnelerin ona görünmese dahi var olmaya devam ettiğini anlamasıyla başlar. Öncesinde, yuvarlanan topun gözden kaybolduğunda peşine düşmeyen çocuk, sonrasında top gözden kaybolursa dahi, topun var olmaya devam ettiğini bilerek, peşinden emekler" şeklinde örneklendirilmiştir. Bu örnekten yola çıkarak, gelişim dönemleri içerisinde bilişsel ve fiziksel gelişim gösterdikçe çevreleriyle olan ilişkileri de değişim göstermektedir. İçinde bulundukları çevreyi algılayışları da bu doğrultuda şekillenmektedir.

Gelişim dönemleriyle birlikte içinde bulundukları çevreyi algılamalarına yardımcı olan farklı algı türleri gelişim göstermektedir. Bebeklik dönemlerinden itibaren çevrelerini duyu yoluyla algılayarak ilişkiler kurmaktadır. Bu bağlamda, duyu çevreyi algılamak için önemli bir rol oynamaktadır. Bu duylardan en bilinenleri görme, işitme, tatma, koklama ve dokunma olarak beş tanedir. Belirtilen duyu sayesinde çevresel verileri algılama ve mekan kullanım tercihlerimiz oluşmaktadır. Ancak, yapılan çalışmalara göre duyu sayısının aslında çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Duyuların sınıflandırılmasına bakıldığında "uyaranın cinsine göre sınıflandırıldığında, kimyasal (tatlar, kokular ve kan şekeri düzeyi gibi içsel olarak alınan uyarılar), mekanik (dokunma ve işitme) ve ışık (görme)" gibi üç duyudan söz edilmektedir (Özer, Z. 2005. s.64). Diğer bir bakış açısına göre Özer (2005. s.64) "her bir duyu sisteminde belirli duyu alınmasından sorumlu özelleşmiş hücreler var" şeklinde tanımlamıştır. Bu

durumun örneği olarak, dil üzerinde bulunan hücrelerden bir bölümü acıyı, tatlıyı, tuzluyu ve ekşiyi anlamak üzere özel duyu hücrelerine sahiplerdir. Bu durumda dilde bulunan duyuların sayısı artmaktadır. Aynı durum görme duyusu içinde geçerlidir. Işıklar ve renkler birbirlerinden farklı şekilde algılanır hatta bazı koşullarda birbirlerinin algılanışını etkilemektedir. Bu durumlar göz önüne bulundurulduğunda, bilinen duyu organların da kendi içinde duyu çeşitliliği sağladığı görülmektedir. Ek olarak Özer (2005. s.65)

“sıcaklık, basınç, dokunma, eklemlerin konumu, vücudun hareketleri, denge, midenin ya da idrar kesesinin doluluğu, susamışlık gibi daha birçok duyu da benzer şekilde ele alınıyor...Tüm bu duyuların her biri farklı duyu çeşidi olarak kabul edildiğinde duyularımızın sayısı en az 21 oluyor”

şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda, içsel ve çevresel faktörler duyu organlarımızı etkilemektedir. Belirtilen farklı özelliklere sahip duyular doğumdan itibaren gelişerek çocukların mekan kullanımlarını ve tercihlerini belirlemektedir. Bu bağlamda, doğumdan itibaren geçen süreçler içerisinde çocuklar mekanları duyuları yoluyla algılayarak kullanmaya başlarlar.

İnsanlar doğumlarından itibaren duyularını kullanarak, içsel ve çevresel olayları anlamak, yorumlamak ve yeni durumlara adapte olabilmek için algılarını kullanırlar. Algı genel anlamda tanımlandığında “zihinsel bir süreç olan algılama, duyu organlarına/alıcılara gelen uyarıcılara zihinde anlam verilmesi; uyarıcıların yorumlanması ve örgütlenmesidir” (Mangır ve Çağatay, 1987; Tuğrul vd., 2001’den akt. Çukur, D ve Güller Delice, E. 2011 s. 28). Duyular yoluyla algılanan veriler zihinde anlamlandırılmakta, yorumlanmakta ve kullanılmaktadır. Bu algılar farklı algı türleri olarak değerlendirilmektedir. Bunlar dokunsal, işitsel, simgesel, duygusal ve görsel olarak sıralanmaktadır (Sancak, M. N. 2018. s.38).

Dokunsal algı, dokunsal ayırt etme ve dokunsal eşleştirme alt başlıkları halinde incelenmektedir. Dokunsal ayırt etme; nesnelerin veya çevrenin yapısını dokunarak ayırt edilmesidir. Dokunsal eşitleme ise, nesnelerin veya çevrenin benzerlerine dokunarak fark edilmesidir (Sancak, M. N. 2018. s.38). Bu durum gelişim dönemleri bağlamında incelendiği zaman, doğumdan itibaren gelişim gösteren bir algı ya da duyumsama yöntemi olduğu söylenebilir. Çocukların anne ile, çevre ile ve nesneler ile kurdukları ilişkiler dokunsal nitelikler taşımaktadır. Bu nitelikler gelişim süreci içerisinde çocukların çevrelerini algılamasına yardımcı olmaktadır. Tasarımda kullanılan malzemeler de çocukların dokunsal algıları üzerinde etkili olmaktadır. Tercih edilen malzemelerin hijyen koşulları kadar dokunsal algılarını da etkilediğini bilmek gerekmektedir.

İşitsel algı, çevreden gelen sesleri işitsel olarak algılama durumudur. Sancak (2018, s.38) “işitsel algı, işitsel ayırt etme, ses kaynağını bulma, işitsel sıralama ve işitsel bellek gibi alt başlıklar halinde incelenmektedir.” Bu bağlamda Sancak’ın belirttiği gibi (2018, s.39) işitsel ayırt etme, sesler arasındaki farklılıkları ayırt etme beceresidir. Ses kaynağını bulma; ses ve ses kaynağı arasında bağlantı kurma becerisidir. İşitsel sıralama, olay sırasında duyulan seslerin bellekte depolanması işitsel belleği oluşturur. Sonrasında aynı sesle karşılaşıldığı durumda yeni karşılaşılan durumda da kullanılır. Son olarak, işitsel bellek, işitsel verilerle oluşturulan bellek olarak ifade edilmektedir. İşitsel algı tanımı ve alt başlıkları incelendiğinde, çocukların gelişim dönemleri içerisinde farklı sesler duyması çocukların işitsel algılarının gelişmesine yardımcı olmaktadır. İşitsel algı, çevreyi algılama da önemli olduğu kadar mekanlar içerisindeki kullanım tercihlerini de etkilemektedir. Tuvalet kullanımı sırasında işitsel duyularla da çevre algılanmaktadır ve kullanım tercihlerini etkilemektedir. Kullanım sırasında maruz kalınan işitsel veriler, çocukların mekanları kullanmasını ve hatta sağlıklarını etkilemektedir.

Simgesel algı, bir şeyi temsil eden başka bir şeyi algılamak olarak tanımlanabilir. Sancak (2018, s.39) “Bazen imge parçaları simgenin bütününe çağrıştıracaktır. İnsanı kendiliğinden bir zihinsel sürece sokarak, simge bütününe bulmaya itebilir.” Bu algı türü, gelişim dönemleri içerisinde öğrenilmiş olan bilgileri tekrar kullanma ya da çağrışım yapma açısından kullanılmaktadır. Tekrara dayalı bu algı türünde, tuvalet alışkanlığının kazanılması gibi tekrar yapılarak öğrenilen süreçleri içermektedir.

Duygusal algı, Sancak’a göre (2018, s.39) “bir olay ya da nesne algılandığı zaman, yalnızca zihinde kalan simge, sembol ve fiziksel izlenimleriyle yetinilmez, aynı zamanda bu olay veya nesnenin zihinde bıraktığı iyi-kötü vb. gibi durumlarıyla da değerlendirilir.” Bu algı türü, çevreyi algılama sürecinde daha çok birikimsel olarak gelişim göstermektedir. Deneyim edilen çevreleri veya nesneleri zihinde bıraktıkları izlenimle birlikte algılamak, kişinin geçmiş yaşam birikimleriyle ilişkidir. Çocukluk döneminde duygusal algı birikimi yeni oluşum gösterdiği için çocukların nesnelere veya çevrelere yetişkinlere göre daha tarafsız yaklaşması bu durumun sonucu olarak görülebilir. Ancak, zaman içerisinde birikimlerinin olduğu bilindiği için, tasarlanan çevrelerin bu birikimleri etkilemektedir. Bu nedenle, çocukların kullanıcı oldukları mekanların tasarımında, çocukların zihinlerinde bıraktığı etkilerin de olumlu olmasına katkı sağlanması önemlidir.

Seimleyici algı, eğitim, kültür, inançlar, örf, adet, gelenek ve görenekler yönlendiricidir. Yaşam içinde bireysel yönelmelerin özünü oluşturur ve bireysel ilişkilerini büyük oranda etkiler. Her birey olayları, nesneleri kendine göre farklı biçimde algılar (İnceoğlu, 2000. Akt. Sancak, M.N. 2018. s.39). Bu algı türünde de, çocukların gelişim süreçleri içerisinde öğrendikleri, maruz kaldıkları veya deneyimledikleri yönlendiricilerin etkileriyle birikimsel olarak gelişim göstermektedir. Kültürel etkilerle birlikte oluşan bu algı türü, mekanların kullanımını toplumsal ve bireysel olarak şekillendirmektedir. Bu algı türünün oluşumu da süreç içerisinde gerekleşe de, çocukluk döneminden itibaren kullanılan mekanların özellikleri ve kullanım tercihleriyle ilişki içerisindedir.

Görsel algı, Sancak’a göre (2018, s.40) görsel uyaranları tanıma, ayırt etme ve daha önceki deneyimlerle ilişkili olarak yorumlama yeteneği anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre bebeklik döneminden itibaren görsel ve işitsel algının en yoğun kullanılan algı olarak görüldüğünü belirtmiştir. Bu durum gelişim süreçleri açısından doğal görülmektedir. Ancak, anlamak ve öğrenmek için tüm duyularını kullanarak çevrelerini algılamaya çalışırlar.

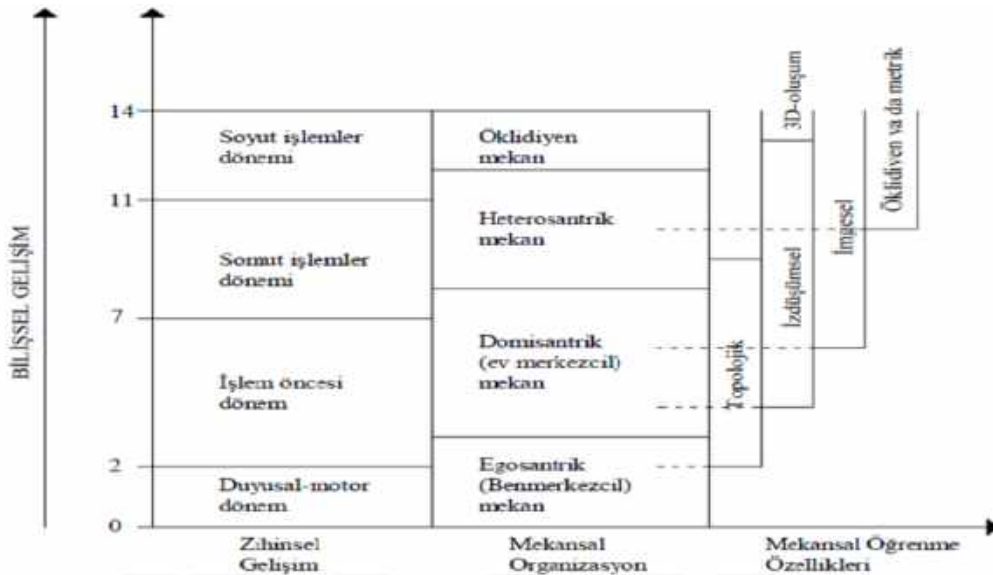
Doğum anından itibaren çocukların duyu organları ve bağlantılı olarak algılamaları gelişim göstermektedir. “Erken ocukluk döneminde de algıda hızlı bir gelişme görülmektedir. Görme, işitme, dokunma, tat ve koku alma algılarının tümü, gelişim sırasında değişikliklere uğramaktadır” (Arkonaç, 2005. Akt.Sancak, M.N. 2018 s.40). Bu değişiklikler Sancak’a göre (2018,s.50) “algının ilk altı ayda çok hızla geliştiği, daha sonra gelişme hızının yavaşladığı ve yetişkin seviyesine bir-beş yaş arasında ulaştığı belirtilmektedir” şeklinde ifade edilir. Bu durum, çocukların gelişim alanlarını ve duyuları yoluyla çevrelerini algılayışlarını doğrudan etkilemektedir.

Sonuç olarak, çocukların gelişim dönemlerinin değişmesi ve algı türlerinin gelişmesi ile bulundukları mekanları algılayışları da değişim göstermektedir. Okul ncesi dönemdeki çocukların çevrelerini nasıl algıladıklarını bilmek, onlar için evre tasarlamak açısından önemli görülmektedir. Ancak, gelişim dönemleri içerisinde algılama süreçlerinin de farklılık gösterdiği gözden kaçırılmamalıdır.

Çocuklar gelişim dönemleri içerisinde çevresini algılama süreçleri açısından da gelişim göstermektedir. Bu süreçleri tanımlayan anakioğlu (2015; 128) “kişinin çevredeki uyaranlardan duyuları aracılığıyla elde ettiği bilgiyi yine duyuları yoluyla ayırt ederek beyne iletme işlemidir. evre ve organizma arasındaki ilişkilerin bir ürünü ve aynı

zamanda çevre ve organizmanın her birinin üzerindeki değişikliklerin de bir sonucu” olarak tanımlamaktadır. Bu bilgi ışığında, duyu organları ve çevre ilişkisinin algılama sürecinde önemli olduğu görülmektedir. Bir diğer açıklamaya göre “algılama, çevredeki uyaranların yorumlanması sürecidir. Algı, bellek ve dikkat gibi bilişsel süreçlerle yakından ilişkilidir ve çocuğun beklentilerinden, geçmiş yaşantılarından, ön bilgilerinden, güdülenme düzeyinden, ilgi alanlarından ve daha pek çok şeyden etkilenir” olarak tanımlanmıştır (Şahin, S. 2017. s. 90). Sonuç olarak, algı kavramı farklı yaklaşımlarla açıklanabilir bir kavramdır. Ancak, literatür taramasında bulgulandığı gibi çevredeki uyaranların ve duyu organlarının algılama sürecinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalara göre çevrede bulunan fiziksel ile psiko-sosyal faktörler ve kişilerin kültürü ile deneyimleriyle birlikte mekan algısının oluşumuna katkı sağladığı bilinmektedir (Öymen Gür, Ş. 1996.). Fiziksel, psiko-sosyal, kültür ve deneyimlere ek olarak, algı ve bilişsel gelişimin de yakından ilişki içinde olduğu görülmektedir. Piaget’in yaptığı araştırmalara göre bilişsel gelişim evreleri ile mekan algısı da değişmektedir.

Yaş dönemlerine çocukların mekan algısı belirlenmesi ve çocukları mekanları algılayış biçimlerinin tanımlanması, çocuk mekanlarının tasarımı hakkında yol gösterici olmuştur. Bu bağlamda, Piaget duyuşal-motor dönemden başlayarak somut işlemler dönemine kadar mekan algılayışlarının değişimlerini sistematik şekilde açıklamaktadır.



Görsel 2.1.: Gelişim sürecinde zihinsel ve mekansal algı ilişkisi (Hart ve Moore, 1973. Akt. Ünlü, A. ve Çakır, H. 2002. s. 233.)

Belirtilen dönemler için “ilk iki dönem duyuların, algıların ve sezgilerin ön planda olduğu, son iki dönem ise durumsal uyarıcılarla etkileşime giren çocuğun göreceli bir özerklik ve bağımsızlık kazanarak düşünebilme yeteneğini gösterdiği dönemlerdir” şeklinde açıklanmıştır (Akarsu, F. 1984. s.31). Piaget tarafından belirlenen bu gelişim evreleri sürecinde, çocukların mekan algıları da ayrı evreler olarak incelenmektedir.

2.3.1. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim dönemlerine göre mekan algısı

Çocukların gelişim dönemlerine göre mekan algısı farklı evreler altında incelenmiştir. Belirlenen evreler ise çocukların algılarıyla doğrudan ilişki içindedir. Algı kavramının mimarlıkta önemli bir yer tutmasının nedeni, insan ve mekan arasındaki ilişkisinin, algı aracılığıyla kurulmasıdır. Mekanın tasarımı, kullanımı ve değerlendirilmesinde algı temel bir fonksiyon üstlenmektedir (Kahvecioğlu, H. L. 1998. s.5). Algı ve duyular sayesinde çocukluk döneminden itibaren mekan da farklı boyutlarda kavranmaya başlanmaktadır. Heraclite’e göre, “durmaksızın araştırarak ve tattığı, dokunduğu, kokladığı ve gözlemlediği her nesneyi kullanarak çevresini keşfetmeyi amaçlayan bir çocuk için evren, öncelikle organik bir dünya, içinde yaşadığı mekân da tüm duyularıyla algıladığı duyumsal çeşitliliği çok olan bir mekândır” şeklinde tanımlanmıştır (Barre, F. 1979, s.16).

Mekanın algılanma sürecini açıklamak için Piaget tarafından üç tür saptama yapılmıştır. Bu mekansal ilişkiler “ilk olarak temelde uzaklık kavramına dayanan ve şekillerin (figüre) eşdeğerliliğinin, matematiksel eşitliğe bağlı olduğu metrik (ya da Euclidci) mekan ilişkileridir. Buna karşılık ikinci türdeki, yani projektif mekan ilişkilerinin temelini düz çizgi oluşturur. Üçüncü türdeki topolojik mekan, tamamen belli bir biçimin içerisinde var olan niteliksel ilişkilere dayanır (komşuluk, kopukluk, çevrelemek gibi)” şeklinde üç farklı başlıkta açıklanmıştır (Akarsu, F. 1984. s.32). Mekan algılama süreci topolojik, projektif ve metrik mekan olarak üç evreye ayrılmaktadır. Belirtilen evreler arasındaki ilişki hakkında Hart ve Moore (1973; 249) “mekânsal ilişkilerin gelişimiyle ilgili topolojik, projektif ve metrik (euclidian) olmak üzere üç sınıflandırma yapılmaktadır. Topolojik mekân ilişkileri, projektif ve metrik mekân ilişkilerine göre erken, projektif mekân ilişkileri ise metrik ilişkilere göre daha erken oluşur” olarak belirtmektedir.

Belirlenen mekansal ilişkiler, çocukların bilişsel gelişim dönemleri ile paralellik göstermektedir. Bu bilişsel dönemler duyusal-motor, işlem öncesi, somut işlemler ve

soyut işlemler dönemi olarak ayrılmaktadır. Duyusal-motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi olarak incelenmiştir. Bu dönemler içerisinde çocukların bilişsel gelişimleri detaylandırılmıştır (Wadsworth, B. 2015. s. 21-111). Bu dönemler içerisinde gelişim gösteren mekan algısını detaylandırmak için çocukların doğumdan itibaren yaşadıkları bilişsel gelişim süreçleri incelenmektedir.

2.3.1.1. Çocuklarda duyuusal-motor dönemdeki mekan algısı

Piaget'in belirttiği gibi duyuusal-motor dönemdeki çocukların yaş aralığı 0-2 yaştır. Bu dönem, doğumdan itibaren başlayan ve 24 aya kadar geçen süre olarak ifade edilir. Piaget'in çalışmalarına göre "çocuğun ilk iki yılında görülen duyuusal-devinimsel mekan anlayışı, o dönemin en önemli zihinsel kazanımlarından biridir. Mekan algısına ek olarak, pratikte yaşanmış, düzenlenmiş, eylem ya da davranış düzeyinde dengelenmiş bu mekan kavramı, yine de zihinsel olarak canlandırılma evresine henüz ulaşmış değildir" şeklinde ifade edilmektedir (Akarsu, F. 1984. s.32).

Piaget'in mekan algılama süreciyle ilgili "bebeklik döneminde fiziksel gelişim ve çevre ile iletişime geçerek kazandığı edinimler sonucu yaklaşık onsekiz ayda ben-merkezci yaklaşımdan kurtulur. Bu dönemde zihinlerinde devamlı nesne şeması oluşur" olarak belirtmektedir (Piaget, J. 1972. s.2). Yani, çocuk öncelikle bedenini tanır ve çevresindeki nesnelerden ayırt eder. Sonrasında, nesneleri kendi duyum ve tepkilerinden ayırt edebilir. Sonuç olarak, bu dönemde "çevresiyle etkileşimleri sonucu edindiği yaşantılarla oluşturduğu yeni bilişsel yapılar, refleksif davranışlardan, amaçlı davranışlara doğru ilerleme göstermesini sağlar" olarak ifade edilmiştir (Senemoğlu, N. 2018. s.42). Örnek olarak, beş aylık çocuk, oynadığı top görebildiği alan içerisinden çıkarsa onun peşinden gitmez; oysa sekiz aylık çocuk, topu aramaya devam etmektedir. Bu durumu Senemoğlu nesnenin sürekliliğinin gelişimi olarak ifade etmektedir. Bu durum, çocukların kullanıcı olduğu mekanlarda göz önünde bulundurulduğunda, plan yapılarını ve malzeme tercihlerini etkileyebilir. Çocukların mekansal algılarının gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak tasarlanan mekanlarda, mekan algılarının sağlıklı gelişimine katkı sağlamaktadır.

Tablo 2.5. Piaget duyuşal-motor gelişim döneminde gelişim özellikleri (Wadsworth, B. 2015)

<i>Dönem</i>	<i>Genel</i>	<i>Nesne Kavramı</i>	<i>Mekan</i>	<i>Nedensellik</i>	<i>Duyuş</i>
<i>Refleks 0-1 ay</i>	Refleks hareket	Diğer nesnelerle kendisi arasında fark yok	Benmerkezci	Benmerkezci	İçgüdüsel dürtü ve doğuştan duyuşsal tepkiler
<i>İlk ayrımlar 1-4 ay</i>	El-ağız koordinasyo-nu; emme ve kavrama ile ayırım	Hiçbir özel davranış nesneleri yok etmez; kendisinin ve nesnelerin hareket ayırımı yok	Bakış açısındaki değişimler, nesnelerdeki değişmeler olarak görülür	Dış nesneler ile kendisinin hareketleri arasında ayırım yok	İlk duyguların edinimi. Eyleme bağılı olarak memnuniyet ve hayal kırıklığı duyusu
<i>Yeniden üretme 4-8 ay</i>	El-göz koordinasyo-nu; ilginç olayların tekrarı	Hareket eden nesnelerin yerini bekleme	Mekan dışı yöneltilir; nesnelerin mekansal ilişkisi yok	Bütün olayların nedeni olarak kendisini görme	
<i>Şemaların koordinasyonu 8-12 ay</i>	Şemaların koordinasyo-nu; bilinen araçların yeni problemlere uygulanması: beklenti	Nesneler sürekliliği; kaybolan nesneleri arama	Nesnelerin şekil ve boyutlarının algısal tutarlılığı	Nesnelerin orta düzeyde dışsallaştırılması	Etkinleştirm e ve geciktirme veya kasıtlı eylemleri içeren duyuş. Başarı ve başarısızlığın ilk duyguları.
<i>Deney 12-18 ay</i>	Deney yoluyla yeni araçların keşfi	Kaybolan nesneleri ararken dizisel yer değiştirmele -ri düşünme	Mekanda nesneler arasında nesneler ile kendisi arasındaki ilişki bilinci	Nesneler arasında nesne ve eylemlerin nesnesi olarak kendisini görme	
<i>Temsil 18-24 ay</i>	Zihinsel temsil; zihinsel kombinasyonlar a yeni araçlar bulma	Olmayan nesnelerin imgeleri, yer değiştirmele -rin zihinsel temsili	Algılanmaya n hareketlerin bilinci; mekansal ilişkilerin zihinsel temsili	Temsili nedensellik; nedenler ve çıkarılan sonuçlar	

Tabloda görüldüğü gibi gelişim süreçleri içerisinde farklı mekanlarda farklı eğitim süreçlerinden geçen çocuk, ıslak hacim alanlarının kullanımı sürecinde de benzer eğitim ve beceri kazanma süreçlerinden geçer. Bu süreç içerisindeki eğitimlerden biri de tuvalet eğitimidir. Tuvalet eğitimi sürecinde mekan algıları göz önünde bulundurularak mekan tasarımı yapılması, sürecin sağlıklı ilerlemesine yardımcı olabilir çünkü çocuğun çevresiyle kurduğu ilişkilerle birlikte edindiği mekansal deneyimlerle yeni bilişsel

oluşumlar, refleksif davranışlardan, amaçlı davranışlara doğru gelişim göstermesine yardımcı olabilir.

Sonuç olarak, 0-2 yaş dönemindeki gelişim özellikleri ay bazında farklılık göstermektedir. Gelişim özelliklerinin değişimi Piaget'in duyuşal-motor gelişim tablosunda (Tablo 2.5) görölmektedir. Gelişim dönemlerinin özellikleri olarak 0-1 ay arası refleks, 1-4 ay ilk ayrımlar, 4-8 ay yeniden üretme, 8-12 ay şemaların koordinasyonu, 12-18 ay deney ve 18-24 ay temsil dönemi olarak belirtilmektedir (Wadsworth, B. 2015. s.35). Bu dönemsel geçişler içerisinde çocukların mekan algısı ben-merkezci mekan algısından başlamaktadır. Bu durum, 18-24 aya kadar gelişim göstererek mekansal ilişkilerin zihinsel temsili sürecine kadar gelişim göstermektedir. Mekansal ilişkiler içerisinde ilk kavranan ilişkiler ise "yakınlık, kopukluk, düzen, çevreleme ve süreklilik" olarak belirtilmektedir (Akarsu, F. 1984. s.32). Duyuşal-motor dönem içerisinde bilişsel olarak gelişim göstererek, çevresiyle ilişkisini güçlendirmekte ve mekan algılayışları farklılık göstermektedir.

2.3.1.2. Çocuklarda işlem öncesi dönemdeki mekan algısı

İşlem öncesi dönem 2-7 yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönem duyuşal-motor dönemden sonra başlayan ve somut işlem dönemine kadar devam eden süreçtir. Bu dönem "duyuşal-motor durumda hareket eden ve düşüncesi eylemler yoluyla var olan bir kişiden gittikçe, kavramsal ve zihinsel temsil durumuna hareket eden bir kişiye dönüşür. Çocuk, olayları zihninde tasarlamaya çalışır ve davranışı yönlendirmek için duyuşal-motor eylemlere daha az bağımlı hale gelir" olarak tanımlanmaktadır (Wadsworth, B. 2015. s.57). Bu dönem içerisinde "düşünme eylemi başlar. Artık çocuk dış dünyayı sembollerle temsil eder ve zihinde bu sembollerle işlem yapabilir. Zihinsel imajların sembolik kavramlarını öğrenmeye ve kullanmaya başlar (Beard, R. 2006. s.39). Ek olarak, Beard'ın aynı kaynakta ifade ettiğı gibi (2006; 40) "zihinde oluşan sembolik işlevler sayesinde artık deneyimlerlerini kullanabilir. Bu sayede oyunlarına çeşitlilik getirebilir ve hayal gücü kavramı bu dönemde gelişim gösterir". Bu bilgiler ışığında, bilişsel olarak gelişim devam etmektedir. Fakat, duyuşal-motor eylemlerden de tamamen kopmamaktadır. Duyuşal-motor dönemde olduğu gibi çocuk bu dönem içerisinde hala benmerkezci düşünce yapısı hakimdir. Buna bağlantılı olarak, mekan algıları da hala benmerkezci bakış açısıyla gerçekleşmektedir.

Bu dönem içerisinde çevrelerinde bulunan nesneleri algılayış biçimleriyle ilgili olarak Yavuzer “Mantıklı düşünme işlemi henüz gelişmemiştir. Bu nedenle, çocuklar nesnelerin görüntülerinin etkisi altında kalırlar. Henüz bilişsel yapıları, korunumu (herhangi bir nesnenin biçimi ya da mekandaki konumu değiştiğinde, miktar, ağırlık ve hacminde değişiklik olmayacağı ilkesidir; Erdem ve Akman, 2001, s.66) kavrayabilecek düzeye ulaşmamıştır (Yavuzer, H. 2003. Akt. Çukur, D. ve Delice, E. 2011. s.27). Yine Yavuzer’e göre (2011; 27) “bu evrede çocukların büyük bir bölümü, ayrıntıları dikkate almadan, genel olarak algılar ve ilişkisiz obje ve kavramları bütünleştirir” şeklinde ifade edilmiştir. Mekanları genel çizgileriyle algılayarak kendi mekansal algılarının gelişimlerine katkı sağlamışlar olurlar; ancak, bu süreç içerisinde mekan bölümleri ve mekansal donatıları gibi mekan parçalarının kullanımlarını da bütüncül olarak gözlemleyerek öğrenmeye devam etmektedir. Sonuç olarak, parça ve bütün ilişkisi hala kurulamamaktadır; ancak, mekanların kullanımıyla ilgili ilişkilerde gelişim göstermeye devam etmektedir. Bu durum, gelişim süreci içerisinde edinilen tuvalet eğitimi ve tuvalet alanlarının kullanımını öğrenmeyi de etkilemektedir.

Bu bilgilere ek olarak, duyuşsal-motor dönemde olduğu gibi bu dönem içerisinde de yakınlık, kopukluk, sıra-düzen, çevreleme ve süreklilik gibi mekan parametreleri gelişim göstermektedir. Bu parametrelere örnek veren Çanakçıoğlu (2015; 219) “4 yaş civarında çizdiği bir kapalı geometrik şeklin içine, dışına veya kenarına çizdiği çizgiler, çizdiği iki nesne arasındaki yakınlık, kopukluk ilişkilerinin zihinde kurulduğunu, 7 yaş civarında belirlenen çizgi dizileri, serileri veya bir takım düzen ilişkileri ile birlikte süreklilik ilişkisini yansıtmaktadır” diyerek örneklendirmektedir.



Görsel 2.2.: Çevre, düzen ve süreklilik ilişkisini gösteren bir çocuk resmi (Piaget, Inhelder, 1967. Akt. Çanakçıoğlu, G. 2012. s.4).

Sonuç olarak, işlem öncesi dönemde duyuşsal-motor döneme benzer olarak benmerkezci algılayış devam etmektedir. İşlem öncesi dönemin sonunda, yaklaşık olarak yedi yaşından itibaren, benmerkezci durum etkinliğini kaybeder. Ek olarak, mekansal

parametreler olarak yakınlık, kopukluk ve süreklilik gibi ilişkilerde gelişim göstererek perspektif parametreye doğru geçiş yapmaktadır. İşlem öncesi dönemde görülen gelişmelerle birlikte somut işlem dönemine geçilmektedir.

2.3.1.3. Çocuklarda somut işlemler dönemindeki mekan algısı

İşlem öncesi dönemden sonraki dönem ise somut işlemler dönemidir. Bu dönem 7-11 yaş aralığını kapsamaktadır. Piaget'e göre mantıksal işlem becerilerinin geliştiği dönem olarak ifade edilir. Bu durumda işlem, içselleştirilebilen veya zihinsel olarak tersine çevirebilir olduğu düşünülen bir eylemdir. Yani, bir yönde veya diğer yönde yer alabilir. Bir işlem her zaman korunum, işlemler sistemi veya total bir yapı demektir (Gallager, J. ve Reid, D. 1981. s. 234). Somut işlemler dönemi içerisinde, mantıksal işlem becerilerinin gelişmesiyle düşünce işlemleri de değişim göstermektedir. Wadsworth'e göre (2015; 91) “somut işlemler döneminde, çocuk mevcut (somut) problemlere uygulanabilir mantıksal düşünce süreçleri (işlemleri) geliştirir. İşlem öncesi dönemdeki çocuktan farklı olarak, somut işlem döneminde çocuk, çoğu korunum problemini çözmekte ve cevapları için doğru akıl yürütmekte sorun yaşamaz” olarak ifade edilmiştir. Ek olarak, Wadsworth (2015; 91) “düşünce ve algı arasında bir ayrımla karşılaştığında, algısal kararların aksine mantığa dayalı kararlar verir” diyerek algıların egemen olduğu dönemin bittiğini belirtmiştir. Mantıklı düşüncenin gelişimiyle birlikte benmerkezci durumdan sıyrılmaya başlamaktadır (Çanakçıoğlu, G. 2015. s.129). Verilen bilgiler ışığında, duyuşal-motor ve işlem öncesi dönemden farklı şekilde, sezgisel olarak algıladığı çevreyi mantıksal düşünme yardımıyla nicel mekan kavramını oluşturmaya başlamaktadır.

Piaget'e göre “bu evredeki bir çocuk eylem, duyum, hareket ve sezgilerine bağlı olarak zihninde şematize ettiği bilgileri işleyebilme yetkinliğine ulaşarak, çevresiyle daha bütüncül bir ilişki kurmaya başlar” diyerek somut işlem dönemindeki gelişimi belirtmektedir. Duyusal-motor ve işlem öncesi dönemlerin aksine, somut işlem döneminde bütüncül ilişki kurma yetisi gelişim göstermektedir. Mekansal ilişki kurma konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte mekanların algılanışları ve kullanımları da değişim göstermektedir. Bu durum, ıslak hacim alanları için de önemlidir çünkü çocuklar kendi kendine kalarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Bu süreçte mekan algılarıyla birlikte nesnelerle kurulan ilişkilerin gelişmesiyle birlikte ıslak hacim alanlarının ve donatı elemanlarının kullanımı da değişmektedir. Islak hacim alanlarında

yer alan lavabo gibi donatı elemanlarını tasarlanan işleviyle ve yardım almadan kullanıldığında mekanlarla kurdukları ilişkileri güçlenmektedir. Bu bağlamda, mekanları algıyış biçimlerini anlamak için çocukların yaptıkları resimler incelenmektedir. Çanakçıoğlu'nın araştırmasına göre “bu dönemde çocukların resimlerinde yakınlık, kopukluk, sıra-düzen, çevreleme ve süreklilik parametreleri ön plana çıkmaktadır. Mekansal sıralama gelişim göstermiştir ve mekandaki objeleri de kendi içlerinde büyüklük, birbirine olan uzaklıkları anlamında oranlı bir düzende resmetmektedir. Gerçeğe yakın bir perspektif çabası olmasa da, çocuk yalnız düz ve paralel çizgileri kullanarak yaşadığı mekanı anlaşılır biçimde aktarmaktadır” olarak bulgulamıştır. Resimlerinde aktardıkları mekansal ilişkilerden yola çıkarak, perspektif durumun gelişim gösterdiği belirtilmektedir.

Somut işlemlerden sonra gelen soyut işlem döneminde ise mekansal algıları gelişim göstermektedir. Duyusal-motor dönemden itibaren gelişim gösteren mekan algısı, soyut işlem dönemiyle birlikte gelişiminin son basamağına gelmektedir. Piaget'in çalışmalarında belirtildiği gibi “yeniden canlandırılan (representational) mekan kavramı, yaklaşık olarak iki yaşında başlar ve yetkin bir biçime ancak on iki yaşlarında, yani işlemsel düşünmenin yer aldığı soyut işlemler döneminde girer. Yeniden-canlandırma, mekansal eylemin hatırlanması değil, simgesel ve içselleştirilmiş bir eylemdir. Başka bir deyişle zihinde canlandırma, oluşturma ve yeniden-üretmedir” olarak açıklanmıştır (Akarsu, F. 1984. s.32).

Sonuç olarak, duyusal-motor, işlem öncesi ve somut işlemler dönemlerinde mekan algısının gelişimi incelenmiştir. Bu dönemler içerisinde mekansal ilişkilerin de gelişim gösterdiği görülmüştür. Bu mekansal ilişkilerin gelişimleri yardımıyla mekanların kullanımları da değişim göstermektedir. Bu durum özellikle çocukların kendi kendilerine kullanması gereken mekanlar açısından önemli görülmüştür. Doğumdan itibaren gelişen mekansal ilişkiler, okul öncesi eğitim kurumlarına başlandığı dönemde de gelişim göstermeye devam etmektedir. Bu gelişmeler sayesinde, çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan ıslak hacim alanlarından tuvalet bölümlerinin kullanımını sağlıklı gerçekleştirebilir. Çocukların kullanıcı olduğu mekanların gelişim süreçleri üzerindeki, gelecek yaşamları üzerindeki ve sağlıkları üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak mekansal gelişim dönemleriyle birlikte incelenmesi gerekmektedir. Çocukların gelişim dönemleri içerisinde mekansal ilişkileri Piaget incelemiştir. Bu dönemler içerisinde kurulan mekansal ilişkileri inceleyen Piaget, gelişim basamaklarına göre mekanın

çözümlemesini üç tür mekansal ilişkiyle saptamaktadır. Belirtilen mekansal ilişkiler, çocukların çevreyle kurduğu ilişki açısından önemlidir. Çocuğun gelişiminin devam ettiği öncesi dönemde artık çocuk, mekan ve nesneler arasındaki ilişkileri ve uzaklıkları hesaplayabilmekte ve hızlı bir öğrenme ve gelişim süreci yaşaamaktadır. Gelişim sürecinin desteklenip hızlanmasında çevre uyaranlarının önemli olduğu bilindiğinden çocuklar doğru tasarlanmış mekanlarda zaman geçirmelidir (Curaoğlu, F. 1994). Bu bağlamda, mekansal ilişkilerin kurulması çocuğun gelişim dönemi içerisinde bir basamak olarak görülmekle birlikte, mekansal ilişkilerin türleri hakkında da veriler toplanmıştır. Hart ve Moore (1973; 249)'ın belirttiği gibi mekânsal ilişkiler topolojik, projektif ve metrik olarak ayrılmıştır. Belirlenen üç tür mekan ilişkisi çocukların gelişim dönemleri içerisinde yer almaktadır.

Tablo 2.6. *Topolojik, projektif ve metrik mekan özellikleri*

	Topolojik mekan	Projektif mekan	Metrik mekan
Yaş aralığı	0-7	7-10	10-+
Bilişsel gelişim dönemi	Duyusal devinimsel dönem-İşlem öncesi dönem	Somut işlem dönemi	Soyut işlem dönemi
Mekan parametreleri	Yakınlık, kopukluk, düzen, çevreleme, süreklilik	Perspektif, paralel çizgi	Korunum, blok
Nesne algısı	Çevreden izole edilmiş	Çevredeki diğer nesnelerle ilişkisi kavranmaya başlanmış	Nesnelerin yerlerinin ve çevresindekilerle ilişkilerinin koordinatları belli
Bakış noktası	Ben merkezci	Tek referans noktası yok	Tek referans noktası belirleniyor
Ölçme yeteneği	Nitel mekan kavramı	Nicel mekan kavramı oluşmakta	Nicel mekan kavramı

Kaynak: Buluklu, Y. Ç. 2015. Akt. Baksi, S. 2018. s. 27).

Topolojik, projektif ve metrik evreler, dönemsel farklılıklarla birlikte değişim göstermektedir. Bu evrelerden kronolojik olarak ilki topolojik mekan olarak görülmektedir. Duyusal-motor ve işlem öncesi dönemde topolojik mekan algısı oluşmaktadır. Topolojik mekan “ilk algıların ve çocuğun nesneler üzerindeki gerçek, somut eylemlerinin, yani eşya ve nesnelerle oynamanın, sezgisel mekanın, yapılandırılmış, sistemli ve düzenli yeniden canlandırılması için kullanılan bir sıçrama tahtası oluşturduğu görülmektedir” olarak açıklanmıştır (Akarsu, F. 1984. s.32). Bu bilgilere ek olarak topolojik algılar için ilişkiler belirlenmiştir. Bu ilişkiler aynı kaynakta Holloway’ın belirttiği gibi (1984; 32) “yakınlık, kopukluk, sıra-düzen (ya da mekansal ardışıklık), çevreleme ve süreklilik” şeklinde sıralanmaktadır. Topolojik mekana ek olarak, çocuk projektif mekan algısıyla çevredeki diğer nesnelerle olan ilişki kavranmaya başlamıştır. Bu ilişkiler kurulurken çevresine belirli perspektif içerisinde değerlendirmektedir. Projektif mekanı Akarsu (1984; 32) “Başlangıçta tamamen duyusal-devinimsel olan algısal faaliyetler, giderek yeniden-canlandırmalar ile perspektif ve uzaklığın değişkenliğinden kaynaklanan çarpıtmalara rağmen, şekil ve boyutların değişmezliği gibi kazanımlarla, sonuçta, perspektiflerin koordinasyonunda ve bakış noktasının tersine-çevrilebilirliğinde yetkinliğe ulaşmaktadır” olarak ifade etmektedir. Son olarak, metrik mekan algısı soyut işlemler döneminde görülmektedir. Bu dönem içerisinde nesnelerin yerleri ve çevresindekilerle ilişkilerinin koordinatları belirlenmektedir. Metrik mekan tanımı için Piaget ve Inhelder “Metrik mekan ilişkileri kapsamında, kendi haricinde başka noktaları referans alabilmesiyle, mekândaki objelerin hem büyüklük hem de aralarındaki uzaklığı koruyacağını fakat yine de her farklı referans durumuna göre temsillerin farklı olacağını kavrar” ifadelerini kullanmıştır (Çanakçıoğlu, G. 2015. s.219).

Bu bilgiler ışığında, mekanın algılanması bilişsel süreçlerle, fiziksel faktörlerle ve duyularla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Gelişim sürecinin başladığı zamandan itibaren algılanan mekanlar fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçları karşılamaktadır. Fiziksel ihtiyaçlar (aydınlatma, donatı, dolaşım vb.) ve psiko-sosyal ihtiyaçlar (mahremiyet, aidiyet, deneyim vb.) olarak gruplandırılabilir. Psiko-sosyal ihtiyaçlar mekanın algısı açısından önemli bir bileşendir. Bu ihtiyaçlardan biri olarak mahremiyet algısı, çocukların gelişim dönemleri içerisinde incelenecektir.

2.3.2. Okul öncesi dönem çocuklarının mahremiyet algısı

Mekanın fiziksel ihtiyaçları karşılamasının yanında sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşıladığı bilinmektedir. Sosyal ve psikolojik ihtiyaçlardan biri ise mahremiyet gereksinimi olarak görülmektedir. Literatür taramasına göre mahremiyet kavramını tanımlamak ve boyutlarını anlamak için birçok çalışma yapılmaktadır. Mahremiyet kavramını Giddens, Bates, Chapin, Chermayeff, Kira, Simmel, Jourard, Milgram, Westin, Rapoport Wolfe, Laufer, Proshansky ve Altman gibi araştırmacılar incelemiştir. Araştırmacıların ürettiği bilgilerden yola çıkarak çeşitli mahremiyet kavramı ortaya çıkmıştır ve geliştirilmiştir. Bunlardan biri de Westin'in durumsal yaklaşımıdır.

Westin'in durumsal yaklaşımına göre (1970), “mahremiyet bir durumdur, kişinin içinde bulunduğu, etkileşimsel bir durumdur ve ne kendi kendine yeterli olunandır ne de kendi içinde bir sondur. Kendinin farkına varmanın bireysel amaçlarını elde etmede bir araç olarak kullanılan mahremiyet, kişinin toplumsal ihtiyaçlarının karmaşık ve değişen sisteminin bir parçasıdır” olarak tanımlanmıştır (Göregenli, M. 2018. s.63). Aynı kaynakta Göregenli'nin (2018;63) belirttiği gibi “Westin'e göre bireyler, grup veya kurumların ne zaman, nasıl ve nereye kadar kendilerine ait bilgiyi diğerlerine sunacaklarına kendileri karar verir. Mahremiyet, birey ve toplumsal katılım bağlamında, istemli, geçici olarak kişinin kendisini fiziksel ve psikolojik olarak toplumdan çekişidir” olarak tanımlamaktadır. Westin araştırmaları sonucunda dört mahremiyet durumunu belirtmektedir. Westin'in yaklaşımında belirttiğine göre (2018;64) “dört mahremiyet durumu;

- kendi başına olma, inziva: psikolojik ve fiziksel işgallere karşı sağlayabileceği eksiksiz, tam anlamıyla bir mahremiyet durumudur.
- yakınlık, teklifsizlik: bireyin veya grubun daha yakın kişisel ilişki düzeyine çıkma arzularıyla ilgili olan durumdur.
- anonimlik: bireyin toplum içinde ilgi odağı olmadan veya fark edilmeden dolaşabilmesinin mümkün olduğu durumdur.
- ayrı tutma, kendine saklama: istenmeyen etkileşimlere karşı, geri çekilerek fiziksel ve psikolojik engellerin yaratılması durumu” olarak tanımlanmaktadır.

Westin'in durumsal yaklaşımından sonra Nancy Marshall mahremiyet durumlarını altı başlık altında incelemektedir. Bu durumlar “anonimlik, kendini saklama, kendi başına olma ve yakınlık boyutlarına geri-çekilme, uzaklaşma (ses, görüş ve diğer kimselerden uzak yaşama) ve komşu olmama” olarak belirtmektedir (Göregenli, M. 2018. s.65).

Belirtilen durumlar sayesinde mahremiyet algısının farklı durumlarda, farklı şekillerde tanımlanmasına olanak sağladığı söylenebilir. Ek olarak, sosyal ve psikolojik etkileşimin de mahremiyet algısının oluşumunda etkili olduğunu göstermektedir. Westin'in durumsal yaklaşımına ek olarak çok boyutlu-gelişimsel yaklaşım da geliştirilmiştir.

Çok boyutlu-gelişimsel yaklaşım Laufer, Proshansky, Wolfe tarafından mahremiyet kavramına analitik bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Araştırmacılar sınıflandırmalar yaparak mahremiyet kavramını tanımlamışlardır. Bu sınıflandırmalar “dokuz boyut altında incelenmiştir. Bu boyutlar ise;

- self (ego) boyutu: mahremiyet benlik (self) ve ego'nun şekillenışı ve ifade edilişidir.
- etkileşim boyutu: benlikle diğer insanlar arasındaki ve yakın ilişkilerle diğer ilişkiler arasındaki sınırlar, etkileşimi, birey açısından istenilen düzeyde tutma.
- yaşam döngüsü boyutu: insanların yaşamlarındaki çeşitli dönemler ve yaşların, statü ve rollerin ve toplumsal değişime bağlı olarak çevrenin değişmesi sonucunda mahremiyetin anlamının değişmesi.
- biyografi- tarih boyutu: geçmiş bilgilerin uygun ve yerinde kullanılmasından daha çok insanın bugünkü davranışını, geçmiş davranış ve deneyimlerinin belirleyeceği anlamına gelmektedir. Bugünkü davranış da gelecekteki olayların belirleyicisidir.
- kontrol boyutu: insanların benlikleri, bilgileri, davranışları ve fiziksel çevre üzerinde uyguladıkları denetim; bu denetime duyulan ihtiyaç ve onu kullanma yeteneği, mahremiyet kavramının önemli bir belirleyicisidir.
- ekolojik-kültürel boyut: bir deneyim ve davranış olarak mahremiyet, yapısal, ekolojik ve insan davranışlarını sınırlayan fiziksel ortamın bir fonksiyonu olarak anlaşılabilir.
- ritüel mahremiyet boyutu: her toplumda mahremiyetin hangi törensel yapılarla ilgili olduğu, daha açık bir deyişle neyin mahrem olduğunu açıklamıştır.
- olgusal boyutu: mahremiyet davranışsal bir olgu olduğu kadar, öncelikle psikolojik bir olgudur.
- 1) işin yönlendirilmesi boyutu: belirli işlerin yapılması için mahremiyete mutlaka ihtiyaç duyar” olarak sıralanmaktadır (Göregenli, M. 2018. s.69).

Çok boyutlu-gelişimsel yaklaşıma göre mahremiyet kavramını farklı boyutlara ayrılmıştır. Bu boyutlar bireysel, sosyal ve kültürel boyutları da içermektedir. Mahrem olanın ne olduğunun belirlenmesi gibi toplumsal değişkenleri de göz önünde bulundurulmuştur. Sonuç olarak, mahremiyet kavramını dokuz boyut altında farklı açılardan incelenmektedir. Bu araştırmalara paralel olarak, mahremiyet kavramı için bir diğer yaklaşım ise diyalektik yaklaşım oluşturulmuştur.

Altman tarafından ortaya atılan diyalektik yaklaşıma göre (2018;71) “mahremiyet düzenleme kuramı bir anlamda daha önce Altman ve Taylor tarafından geliştirilen sosyal

girme kuramının, insan ilişkilerini betimleyen kabullerinin mahremiyet açısından derinleşmesi olarak ele alınabilir” olarak ifade edilmektedir. Altman’a göre (2018;71) “mahremiyet kavramı tekil, kişisel bir süreç olmasının yanında, insan ilişkilerinin belirleyici dinamiklerinden biri olma özelliğinin tartışılması açısından bu yaklaşımın özetlenmelidir” şeklinde düşünmektedir. Bu bilgilere dayanarak, insan ilişkilerinin düzenlenmesi açısından da mahremiyet algısının önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Mahremiyet kavramını tanımlamak için farklı durumlar ve boyutlar incelenerek yaklaşımlar oluşturulmuştur. Mahremiyet kavramının incelenmesi sürecinde, mahremiyet algısının ihlali durumu da incelenmiştir çünkü bu durumun doğurduğu psikolojik sonuçları anlamak mahremiyetin bireylerin hayatındaki yerini de belirlemede önemli görülmüştür (Göregenli, M. 2018. s.69). Çok boyutlu-gelişimsel yaklaşımda bu amaçla çalışmalar yürütülmüştür. Laufer, Proshansky ve Wolfe yaptıkları çalışma sonuçlarını sıralamaktadır. “Araştırmanın sonuçlarına göre;

- a) çocuklar ve ergenler için mahremiyet kavramının anlamı, onların günlük deneyimleriyle paralellik göstermektedir.
- b) beş yaşındaki çocukların mahremiyeti ayırt edebildikleri ve dil kullanımlarının gelişmesiyle birlikte kavramı daha da net olarak tanımlayabildikleri görülmüştür.
- c) objelere sahip olma olgusu, çok küçük yaşlarda bile, mahremiyetin bir belirleyicisi olarak görülmektedir.
- d) mahremiyet yaşla birlikte artan bir şekilde yol izlemektedir.
- e) tanımlamaların niteliği çocuk ve ergenlerin özel bir yatak odasına sahip olup, olmamalarıyla değişmekte, yaşanan yerin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır.
- f) küçük yaşlarda (4-5) kendileriyle ilgili mahremiyet tanımı yapamayan çocuk, aileleriyle ilgili örnekler vererek kavramı tanımlamaya çalışmaktadır” olarak bulgulamıştır (Göregenli, M. 2018. s.70).

Araştırmadan da görüldüğü gibi mahremiyet algısı erken çocukluk dönemlerinden itibaren gelişim göstermektedir. Bu gelişim süreci içerisinde de yaş aralıklarına göre farklılıklar ve gelişim incelenmiştir.

Bu bağlamda, okul öncesi eğitim kurumlarına gitmekte olan 36-72 ay grubu çocuklarında mekan algısı ve mahremiyet kavramı gelişim süreçleri içerisinde farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu kavramlar, kurumlarda bulunan tuvalet alanları özelinde düşünüldüğü zaman tasarım süreci için de önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, tasarım sürecinde içerisinde tuvalet alanıyla dış mekanlar arasındaki ilişkileri, tuvaletlerin plan kararlarını, tuvalet alanı içerisindeki yapısal bölümlerin ve tuvalet alanında kullanılan

malzeme tercihlerini etkilemektedir. Sonuç olarak, tuvalet alanının tasarım kararları bu doğrultuda şekillenmektedir. Bu bilgiler ışığında, okul öncesi kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından olan tuvalet alanlarının incelenmesi gerekmektedir. Mevcut yapılarda kullanılan plan tipleri, tuvalet alanı bölümleri, belirlenen ölçüler, ürünler ve kullanıcı ürün ilişkilerinin tasarım sürecinde ele alınması açısından değerlendirilecektir.

2.4. Okul Öncesi Kurumlarda Islak Hacim Alanlarının İncelenmesi

Okul öncesi dönemin gelişim süreci açısından önemli olduğu bilinmektedir. Çocuklar bu dönem içerisinde farklı alanlarda gelişim göstermektedir. Bu duruma bağlı olarak yeni deneyimler ve alışkanlıklar kazandıkları söylenebilir.

“Okul öncesi dönem, öğrenmenin en yoğun olduğu, temel alışkanlıkların kazanıldığı ve bilişsel yeteneklerin hızlı gelişip biçimlendiği 0–6 yaş (0–72 ay) çocuklarını kapsayan bir dönemdir. Bu dönem çocuğunun eğitimini üstlenen okul öncesi eğitim kurumları, bebeklerin/çocukların gelişimlerini, sağlıklı ve düzenli fiziksel koşullar içinde, toplumsal/kültürel açıdan en doğru biçimde yönlendiren, onlarda sağlam bir kişiliğin, sosyal duyarlılığın ve yaratıcı zekânın temellerini atan, uzman eğitimci kadroya sahip, temel işlevinin eğitim olması amaçlanan kuruluşlardır” (Ömeroğlu, 2000; Poyraz ve Dere, 2003).

Bu bilgilere ek olarak, okul öncesi dönemde hizmet veren kurumların isimleri belirledikleri yaş aralığı ve bağlı oldukları üst kurum açısından farklılık gösterebilirler. Okul Öncesi Eğitim Mevzuatına göre;

“farklı yaş gruplarına uygun olarak; 0–36 aylık çocuklara bakım ve hizmet vermek üzere açılan kreşler, 36–72 aylık çocukların eğitimini amaçlayan anaokulları, 60–72 aylık çocuklar için örgün eğitim kurumları bünyesinde açılan ana sınıfları, 36–72 aylık çocuklar için Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı diğer öğretim kurumları bünyesinde açılan okul öncesi eğitim sınıfları/uygulama sınıflarıdır. Türkiye’deki okul öncesi eğitim hizmetlerinin %90’ı Milli Eğitim Bakanlığınca, %10’u SHÇEK ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 191. maddesine göre açılan kurum ve kuruluşlarca verilmektedir” (Okul Öncesi Eğitim Mevzuat Bankası, 2008).

Eğitim-öğretimin gerçekleştiği ortamlar, öğretme etkinliklerinin meydana geldiği ve katılımcıların birbirleriyle ve bilgiyle iletişim/etkileşim kurduğu çevre olarak da ifade edilmektedir (Karaküçük, S. 2008. s.308). Bu bilgiye dayanarak, eğitim ortamlarının düzenlenmesi sürecinde, fiziksel ortamın, yürütülen programın içeriğiyle ve amaçlarıyla örtüşmesi ve öğrenme sürecinde etkili olan diğer etkenlerle birlikte birbirini destekleyici nitelikte olması mekanın daha verimli kullanılması anlamına gelmektedir.

Eğitim mekanlarının düzenlenmesi ve fiziksel çevre gibi kavramlar, eğitim kurumlarında yer alan ıslak hacim alanları içinde çok önemlidir çünkü bu alanların kullanımlarını etkilemektedir. Çocukların kullanıcı oldukları okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarının tasarımı çocukların sağlıklı gelişimini ve eğitim süreçlerini de etkilemektedir. Tuvalet alanlarının yapı içerisindeki konumu ve mekansal tasarımlarının çocuklara uygun olmaması durumunda çocukların tuvalet alanlarını kullanımları zorlaşabilir. Tuvaletlerini uzun süre tutabilirler ve bu durumun sonucu olarak sağlıkları zarar görebilir ve eğitimden aldıkları faydalar azalabilir. Bu bağlamda, eğitim kurumları içerisinde yer alan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanının tasarımı da, yapının diğer bölümleri gibi önemli görülmektedir.

Sonuç olarak, MEB tarafından belirlenen kriterlere ek olarak, uluslararası kabul edilmiş koşullar da göz önünde bulundurulmaktadır. Bu çalışmada, hem uluslararası kriterler hem de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kriterler incelenerek, tasarım kriterleri hakkında farklı kaynaklardan verilere ulaşılması amaçlanmıştır. Veriler, ıslak hacim alanlarına gitmek için kullanılan dolaşım alanlarından başlayarak, mekan içinde kullanılan elemanların ölçülerinin belirlenmesini içermektedir.

2.4.1. Islak hacimlerin mekan bölümleri

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından biri tuvalet alanıdır. Tuvalet alanı iki bölümden oluşmaktadır. Belirlenen mekan bölümleri klozetlerin bulunduğu tuvalet bölümü ve lavaboların bulunduğu el yıkama bölümleridir. Bu bölümlerin tasarımlarıyla ilgili bilgiler, MEB tarafından belirlenen kriterler doğrultusunda edinilmektedir. Islak hacim alanlarının konumu, diğer alanlara yakınlığı, aydınlatma tercihleri, malzeme seçimleri ve ölçüleriyle ilgili bilgiler mevzuatta yer almaktadır. Mevzuatta belirtilen bilgilere göre tasarımların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İlgili mevzuata göre ıslak hacim alanlarından biri olan tuvalet alanı için ayrılan bölümlerin oyun alanlarına yakın olması, doğal aydınlatma ve havalandırma sunması gerekmektedir. Ayrıca, çocuklarının beden ölçüleri, fiziksel süreçleri göz önünde bulundurularak ölçülendirilmenin yapılması gerektiği belirtilmektedir. MEB tarafından belirlenen kriterlere ek olarak, uluslararası kabul edilmiş koşullar da göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenle, çalışmada hem MEB tarafından mevzuatta belirtilen veriler hem de uluslararası standartlar doğrultusunda inceleme yapılmıştır.

Uluslararası tuvalet tasarım kriterleri incelendiğinde, kamusal alan tuvaletleri ile okul öncesi kurumların tuvaletlerinin tasarım kriterleri örtüşmektedir. Bu kriterler ise, “a) temizlik ve kurutma, b) iyi havalandırma, c) kolay bakım yapılabilir, d) dikkatle planlanmış düzen, e) okul öncesi çocukları için uygun atmosfer” olması şeklinde sıralanmaktadır (Restroom Association. 2014. s.2). Bu bilgilere ek olarak, okul öncesi eğitim kurumları için üç tip tuvalet yapısı olduğu söylenmektedir. Bu tuvalet tipleri ise çocuklar için, yetişkinler için ve engelli bireyler için tuvaletler şeklinde 3 tip olarak ayrılmaktadır (Restroom Association. 2014. s.2). Bu bilgilerden yola çıkarak, yetişkinler ile çocukların kullandığı tuvaletlerin ayrımının ve engelli bireylerin de rahat kullanım sağlayabileceği tuvaletlerin olmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Okul öncesi eğitim kurumlarının tuvaletlerinde güvenlik ve hijyen unsurlarının çok önemli bir husus olduğu standartlarda belirtilmektedir. Bu nedenle, tasarım, bakım ve hatta eğitimin temel ilkeleri, okul öncesi dönemdeki çocukların hem psikolojik hem de fiziksel ihtiyaçlarını ele almalıdır. Singapur Ulusal Çevre Ajansı'nın (NEA) Çevre Sağlığı Uygulama Kuralları (COPEH), halk sağlığı ile ilgili endişeleri ele almak için asgari temel tasarım kriterlerini belirlerken, Yapılı Çevrede Erişilebilirlik Yasası'nın (BCA), evrensel tasarım kavramları ve daha geniş bir fayda sağlamak için hükümler üzerinde daha fazla durulmuştur. Ancak, bu kılavuz, okul öncesi eğitim kurumlarında tuvalet tasarımı, bakımı ve eğitiminin en iyi uygulamalarından ve iyi örneklerinden bazılarını kapsar (Restroom Association. 2014. s.2). Sonuç olarak, verilen bilgiler doğrultusunda ıslak hacim alanının bölümleri incelenecektir. Bu bölümlerden biri tuvalet bölümü olarak belirlenmiştir.

2.4.1.1. Tuvalet bölümü

Okul öncesi kurumlarda bulunan ıslak hacimlerle ilgili ölçüler ve malzemeler hakkında bilgiler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirtilmektedir. Islak hacim alanlarında kullanılan lavabo ve tuvaletlerin belirlenen ölçüleri MEB Mevzuat Bankası'nda verilmektedir. Verilen bilgilere göre tuvalet kabinleri, 70x90 cm boyutunda, bölücü duvarları 130-150 cm yüksekliğinde, klozet yüksekliği 35 cm olmalıdır. Bunlara ek olarak yer malzemesinin kaymayan ve kolay temizlenebilir bir malzeme olmasının da üzerinde durulmuştur. Ayrıca, her altı çocuğa bir lavabo, dört-beş çocuğa bir klozet düşmesi gerektiğini belirtilmiştir (MEB Mevzuat Bankası, 1996). Bu bilgilere ek olarak, 2018 yılında yenilenen Özel Eğitim Kurumları Standartları Yönergesinde ise;

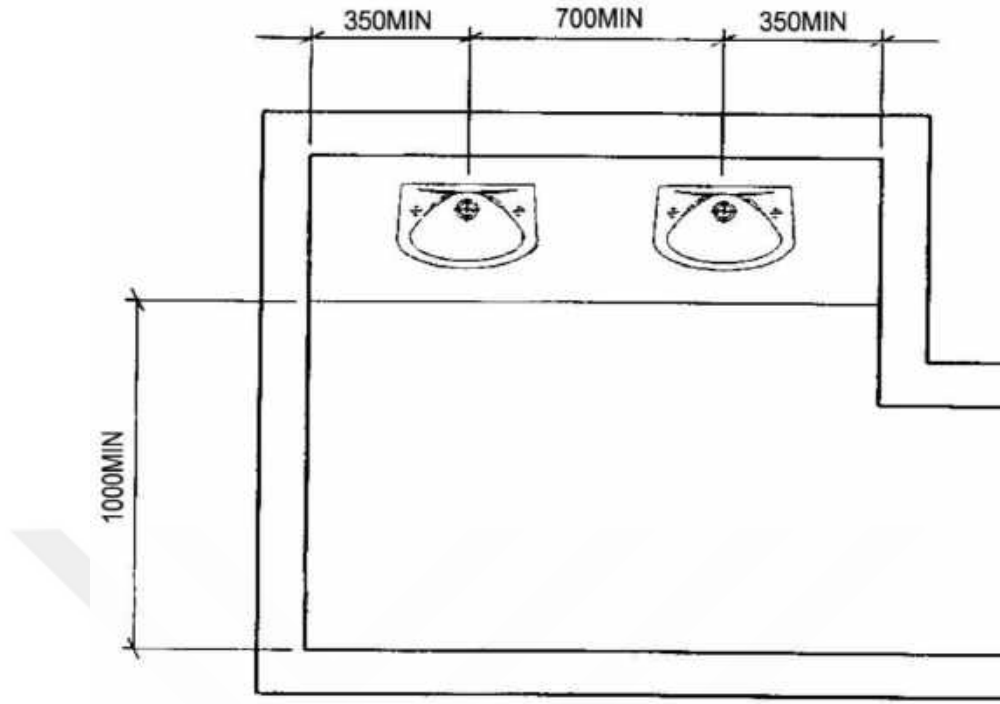
“her 30 öğrenci için yaşlarına uygun bir tuvalet ve lavabo, 30 öğretmene kadar bir tuvalet ve lavabo ayrılır. Tuvalet ve lavabolar kurumda öğrenim gören kız ve erkek öğrenciler ile kadın ve erkek öğretmenler için ayrı ayrı düzenlenir. Tuvaletlerin kabinlerinde kapı yüksekliği 120 cm’den az olamaz. Kız ve erkek öğrenciler için okulda düzenlenen lavabo ve tuvaletlerden birer tanesi engelli bireylerin kullanıma uygun şekilde düzenlenir” şeklinde belirtilmektedir (MEB Mevzuat Bankası. 2018. s. 7).

Bu bilgilerle birlikte, uluslararası kriterler de incelenerek daha detaylı bilgi edinilmiştir.

Kullanılan tuvaletlerin yükseklikleri ve ölçüleriyle ilgili olarak, Manuel ve / veya sensörle çalışan tüm yıkama kontrolleri, BCA'nın Yapılı Çevrede Erişilebilirlik Kodunda belirtildiği gibi Klozet yerleşiminde ise çevresine minimum 35 cm alan bırakılmadır ve önünde en az 70 cm boşluk olmalıdır. Klozet yüksekliğinin, Yapılı Çevrede Erişilebilirlik Kodunda belirtildiği gibi 25 cm ile 35 cm arasındadır. Kabinleri en az 70 cm (genişlik) x 130 cm (uzunluk) olmalıdır. Kabin kapıları, kolayca kapatılabilen serbest açılır kapılarla sağlanmalıdır. Kabinler arası bölmeler, zeminden en az 140 cm yükseklikte olmalıdır (Restroom Association. 2014. s.10-11). Bu bilgilere ek olarak kapılarla ilgili, kapılardan kaynaklanan yaralanmaları engellemek için, kapılar duş perdeleri veya katlanmış kapılarla değiştirilmelidir. Ancak, bu tür perdeler okul öncesi çocukların mahremiyetini korumak için opak olmalıdır. Ayrıca yosun ve küflenmeyi önlemek için hijyen önlemi olarak düzenli temizlenmeleri gerekir (Restroom Association. 2014. s.11).

2.4.1.2. El yıkama bölümü

Islak hacim alanlarının bir diğer bölümü ise el yıkama bölümüdür. Bu bölüm için de ölçüler MEB Mevzuat Bankasında verilmektedir. Verilen bilgilere göre lavabolar 28x45 cm. boyutunda, 55-60 cm yüksekliğinde, musluklar ortalama 65-71 cm yüksekliğinde olmalıdır (MEB Mevzuat Bankası, 1996). Kullanılan lavabo yükseklikleri ve ölçüleriyle ilgili olarak, Manuel ve / veya sensörle çalışan tüm yıkama kontrolleri, BCA'nın Yapılı Çevrede Erişilebilirlik Kodunda belirtildiği gibi zeminden 50 cm ila 90 cm arasında bir yüksekliğe yerleştirilmelidir. Lavaboların, en az 40 cm, eninde 30 cm genişliğinde olması gerekir. Bir lavabo, merkezinden herhangi bir yan duvara, bölmeye, kolona veya diğer engellere 35 cm 'den daha yakın veya bitişik armatürler arasında merkezden merkeze 70 cm 'den daha yakın olmamalıdır. Herhangi bir duvar, fikstür veya kapıya, lavabonun önünde en az 70 cm boşluk olmalıdır. Yapılı Çevrede Erişilebilirlik Kodunda belirtildiği gibi, lavabonun yüksekliği 55 cm olmalıdır (Restroom Association. 2014. s.12-13).



Görsel 2.3. *El yıkama bölümü* (Restroom Association. 2014. A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education. s.55-56.)

Okul öncesi eğitim kurumlarının tuvaletlerinde güvenlik ve hijyen unsurlarının çok önemli bir husus olduğu standartlarda belirtilmektedir. Bu nedenle, tasarım, bakım ve hatta eğitimin temel ilkeleri, okul öncesi dönemdeki çocukların hem psikolojik hem de fiziksel ihtiyaçlarını ele almalıdır. Singapur Ulusal Çevre Ajansı'nın (NEA) Çevre Sağlığı Uygulama Kuralları (COPEH), halk sağlığı ile ilgili endişeleri ele almak için asgari temel tasarım kriterlerini belirlerken; Yapılı Çevrede Erişilebilirlik Yasası'nın (BCA), evrensel tasarım kavramları ve daha geniş bir fayda sağlamak için hükümler üzerinde daha fazla durulmuştur. Ancak, bu kılavuz, okul öncesi eğitim kurumlarında tuvalet tasarımı, bakımı ve eğitiminin en iyi uygulamalarından ve iyi örneklerinden bazılarını kapsar (Restroom Association. 2014. s.2). Belirlenen kriterlerle birlikte, tuvalet alanının planlanmasının da önemli olduğu belirtilmiştir.

2.4.2. Islak hacim mekanlarının plan tipleri

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarının bölümlerine ek olarak, bu alanların planlanması da önemli rol oynamaktadır. Planlama açısından

bakıldığı zaman, tekli giriş ve çıkışın kullanılması okul öncesi dönemdeki çocuklarının yollarının birbirine geçmemesini ve girişlerin yeterince geniş olması sağlanmalıdır. Bu yaş grubu çocukların ihtiyaçları doğrultusunda, onlara eşlik edecek yetişkinlere tuvalete girmeleri halinde yeterince geniş alan bırakılması gerekmektedir. Ana giriş kapısıyla tuvalete girilip dağılım buradan sağlanması sadece tuvalet içindeki havalandırmanın iyileştirilmesine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda hijyen nedeniyle el temasını da en aza indirilmesine yardımcı olur. Ana giriş tercihen kapıya sahip olmamalıdır ve bölmeler, pisuvarlar ve aynalar ana girişin görüş çizgisinden uzakta olmalıdır. Örneğin, kapı gibi görünümü engelleyen ancak daha kolay, el kullanmadan erişimi sağlayan labirentler kullanılabilir (Restroom Association. 2014. s.3-4). Diğer bir etken olarak teknolojinin de tuvalet tasarımında etkin olarak kullanılabileceği belirtilmektedir. Tuvaletler hijyenik nedenlerden dolayı el temasını en aza indirecek şekilde tasarlanmalıdır. Sifon vanaları ve musluklar gibi tuvaletler için elektronik ürünler minimum bakım gerektirir, ancak eller serbest çalışması nedeniyle temizlik ve algılanan temizliği destekleyen gelişmiş işlemler sunar (Restroom Association. 2014. s.4). Fakat, çocukların tuvalet alanlarında yaşadıkları endişeler göz önünde bulundurulduğunda kontrol dışı çalışan mekanizmaların onların kullanımına hangi ölçüde yardımcı olacağının araştırılması gerekmektedir.

Planlamaya ek olarak, ışıklandırma da uluslararası kriterler arasında yer almaktadır. İyi tasarlanmış bir aydınlatma sistemi, elektrik enerjisinden tasarruf sağlayacak ve tuvaletin görünümünü iyileştirecektir (Restroom Association. 2014. s.5). Tuvaletlerde kullanılan aydınlatma elemanları, tuvaletin görünümü hakkında bilgi vermektedir. Bu durum tuvaletin kullanılabilirlik durumuna katkı sağlamaktadır. Yapay aydınlatmanın yanında, doğal aydınlatma, daha yumuşak ve dostça bir ortam oluşturmak için kullanılabilir. Genel aydınlatmanın yeterli olacağı bir alan için, bölgesel aydınlatma kullanımına gerek duyulmamaktadır. Singapur Ulusal Çevre Ajansı'nın (NEA) Çevre Sağlığı Uygulama Kuralları'na (COPEH) göre, 300 lux değeri hem kullanım için hem de temizlik için yeterli görülmektedir (Restroom Association. 2014. s.5). Ek olarak, aydınlatma için sıcak renklerin kullanılması daha iyi bir ortam yaratılmasına yardımcı olmakla birlikte okul öncesi çocuklarının daha fazla özen ve sorumluluk göstermesine yardımcı olmaktadır (Restroom Association. 2014. s.5).

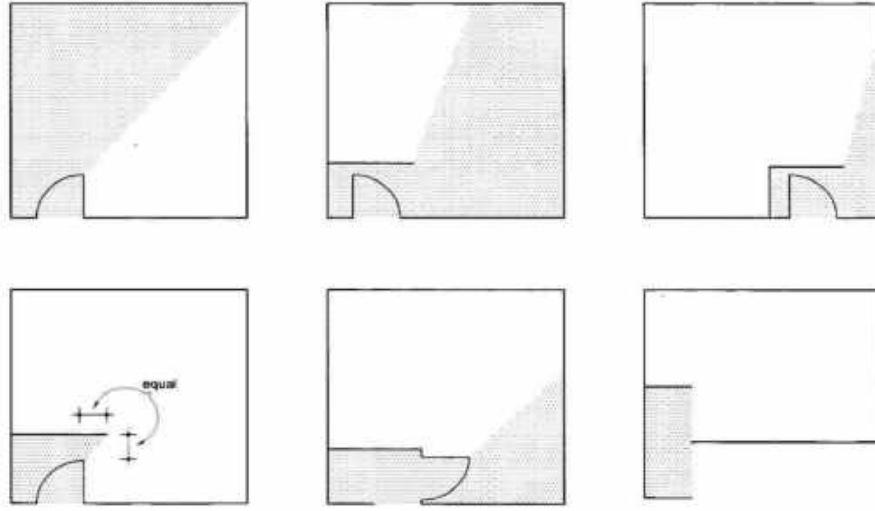
Bir diğer unsur ise kullanılan malzemeler olarak görülmektedir. Kullanılan malzemelerin seçiminde dayanıklılık ve hata payının göz önünde bulundurulması

gerekmektedir. Tüm duvar yüzeyleri için temizliği kolaylaştıran ve sağlam malzemeler seçilmelidir. Bu malzemelere örnek olarak seramik ve fayans verilmiştir. Yer malzemelerinin seçiminde ise kaymazlık şartı, okul öncesi çocuklarının güvenliği için en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Tavan malzemesi için de yine hijyen ve dayanıklılık durumu göz önünde bulundurulmaktadır ve örnek olarak alüminyum paneller/şeritler, mineral lifli paneller verilmektedir (Restroom Association. 2014. s.6).

Sonuç olarak, Milli Eğitim Bakanlığının ve uluslararası kuruluşların belirttiği kriterler doğrultusunda yükseklik, malzeme, aydınlatma, güvenlik ve hijyen konuları önemlidir. Tuvaletlerin, çocukların kullanımına ve onların güvenliğine yönelik olarak tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Belirlenen standartlar çocukların ihtiyaçları, gelişim özellikleri ve yeterlilikleri göz önünde bulundurularak tespit edilmektedir. Bu incelemeler tuvalete giden dolaşım alanlarından başlayarak, iç mekanda kullanılan elemanların ölçülerine kadar geniş bir kapsama sahiptir. Verilen bilgiler doğrultusunda, okul öncesi kurumlarda bulunan tuvaletlerin plan tipleri örneklendirilerek konu hakkında daha detaylı bilgi edinilebilmektedir.

2.4.2.1. Plan tiplerinin örneklendirilmesi

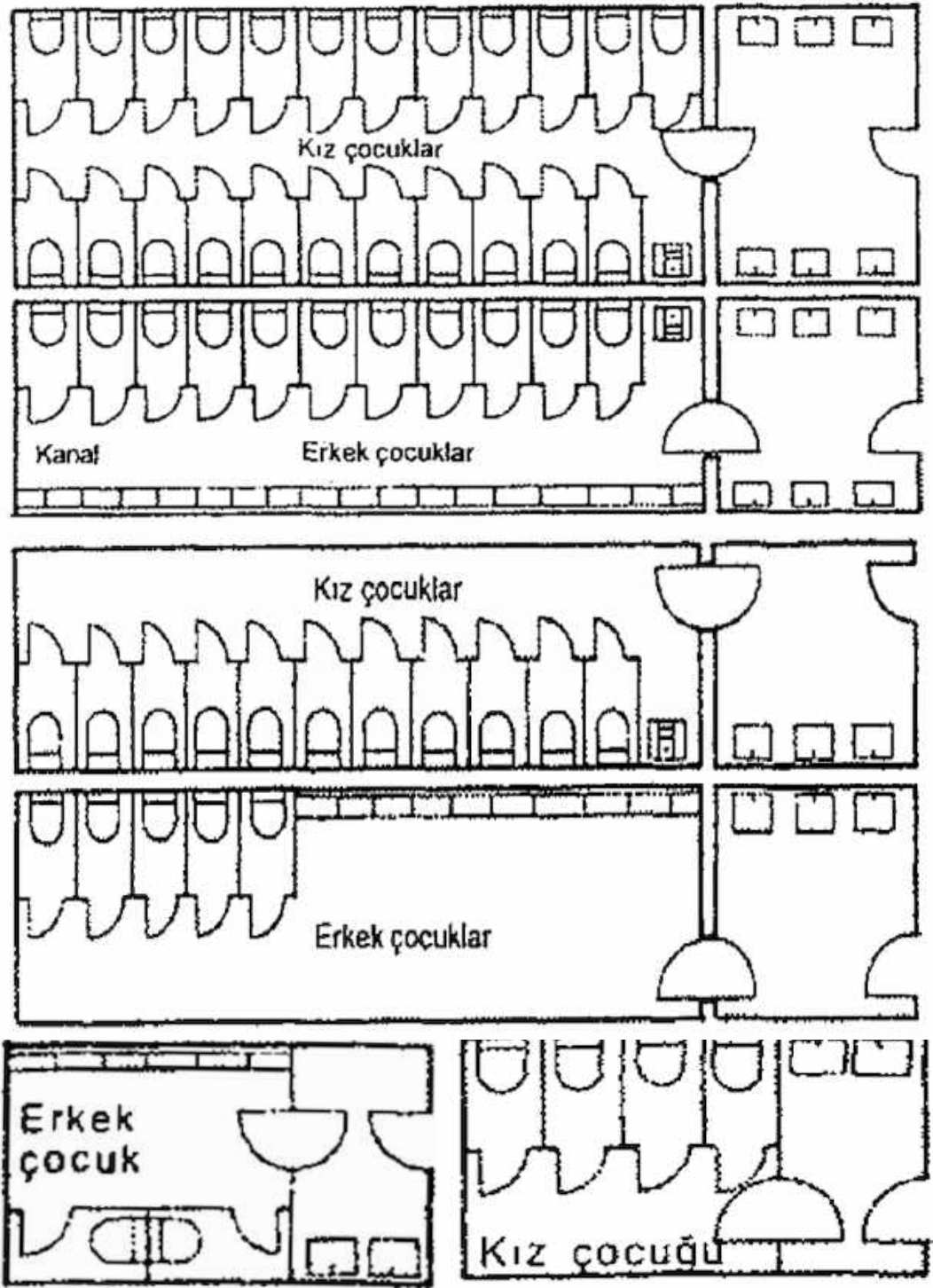
Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvaletlerin planlarıyla ilgili literatür taramasından veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilere göre yetişkinler için tasarlanan tuvaletler ile okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvaletlerin plan tipleri benzerlik göstermektedir. Giriş bölümüyle ilgili olarak Restroom Association'da belirttiği gibi (2014;3) ana giriş bölümünde tercihen kapıya sahip olmamalıdır ve bölmeler, pisuvarlar ve aynalar ana girişin görüş çizgisinden uzakta olmalıdır. Bu doğrultuda hem giriş sırasındaki el kullanımı hem de giriş bölümünden sağlanan görüş üzerinde durulmuştur. Bu öneriler doğrultusunda, giriş bölümüyle ilgili olarak plan tiplerinin örnekleri bulunmaktadır.



Görsel 2.4. *Tuvalet girişi plan çizimi* (Restroom Association. 2014. A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education. s.35.)

Verilen örnekte, görüş açıları ve kapı kullanım çözümleri ya da kapısız kullanım çözümleri verilmektedir. Ek olarak, giriş bölümü ve görüş çizgisiyle olan ilişkinin plan örnekleri olarak da değerlendirilebilir. Giriş bölümleri dışında tuvalet kabinlerinin de yerleşimi için plan tipi örnekleri bulunmaktadır.

Kabin, lavabo ve pisuvar yerleşiminin örneklerini içeren plan tipleri kız ve erkek çocuklar için ayrı olarak değerlendirilmektedir. Neufert'in çalışmasında tuvalet plan tiplerine örnek verilmektedir.



Görsel 2.5. Plan tipi örnekleri (Neufert,E 2000. Yapı Tasarım Bilgisi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.)

Bu örnekler kız ve erkek çocuklara göre farklılık göstermektedir. Erkek öğrenciler için tasarlanan tuvaletlerde bulunan pisuvarlar plan tipinin belirlenmesini etkilemektedir. Ek

olarak, lavaboların yerleşimleri de ayrı bir bölüm de yer almaktadır. Bu durum başka örneklerde değişiklik gösterebilir ve el yıkama ile kabinlerle birlikte çözülebilir.

Tuvalet alanlarında plan tipleri farklı örneklerle incelenebilir. Bu plan tiplerinin belirlenmesi ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Ek olarak, çocukların gelişimleri ve yeterlilikleri göz önünde bulundurularak planlanmaktadır. Plan tiplerinin oluşmasında etken olan bir diğer unsur ise tuvaletlerde kullanılan ürünlerdir. Bu ürünler ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmektedir. Ürünlerin belirlenmesinde ve tasarlanmasında çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Örnek olarak, tasarlanan ürünlerin ölçüleri çocukların fiziksel gelişimleriyle uyumlu olacak şekilde belirlenmektedir. Sonuç olarak, tuvaletlerde kullanılan ürünler tuvaletleri oluşturan yapı taşlarıdır.

2.4.3. Islak hacim mekanlarında kullanılan ürünler

Islak hacim alanlarından tuvaletlerin tasarımında, ihtiyaçları karşılamak için çeşitli ürünler kullanılmaktadır. Tuvaletlerde kullanılan ürünler klozet, lavabo, pisuvar, sabunluk, çöp kutusu, havluluk, armatürler ve asma aparatları olarak örneklendirebilir. Ürünler kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik seçilmekte ve bu doğrultuda yerleştirilmektedir. Bu ürünler çocuk tuvaletlerinde de benzerlik göstermektedir. Ancak, çocukların ölçülerine uygun olarak tasarlanmış ürünler kullanılmaktadır. Ek olarak, çocukların ölçülerine göre ürünlerin yerleştirileceği yükseklikler önem kazanmaktadır.

Hem çocuk hem de yetişkin tuvaletlerinde kullanılan ortak ürün olarak klozet temel ihtiyaç olarak görülebilir. Klozet hem çocuklarda hem de yetişkinlerde kullanılsa da çocuklar için kullanılan ürünlerin ölçüleri farklılık göstermektedir. Ürünün yüksekliği dışında tasarımları da farklılık göstermektedir.



Görsel 2.6. *Vitra çocuk klozeti tasarımı* (<https://www.vitra.com.tr/seramik-banyo-urunleri/klozet/yerden-tek-klozet/kurbaga-klozet-sku-6047B003-6032/>)

Bir diğer ortak ürün lavabolardır. Lavabolar asılıyorsa asıldıklarını yükseklik ya da ayaklıysa ayağının yüksekliği çocukların fiziksel gelişim sürecine göre belirlenmektedir. Ek olarak, bir diğer ürün olan lavabolarda da çocuklara yönelik tasarımlar farklılıklar göstermektedir.



Görsel 2.7. *Creavit çocuk lavabo tasarımı* (<https://www.creavit.com.tr/urun/tr/lavabolar-P3/dc052-ducky-lavabo-P149>)

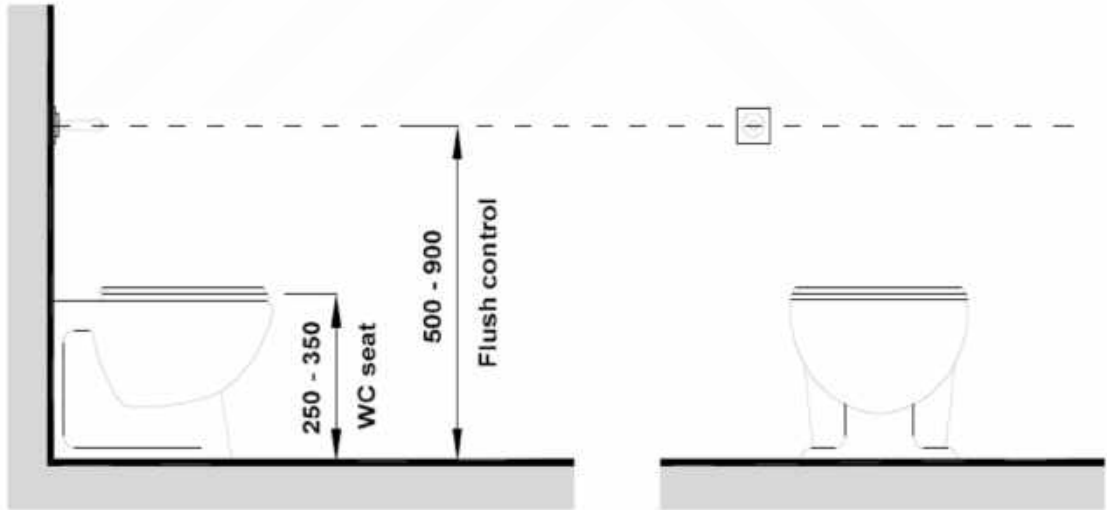
Klozetler ve lavabolar gibi diğer ürünlerde de çocuklar için tasarımlar yapılmaktadır. Tasarlanan ürünlerin ölçüleri çocukların fiziksel gelişimlerine göre

belirlenmektedir. Bu bilgilere ek olarak, tasarlanan ürünlerin ölçüleri de önemlidir. Ürünlerin ölçülerinin ve ürünler arası ölçülerinin incelenmesi gerekli görülmektedir.

2.4.3.1. Ölçülerin incelenmesi

Çocukların kullandıkları tuvaletler için seçilen ürünler, çocukların fiziksel gelişimleri göz önünde bulundurularak tasarlanmaktadır ve yerleştirilmektedir. Ürünlerin ölçüleri ve ürünler arası ölçüler için standartlar oluşturulmuştur. Bu standartlar klozet, lavabo ve pisuvar gibi örnekler üzerinde belirtilmiştir. Örneklerde belirtilen standartlardan yola çıkarak, tuvaletlerde kullanılan ürünlerden biri olan klozet ölçüleri incelenecektir.

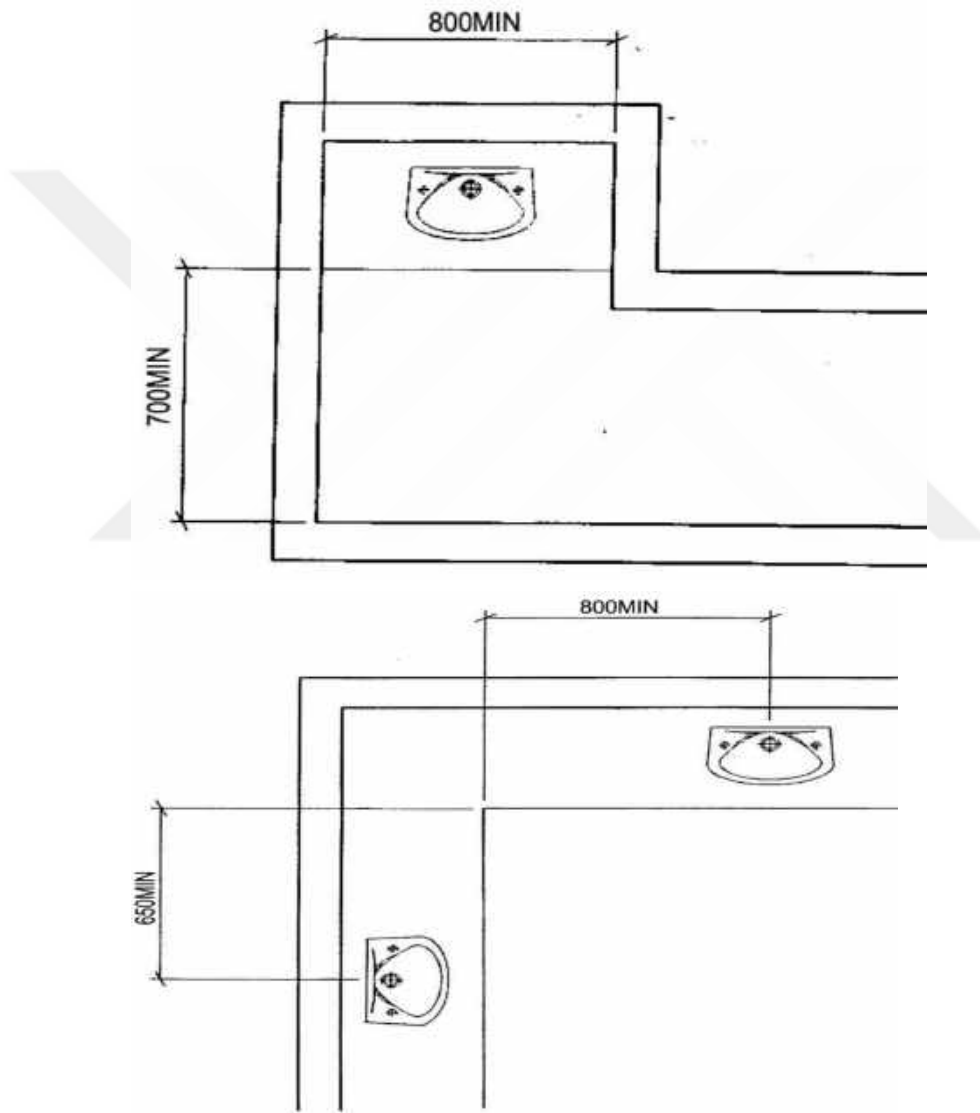
Çocuklar için farklı klozet tasarım örnekleri olduğu bilinmektedir. Bu örnekler farklı formlara sahip olsa da, ortak özellikleri çocukların fiziksel gelişimlerine uygun olarak tasarlanmasıdır. Klozetler ve bağlantılı olarak sifonların yükseklikleri standartlarda belirtilmektedir.



Görsel 2.8. Klozet ve sifon yüksekliği görünüşü (Restroom Association. 2014. A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education. s.39.)

Görselde görüldüğü gibi klozetin zeminden yüksekliği 25-30 cm olarak belirtilmektedir. Ek olarak, sifon yüksekliği ise 50-90 cm olarak verilmiştir. Verilen değerler arasında kullanılan yükseklikler, çocukların zorlanmadan kullanımını destekler.

Tuvaletlerde kullanılan diğer bir ürün lavabolardır. Lavaboların da yükseklikleri standartlarda belirtilmektedir. Lavaboların zeminden 50 cm ile 90 cm arasında bir yüksekliğe yerleştirilmelidir. Lavaboların, en az 40 cm, eninde 30 cm genişliğinde olması gerekir. Lavaboların merkezlerinden diğer lavabonun merkezine uzaklığı da 70 cm olarak belirtilmektedir (Restroom Association. 2014. s.12). Lavabonun merkezinden diğer lavabonun merkezine ve çevresinde bulunan bölücü elemanlara uzaklıkları da belirtilmektedir.

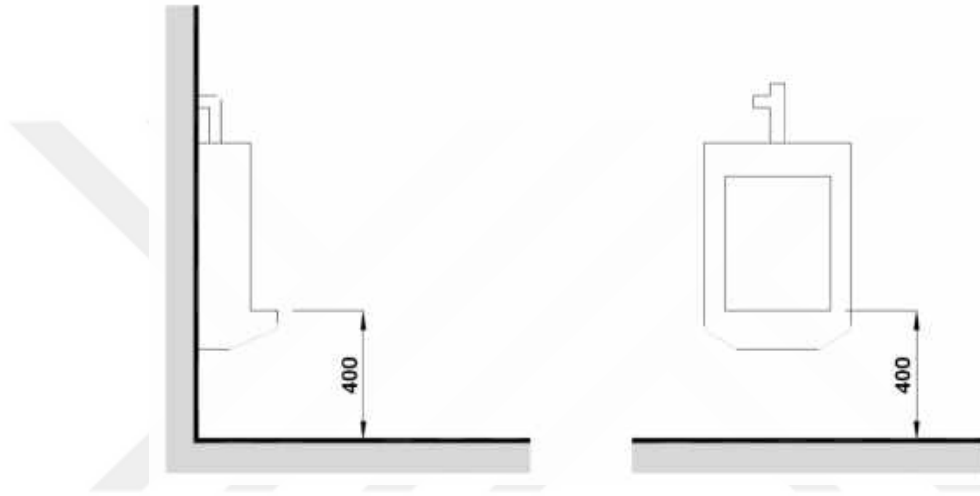


Görsel 2.9. *Lavabo ile çevre ilişkisi* (Restroom Association. 2014. A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education. s.55-56.)

Lavabo ve çevresiyle ilişkisi görsellerde verilmektedir. Lavaboların diğer lavaboların merkezlerine 70 cm ve çevresinde bulunan bölücü elemanlara uzaklığı 35 cm olarak

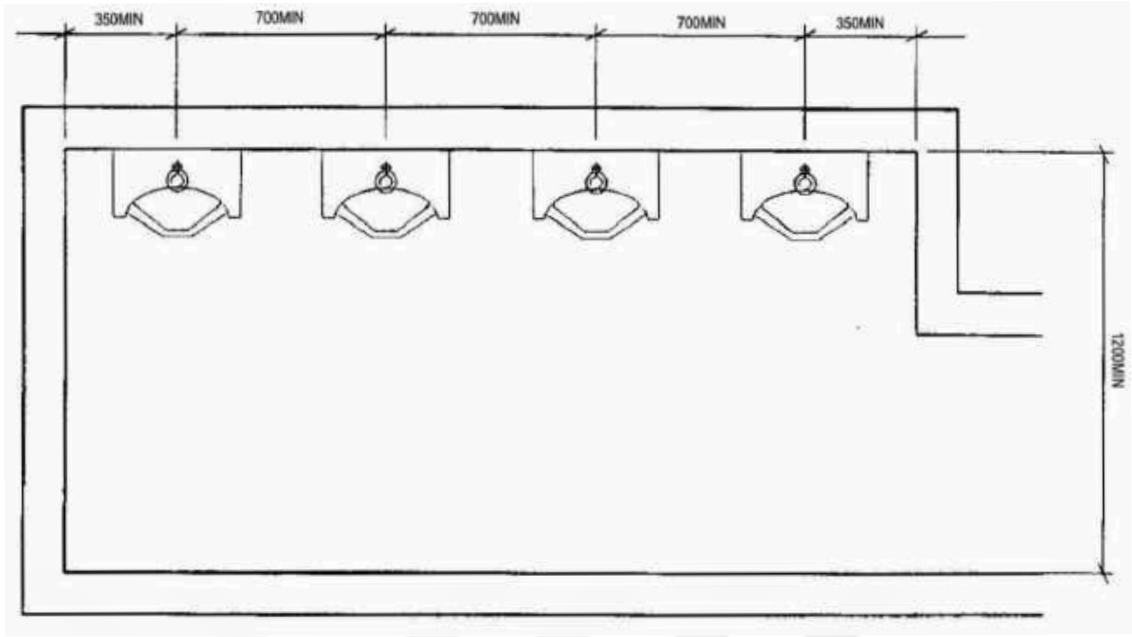
belirlenmiştir. Lavabolarının zeminden yükseklikleri ve çevrelerinde bulunan diğer elemanlarla olan mesafeleri çocukların rahat kullanımı için gerekli ölçü aralıklarını belirtmektedir.

Bir diğer kullanılabilir ürün olarak pisuvarlar örnek gösterilebilir. Pisuvarlar hem yetişkin hem de çocuk tuvaletlerinde kullanılan bir üründür. Çocuklar için farklı formlarda tasarımları vardır ve ölçüleri de çocukların fiziksel özelliklerine göre belirlenmektedir.



Görsel 2.10. *Pisuvar ölçüleri* (Restroom Association. 2014. A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education. s.41.)

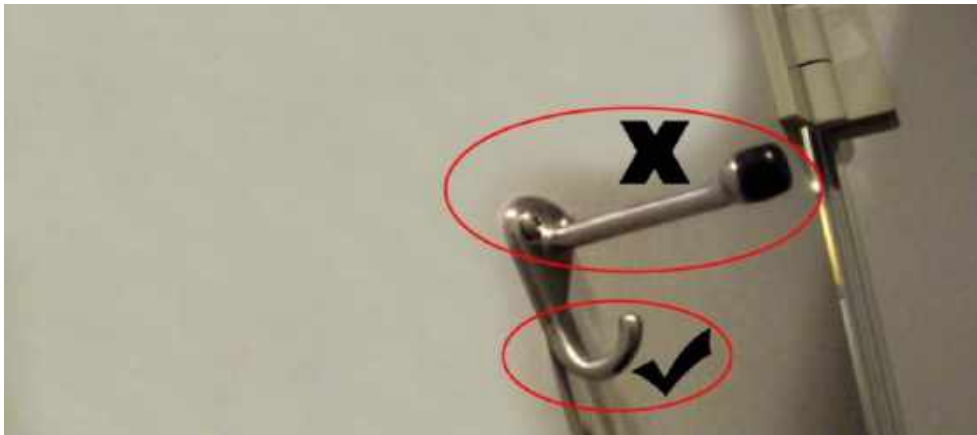
Çocukların kullanımı için yerleştirilen pisuvarların zeminden yükseklikleri 40 cm olarak belirlenmiştir. Pisuvarlar arasındaki ölçüler de standartlarda verilmiştir.



Görsel 2.11. *Pisuar ile çevre ilişkisi* (Restroom Association. 2014. A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education. s.51.)

Restroom Association’da belirtildiği gibi pisuvarların çevresinde bulunan bölücü elemanlara uzaklığı 35 cm’dir. Pisuarın merkezinden diğer pisuarın merkezine 70 cm olarak belirtilemektedir.

Bir diğer ürün ise havluluk ve asma aparatları (kancalar) da çocukların erişebileceği yüksekliğe konumlandırılmalıdır. Kullanım sırasındaki hata payı göz önünde bulundurularak ürünlerin formları standartlarda belirtilmektedir.



Görsel 2.12. *Asma aparatı* (Restroom Association. 2014. A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education. s.47)

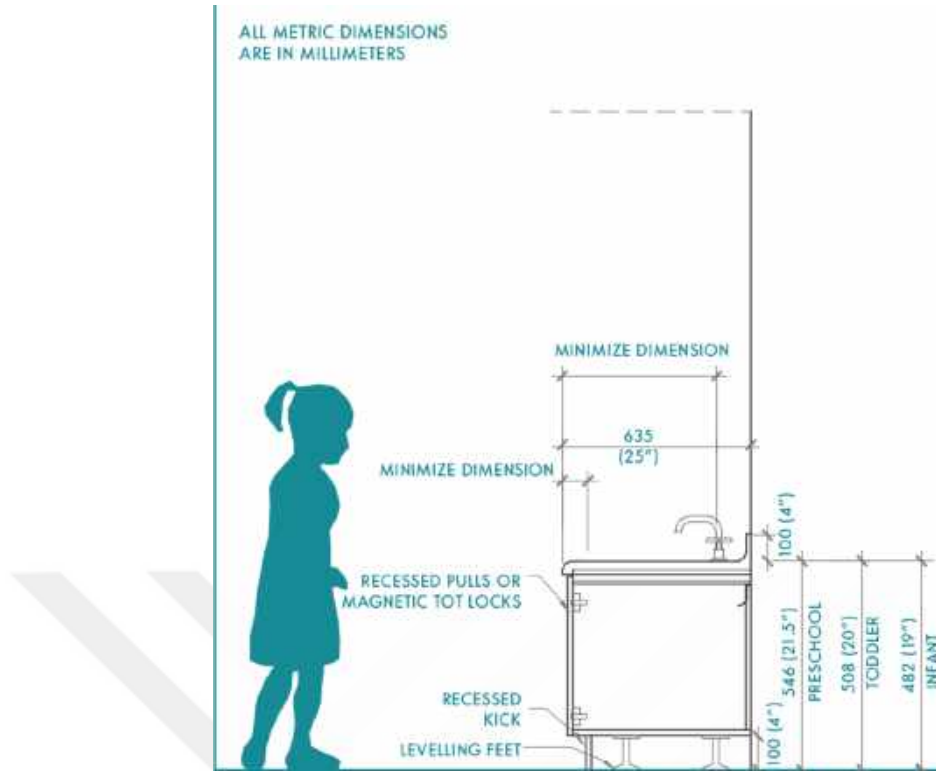
Kullanım sırasında daha güvenli olacağı düşünüldüğü için çıkıntısı olan ürünlerin kullanılması tavsiye edilmektedir. Bu bilgilere ek olarak, aynı kaynakta (2014;46) çöp kutuları el değmeden kullanılabilmesinin ve maksimum esneklik sağlamanın önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Tuvaletlerde kullanılan ürünlerin ölçüleri ve çevreyle olan ilişkisinde ortaya çıkan ölçüler incelenmiştir. Bu ölçülere ek olarak, güvenlik ve hijyen açısından verilen önerilere değinilmiştir. Sonuç olarak, çocukların fiziksel gelişimleri göz önünde bulundurularak ölçüler oluşturulmuştur ve standartlar belirlenmiştir. Kullanılan ürünler ve kullanıcı arasında ilişki kullanım sırasında oluşmaktadır. Bu durumda da ürün ve kullanıcı ilişkisi de önem arz etmektedir.

2.4.4. Ürün-kullanıcı ilişkisinin incelenmesi

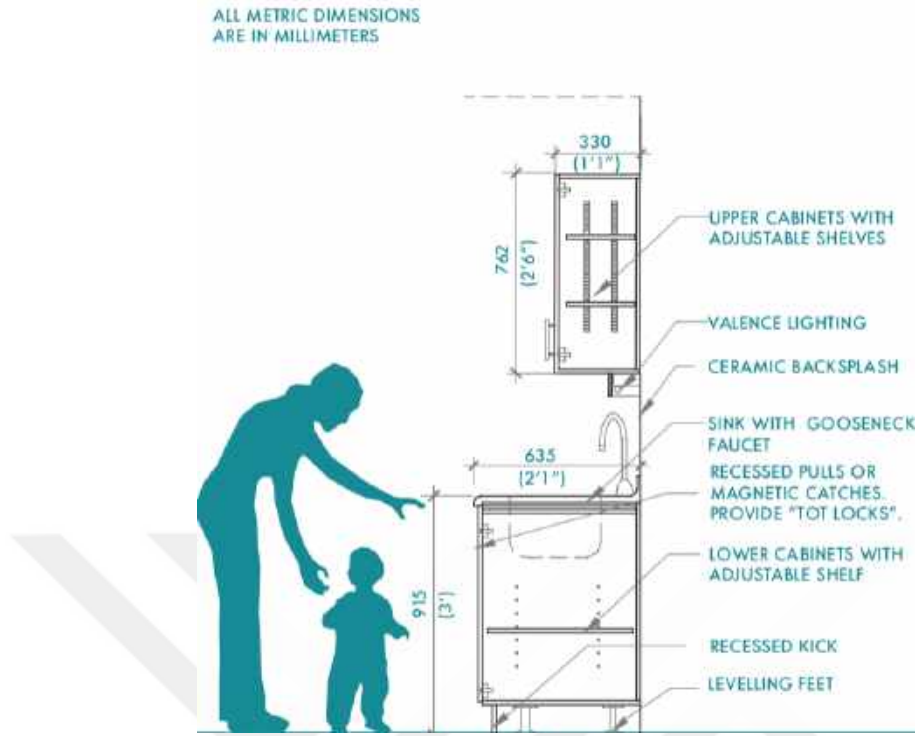
Çocuk tuvaletlerinin tasarımında kullanılan ürünlerden bazılarının ölçüleri ve çevresindeki bölücülere olan uzakları gibi kriterler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. İncelenen ürünlerin ölçüleri ve yerleşimleriyle ilgili bilgiler ürün ve çevre ilişkisi özelinde detaylandırılmıştır. Bu veriler, ürünlerin ölçüleri ve yerleşimleriyle ilgili bilgi vermektedir; ancak ürün ve kullanıcı ilişkisi de bir diğer önemli noktadır. Bu doğrultuda, çocuk tuvaletlerinde kullanılan ürünler ve kullanıcı ilişkisi de bir diğer önemli noktadır.

Çocuk tuvaletlerinde kullanılan ürünlerden biri olarak lavabo ölçüleri verilmiştir. Lavaboların yerden yükseklikleri, genişlikleri, lavabolar arasındaki uzaklıklar ve çevresindeki bölücü elemanlara olan uzaklıkları belirtilmektedir. Çocukların kullanımını sağlamak için belirlenen ölçüler doğrultusunda düzenlenen örnekler incelenecektir. Toronto Çocuk Servisi için hazırlanan verilerde, ürün ve kullanıcı ilişkisi belirtilmektedir.



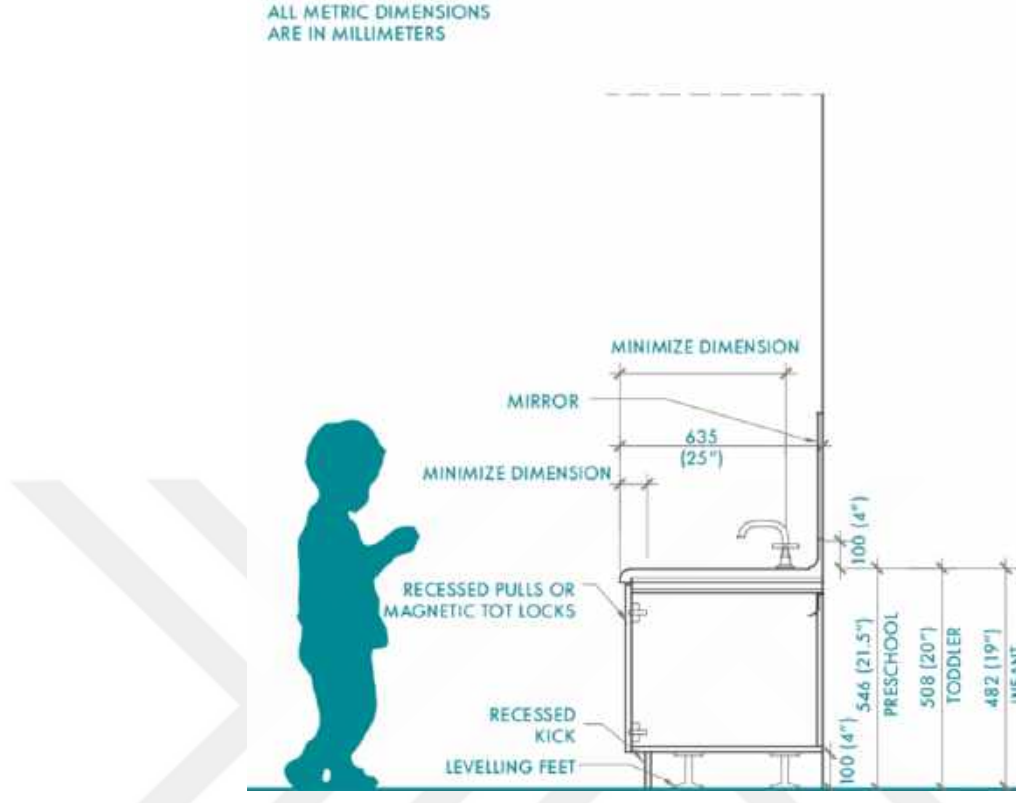
Görsel 2.13. *Lavabo ve çocuk ilişkisi* (LGA Architectural Partners. 2016. s.58.)

Görselde lavabo ve kullanıcı ilişkisi ölçülerle birlikte verilmiştir. Toronto LGA Architectural Partners'in belirttiği gibi (2016;56) çocuklar yetişkin yardımı almadan ürüne erişim sağlayabilmektedir. El yıkama alanı, çocukların potansiyel olarak öğrenme mekanlarından biridir. Bu nedenden dolayı lavaboların ve saklama alanlarının çocukların boyutlarına göre olması gerektiği ve ürünle ihtiyaçlarını karşılamak için ilişki kurabilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu veriler doğrultusunda, gelişim süreci içerisinde öz bakım becerilerinin gelişmesi için kullanılan ürünler ve kullanıcı arasındaki ilişkisinin çocukların kullanımına uygun şekilde kurulması gerekmektedir. Örnek olarak, çocukların boyutlarına uygun olmayan lavabo kullanımı yetişkin yardımı olmadan sağlanamaz.



Görsel 2.14. Yetişkin lavabosu ve çocuk ilişkisi (LGA Architectural Partners. 2016. s.56.)

Toronto Çocuk Servisi'nin örneğinde görüldüğü gibi çocukların ölçülerine uygun olarak düzenlenmemiş el yıkama alanlarında çocukların ürünü yardım almadan kullanması mümkün görülmemektedir. Fiziksel gelişimlerine uygun ürünlerin kullanılmaması durumunda çocukların ürünlerle kurduğu ilişki de kısıtlı olmaktadır. Lavabolara ek olarak, el yıkama alanında başka ürünlerde kullanılmaktadır. Bu ürünler ayna, lavabo bataryası ve saklama alanı şeklinde örneklendirilebilir. Kullanılan ürünlerle çocuğun kurduğu ilişki yine gelişim özelliklerine ve sürecine paralel olarak ilerlemektedir.



Görsel 2.15. El yıkama alanı ve çocuk ilişkisi (LGA Architectural Partners. 2016. s.71.)

Toronto Çocuk Servisinin kullandığı görselde belirtildiği gibi çocuklar el yıkama sırasında ayna, lavabo bataryası ve saklama alanı gibi diğer ürünlerle de etkileşim halindedir. Aynı kaynakta (2016;56) bataryanın yerleştirilebileceği uzaklık 63,5 cm olarak belirtilmektedir. Bir diğer ürün olan aynaların ise çocukların kendilerini zorlanmadan görebilecekleri yükseklikte olmaları ve güçlendirilmiş/kırılmaz ayna olması önerilmektedir. Ek olarak, saklama alanlarının yükseklikleri çocukların saklama alanlarına erişim sağlayabilmeleri ve gerektiği durumda yardım almadan tuvalet kağıdı gibi ihtiyaçlarını bu alanlardan temin edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu bilgiler ışığında, çocukların ürünlerle kurdukları ilişkiler çocukların gelişim özellikleriyle paralellik göstermektedir. Gelişim özelliklerine göre düzenlenmiş tuvalet alanlarında çocukların ürünlerle kendi kendilerine etkileşim haline geçebilmesi ve kullanabilmesi, çocukların öz bakım becerilerinin gelişmesi, kendilerine güvenebilmesi gibi farklı açılardan fayda sağlamaktadır. Sonuç olarak, çocukların gelişim özellikleri göz önünde

bulundurularak belirlenen kriterler çocukların güvenle kullanabileceği tuvaletler oluşturulması açısından önemlidir.

Bu bilgiler ışığında, Milli Eğitim Bakanlığının ve uluslararası kuruluşların belirttiği kriterler doğrultusunda yükseklik, malzeme, aydınlatma, güvenlik ve hijyen konuları önemlidir. Tuvaletlerin, çocukların kullanımına ve onların güvenliğine yönelik olarak tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu verilerle oluşturulan standartlar, tuvalete giden dolaşım alanlarından başlayarak, iç mekanda kullanılan elemanların ölçülerine kadar geniş bir kapsama sahiptir. Standartlar çocukların ihtiyaçları, gelişim özellikleri ve yeterlilikleri göz önünde bulundurularak tespit edilmektedir. Bu bilgilere ek olarak, çocukların ihtiyaçları ve yeterlilikleri değişen kuşak yapılarıyla birlikte farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar çocukların günlük ihtiyaçları, gelişim sürecinde oluşan yeterlilikleri ve mekanları kullanım alışkanlıkları gibi çeşitli alanlarda gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, değişen kuşak yapıları ve kuşaklar arasında oluşan farklılıkların da incelenmesi önemli görülmüştür.

2.5. Değişen Kuşak Yapıları ve Kuşaklar Arası Farklılıklar

Kuşaklar kuramı ya da kuşak gruplamaları kuramı ilk olarak Alman Sosyoloğu olan Karl Mannheim tarafından 1928 yılında ortaya konulmuştur (Taylor, J.C. 2008. s.4). Kuşak kuramının zaman içinde araştırılmaya devam edildiği ve geliştirildiği bilinmektedir. Milenyum kuşakları olarak belirtilen kuşakları içine alan sınıflandırma ve tartışmalar ilk olarak Inglehart tarafından yapılmıştır. Daha sonraları da Strauss ve Howe'un 1991 yılında yayınladıkları kitapla ivme kazanmaya başlamıştır (Staub, S. ve Arslan, A. 2015 s.5). Kuşak kavramının tanımına bakıldığında, Türk Dil Kurumu “yirmi beş-otuz yıllık yaş kümelerinden meydana gelen benzer yaşam şartlarından geçmiş kişilerin bir araya gelmesini” kuşak olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Araştırmacı Chen'e göre “bu nedenden dolayı aynı zaman aralıklarında doğmuş, benzer değer yargılarını, davranış ve yaşam biçimlerini paylaşan, belli bir dönem, olay ve eğilimleri ile şekillenmiş, aynı düşünce ve eylemlere sahip kişiler topluluğu kuşak olarak tanımlanabilir” (Chen, H. 2010. s.133).

Kuşaklar alanında yapılan araştırmalara bakıldığında zaman, Howe ve Strauss'un çalışmaları dikkat çekmektedir. Howe ve Strauss'un *Millennials Rising, The Next Great Generation* adlı kitapta kuşakların özelliklerinin genel çerçevesiyle ilgili önemle belirttikleri durumlar üç başlıkta toplanabilir.

- Kuşaklardan bahsederken ilk olarak *bir gruba üyelik* durumundan bahsedilebilir. Yani kişinin, bulunduğu grupta olan diğer insanların hissettiklerini hissetmesi ve kendisini o grubun bir parçası gibi görmesi,
- İkinci olarak *düşüncelerini ve davranış yapılarını paylaşma* durumu belirtilebilir. Yani kişilerin ortak düşüncelere veya görüşlere sahip olması,
- Üçüncü olarak da *ortak tarihi paylaşma* durumu gösterilebilir. Yani kişilerin aynı dönemde yaşanan tarihi olayları ya da çocukluklarında yaşanan tarihi olayları paylaşması (Howe, N. ve Strauss, W. 2000. s.67-89).

gibi durumlar Howe ve Strauss tarafından; kuşakların gruplandırılmasında dikkat edilmesi gereken, kuşakların genel özelliklerinin çerçevesini belirlemek açısından önem arz eden durumlar olarak gösterilmişlerdir.

Bir diğer taraftan kuşaklar biyolojik olarak da tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre “ortalama olarak bireylerin aileleri tarafından dünyaya getirilmesiyle, kendi çocukları oluncaya kadar ki zaman aralığı” olarak kuşaklar sınırlandırılmıştır (McCrindle, M., & Wolfinger, E. 2010. s.1). Biyolojik olarak tanımlamasının da yapıldığı görülmektedir; fakat günümüzde bu tanımın kuşakları tanımlamak için yeterli verileri vermediği söylenebilir. Bu bağlamda, kuşaklarla ilgili tanımlama yapılırken daha çok sosyolojik olarak tanımlama yapıldığı görülmektedir. McCrindle ve Wolfinger’ın söylemlerine göre kuşaklar benzer zaman aralığında doğan insanların (ki bu en fazla 15 yıl aralığında), aynı yaşları paylaşımları, aynı zaman dilimini paylaşımları ve bu zaman dilimindeki olayları, trendleri ve gelişmeleri paylaşımlarıyla oluşan topluluk olarak tanımlandığı görülmektedir (McCrindle, M., & Wolfinger, E. 2010. s.2). Eski tanımların aksine, McCrindle ve Wolfinger’ın belirttiği gibi, günümüzde bulunan kuşakların teknolojik olarak çok avantajlı durumda olduğu bilinmektedir. Bu gelişmelerde yeni kuşakların, globalleşen çevre içinde daha geniş bir topluluk olmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin, Amerika’da yaşayan biri Budapeşte’de yaşayan biriyle internet aracılığıyla aynı olayları birlikte yaşayabilir (McCrindle, M., & Wolfinger, E. 2010. s.3). Sonuç olarak tanımlarda geçen paylaşımların içine paylaşılan teknolojinin de girdiği görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, kuşak teorisine göre; benzer zaman aralığı içinde dünyaya gelen bireylerin, benzer politik, ekonomik, sosyal olayları yaşayan, benzer teknolojik gelişmeleri deneyimlemiş olan ve benzer kişilik ile yapısal özelliklere sahip bir topluluktan kuşak olarak bahsedilmektedir.

Kuşaklar zaman dilimleri içinde değişim göstermektedir. Kuşakları belirlemek adına yapılan çalışmalar incelendiğinde, belirlenen zaman aralıklarının değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Bunun temel nedenlerinden biri de ülkelerde yaşanan olayların eş zamanlı ilerlememesinden kaynaklanmasıdır. Bu bilgilerle birlikte Howe ve Strauss'un bulgularına göre;

- “1945-1965 yılları arasında bebek patlaması kuşağı,
- 1965-1985 yılları arasında X kuşağı,
- 1985'ten ve günümüze kadar olan kuşakları ise milenyum kuşağı”

olarak sıralamaktadır (Howe, N. ve Strauss, W. 2000. s.57). McCrindle ve Wolfinger'in söylemlerine göre kuşaklar sırasıyla;

- “1946- 1964 yılları arası bebek patlaması kuşağı,
- 1965-1979 arası X kuşağı,
- 1980- 1994 yılları arası Y kuşağı,
- 1995- 2010 yılları arası Z kuşağı,
- 2010 yılı ve sonrası için Alfa kuşağı”

olarak tanımlamaktadır (McCrindle, M., & Wolfinger, E. 2010. s.9- 11). Sonuç olarak, kuşaklar için verilen tarihler aynı olmasa da zaman dilimleri açısından bakıldığında yakın olduğu görülmektedir. Tarihler farklılık gösterse de yakın zaman dilimlerini belirttikleri görülmektedir. Bu durumla ilişkili olarak, kuşaklar arasındaki benzeşen ve ayrışan noktalar da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, yaşanan çevreler, mekansal donatılar, mekan yapıları ve kullanıcı beklentileri değişim göstermektedir. Mevcut kurumlar belirtilen farklı kuşakları bünyesine barındırmaktadır. Sonuç olarak, bu kurumlardan bir tanesi de okul öncesi eğitim kurumlarıdır ve yeni kuşakların ilk tecrübe ettikleri kamusal alanlardan biridir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitim kurumlarının tasarımında geçmiş kuşak yapılarıyla birlikte yeni kuşakların da karakteristik özelliklerini bilmek gerekmektedir.

2.5.1. X kuşağı çocuklarının özellikleri

Literatür araştırmalarına göre X kuşağı bebek patlaması kuşağından sonra gelen kuşak olarak belirtilmektedir. Coupland X kuşağını; kendini topluma zıt olarak gören, sert politik çıkışlar yapan, şimdiye dek görülmemiş giyim tarzına sahip olan, daha sert müzik türleri ve punk gibi farklı yaşayış biçimlerine sahip olan bir nesil olarak

görmektedir. Yine Coupland’a göre; bu kişiler kendilerini saygın bir statüye sahip olma, para ve yüksek oranda sosyalleşme ile kendi varoluşlarını açıklamaya çalışmaktadırlar (Coupland, D. 1989. s. 83).

Basol ve Aydın’nın araştırmalarına göre “X kuşağı üyeleri, iş yaşamında sadık, kanaat duyguları yüksek ve aynı işte uzun yıllar çalışmış bireyler olarak bilinmektedir. Daha iyi kariyer imkânları arayan X kuşağı üyeleri, teknolojik devrime denk geldiklerinden zorunlu olarak teknoloji kullanmaya başlamışlardır. Toplumsal sorunlara karşı duyarlı, iş motivasyonları yüksek ve otoriteye saygılıdır. Kadınların iş gücüne katılmaya başlaması ve az çocuk sahibi olmak istemeleri bu kuşak için önemli değerlerdir” olarak açıklanmıştır (Basol, O. ve Aydın, G. 2015. s.3). Diğer bir bakış açısı ile X kuşağının kapsadığı yıllarda dünya genelinde önemli değişim ve dönüşümler yaşandığı için geçiş kuşağı olarak da adlandırılmaktadır.

2.5.2. Y kuşağı çocuklarının özellikleri

McCrindle ve Wolfinger’ın söylemlerine göre 1980-1994 yılları arası Y kuşağı olarak görülmektedir. Diğer taraftan Y kuşağını ifade etmek için net kuşağı, milenyum kuşağı, dot.com kuşağı, neden (Why) kuşağı terimleri de kullanılmaktadır. Y kuşağının hayatın her alanında sorgulayan ve yükümlülüklerini eleştiren yapılarından dolayı Why Generation ismi ile adlandırıldığı bilinmektedir. Diğer taraftan, bilgisayarın, teknolojinin ve internetin hayatlarına genç yaşlarda girmesiyle birlikte bebek patlaması ve X kuşaklarından farklılaşmasına neden olduğu söylenebilir. McCrindle ve Wolfinger Y kuşağıyla ilgili “Y kuşağının içinde büyüdü teknoloji, kitlesel pazarlama, politika ve popüler kültürden dolayı önceki kuşaklardan farklıdır. Koşullar, sosyal olaylar da dünya görüşlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Y ve Z kuşağı hem çevresel olaylara hem de politik olaylara karşı duyarlılığı olan bir kuşaktır” diyerek tanımlamaktadır (McCrindle, M., & Wolfinger, E. 2010. s.4). Bunlara ek olarak, “Avustralya’da yapılan seçimlerde gençlerin oylarının çevresel konularla ilgili ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği olan politikalara ilgisi ve beklentisi olan adaylara gittiği ortaya çıkmıştır” diyerek Y kuşağının eğilimlerini örneklemiştir (McCrindle, M., & Wolfinger, E. 2010. s.4). Bu açıklamalarla birlikte Y kuşağının teknoloji ve internet sayesinde dünyaya açık şekilde yaşamaları yani toplumsal olaylar konusunda daha hızlı bilgi sahibi olan bir kuşak oldukları görülmektedir.

Y kuşağının özelliklerine başka bir açıdan bakıldığı zaman, teknolojiye bağımlı, değişime açık, sabırsız ve sadakatsız, kolay tatmin olmayan, kendilerine güvenleri yüksek, emir almayı sevmeyen, birden fazla işi aynı anda yapabilen, otoriteye karşı tepkili ve hırslı bir yapıya sahip oldukları söylenmektedir (Staub, S. ve Arslan, A. 2015 s.8). Başka bir araştırmaya göre de “Y kuşağı, çalışma yaşamında, otoriter hiyerarşik sistemden ziyade demokratik ve herkesin fikirlerini ifade edebildiği iş ortamında çalışmak istemektedir. Bu kuşak üyeleri, elde ettikleri gelirden çok, sosyal yardımlar, esnek çalışma saatleri gibi manevi olarak da onları tatmin edecek faktörlere odaklanmaktadır” olarak belirtilmektedir (Aka, B. 2018. s.121).

Türkiye’de kuşaklar konusunda çalışmalar yapan Evrim Kuran’nın görüşlerine göre, Y kuşağının “generation why” olarak adlandırılması doğal olarak görülmektedir. Çünkü hayatlarının her alanında sorgulayan ve soru soran bir kuşak olarak görüldüğünü söylemektedir. Bebek patlaması ve/veya X kuşağı ailelere sahip olan Y kuşaklarına, aileleri tarafından, birey olması, rekabet etmesi, ayrışması öğretilmeye çalışıldı. Ancak Y kuşağı gençlerinin kabile kültürü ile birlik olduklarını önceki kuşaklara öğrettiğini ve gösterdiklerini söylemektedir (Kuran, E. 2016).

Bu bilgiler ışığında, literatür taraması sırasında yapılan araştırmalara göre Y kuşağının özelliklerinden bazıları;

- “1980 ve 1990’lı yıllarda doğanlar.
- Çatışma eğilimleri yüksek
- Teknoloji hakkında bilgi sahibi
- İyimserler ve teknolojiden korkmuyorlar.
- Seçtikleri markalara sadık
- İnternetle çocukluk yaşlarında tanışmış
- Medyaya bağlı
- İlk dijital bireyler
- Sosyal ilişkileri iki tür olarak ayrılır: Dijital olanlar ve gerçek olanlar
- Kültürel içeriklerle ilgili
- Ailesinin değerlerini kabul eden
- Sosyal aktiviteleri seven
- Amaçlarına en kısa sürede ulaşmak isterler” (Csobanka, Z. E. 2016. s.66-67)

olarak sıralanabilmektedir. Bu bilgilerle birlikte, yaşanan çevresel ve sosyal olaylara karşı olan istekleri anlam kazanmaktadır. Sonuç olarak, Y kuşağının özelliklerine benzer özellikler gösteren bir sonraki kuşak Z kuşağıdır. Yaşadıkları dönemseller benzerliklerle birlikte kuşaklar arası etkileşim sağlanmaktadır.

2.5.3. Z kuşağı çocuklarının özellikleri

Alanyazın araştırmalarına göre Z kuşağı 1995 yılından sonra doğan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmalara göre “bu kuşak tamamen teknolojik bir çağda doğduklarından dolayı teknoloji ile iç içe yaşamaktadır. Bu nedenle, bu kuşağın üyelerine “Kuşak I”, “İnternet Kuşağı”, “Next Generation” ya da “iGen” adları verilmektedir. Bir diğer adı ise; her daim çevrimiçi kuşağı” olarak kullanılmaktadır (Levickaite, R. 2010. s.170-183). İnternet ile birlikte yaşayan bu kuşak için yeni teknolojik olanaklarla iletişim kurmak ve küresel bir ulaşım sağlamak normal ve kolay olduğu söylenmektedir. Z kuşağı için “İnternet ağları vasıtası ile ilişki kurabildikleri için yalnız yaşadıkları ve yaşayabilecekleri savunulmaktadır. Aynı anda birden fazla konu ile ilgilenbilme becerileri de vardır” açıklamaları kullanılmaktadır (Adıgüzel, O., Batur, H. Z., ve Ekşili, N. 2014. s.19). Günlük hayatlarına devam ederken iletişim kurdukları kişilerle İnternet aracılığıyla iletişimlerinin devam ettirmeye özen gösterdikleri söylenebilir. Araştırmacı Csobanka’nın söylemleri “aktif olarak sosyal medya kullanarak dünyanın çeşitli yerleriyle iletişim halinde kalmaktadırlar. Yüz yüze görüşmeler onlar için önemli olsa da İnternet aracılığıyla bağlantı kurmak aynı derecede önemlidir. Tüketim alışkanlıkları Y kuşağına göre farklılık göstermektedir. Bu kuşak için akıllı telefonlar bir statü göstergesi olarak görülse de fonksiyonel olarak da derinlemesine incelemektir” olarak belirtilmektedir (Csobanka, Z. E. 2016. 68).

Bunlara ek olarak, Alvin Toeffler’a göre ise 21. Yüzyılda okumayı ve yazmayı eski kuşaklar gibi sevmeyen bir nesil vardır ve nasıl öğreneceklerini bilmediklerini söylemektedir. Bu sorunu fark ettiğinde ise öğrenim alışkanlıklarının Z kuşağına göre değiştirilebileceğini söylemektedir (Csobanka, Z. E. 2016. s.69). Sonuç olarak, değişen kuşak yapılarıyla birlikte kuşakların alışkanlıkları değişmektedir. Buna bağlı olarak değişimler ve yeni çözüm önerileri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, Z kuşağının genel karakteristik özelliklerine bakılması gerekmektedir. Bunlar;

- “Dünyayı İnternet olmadan bilmiyorlar
- İnterneti ve sosyal ağları güçlü şekilde kullanıyorlar
- Küresel bağlantırlık, esneklik, akıllı olma ve farklı kültürlerle karşı toleranslı
- Sosyal ağları ana iletişim kaynağı olarak görüyorlar
- Bilgi tüketicisi ve üreticisi
- Birden fazla işi aynı anda yapabilen
- Bir mekana kapatılamaz
- Öğrenme tarzları, arkadaş edinme tarzları ve eğlence tarzları farklıdır

- Duygusal olarak yetersiz” olarak sıralanmıştır (Csobanka, Z. E. 2016. 66-67).

Z kuşağı ile bilgiler göz önünde bulundurularak Z kuşağı gençleri günlük yaşamlarında faydalı gördükleri yeniliklere karşı açık oldukları öne sürülebilir. Yeniliklere hızlı şekilde adapte olup, yaşamlarında hızlı şekilde kullanmaya başlamakta oldukları belirtilmektedir. Bu yenilikler iletişim, sosyal medya gibi alanlar dışında da olsa uyum sağlama özelliği göstermektedirler. Bu nedenlerden dolayı günlük hayatta aktif olarak çalışan diğer kuşaklara göre daha farklı aile ve sosyal hayata sahip olabilecekleri ön görülmektedir (Wellner, A. 2000. s. 63). Bu durumlara bağlı olarak “insanlık tarihinin el, göz, kulak vb. motor beceri senkronizasyonu en yüksek nesli” olarak, dijital gelişmelere tepkisiz kalmayarak gelişimin bir parçası olmaktan memnuniyet duyacaklardır (Yalçın Kaynakçı, M. ve Kutluk Bozkurt, A. 2018. s.2).

Sonuç olarak, Z kuşağı teknolojik gelişmelerle birlikte büyüyen ve bu gelişmelere hızlı şekilde adapte olabilen bir kuşak olarak görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, teknolojik gelişmeler ve yaşam şartlarında oluşan değişimler kuşakları farklı boyutlarda etkilemektedir. Sonuç olarak, gelişmelerden Z kuşağı başka bir boyutta etkilenirken, Z kuşağından sonra gelen Alfa kuşağı farklı boyutta etkilenmiştir. Bu farklılıkları belirlemek için Alfa kuşağının da karakteristik özelliklerini incelemek gerekmektedir.

2.5.4. Alfa kuşağı çocuklarının özellikleri

Z kuşağından sonra gelen kuşak olarak Alfa kuşağı, Z kuşağından sonraki dönemde doğan bireyler için kullanılmaktadır. Alfa kuşağı 2010 yılından sonra doğumlu bireyleri kapsamaktadır (Nagy, A. ve Kölcsey, A. 2017. s.111). Alfa kuşağının ebeveynleri genel olarak Y kuşağına ait bireylerden oluşmaktadır. 2010 yılından itibaren doğan neslin farklı bir kuşak olmasından dolayı tam anlamıyla 21. Yüzyılda doğan ilk kuşaktır. Alfa kuşağıyla ilgili literatür taramasına bakıldığında, kuşak özellikleri hakkında birçok tahmin vardır ve ismi hakkında eleştirel dikkat çekmektedir. McCrindle’in anlatımına göre “2005 yılında uzmanların toplanıp Alfa kuşağı hakkında yaptığı isimlendirme çalışmalarının ardından Yunan alfabesinin ilk harfi olan alfa seçilmiştir” diyerek ismin seçilme sürecini aktarmıştır (McCrindle, M. 2014. s.220). Kuşak özelliklerine bakıldığında zaman, Z kuşağından hemen sonra gelen Alfa kuşağı birçok yön ile Z kuşağıyla ilişki içindedir. Z kuşağı gibi teknolojik gelişmelerin ortasına doğmuş bir nesil olarak görülmektedir. Tootell’in çalışmasında belirttiği gibi “Alfa kuşağı hakkında en önemli

nokta ise doğdukları dijital ortamdır. Teknoloji, ebeveynler, eğitimciler ve diğer pek çok sosyal etkileşim günlük hayatının bir parçasıdır. ‘Bağlantı’ kavramı bu neslin merkezi ve önceki nesli Z’den daha önemlidir” şeklinde açıklamıştır (Tootlell, H., Freeman, M. ve Freedman, A. 2014. s.82).

2010 yılından itibaren olan bazı gelişmeler incelendiği zaman; 2010 yılında iPad ve Instagram kullanılmaya başlandı. Drone teknolojisi kullanıma çıktı. 2012 yılında, Facebook’un aktif kullanıcı sayısı 1 milyara ulaşmıştır. 2013 yılında, insansı robot denemeleri başlatıldı ve biyonik göz üretildi. 2014 yılında, Google Glass uygulaması başlatıldı. 2015 yılında ise 3D yazıcı temelli üretim başlatıldı ve akıllı ev sistemleri yaygın olarak kullanılmaya başlandı. 2017 yılından sonrasıda ise giyilebilir teknoloji, yapay zeka gibi gelişmeler literatür araştırmalarının sonucunda bulgulanmıştır. Alfa kuşağının ilk doğumlarının olduğu 2010 yılından itibaren teknolojik gelişmelerle birlikte gelişim dönemini yaşamaktadırlar. Alfa kuşağının karakteristik özelliklerinin teknolojik gelişmelerden başka etkenlerle de ilişkili olduğu söylenebilir.

Alfa kuşağını etkileyen bir başka etken ise zamanın koşulları olarak belirtilmektedir. McCrindle’a göre “Alfa kuşağının içinde bulunduğu zaman dilimi olarak küresel ısınma ve terörün kontrol altına alınması gibi herkes için yeni ve pozitif başlangıçların zamanı olmuştur. Bu nedenle Alfa kuşağına umut kuşağı, yeni kuşak, can kurtaran kuşağı ve yeni çağ kuşağı” gibi başka sıfatlarla tanımlanmaktadır (McCrindle, M. 2014. s.221). Ayrıca, çevreye ve ekonomilere verilen zararların da farkında olarak büyüyen bir nesil olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak, Z kuşağı aileleri gibi Alfa kuşağının da aileleri korumacıdır ve Z kuşağından daha çok yönlü bir eğitim alan nesil olarak görülmektedir (McCrindle, M. 2014. s.226). Alfa kuşağının genel özelliklerine bakıldığı zaman ise;

- “Z kuşağına göre daha eğitilmiş bir nesil olması,
- Farkındalıkları daha yüksek bir kuşak olması,
- Önceki kuşaklara göre teknolojiyle en uyumlu kuşak olması,
- Teknolojik gelişmelere günlük hayatlarında kolayca yer verebilmeleri,
- Çok yönlü bir kuşak olmaları,
- Aynı anda farklı aktiviteleri yapabilmeleri,
- İletişim yeterliliklerinin teknolojiye yatkın olması” şeklinde sıralanmaktadır (McCrindle, M. 2014. s.218-228).

Alfa kuşağının da özellikleri incelendiği zaman yaşanan sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler ve toplumsal etkilerin yeni kuşağın da karakteristik özelliklerinin

oluşmasında etkili olduğu görülmektedir. Bu durumun sonucu olarak, Alfa kuşağı da önceki kuşaklarda olduğu gibi kendine özgü karakteristik özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin, Alfa kuşağının günlük hayatta nasıl değişimlere yol açacağı da bilim insanları tarafından ön görülmeye çalışılmaktadır. Fakat, kuşakların döngüsel ilişkisi olduğu da söylenebilir çünkü ebeveynlerin yetiştirdiği kuşağı etkilemesi olağan bir durumdur. Bu durumun sonucu olarak da teknolojik gelişmelerin yanı sıra kuşakların benzerliklerinin ve farklılıklarının oluşmasının nedenlerinden biridir.

2.5.5. Kuşaklar arası farklılıklar ve benzerliklerin incelenmesi

Kuşaklar arasında farklılıklar X kuşağından önceki kuşaklar ve Alfa kuşağının ardından gelecek olan kuşaklar için de geçerlidir. Ancak, çalışma kapsamında X, Y, Z ve Alfa kuşaklarının karakteristik özellikleri ve bu özelliklerin ortaya çıkmasına neden olan faktörler incelenmiştir. Kuşakların özelliklerinin arasında oluşan farklılıklar ve benzerlikler dönemsel olarak döngü içinde olduğu görülmektedir. Bir önceki kuşağından tam kopamayan veya ebeveynlerinin dahil olduğu kuşağın yansımaları pozitif veya negatif olarak kuşakları etkilediği görülmektedir. Örneğin, Z kuşağının teknolojiyle olan ilişkisinin, Alfa kuşağında da görmek mümkündür. Fakat, Alfa kuşağının teknoloji ve internet arasındaki ilişkisinin Z kuşağından bazı farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları ve benzerlikleri incelemek için literatür taramasından toplanan bilgiler tablo 2.2’de incelenmiştir.

Tablo 2.7. Kuşak özelliklerinin gösterimi

X KUŞAĞI	Y KUŞAĞI	Z KUŞAĞI	ALFA KUŞAĞI
1965-1979 yılları arasında doğanlar	1980- 1994 yılları arasında doğanlar	1995- 2010 yılları arasında doğanlar	2010 sonrası doğumlular
Başarma ve çalışma istekleri yüksek	Çalışma eğilimleri yüksek	Bilgi üreticisi ve tüketicisi	Önceki nesillere göre daha eğitilmiş
Kültürel çeşitliliğe açık	Teknoloji hakkında bilgi sahibi	Dünyayı internet olmadan bilmiyorlar	Farkındalıkları yüksek
Eşitlik arayışı	Teknolojiden korkmuyorlar	İnterneti aktif şekilde kullanıyorlar	Çevresel konular hakkında duyarlı

X KUŞAĞI	Y KUŞAĞI	Z KUŞAĞI	ALFA KUŞAĞI
Bilgi değerlidir	İnternetle çocukluk döneminde tanışmış	Sosyal ağları aktif şekilde kullanabilen	Teknolojiyle birlikte büyümüşlerdir
Karamsarlar	Medyaya bağlılar	Sosyal ağları ana iletişim aracı görme	Bilgi üreticisi ve tüketicisi
Özgürlükçüler	İlk dijital bireyler	Küresel bağlanırlık	Küresel bağlanırlık
Çocuklarının eğitimi konusunda aktifler	Sosyal ilişkilerini hem dijital ve hem yüz yüze olarak sürdürür	Farklılaşmaya/çeşitliliğe karşı açık	Farklılaşmaya/çeşitliliğe açık
Kuşkucular	İyimserler	Esneklik	Esneklik
Orta vadeli istekleri vardır	Ailesinin değerlerini kabul ederler	Cinsiyet farklılıkları hakkında bilinçli	Birden fazla işi aynı anda yapabilme
Gelenekselci	Sosyal aktiviteleri seven	Cinsiyet farklılıklarına açık	Cinsiyet farklılıklarına açık
Bireyselci	Amaçlarına en kısa sürede ulaşmak ister	Birden fazla işi aynı anda yapabilme	Çok yönlü bir kuşak
	Kısa vadeli istekleri vardır	Ahlak algıları içinde internet yer almaktadır	Birlikte hareket etme
	Globalleşmeye yatkın	Görsel algıları yüksektir	Online iletişimleri
	Cinsiyet farklılıklarına açık	Online iletişimleri	Görsel algıları yüksektir
	Arkadaşları aileleri gibi	Birlikte hareket etme	Çevresel farkındalıkları yüksek
	Etkileşime ve birlikteliğe inanıyorlar	Teknolojik gelişmelere hemen uyum sağlama	
		Çevresel farkındalıkları yüksek	
		Bir mekana kapatılamazlar	

Alanyazın taramasından toplanan verilerle oluşturulan tablo 2.7.'de, farklı kuşakların benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir durumda da kuşaklar arasındaki farklılıklar incelenebilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve bununla birlikte internetin günlük hayatın içinde yerini almasıyla birlikte X kuşağında görülen gelenekselci yapının sonraki kuşaklarda küresel bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. X kuşağının, kendinden sonra gelen kuşaklardan daha farklı olmasının nedeni de Strauss ve Howe'un açıkladığı gibi kuşakların paylaştığı zaman dilimlerinin etkileri olarak görülmektedir. Diğer bir bakış açısıyla bakıldığında ise, Y, Z ve Alfa kuşakları yüksek oranda benzerlik göstermektedir. Küresel düşünce yapıları, teknolojiyle olan ilişkileri kendilerinden önceki kuşaklardan farklılaşsa da kendi içinde benzerliklere sahip olduğu görülmektedir. Gelişen teknolojiyi günlük hayatlarında kolayca kullanabilen Z ve Alfa kuşaklarının değişimlere açık olduğu bilinmektedir. Bu farklılıkların ve benzerlerin incelenmesi kuşaklar arası geçişleri anlamlandırmak için önemlidir. Ek olarak, Z ve Alfa kuşağında daha net görülebilen bir benzerlik ise çok yönlü olmalarıdır. Bu kuşaklar aynı anda birden fazla işi yaparak gündelik hayatlarını devam ettirdikleri söylenmektedir.

Bu bilgiler ışığında, tasarlanan okul öncesi eğitim kurumları değişen kuşak karakterini, gelişim süreçlerini, mekan algılarını göz önünde bulundurularak yapıldığı zaman mekanların kullanıcısı olan çocuklara yönelik tasarlanmaya biraz daha yaklaşılabılır. Ancak, kullanıcı olarak çocukların da tasarım süreçleri içerisinde fikirlerinin ve görüşlerinin alınması önemli görülmektedir. Örnek olarak, tuvalet alanlarının kullanımı sürecinde kullanıcı davranışlarının gözlemini yapmak zor olduğu için kullanıcılardan farklı tekniklerle veri toplayarak çocuklarla birlikte kullanıcı odaklı tasarımı gerçekleştirmek gerekmektedir.

Sonuç olarak, X, Y, Z ve Alfa kuşağı olarak adlandırılan kuşaklar, yaşamın döngüsü içinde aynı ortak paydalara sahip bireylerin oluşturduğu nesiller olarak görülmektedir. Diğer taraftan, aynı dönemde yetişmiş bireylerin, benzer karakteristik özellikler gösterdiğini inceleyen kuşak teorisyenleri de yeni gelen kuşaklar hakkında bilgi edinme çabası içinde olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında, sosyal hayatın içinde yeni yerini alan bireylerin daha iyi anlaşılması ve onların beklentileri doğrultusunda günlük yaşamın, teknolojinin, kuruluşların ve eğitimin farklılaşacağı ön görülmektedir. Sonuç olarak, yeni kuşaklara göre yapılanmaların farklılık göstereceği söylenebilir çünkü beklentiler ve yeterlilikler kuşaklar arasında değişmektedir. Birçok meslek dalını etkilediği gibi, tasarım alanları da bu değişimlerden etkilenmektedir. Tasarımcıların da bu bilgilerden

faydalanması doğaldır; çünkü tasarımcılar da yeni nesillere uygun mekanlar/ ürünler geliştirmesinin kullanıcıların beklentilerinin karşılanması açısından önemlidir.

2.6. Kullanıcı Odaklı Tasarım Kavramı ve Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanıcı Odaklı Örnekler

Kullanıcı kavramı geniş bir bakış açısıyla bakıldığında zaman, tarihin ilk yıllarından beri vardır; fakat kullanıcı olarak tanımlanmamıştır ya da üzerine düşünülmemiştir. İnsan kavramı gibi antik çağdan bu yana üzerine yazılar yazılmış bir kavram değildir. Bu kavram üretim ve tüketim yöntemlerinin değişmesi ve/veya gelişmesiyle birlikte tartışma konusu haline gelmiştir. Kullanıcı kavramının, çeşitli mesleklerde, mekanlarda kullanımı son derece yaygınlaşmıştır. Bu yaygınlaşmayla birlikte kullanıcı kavramı da kendi içinde özelleşmiştir. Meslek değiştikçe, kullanıcı kavramının tanımı da bu duruma göre şekillenmiştir.

Kullanıcı kavramını en basit haliyle tanımlamak mümkündür; fakat bu tanım kullanıcı kavramını açıklamaya yeterli değildir. Kullanıcı kavramını Türk Dil Kurumu “Herhangi bir dizgeye göre, o dizgenin sağladığı işlevlerden yararlanmak üzere dizgeyle etkileşime giren kişi ya da kuruluş” ve “Kent toprağından ve kent yönetiminin sunduğu iş görülerden yararlanan ve bu kimliğinden dolayı kent yönetimiyle tüzel ilişkiler içinde bulunan kentli” diyerek iki farklı çerçevede tanımlamıştır (TDK, 2018). Her iki tanıma göre kullanıcı; yararlanan ve etkileşime giren olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, kullanıcı yaşı ve cinsiyeti gibi farklılıklara sahip olabilir hatta yaşam döngüsü içerisinde kullanıcı farklı gruplar içerisinde yer alabilir. Çocukluk döneminde farklı kullanıcı etkileşimlere sahipken yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde farklı etkileşimler kurabilir ya da talep edebilir. Kullanılan hizmet, nesne veya mekan da olsa, kullanıcı ve kullanılan arasında fiziksel ya da duygusal olarak bir etkileşim oluşmaktadır.

Tasarım kavramının içinde kullanıcı kavramı incelendiğinde ise “kullanıcı, ihtiyaçları karşılanması amacıyla tasarım çözümleri kullanılan kişidir” diyerek tanımlanmıştır (Anay, M. 2011. s.112). Eğer kullanıcının beklentileri anlaşılmazsa, kullanıcının etkileşime girmesinin ardından kullanıcı tarafından oluşturulan değişiklikleri görmek mümkündür. Kullanıcının istek ve beklentilerini yani kullanıcıyı tasarım sürecine katarak, daha yaşanabilen mekanlar ya da daha kullanılabilir nesneler elde etmek mümkündür. Bu bağlamda tasarım süreci içerisine artık kullanıcı da dahil edilmeye başlanmıştır. Bu kullanıcı grubu çocuklardan da oluşabilir, yetişkinlerden de veya

yaşlılardan oluşabilir. Kullanıcısı oldukları mekanları kendi gereksinimlerine ve beklentilerine göre tasarlanması önemli görülmektedir. Bu durum, okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanlarının tasarımında kullanıcı olarak çocukların gereksinimlerinin ve beklentilerinin alınmasından, huzurevlerinde yaşayan kullanıcı olarak yaşlılardan gereksinim ve beklentilerinin alınmasına kadar farklı süreçleri kapsamaktadır. Kullanıcıların beklentilerini ve ihtiyaçlarını süreç bitmeden anlayıp, bu geri dönüşlere göre tasarımı oluşturmak için gerekli bir süreçtir.

Sonuç olarak, kullanıcı kavramı ayrı olarak incelenirse de, kullanıcı odaklı tasarım kavramı, araştırmacılar tarafından sistematik olarak incelenmiş ve prensiplerini oluşturmuşlardır. Kullanıcı odaklı tasarım kavramının süreç içerisindeki gelişimi ile öncülerinin ve prensiplerinin incelenmesi, kavramı anlamak için önemlidir.

2.6.1. Kullanıcı odaklı tasarım kavramı

Kullanıcı odaklı tasarım kavramı 1980li yıllarda Donald Norman'ın California San Diego Üniversitesi'ndeki araştırma laboratuvarında ortaya çıkmıştır. Kavram daha sonra, ortak yazarlı olarak yayınlanan *User-Centered System Design: New Perspectives on Human-Computer Interaction* kitabından sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Norman 1990 yılında ise *The Psychology of Everyday Things* adlı kitabında kullanıcı odaklı tasarım kavramını ele almıştır (Abrams, C., Maloney-Krichmar, D., Preece, J. 2004. s.445). Norman'ın *The Psychology of Everyday Things* kitabında tasarımın nasıl olmasıyla ilgili temel önerileri şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- “Her an hangi eylemin mümkün olduğunu belirlemeyi kolaylaştırmalı.
- Eylemlerin sonuçlarını, alternatif eylemleri ve sistemin kavramsal modeli gibi kavramları görünür kılmalı.
- Sistemin mevcut durumunu değerlendirmeyi kolaylaştırmalı.
- Niyetler ve gerekli eylemler arasında olan doğal eşlemeleri takip etmeli; bu ilişkiler eylemler ve sonuçta ortaya çıkan etki ve görünen ve yorumlanan durumların arasındadır.” olarak kullanıcı odaklı tasarımla ilgili önerisini belirtmektedir (Norman, D. 1988. p.188).

Bu bilgiler ışığında, tasarımcının görevlerinden birinin de kullanıcının ürünü minimum çabayla nasıl kullanabileceğini anlamasını sağlamak ve kullanma eylemini kolaylaştırmaktır. Bu bilgilere ek olarak Norman, tasarıma rehberlik etmesi için yedi tane tasarım ilkesi olduğunu öne sürmektedir. Bu yedi prensip ise;

- “Hem çevrede olan bilgiyi hem de kafanızın içinde bulunan bilgiyi kullanın. Kavramsal modeller oluşturarak, tasarım uygulanmadan önce kolayca anlaşılan kılavuz yazın.

- Görev yapısını basitleştirin. Kısa süreli belleği veya kullanıcının uzun süreli belleğini aşırı yüklemeyinizden emin olun. Ortalama olarak kullanıcı bir seferde beş şeyi hatırlayabilir. Görevin tutarlı olduğundan emin olun ve uzun süreli bellekten kolay bilgi almak için zihinsel yardımlar sağlayın. Kullanıcının görev üzerinde kontrol sahibi olduğundan emin olun.
- İşleri görünür hale getirin. Uygulama ve değerlendirme arasında olan boşluk arasında köprü olmaya çalışın. Kullanıcı, bir işlemi gerçekleştirmek için doğru düğmeleri veya cihazları görerek bir nesnenin kullanımını çözebilmelidir.
- Haritalamaları doğru yapın. İşleri anlaşılır hale getirmenin bir yolu grafik kullanmaktır.
- Kullanıcıya yapılacak bir şey olduğu hissini vermek için hem doğal hem de yapay kısıtlamaların gücünü kullanın.
- Hata için tasarım. Yapılacak herhangi bir hatayı planlayın, bu şekilde kullanıcının yapılan herhangi bir hatadan kurtarmak için seçenek oluşturmuş olur.
- Kritik kontrol öğelerinin herkesin alışageldiği şekilde olmalıdır. Küçük farklılıklar olsa da standartlara bakılmalı” olarak sıralanmıştır (Norman, D. 1988. s.189-201).

Norman’ın öne sürdüğü tasarım prensipleri incelendiği zaman kullanıcıların ürün ile olan ilişkisini kolaylaştırmak, onları kullanım sırasında yönlendirmek, hata yapma ihtimallerinin olduğu noktaları saptayıp tasarımı şekillendirmek ve süreç içerisinde yapılan haritalamalar sayesinde daha anlaşılır ürünler tasarlamak gibi unsurları tasarım sürecine dahil etmiştir. Tasarlama eyleminin başlangıcıyla başlayan ve ürün-kullanıcı etkileşiminin başlamasıyla da devam eden süreci kullanıcı bakış açısıyla incelediği bilinmektedir.

Bir başka açıdan bakıldığında ise, kullanıcı odaklı tasarım kavramının avantajları ve dezavantajları incelenebilir. Avantaj olarak bakıldığında, “tasarımcıların, kullanıcının yeni bir ürünle ilgili beklentilerini yönetmesine yardımcı olur. Kullanıcılar bir ürünün tasarımına dahil olduklarında, bir üründen ne bekleyeceklerini erken bir aşamadan bilirler ve süreç boyunca fikirlerinin ve önerilerinin dikkate alındığını düşünürler. Bu, daha yüksek müşteri memnuniyeti ve ürünün çevreye daha sorunsuz entegrasyonu ile sonuçlanan nihai ürün için bir sahip olma duygusuna yol açar” diyerek avantajı belirtilmiştir (Abrams, C., Maloney-Krichmar, D., Preece, J. 2004. s.455). Dezavantajı ise maliyetli olmasıdır. Kullanıcılardan veri toplamak zaman alacağı için hem maliyet hem de zaman açısından zorlu bir süreçtir. Diğer bir dezavantajı ise, “Kullanıcı merkezli tasarım ekipleri genellikle farklı disiplinlerden kişilerin, özellikle de kullanıcıların ihtiyaçlarını anlamak ve bunları ekipteki teknik geliştiricilere iletmek için psikologlar, sosyologlar ve antropologları sürece dahil eder. Bu yaklaşımın dezavantajı, ekip

üyelerinin etkili bir şekilde iletişim kurmayı ve birbirlerinin katkı ve uzmanlıklarına saygı duymayı öğrenmeleri gerektiğidir. Bu zaman alıcı olabilir ve bu nedenle sürece maliyet katar. Yönetim, bu katma değerin maliyete değip değmeyeceğini, özellikle teslimat tarihleri tehdit altındaysa, sorgulayabilir” olarak belirtilmektedir (Abrams, C., Maloney-Krichmar, D., Preece, J. 2004. s.456).

Sonuç olarak, Donald Norman, Ben Shneiderman ve Jakob Nielsen gibi araştırmacıların önerileri kullanıcı odaklı tasarım için prensipleri ortaya koymuştur. Bu prensipler çeşitli alanlarda kullanıcıya ulaşan tasarımlara göre uyarlanabilmektedir. Mühendislik, mimarlık, endüstriyel ürün tasarımları ve içmimarlık gibi çeşitli alanlarda bu prensipleri göz önünde bulundurmanın kullanıcı-ürün ilişkisini daha verimli bir noktaya taşıyacağı söylenebilir. Mekan tasarım sürecinde kullanıcı odaklı tasarım prensipleriyle ilerlemek, kullanıcıların mekanı anlaması, kullanım seçeneklerini keşfetmesi ve olası hataları ön görmenin bir yolu olarak belirtilmektedir.

2.6.1.1. Kullanıcı odaklı mekan tasarımı

Kullanıcı odaklı tasarım prensipleri mobilya tasarımı, tekstil, mimarlık ve mühendislik şeklinde örneklendirilebilecek çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Bu prensiplerinin kullanıldığı bir diğer alan ise mekan tasarımıdır. Kullanıcı odaklı mekan tasarımı da kullanıcı ile ürün ilişkisinde izlenen prensiplere benzerlik göstermektedir. Kullanıcı ve mekan ilişkisini kolaylaştırmak, onları kullanım sırasında yönlendirmek, hata yapma ihtimallerinin olduğu noktaları saptayıp tasarımı şekillendirmek ve süreç içerisinde yapılan haritalamalar sayesinde daha anlaşılır mekanlar tasarlamak gibi unsurları mekan tasarım sürecinde de benzerlik göstermektedir. Ancak, bu bilgilere ek olarak, 1960’lı yıllarda kullanıcı odaklı mekan tasarımında fiziksel gereksinimlerin ötesindeki anlam, kültürel etkilerin ve kimlik yansımaları gibi ihtiyaçları da göz önünde alınmaya başlanmıştır (Ersoy, Z. 2010).

Ersoy aynı kaynakta (2010) “İnsanın mekân ile olan ilişkisi, barınma gereksinimi o zamana dek genel geçer ve temel fiziksel gereksinimlerle açıklanır ve mimarlık bu nesnel gereksinimlere cevap vermekle yükümlü görülürken, bu yaklaşımla birlikte barınmaya dair gereksinimler ‘davranışsal’ boyutlarıyla ve en az fiziksel gereksinimler kadar önemli addedilerek tartışılmaya başlandı” şeklinde açıklamaktadır. Fiziksel gereksinimlerin ötesine geçen diğer gereksinimler önem kazanmaya başlamıştır. Ersoy’a göre (2010) “Bu andan itibaren salt kültürel kimlik ve alışkanlıkların değil, mekân ve çevreyle etkileşime

esas olan diğer beşeri mekanizmaların da -psişik, bilişsel, siyasal/ideolojik, ekonomik vb.- çalışıldığı ve felsefeden ekonomiye birçok alanın kendi kuramları ve araçlarıyla çok disiplinli bir yapı oluşturduğu gözlenir. Dolayısıyla, kültür temelli yaklaşımlar, kullanıcının mekân ile ilişkilerinin sosyo-kültürel boyutlarını açığa çıkarmakla sürecin sadece başlangıcını oluştururlar” şeklinde ifade edilmektedir. Bu çok disiplinli yapı sayesinde elde edilen bilgiler kullanıcı odaklı mekan tasarım süreçlerinin bilimsel temelini oluşturmaktadır. Bu temeller doğrultusunda da davranış ve mekan ilişkisini gösteren kategorizasyon yapılmıştır. Ersoy tarafından hazırlanan kategoriler mekanın kullanımı ile davranış ilişkisi detaylı şekilde incelenmiştir. Bu inceleme;

- “Kuramsal/kavramsal analizler: İnsanın çevre ya da mekânla davranışsal ve psikolojik süreçlerini açıklayan mekanizmalar, ilişki analizleri, kavramsal açıklamalar;
- İnsan davranışları ve kullanımlarının mekân organizasyonları ve örgütlenmeleri arasındaki açık ya da örtük ilişkiler üzerine araştırmalar;
- Sosyo-kültürel yapıdaki değişimlerin ve dönüşümlerin yapıları çevre ve mekân organizasyonları üzerindeki etkilerini ortaya çıkaran çalışmalar;
- Yaşam alanlarına dair kültürler-arası karşılaştırmalı çalışmalar;
- Kullanıcının çevresel algı, memnuniyet değerlendirmelerine yönelik yöntem ve vaka çalışmaları;
- Yapılı çevrelerin kullanım sonrası değerlendirmeleri;
- Tasarım kılavuzları ve yönergeleri;
- Çevre-davranış ilişkileri araştırmalarında ve çevresel tasarım uygulamalarında yöntem sorunlarına üzerine çalışmalar ile uygulama değerlendirmeleri” olarak belirtilmektedir (Ersay, Z. 2010).

Bu kategoriler aynı kaynakta Ersoy’a göre (2010) kullanıcı odaklı mekan uygulamalarının bilimsel temeli olarak görülmektedir. Bir sonraki aşamada ise çevre davranış araştırmalarının uygulamaları üzerinde yaptığı araştırmalarla bilinen Cherulnik’in araştırmaları temel alınarak kullanıcı odaklı mekan tasarımının bir modeli oluşturulmuştur.

Kullanıcı odaklı mekan tasarım modeline göre (2010) yerleşim analizi, davranış hedefleri, benzer modeller, görüntüleme, bütünleşme ve kullanım sonrası değerlendirme ve alana katkı olarak alt başlıklara ayrılmaktadır. İlk aşama olan yerleşim analizi ilgili olarak (2010) “yerleşim analizleri tasarıma bir altyapı kurma amacıyla, yerin kendine özgü fiziksel ve kültürel karakteristiklerinin uzman gruplarca çözümlendiği ilk aşamadır” olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamada kullanıcıların hem fiziksel hem de kültürel özelliklerinin uzmanlarca incelendiği bölüm olarak belirtilmektedir. İkinci aşama olan

davranış hedefleri için (2010) “Davranış hedefleri, tasarlanacak çevrenin kendine özgü nitelikleri ile yerleşim analizlerinde kullanıcı tercihleri ve özellikleri esas alınarak saptanan ‘desteklenecek ya da denetlenecek ’eylemlerdir” olarak ifade edilmektedir. Bu nokta, tasarım kararları kullanıcı özellikleri ve istekleri doğrultusunda mekan tasarım süreci devam etmektedir. Sonraki başlık benzer modeller olarak belirtilmiştir. Literatürde bulunan benzer modeller üzerinden geri bildirim ve değerlendirmelerinin incelendiği basamaktır. Diğer başlık görüntülüne evresi olarak belirtilmektedir. Bu evre “davranış hedeflerinin mekansal düzenlemelerle nasıl gerçekleşebileceğine yönelik küçük ‘tasarım parçaları’ veya ‘elemanlarının’ çalışıldığı; yaşantıyı ve hedefi kolaylaştıracak küçük ölçekli karar ve düzenlemelerin ortaya konduğu evredir” olarak tanımlanmaktadır (Ersoy, Z. 2010). Bu evre de görüntüler kullanıcılarla paylaşarak sürece devam edilmektedir. Bir sonraki başlık bütünleşme evresi ise (2010) “tasarımın ortaya çıktığı ve muhtemel kullanıcı grubu ile paylaşıldığı son aşamadır” olarak belirtilmektedir. Bu süreçlerin sonunda son başlık olan kullanım sonrası değerlendirme ve alana katkı evresine geçilmektedir. Bu evre ise (2010) “tasarım ve uygulama gerçekleştikten sonra yaşam alanında kullanıcıların memnuniyet ve düşüncelerinin anlaşılması ve başta belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşabildiğinin sınanması için sistematik ve bilimsel değerlendirmeler yapılır” şeklinde ifade edilmektedir. Bu bilgiler ışığında, belirlenen başlıklar kullanıcı odaklı mekan tasarım sürecini yansıtmaktadır.

Tablo 2.8. *Kullanıcı odaklı mekan tasarımı süreci*

I. SAHA ANALİZLERİ	- Yerleşimin fiziksel karakteri + (muhtemel) kullanıcıların sosyal özelliklerinin (kültürel grup özellikleri, aile yapısı, özel kullanıcı grupları vb.) tanımlanması - Gözlem: “görünür” kullanıcı aktivitelerinin tespiti (saha gözlemcileri) - Kullanıcı görüşmeleri: tercihler, gereksinimler, dönüştürmelerin saptanması
II. DAVRANIŞ HEDEFLERİ	- Kullanıcı grubunun desteklenecek alışkanlıkları ve tercihleri + sakınılacak koşulların belirginleşmesi - Davranış modelleri üzerinden programlama - İletişim: toplum-mahalli atölyeler
III. BENZER MODELLER	- Mevcut bilimsel literatürden benzer modellerden destek ya da benzer deneyimlere başvurma

IV. GÖRÜNTÜLEME	- Davranış hedeflerini destekleyen tasarım parçalarını oluşturma - Kullanıcı grupları ile paylaşım
V. BİRLEŞTİRME	- Davranışsal hedefler + görüntülemeler + diğer hedeflerin bir araya getirilmesi - Alternatifler - Sunumlar-uygulama
VI. KDS VE ALANA KATKI	- Kullanım sonrası kullanıcı memnuniyeti değerlendirilmesi ve dönüştürmelerin saptanması - Uygulama kayıtları- varsa bir sonraki etaba veya sonraki çalışmalara aktarmak üzere

Kaynak: Ersoy, Z. 2010. Mimari Tasarımda Kullanıcı Odaklı Süreçler. Mimarlık Dergisi.

Görselde, veriler tablo olarak verilerek süreç şematik şekilde ifade edilmektedir. Bu veriler doğrultusunda, kullanıcı odaklı mekan tasarım süreçleri incelenmiştir. Ancak, kullanıcı odaklı mekan tasarımı süreçlerinin uygulanması sırasında kullanıcı kavramı farklı grupları ifade etmek için kullanılabilir. Örnek olarak, okul öncesi eğitim kurumlarının tasarımında kullanıcı odaklı mekan tasarımı yaklaşımı benimsenirse kullanıcı grubu çocuklar olarak belirlenebilir. Bu durumda, süreç benzerlik gösterse de sürecin doğası gereği kullanıcı grubu değişim gösterdikçe uygulamalarda farklılık göstermektedir.

Sonuç olarak, kullanıcı odaklı mekan tasarım süreci fiziksel ve davranışsal ihtiyaçları da kapsayan bir tasarım anlayışı olarak görülmektedir. Fiziksel ihtiyaçlar kadar kullanıcıların davranışsal yapılarının analizi sonucu belirlenen diğer ihtiyaçlarının karşılanmasını da içermektedir. Bu veriler ışığında, okul öncesi eğitim kurumlarında kullanıcı odaklı mekan tasarımı; çocukların gelişim süreçlerini ve kullanıcı olan çocukların sürece katılımını kapsamaktadır. Tasarım sürecinde çocukları da dahil ederek farklı yöntemlerle kullanım beklentilerini öğrenmek mümkündür. Bu bağlamda, kullanıcı olarak çocukların da mekansal gereksinimlerini ve beklentileri öğrenmek mümkündür.

Kullanıcı odaklı tasarımla okul öncesi kurumlarda bulunan ıslak hacim alanlarından olan tuvalet alanının tasarımlarını gerçekleştirilmektedir. Çocukların tasarım süreçleri içerisinde gereksinimleri ve beklentileri sistematik olarak toplanarak okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarının tasarımları uygulanabilir. Bu durum, çocukların gelişme ve birey olma yolunda önemli adımlar attıkları okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanları açısından önemlidir. Çünkü çocuk ailesinden

ayrılarak topluluk içerisinde tuvalet ihtiyacı gibi farklı fiziksel ihtiyaçlarını kendi kendine karşılamaya çalışmaktadır. Bu duruma mekansal olarak yaklaşıldığı zaman, kullanıcı odaklı tasarım örnekleri çocuklara bu süreçte yardımcı olabileceği söylenebilir. Sonuç olarak, tez kapsamında farklı coğrafyalardan örnekler alınarak, okul öncesi eğitim kurumlarının ıslak hacim alanlarından olan tuvalet alanları özelinde kullanıcı odaklı yaklaşımla incelenmiştir.

2.6.2. Okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet alanlarının tasarımında kullanıcı odaklı yaklaşımlara örnekler

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet tasarımına ilişkin kullanıcı odaklı yaklaşımla tasarlanmış örnekler bulunmaktadır. Bu doğrultuda, çocukların tuvalet alanlarını kullanımı sırasında hem fiziksel hem de davranışsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tasarımlar görmek mümkündür. Bu tasarımlar farklı ülkelerde ve farklı kültürlerle birlikte şekillenmektedir. Değişen coğrafya ve kültürlere göre, tuvalet tasarımlarında iç mekan yerleşimleri değişim gösterse de çocukların gelişim alanlarına uygun tasarım ortak nokta olarak görülmektedir. Ek olarak, kullanılan ürünlerden klozet, lavabo veya pisuvarların tasarımları ve yerleşim planları farklılık gösterse de yükseklikleri ve boyutları benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, tuvaletlerin çocukların gelişim alanlarına uygun ortamların hazırlanması, çocukların kullanım sırasında davranışsal ihtiyaçlarını da karşılamaya da yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda, farklı coğrafyalardan ve kültürlerden ülkeler belirlenerek, ülkelere okul öncesi eğitim kurumlarından örnek seçilerek incelenmiştir. Seçilen örnekler, kullanıcı odaklı mekan tasarımının kriterlerinden olan fiziksel ve davranışsal ihtiyaçların karşılanması, yapısal özellikler ve kullanılan ürünler açısından analiz edilmiştir.

2.6.2.1. Dünyadan örnekler

Ülkeler coğrafi özellikler ve kültürler etkenler göz önünde bulundurularak, çeşitlilik sağlanması amacıyla seçilmiştir. Almanya, Japonya, Avusturalya ve Türkiye olarak farklı coğrafyalardan örnekler alınmıştır. Almanya, Avrupa kıtasında bulunan nüfus olarak en kalabalık ülke olma özelliklerine sahiptir. Diğer taraftan, Doğu Asya'da bulunan bir ada ülkesi olan Japonyadır. Avustralya, ada ülkesi olarak farklı bir coğrafya ve kültürel özelliklere sahiptir. Son ülke olarak, Avrupa ve Asya kıtasında bulunan Türkiye

seçilmiştir. Seçilen örnekler farklı özelliklere sahip olup, alınan örnekler okul öncesi eğitim kurumları için tasarlanan tuvalet alanlarının tasarımları açısından çeşitlilik içermektedir.

Coğrafi özellikleri ve kültürleri açısından Almanya, Japonya, Avusturalya ve Türkiye farklı özelliklere sahiptir. Yapılan araştırmalarla, yapısal kararlarda etkilenmektedir. İçinde bulundukları coğrafyanın etkisiyle iklim, enerji kaynakları, bitki örtüsü gibi özelliklerle yapıların şekillendiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, yapısal farklılıklar, okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanlarının da tasarımlarını etkilemektedir. Kullanılan malzemeler ve pencere ölçüleri gibi kararlar, coğrafi özelliklerden etkilenmektedir. Diğer taraftan, kültürel etkilerde tasarım şekillenmesinde rol oynamaktadır. Tuvalet alanlarının planlanmasında kültürel etkenlerin rol aldığı tespit edilmiştir. Örnek olarak, tuvaletlerin açık plana sahip olması kültürel kodlarla ilgili olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, belirlenen ülkelerde bulunan okul öncesi kurumların tuvalet alanlarından örnek seçilerek, tasarım kriterleri ve çocukların gelişim özellikleri doğrultusunda ihtiyaçları göz önünde bulundurularak incelenmiştir. İlk olarak Avrupa’da bulunan Almanya’nın okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanına örnek seçilerek analiz edilmiştir.

2.6.2.1.1. *Almanya*

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanlarını incelenmek için seçilen bir diğer ülke Almanyadır. Avrupa kıtasında bulunan en kalabalık nüfusa sahip ülkedir. Ülke de bulunan okul öncesi eğitim kurumları incelendiği zaman, kurumlarda bulunan tuvalet yapılarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Okullar arasından Almanyanın en büyük eyaleti olan Bavaria’da bulunan Pollenfeld anaokulu seçilmiştir. Proje, 2013 yılında mimar Kühnlein tarafından tamamlanmıştır. Almaya’da bulunan enerji tüketimiyle ilgili sıkı düzenlemeler nedeniyle yapıda güneş panelleri ve havalandırma için de açıklıklar kullanılmıştır ([http-2](#)).

Yapının bulunduğu alanda mevcut olan meyve ağaçları yapının içinde korunmuştur. Bu durum mimara ahşap malzemeler kullanmak için ilham vermiştir. Yapının hem dış hem de iç yüzeylerinde ahşap malzemeler kullanılmaktadır ([http-2](#)). Bu durum, kullanıcı

olan çocuklar için daha sıcak bir atmosfer tasarlanmasına yardımcı olmaktadır. Tuvalet alanının tasarımında da ahşap malzeme kullanılmaktadır.

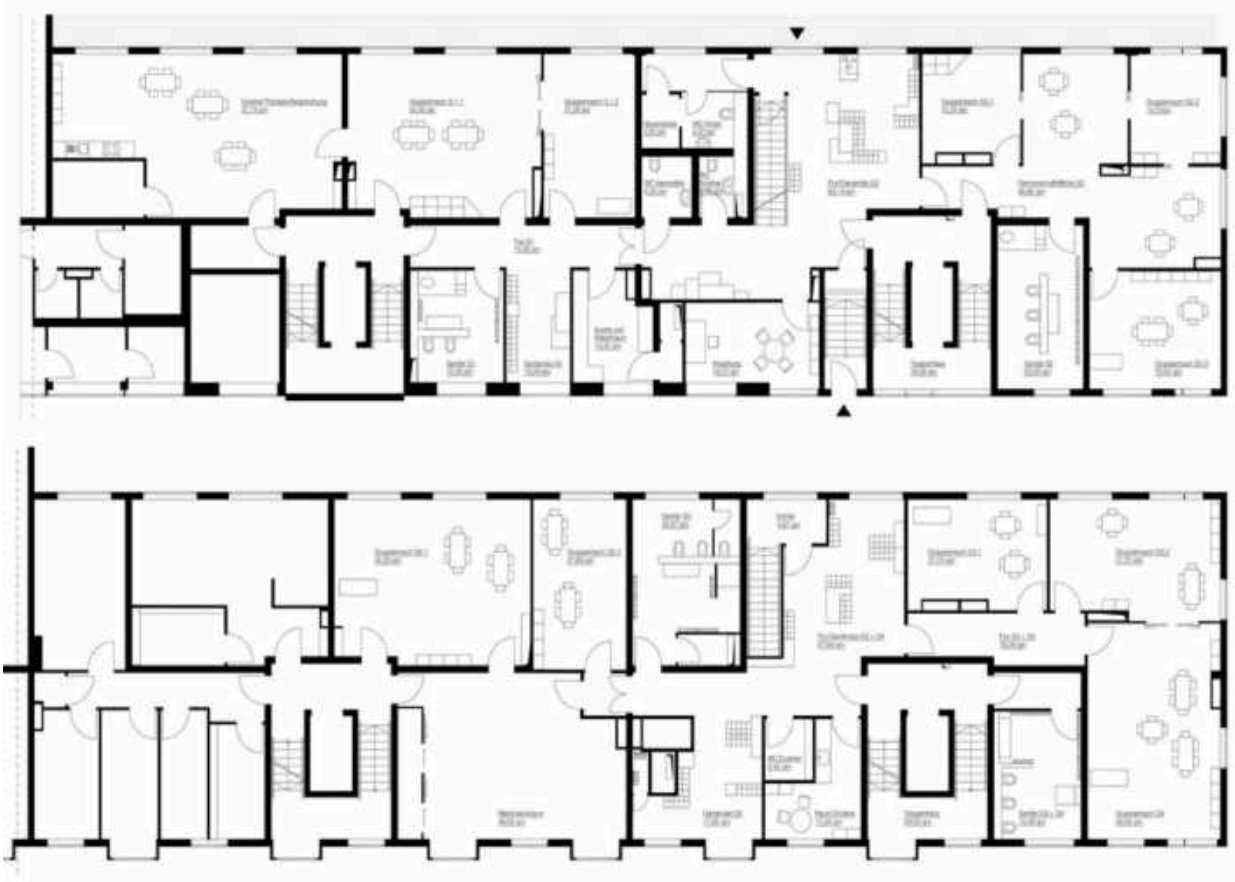


Görsel 2.16. *Pollenfeld Anaokulu tuvalet alanı* (<https://www.archdaily.com/770752/kinderkrippe-pollenfeld-kuhnlein-architektur/55b17557e58ece6c070002a0-kinderkrippe-pollenfeld-kuhnlein-architektur-photo>)

Tuvalet alanının tasarımında ahşap malzemenin tavan ve duvar tasarımında kullanıldığı görülmektedir. Zemin ve duvar tasarımında ise zıt renkler olan kırmızı ve yeşil tercih edilmiştir. Ek olarak, tuvalette bulunan pencere hem havalandırma için hem de doğal aydınlatmadan yararlanmak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda, aydınlatma tasarımında hem doğal aydınlatmadan hem de yapay aydınlatmadan yararlanılmaktadır. Yapay aydınlatma bölgesel ve genel aydınlatma olarak iki ayrı amaçla kullanılmaktadır. El yıkama bölümünde bulunan aynaların üstünde bulunan aydınlatmalar bölgesel olup, el yıkama işlemi sırasında gerekli ışığın sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Diğer bir unsur olan, planlama açısından bakıldığında ise, oyun alanlarına yakın ve kız - erkek öğrencilerin ortak kullanımları için tasarlanmıştır (http-2).

Tuvalet alanının planlanması incelendiği zaman, tuvalet ve el yıkama bölümü bölmelerle ayrılmamıştır. Açık planda yapılan tuvalette kullanılan ürünler ise iki klozet ve iki lavabo bulunmaktadır. Ürünlerin ölçüleri ve yükseklikleri çocukların gelişim özelliklerine göre belirlenmektedir. Ek olarak, lavabolar ve aynalar farklı kotlara yerleştirilmiştir. Bu durum, farklı gelişim özelliklerine sahip çocukların kullanacakları lavaboyu seçme şansı sunmaktadır. Sonuç olarak, çocuklar kendi fiziksel özelliklerine göre lavabo seçebilmektedir ve bu durum çocukların kullanımlarını kolaylaştırması açısından önemli görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, pencere kullanımı, açık tuvalet planı, kullanılan ürünlerin yükseklikler, aydınlatma çeşitleri ve kullanılan malzemeler özelinde Almanya’da bulunan Pollenfeld anaokulu incelenmiştir.

Bir diğer örnek ise Berlin’de bulunan Weltenbummler okuludur. 2019 yılının ocak ayında tamamlanan okul, 765 metre karedir ve 85 çocuğa hizmet vermektedir. Weise Architects ve Gewers Pudewill firmaları proje için birlikte çalışarak hem planlamayı hem de iç mekan düzenlemelerini gerçekleştirmiştir. Proje kapsamında çocukların merak duygularının desteklenmesi amaçlanmıştır (<http-3>). Bu doğrultuda, hareket edebilen ve değişebilen elemanlarla birlikte çocukların yeni mekanlar veya birimler oluşturulmasına izin verecek şekilde tasarlanmıştır. Bir diğer önem verdikleri nokta ise mekanlarda kullanılan renklerdir. Mekanlarda farklı renkleri kullanarak bir örüntü oluşturulmuş. Oluşturulan renk örüntüsü iki katlı olan binada yol gösterici olarak kullanılmaktadır (<http-3>).



Görsel 2.17. *Wqeltenbummler okulu tuvalet alanı* (<https://www.baukind.de/en/projects/kita-weltenbummler/>)

Tuvalet alanındaki renkler yapı genelinde kullanılan renklerin devamı niteliğindedir. Renklerle birlikte çocukların mekanlara daha kolay adapte olabilmesi amaçlanmıştır (http-3). Bir diğer tasarım kararı ise pencere kullanımudur. Pencere hem doğal aydınlatma için hem de havalandırma için kullanılmaktadır. Doğal aydınlatma ve yapay aydınlatma kullanılmaktadır. Yapay aydınlatma genel aydınlatma amacına uygun olarak konumlandırılmıştır.

Planlama açısından incelendiği zaman ise, klozetlerin bulunduğu yer ve lavabolar bölücü yardımıyla ayrılmaktadır. Planlara göre klozetler bölücü elemana asılmaktadır. Yükseklikleri çocukların fiziksel gelişim özelliklerine uygun olarak belirlenmiştir (http-3). Tuvalet alanı ve el yıkama alanı bölücü yardımıyla ayrılmıştır. Ancak, klozetler arasında bölücü elemanlar yoktur. Ek olarak, kullanılan lavabolar farklı yüksekliklere sahiptir. Bu durum, farklı fiziksel gelişim özelliklerine sahip çocuklara en uygun seçeneği sunmaktadır. Buna bağlı olarak, kullanılan aynalar da farklı yüksekliklere yerleştirilmiştir. Tuvalet alanı ve el yıkama alanı bölücü yardımıyla ayrılmıştır.

Almanya’da bulunan Pollenfeld ve Weltenbummler okullarının ortak noktalarına bakıldığında ise tuvalet alanları açık plan olarak tasarlanmıştır. Ayrıca, pencere kullanımında hem doğal aydınlatmadan hem de havalandırma amacıyla kullanılmaktadır. Son olarak, el yıkama alanlarında ise kullanılan lavabolar farklı yüksekliklere yerleştirilmiştir.

Farklı coğrafyaların ve kültürlerin etkisiyle şekillenen yapıların ve tuvalet alanlarının çeşitlenmesi mümkündür. Örnek olarak Japonya da bulunan kültürün ve coğrafyanın etkisiyle yapıların tasarımları ve kullanılan malzemeler farklılık göstermektedir.

2.6.2.1.2. Japonya

Bir diğer örnek alınan ülke farklı coğrafyaya ve kültüre sahip olması nedeniyle Japonyadır. Kendilerine özgü kültürel anlayışı olan ve deprem bölgesi olan coğrafyada, tasarımlar bu etkenlerden etkilenmektedir. Bu ilişkiler göz önünde bulundurularak, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanı incelenmesi için Tottori bölgesinde bulunan Ogura Asahi okulu seçilmiştir. 50 yıldır anaokul olarak hizmet veren bina, 2016 yılında dönüşüme girmiştir. Okul yönetimi mevcut yapının deprem kodlarına yeterince uygun olmadığı düşünerek, çocuk mekanları çalışan HIBINOSEKKEI+Youji no Shiro mimarlık şirketiyle anlaşmışlardır. Yeniden yapılanma sırasında mimarlar çocuklara

çevre bilinci aşlamak için yeniden kullanım ve sürdürülebilirlik kavramlarını ön plana çıkarmayı amaçlanmıştır (http-4).

Projede, yeniden kullanım ve sürdürülebilirlik kavramlarını desteklemek için açıklık kavramı da kullanılmıştır. Çocukların gün içinde vakitlerini geçirdikleri alanları duvarlarla sınırlamak yerinde, tasarlanan açıklıklar sayesinde çevreyle ilişkinin devam etmesine yardımcı olunmuştur. Açıklık ve yeniden kullanım kavramı tuvalet alanlarının tasarımında da yer almaktadır.



Görsel 2.18. *Ogura Asahi okulu tuvalet alanı* (<http://www.spoon-tamago.com/2016/06/23/ogura-asahi-kindergarten-shipping-containers/>)

Açıklık sayesinde tuvalet alanına, Restroom Association tarafından belirtildiği gibi (2014;5) yapay aydınlatmanın yanında, doğal aydınlatma, daha yumuşak ve dostça bir ortam oluşturmak için kullanılmaktadır. Kullanılan doğal aydınlatma, tuvalet alanının kullanılabilirlik durumuna katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, tuvalet alanında açıklık sayesinde çocukların tuvalet kullanımları sürecinde hem çevreyle olan etkileşimleri devam etmektedir hem de doğal aydınlatmadan faydalanılmaktadır. Ek olarak, kullanılan yapay aydınlatma ise, tuvalet kabinlerinin olduğu bölümlerde bölgesel aydınlatma

kullanılmıştır. Diğer taraftan, tuvaletin planlamasına bakıldığı zaman ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan bölümleri görmek mümkündür.

Belirlenen kavramlarla birlikte tasarlanan tuvalet, kız ve erkek öğrenciler tarafından ortak kullanılmaktadır. El yıkama bölümü, tuvalet bölümü ve pisuvar bölümü olarak üç bölüm tasarlanmıştır. Tuvalet bölümünde beş kabin bulunmaktadır. Kabinler arası bölücülerin yükseklikleri çocukların gelişim özelliklerine göre belirlenmiştir (http-4). Kabinleri oluşturan malzemeler ahşaptır. Kabin için kullanılan malzeme sıcak bir atmosfer oluşturmak için seçilmiştir. Ek olarak, kullanılan lavabo ve pisuvarların ölçüleri de çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak seçilmiştir. Bu durum, ülkede bulunan diğer okullarda da ortak özellik olarak görülmektedir.

Bir diğer örnek olarak ise Japonya'nın Kagoshima bölgesinde bulunan AM Anaokulu incelenmiştir. 2016 yılında tamamlanan okul, HIBINOSEKKEI+Youji no Shiro mimarlık şirketi tarafından tasarlanmıştır. Denize yakın olarak konumlandırılmış binanın, deniz seviyesinden yüksekliği üç metredir. Su baskını riskini önlemek için binanın bulunduğu alan yükseltilmiştir (http-5). Yapının içinde ise dolaşıma önem verilmiştir. Farklı yükseklikte merdivenler ve rampalar kullanılarak, çıkmaz yol olmadan dairesel dolaşım alanları tasarlanmıştır. Tasarlanan merdiven ve rampaların altında kalan alanlar ise çocukların boyutlarına uygun olduğu için oyun ve kitap okuma etkinliklerine uygun olarak düzenlenmiştir (http-5). Ek olarak, yapının genelinde geniş açıklıklar kullanılarak dış ve iç ilişkisi güçlendirilmiştir. Bu durum tuvalet tasarımında da görülmektedir. Tuvaletlerde kullanılan farklı yükseklikteki pencereler yardımıyla hem iç ve dış ilişkisinin devamlılığı sağlanmıştır hem de doğal ışık ve havalandırma ihtiyacı karşılanmıştır.



Görsel 2.19. *AM Anaokulu tuvalet alanı* (<https://www.archdaily.com/783077/am-kindergarten-and-nursery-hibinosekkei-plus-youji-no-shiro>)

Tuvalet alanında kullanılan pencereler aydınlatma ve havalandırma ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Bunlara ek olarak, sıcak bir atmosfer yaratılmasına da yardımcı olmuştur. Dış mekanda bulunan yeşil alanın iç mekana yansması ve doğal ışığın iç mekana alınması sayesinde sıcak bir atmosfer oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Kullanılan malzemeler açısından bakıldığında ise ahşap panellerin kullanıldığı görülmektedir. Ahşap malzeme yapının genelinde doğal ve sıcak bir ortam yaratmak amacıyla seçilmiştir (http-5). Alanın planlanması incelendiğinde doğal aydınlatmanın yanında genel aydınlatma kullanılarak tuvalet alanının dolaşım aksında vurgu yapılmaktadır. Tuvalet alanı dolaşım, tuvalet kabinleri, el yıkama alanı ve pisuvarlar olarak bölümlere ayrılarak planlanmıştır. Tuvalet kabinleri ve el yıkama alanı etkileşim halindedir ancak pisuvarlar ayrı ve açık planda yerleştirilmiştir. Ek olarak, el yıkama bölümünde kullanılan ayna, çocukların gelişim özelliklerine uygun yüksekliğe yerleştirilmiştir.

Sonuç olarak, Japonyadan alınan örneklerde, kullanılan ürünler, malzemeler, aydınlatma ve planlamasıyla birlikte çocukların fiziksel ve davranışsal ihtiyaçlarının

karşılandığı söylenebilir. Bu bilgilerle birlikte, Japonya'dan Ogura Asahi ve MA anaokulu seçilerek tuvalet alanları örneklendirilmiştir. İncelemek için bir diğer örnekte Avusturalya'dan seçilerek, çeşitlilik sağlanması amaçlanmıştır.

2.6.2.1.3. *Avusturalya*

Farklı bir coğrafyada olması nedeniyle incelemeye değer görülen bir diğer örnek Avusturalya'dan alınmıştır. Avusturalya güney yarım kürede bulunan bir ada ülkesidir. Kendine özgü coğrafyası olan ülke de anaokulu tasarımları farklılık göstermektedir. Örnekler arasından Avusturalya'nın Sidney şehrinde bulunan ve 0-10 yaş arası çocuklara yönelik olan NUBO okulu seçilmiştir. Okul frost*collective ve paldesign mimarlık tarafından tasarlanmıştır. Tasarımda tema olarak saf oyun kavramı seçilmiştir. Çocukların yaratıcılıkları kullanmaya teşvik etmeye amaçlanmıştır. Çocukların istedikleri oyunları oynayabilecekleri ve yaratıcılıklarını geliştirebilecekleri mekanlar oluşturulmuştur. Mekan oluşumunda kavisli formlar kullanılarak çocuklara oyuna teşvik eden sıcak bir atmosfer oluşturulmaya çalışılmıştır (http-6). Bu tasarım kararı tuvalet alanlarında da uygulanmıştır.



Görsel 2.20. NUBO okulu tuvalet alanı (<https://www.designboom.com/architecture/nubo-frostcollective-paldesign-childrens-play-space-sydney-06-14-2017/>)

Duvarlarda ve tavan tasarımında kavisli formların kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan kavisli formlara işlev yükleyerek yansıtıcı yüzey ve genel aydınlatma amacıyla kullanılmaktadır. Aydınlatma genel aydınlatma amacıyla kullanılmıştır ve aynalar yardımıyla yansıtılmıştır. Kullanılan malzemelerin renkleri monokromatik olarak seçilmiştir.

Planlama açısından bakıldığında ise el yıkama alanı ve tuvalet alanı açık plan olarak çözülmüştür. Kız ve erkek öğrencilerin ortak kullanımı için tasarlanmıştır. Tuvalet alanında klozetler arasında bölücüler kullanılmıştır ancak el yıkama alanı ile görsel olarak iletişim devam etmektedir. El yıkama bölümünde kullanılan lavabo dairesel forma sahip olup, tasarım kararını desteklemektedir. Tasarlanmış armatürlerin yükseklikleri farklılık göstermektedir (http-6). Bu sayede farklı gelişim özelliklerine veya yaş gruplarına sahip çocukların kullanımı için çeşitlilik sağlamaktadır. Ek olarak, kullanılan aynalarda da kavisli forma sahip olup farklı yüksekliklere sahiptir. Bu durumda, çocuklara kullanım seçeceği sunmaktadır. Kullanılan ürünler kullanıcı olan çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak seçilmiş ve tasarlanmıştır (http-6). Ürünlerin farklı yüksekliklere sahip olması da 0-10 yaş aralığındaki çocuklara kullanım kolaylığı sağlamaktadır.

Bu bilgiler ışığında, farklı coğrafyadan okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanları incelenmiştir. Örneklerin incelenmesi sürecinde tuvalet alanında alınan farklı tasarım kararları dikkat çekmiştir. Tuvaletlerin açık plana ya da kapalı plana sahip olması gibi farklılıkların ülkelerin kültürel yapılarının tasarıma etkisi olarak görülebilir. Benzerlik açısından bakıldığında ise kullanılan ürünlerin çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak belirlenmiştir. Ürünlerin yerleştirildikleri yükseklik ve tasarımları çocukların kullanımına uygun olarak seçilmiştir. Sonuç olarak, yapılan incelemelere bakıldığında ülkelerin kültürel ve coğrafi özelliklerinin tasarım kararlarını etkilemiştir. Avrupa, Japonya ve Avusturalya'dan alınan örneklerle ek olarak Türkiye'den alınan okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanları da incelenmiştir.

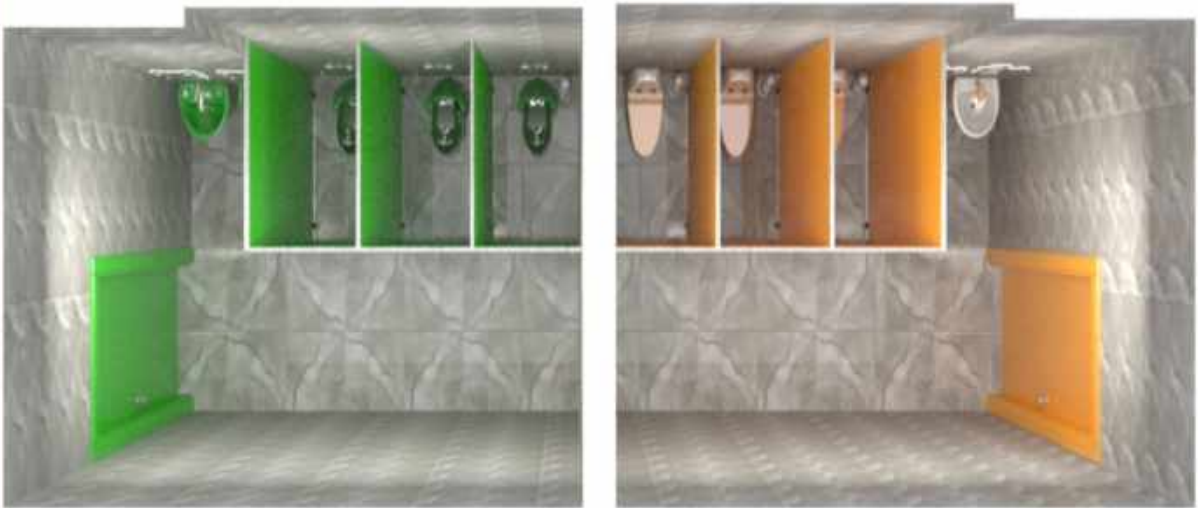
2.6.2.2. Türkiye

İncelenen son ülke ise Avrupa ve Asya kıtasında bulunan Türkiye'dir. Türkiye'de bulunan okul öncesi eğitim kurumları incelenmiştir. Bu bağlamda, incelenen örnekler arasından İstanbul Büyükçekmece'de bulunan Batıkent Eğitim Kurumları seçilmiştir.

Kampüs olarak hizmet veren kurum 2016 yılında açılmıştır ve anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise olarak dört kademeden oluşmaktadır. Okul, Anaokulu Mimari firması tarafından proje olarak yürütülmüştür (http-7). Tasarım konsepti olarak gezegenler arası geçiş seçilmiştir ve mobilyalar da konseptte uygun olarak tasarlanmıştır.

Tuvalet alanlarıyla ilgili olarak, Milli Eğitim Bakanlığının ilgili mevzuatına göre tasarlanan okul, kız ve erkek kullanıcılar için farklı tuvalet alanlarına sahiptir. Tuvalet alanının planlanmasına bakıldığında zaman tuvalet ve el yıkama bölümü olarak iki bölüme ayrılmıştır. Tuvalet bölümünde aynı özelliklere sahip üç kabin ve el yıkama bölümünde iki lavabo bulunmaktadır (http-7). Giriş bölümüyle ilişkili olarak lavabolar konumlandırılmıştır. Diğer bölümler ise tuvalet alanı ve dolaşım alanı olarak ayrılmıştır. Tuvalet bölümünde kullanılan klozetler çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak seçilmiştir. Seçilen ürünler çocuklara yönelik özel tasarım ürünlerden seçilmiştir. Bu bağlamda, kız ve erkek tuvaletlerinde kullanılan ürünlerin tasarımları ve renkleri de farklılık göstermektedir. Kızlar tuvaletinde turuncu tonları kullanırken, erkekler tuvaletinde ise yeşil tonları kullanılmıştır.

Aydınlatma tasarımına bakıldığında zaman genel aydınlatma amacına yönelik tasarlandığı görülmektedir. Tuvalet alanı içerisinde pencere bulunmadığı için dış mekanla ilişki sağlanmamıştır. Bu bağlamda, doğal aydınlatmadan ve havalandırmadan yararlanılamamaktadır.



Görsel 2.21. *Büyükçekmece Batıkent Eğitim Kurumları tuvalet alanı*
(<https://www.anaokulumimari.com/ornek-anaokulu-batikent-egitim-kuru?lightbox=dataItem-jhs2qepo>)



Görsel 2.22. *Büyükçekmece Batıkent Eğitim Kurumları kız öğrenci tuvalet alanı*
(<https://www.anaokulumimari.com/ornek-anaokulu-batikent-egitim-kuru?lightbox=dataItem-jhs2qepo>)



Görsel 2.23. *Büyükçekmece Batıkent Eğitim Kurumları erkek öğrenci tuvalet alanı*
(<https://www.anaokulumimari.com/ornek-anaokulu-batikent-egitim-kuru?lightbox=dataItem-jhs2qepo>)

İstanbul Büyükçekmece’de bulunan Batıkent Eğitim Kurumlarının tuvalet alanları incelendiğinde tuvalet alanlarının kız ve erkek kullanıcılara yönelik farklı ürün kullanımının tercih edildiği ancak planlama açısından iki tuvaletinde benzer olduğu görülmektedir. Tuvalet bölümünün tasarlanmasında ise kabinler yardımıyla klozetler arasında görsel ilişki engellenmiştir. Tercih edilen renkler açısından bakıldığında ise yeşil ve turuncu renkler okulun genel konseptinde kullanılmıştır ve tuvalet alanında da aynı renkler kullanılmıştır.

Bir diğer örnek ise Eskişehir ilinde bulunan Şirin Minikler Akademisi Batıkent anaokulu seçilmiştir. Yapı 1.600 metrekare alan üzerinde yer almaktadır ([http-8](http://8)). Projenin mimari İrfan Çetinkaya ve iç mimarı Tuba Üner’dir. Proje kapsamında, kurumun tuvaletleri de çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak tasarlanmaktadır. Kullanılan malzemeler, ürünler ve aydınlatma tasarımı, çocukların tuvalet kullanım sürecinde fiziksel ve davranışsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik belirlenmiştir. Öncelikle, malzeme seçimi çocukların kullanım sırasında güvenliklerini sağlamak için mat zemin malzemelerinden seçilmiştir. Kullanılan malzeme çocukların düşmeleri gibi hata payı düşünülerek uygulanmıştır. Ek olarak, seçilen malzemenin çok derzli uygulamaya ihtiyaç duymaması gereken hijyen koşulları açısından önemli görülmüştür (Üner, T. Kişisel iletişim, Mayıs 2019).

Kullanılan malzemelere ek olarak, aydınlatma tasarımı da açısından da çeşitlilik sağlanmıştır. Restroom Association (2014;5) tarafından belirtildiği gibi çocukların kendilerini rahat hissetmeleri ve havalandırma için doğal aydınlatmadan yararlanılmış hem de fiziksel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak yapay genel aydınlatma kullanılmıştır.



Görsel 2.24. *Şirin Minikler Akademisi Batıkent tuvalet alanı* (<http://www.sirinminikler.com/batikent-resimler>)

Tuvalet alanında kullanılan ürünler ise çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Kullanılan ürünler çocuklara yönelik tasarlanan ürünlerden seçilecek sıcak bir atmosfer yaratılmaya çalışılmıştır. Ek olarak, tuvalet kabinlerinde yarı bölücüler kullanılarak ayrılmaktadır. Klozetler ise lavabolarla uyumlu olarak çocuklar için üretilen koleksiyondan seçilmiştir.



Görsel 2.25. Şirin Minikler Akademisi Batıkent tuvalet alanı (<http://www.sirinminikler.com/batikent-resimler>)

Kullanılan klozetlerin ölçüleri ve kabinlerin genişlikleri çocukların gelişimlerine göre belirlenmiştir. Ürünler ve sıcak renklerden olan turuncu kullanılarak, çocukların davranışsal ihtiyaçları da karşılanması hedeflenmiştir.

El yıkama bölümü ise tuvalete giriş bölümüne yakın konuma yerleştirilmiştir. Kullanılan aynaların ve sıvı sabunlukların yükseklikleri çocukların kolay erişim sağlamaları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, seçilen örnek üzerinden malzeme, ürünler, planlanma ve aydınlatma tercihleri incelenmiştir.

Sonuç olarak, incelenen tuvalet alanları tasarlanırken çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Tuvaletler kullanıcı olan çocukların hem fiziksel hem de davranışsal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kullanılan malzemeler, tuvaletlerin planlanması, doğal aydınlatma, yapay aydınlatma, renkler ve kullanılan

ürünlerle birlikte çocukların bütün ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmıştır. Bu örnekler farklı coğrafyalardan alınarak çeşitlilik sağlanmıştır.

Bu bilgiler ışığında, çocukların gelişim alanları, tuvalet eğitimleri, mekan ve mahremiyet algıları, kuşak yapıları ve kullanıcı odaklı tasarım gibi başlıklar incelenerek, okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanının tasarımı doğrultusunda bilgiler yorumlanmıştır. Bu bağlamda, çocukların gelişim süreçleri ve gelişimleri içerisindeki algısal farklılıklar hakkında bilgi sahibi olarak, çocuklarla kullanıcı odaklı bir yaklaşımla tasarım yapmanın çocukların gelişimleri, sağlıklı olmaları, eğitim alma kaliteleri, sosyal ilişkilerin ve gelecek yaşamları açısından önemlidir. Okul öncesi eğitim kurumlarına gidilen süreçte çocuk gelişim süreciyle ilişkili olarak tuvalet eğitiminin devam etmesi çocukların kendi kendine bakımlarının sağlaması gibi çeşitli güçlükler içermektedir; ancak, kullanıcı odaklı yaklaşımla çocukları da tasarım sürecine dahil ederek mekansal gereksinimleri ve beklentilerinin öğrenilmesi bu süreçte önemlidir. Kullanıcı olarak çocukların fikirleri alındığı zaman tuvalet alanları gibi zorlukları olan mekanlar dahi kullanıcıya yardımcı olacak şekilde tasarlanabilir. Çocukların gelişim alanlarının sağlıklı sürdürülebilmesi, eğitimlerini gerekli kalitede alabilmeleri ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesi için tuvalet alanlarının tasarımlarının çocuklarla birlikte belirlenmesi gerekmektedir. Ancak, yapılan alanyazın taraması ve saha gezileri sonucunda yeterli örneğe ulaşılamamaktadır. Bu nedenlerle, mevcut yapılar ve ilgili mevzuat incelenerek mekansal veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Ancak, yapısal incelemelere ek olarak, tez kapsamında kullanıcı odaklı yaklaşımla birlikte çocukların tuvalet tasarımlarıyla ilgili önerileri ve fikirleri alınmıştır. Okul öncesi eğitim kurumlarında kullanıcı olan çocukların, tuvalet tasarımına ilişkin yaklaşımları öğrenilerek, tasarımcıların tasarım kararlarıyla birlikte incelenecektir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, durum incelemesi olarak seçilen okul öncesi eğitim kurumlarının incelenmesi ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

36-72 aylık çocukların okul öncesi kurumlarda ıslak hacim alanlarının kullanım tercihlerini kullanıcı odaklı bir yaklaşımla incelendiği bu çalışmada, nitel veri toplama araçları kullanılarak nitel bir çalışma olarak belirlenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması olarak desenlenmiştir. Creswell'in anlatımına göre durum çalışması, araştırmacının araştırdığı niteliksel bir yaklaşımdır. Sınıflı bir sistem (bir durum) veya zaman içinde çoklu sınırlı sistemleri (durumları) inceler. Bu durum/durumları birden çok kaynağı içeren ayrıntılı, derinlemesine veri toplama yoluyla (örneğin gözlem, röportaj, görsel-işitsel material ve dokümanlar) inceleyip, vaka temelli temalarını rapor etmek amacıyla kullanılır (Creswell, J. W. 2007. s.73) Nitel veri toplama araçlarıyla veriler toplanırken çocuk merkezli bir metodolojinin benimsendiği ve farklı teknikleri bir arada kullanımına uygun olan Mozaik Yaklaşım'dan faydalanılmıştır (Şahin, E. Ve Dostoğlu, N. 2014. s.614).

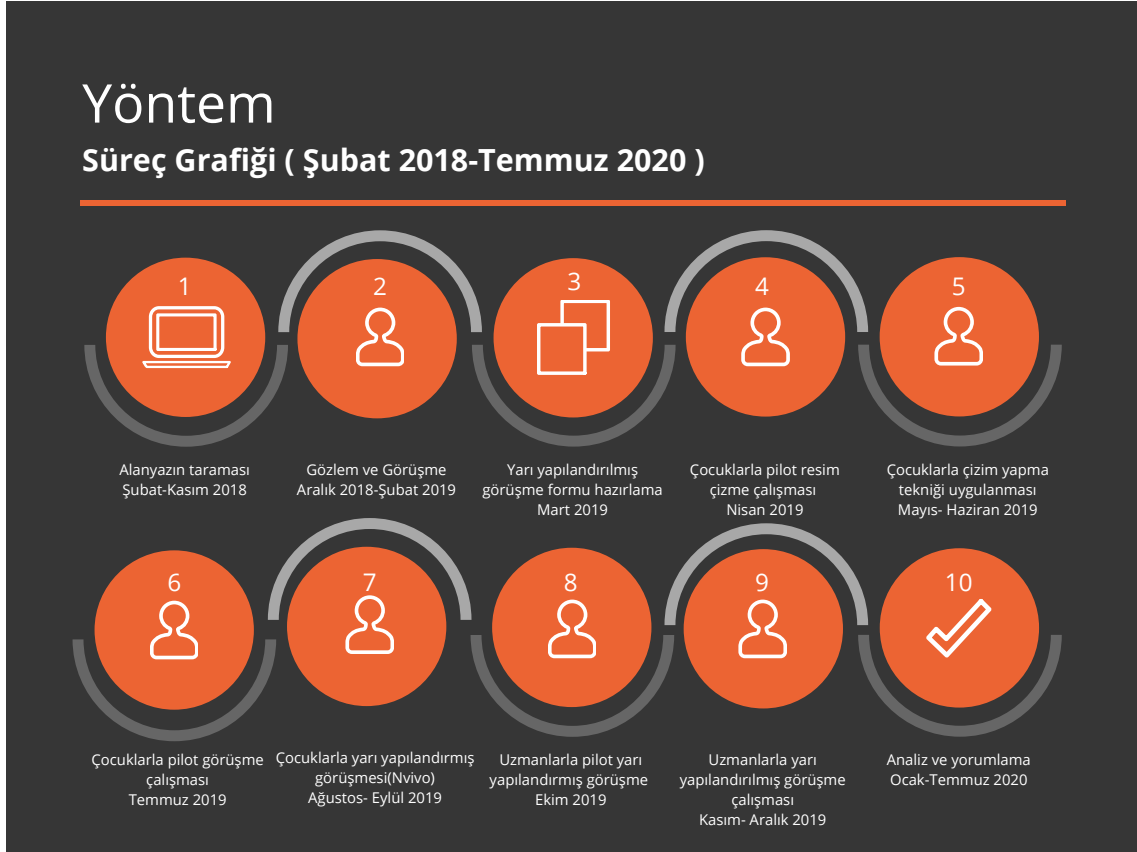
Mozaik yaklaşımının gelişimi, *Listening to Young Children: The Mosaic Approach* adlı kitabında belirttiği gibi uluslararası, disiplinler arası ve nesiller arası diyalogdan doğmuştur (Clark, A. ve Moss, P.2011. s.8). Çoklu yöntem olarak görülen Mozaik Yaklaşım, Clark tarafından “fiziksel çevreleriyle ilişkilerini, okul öncesi eğitim sürecinde çocukların kendilerini ifade edebilmesinin öneminin vurgulandığı, Reggio Emilia yaklaşımını ortaya koyan Loris Malaguzzi'nin “çocukların yüzlerce dili” ifadesine uygun bir perspektiften bakarak, sözel ve sözel olmayan yollarla anlamaya çalışan bir yaklaşım” olarak ifade edilmektedir (Clark, A. 2005. s.12). Bu yöntem, veri toplama tekniklerinin çeşitlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu yöntemi kullanma amaçlarımızdan ilki farklı tekniklerle toplanan veriler elde etmektedir. Mozaik Yaklaşım da, sözel ve sözel olmayan çeşitli teknikler sayesinde daha farklı veriler elde edilip, çocuklardan alınan verilerin güvenilirliğini arttırmaktadır. Toplanan veriler çeşitlilik sağladığı için ve farklı tekniklerle aynı sonuca çıktığı için kendi içerisinde tutarlı olmasına yardımcı olmaktadır. İkinci olarak, Mozaik Yaklaşım'la birlikte erken çocukluk döneminde olan çocuklarla kurulan iletişimin odak noktası olabilmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda bakıldığı

zaman, çocuklarla yapılan çalışmalarda ya da çalışma amacı güden araştırmalarda asıl sorun çocuklarla sağlıklı iletişimin sağlanması olarak saptanmıştır. Mozaik Yaklaşım ise çocuklarla çeşitli araçlarla iletişim kurmaya çalışarak onları odak noktasına almayı amaçlamaktadır. Bu sayede farklı tekniklerle birlikte farklı kişisel özelliklere sahip çocuklardan sağlıklı veri toplamaya yardımcı olmaktadır. Bir diğer artısı ise, çocuklarla çeşitli tekniklerle veri toplamaya çalışılırken çocuklarla geçirilen zamanın artmasıdır. Bu durumun birbiriyle ilişkili yararlar sağlamaktadır. Veri toplama sürecinde çocukla geçirilen vakit ve etkinlik süresi arttıkça onların yabancı olarak gördükleri ve iletişim kurmaktan kaçındıkları yabancılar olmaktan uzaklaşarak sağlıklı iletişim kurabilecek tanıdıklar haline gelmeye imkan sağlamasıdır. Çocuklar ilk defa gördüklerinin sorularını yanıtlarken ya da etkinliklerine katılırken çekingen davranabilirler ancak tanıdıkları birine karşı daha açık cevaplar verebilirler. Bu nedenle farklı etkinlikler yapmak çocuklarla geçirilen süreyi arttırdığı için güven ilişkisini güçlendirmektedir. Oluşan bu güven araştırma kapsamında toplanan verilerin doğruluğunu ve geçerliliğini arttırmak adına önemlidir. Bir diğer etken ise çocuklarla geçirilen süre ve etkinlik arttıkça kullandıkları mekanlar içerisinde gözlemlene süresi de artmaktadır. Bu durum, araştırmacının yerinde gözlem yapmasına ve kullanıcılarını tanımasına olanak sağlamaktadır.

Alison Clark tarafından uygulanmış olan Mozaik Yaklaşım sürecinde, erken çocukluk ve fiziksel çevre ilişkisinin ele alındığı çalışmalar yürütülmüştür. Bu süreç içerisinde çocukların çevrelerini tanımaları, yorumlamaları ve istekleri üzerine veri toplanması amaçlanmıştır. Çocukların, çevreyle olan ilişkisini tanımlamak için çeşitli veri alma tekniklerine başvurularak süreç ilerlemektedir. Bu yaklaşımda, Clark'ın belirttiği gibi “gözlem, görüşmeler, fotoğraflar, alanında gezi, haritalar hazırlama, yetkilerle ve ebeveynlerle görüşmeler” gibi yöntemler bir arada kullanılarak küçük çocukların kendini ifade etmeleri sağlanmaktadır (Clark, A. 2005. s.13). Erken çocukluk döneminde de çocuklardan veri toplanabileceğini savunan Clark, çocukların kendilerini ifade edebilecek teknikleri kullanmaktadır.

Mozaik yaklaşım içinde araştırmada tuvalet alanlarının tasarım kriterleri açısından incelenmesi, çocuklarla kurumlarında olan tuvalet fotoğrafları üzerinden görüşme, resim çizme ve resimler üzerinde konuşma ile doküman incelemesi yollarıyla veri toplanması planlanmıştır. Çocuklardan alınan veriler doğrultusunda uzman görüşmeleri yapılarak, uzmanların konuya ilişkin yaklaşımları tespit edilecektir. Nitel verilerin analizinde

betimsel analizinden yararlanılacaktır. Betimsel analiz yönteminde “elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır” şeklinde ifade edilmektedir (Yıldırım, A ve Şimşek, H. 2016. s.239). Nitel verilerin betimsel analiz sürecinde Nvivo 12 programından yararlanılmıştır.



Görsel 3.1. Yöntem- süreç grafiği

Araştırma süreci, veri toplama süreçleri ve veri analiz süreçleri grafik olarak zaman sıralamasıyla sembolik olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Tüm çalışma kapsamında yapılan çalışmalar Şubat 2018 ayından ile Temmuz 2020 arasındaki zamanı kapsamaktadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Eskişehir ilinin Odunpazarı ilçesinde bulunan anaokulları çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Ancak zaman, maliyet ve kontrol gücü nedeniyle örneklem alma yoluna başvurulmuştur. Tabakalı örnekleme, araştırma sonuçlarının genelleneceği çalışma evrenini kendi içinde homojen ancak belirlenen özellik bağlamında birbirinden bağımsız gruplara ayırmaktadır (Sampath, 2001, s.76). Tabakalı örnekleme göre Eskişehir’de bulunan anaokulları Özel okullar ve Devlet okulları olarak ikiye ayrılmıştır.

Daha sonra nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan tipik durum örnekleme seçilmiştir. Bu yöntemin seçilmesindeki amaç, “ortalama durumları çalışarak belirli bir alan hakkında fikir sahibi olmak veya bu alan, konu, uygulama veya yenilik konusunda yeterli bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmek” olarak belirtilmiştir (Yıldırım, A ve Şimşek, H. 2016. s.121). Seçilen Altın Çocuklar Akademisi Sümer, Altın Çocuklar Akademisi Batıkent ve Altın Çocuklar Akademisi Yenikent Anaokulu olarak 36-72 ay grubu çocukları bünyesinde bulunduran özel bağımsız anaokulları amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Farklı bölgelerde bulunan üç okula veli izin formları bırakılarak velilerin onayı alınmıştır.

Tablo 3.1. Katılımcıların okullara göre dağılımı

YAŞ	Sümer	Batıkent	Yenikent	TOPLAM
SAYISAL DAĞILIM	16	6	3	25

Katılımcılar, velilerine izin formu gönderilen ve olumlu yanıt alınan öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcı dağılımına bakıldığında oluşan dalgalanma, velilerin izin formuna olumlu veya olumsuz yanıt vermesiyle ilişkilidir.

Tablo 3.2. Katılımcıların doğum yıllarına göre dağılımları

YAŞ	2013	2014	2015	2016	TOPLAM
SAYISAL DAĞILIM	5	7	8	5	25

Öğrencilerin yaş aralıklarına göre dağılımları tabloda verilmiştir. Bu bağlamda, yaş grupları arasındaki sayısal dağılım tutarlı görülmektedir. Çalışma kapsamında, kurumlarda bulunan 36-72 aylık çocuklardan veriler toplanmıştır. Çocuklardan veri toplama sürecinden sonra alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Alan uzmanları daha önce anaokulu tasarımı yapan uzmanlar arasından rastgele yöntemle seçilmiştir. Bu kapsamda, rastgele yöntemle toplam 6 uzman seçilerek veriler toplanmıştır.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Araştırma kapsamında veri çeşitliliği sağlamak amacıyla Mozaik Yaklaşımdan faydalanılmıştır. Bu doğrultuda, mevcut mekanların analizi, 36-72 aylık çocuklardan veri toplama tekniklerinden biri olan çizim tekniği ve görüşmeler tercih edilmiştir.

Araştırmanın Alt Yapısının Oluşturulması Süreci

Araştırmanın alt yapısının oluşturulması sürecinde;

1. Saha çalışmaları toplam 12 okul öncesi eğitim kurumu alınan izinler doğrultusunda incelenerek mekansal analiz sürecine katkı sağlaması amaçlanmıştır.
2. Tuvalet alanına giden dikey ve yatay dolaşım alanları ve tuvalet iç mekan analizleri yapılmıştır.
3. Katılımcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarla da çizim tekniği ve görüşmeler yürütülmüştür.

Çocuklarla yürütülen çizim tekniği, kavramlarla ilgili gizli kalmış düşünce, anlama, tutumlar hakkında ve bilişsel yapıyla ilgili görsel imajı ortaya çıkarmayı amaçlayan doğal ve yüksek nitelikli veriler elde edilmesi açısından oldukça yararlı olmasının yanında (Backett-Milburn & Mckie, 1999; Borthwick, 2011; Christensen & James, 2000; Guichard, 1995; Patrick & Tunnicliffe, 2010; Pridmore & Bendelow, 1995; Prokop, Fancóvicova & Tunnicliffe, 2009; Reiss & Tunnicliffe, 2001; Yücel Cengiz & Ekici, 2016), diğer ölçme araçlarını destekleyici ve ölçme aracı çeşitlemesi sağlayabilen uluslararası geçerliliği olan karşılaştırmaya olanak sağlayan değerlendirme tekniği” olarak kabul edilmektedir (Ekici, G. ve Ilgın Bilici, H. 2017. s.11).

Çocuklarla Çalışma Süreci

Çizim tekniğinin kullanımına karar verildikten sonra pilot çalışma yapılması için okullarla görüşülmüştür.

1. Çizim tekniğinin bütün çocuklarla uygulanmasının öncesinde rastgele yöntemle seçilen katılımcılarla pilot görüşme ve çizim yapma etkinliği yapılmıştır. Pilot görüşmeler sırasında gözlemci olarak alan uzmanları yer almıştır. Pilot görüşmelerin ardından çocuklar rastgele yöntemle seçilerek çizim tekniğinin uygulanmasına başlanmıştır.
2. Çizimler her çocukla bire bir olarak gerçekleştirilmiştir; ancak çocukların talep etmesi durumuna öğretmenlerinin de görüşmelere katılımları sağlanmıştır.
3. Çizimler A3 kağıt formatında ve her çocuğu aynı kalemler verilerek gerçekleştirilmiştir.

4. Çizim tekniği uygulanırken çocukların tuvalet alanlarında bulunan; ancak, resimde yer almayan tasarım elemanları hakkında sorular sorularak hatırlatmalar yapılmıştır. Bu sayede daha eksiksiz çizimler elde etmek amaçlanmıştır.

5. Çizimlerin bitmesinin ardından, çocuklardan çizimlerini anlatmaları istenmiştir.

Çizim tekniğinin ardından veri çeşitliliği sağlayabilmek için çocuklarla görüşme aşamasına geçilmiştir. Görüşmeler, çocukların çizimlerinin bitirmelerinin ve çizimlerini anlatmalarının ardından yapılmıştır. Görüşmeler bire bir gerçekleştirilmiştir ve yarı yapılandırılmış görüşme formatında yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formu;

a) Alanyazını taraması,

b) İçmimarlarla, okul öncesi eğitimi alanında çalışan akademisyenlerle, okul müdürleriyle ve okul öncesi kurum öğretmenleriyle yapılan görüşmeleri,

c) Belirlenen yaş grubu çocuklarının gözlemlenmesi ile oluşturulmuştur.

Belirlenen aşamaların sonucunda 11 ana soru ve 36 alt sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu toplam 47 sorudan oluşmaktadır. Bu sorulardan beş tanesi çocukları görüşmeye hazırlamak için, 19 tanesi mevcut durumu çocukların ifadeleriyle tespit etmek için ve 23 tanesi çocukların tasarım fikirlerini anlamak için hazırlanmıştır (Ek 2). Görüşmeler sırasında belirlenen sorular üzerinden gidilerek, tuvalet alanlarının tasarımları hakkında detaylı bilgiye ulaşılması amaçlanmıştır. Görüşme sürecinde gerektiği yerlerde yaptıkları çizimler üzerinden de sorular desteklenmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmelerin ardından uzman görüşmeleri yapılmaya başlanmıştır.

Uzmanlarla Çalışma Süreci

Uzmanlarla yapılan görüşmeler öncesinde çocuk mekanları tasarlanma sürecinde bulunmuş veya mekan tasarımı alanında deneyimleri olan uzman içmimarlarla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sürecinde uzmanlara yapılacak olan yarı-yapılandırılmış görüşme formu alanın uzmanlarıyla birlikte hazırlanmıştır. Uzmanlarla görüşme öncesi katılımcılar arasından rastgele seçilerek pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşmelerin ardından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşmeler yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formu;

a) Alanyazın taraması,

b) İçmimarlık ve okul öncesi eğitimi alanında uzmanlaşmış kişilerle görüşülmesi,

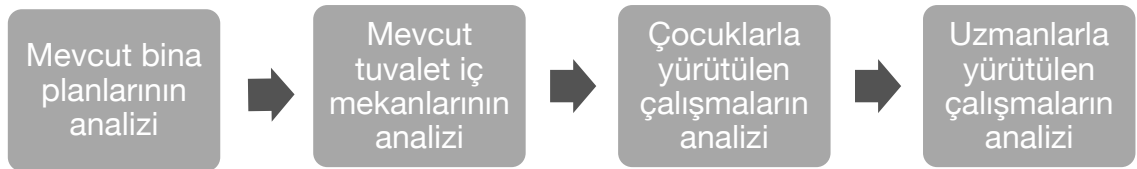
c) Çocuklarla yapılan görüşmeler ve çizim teknikleriyle birlikte oluşturulmuştur.

Belirtilen aşamaların ardından 21 ana soru ve altı tane alt sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu toplam 27 sorudan oluşmaktadır. Bu sorulardan bir tanesi mevzuatla ilgili, dokuz soru çocuk gelişimi ve algılarıyla ilgili, 15 soru tasarım süreciyle ilgili ve 2 soru kuşak yapılarıyla ilgili olacak şekilde hazırlanmıştır (Ek 3). Bu görüşmeler sayesinde uzmanların, okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanlarının tasarımlarına ilişkin yaklaşımları, deneyimleri ve önerileri belirlenmiştir.

3.4. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırmada toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'in anlatımına göre (2016; 242) "betimsel analizinde temel amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır" şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 3.3. *Araştırma verilerinin analiz grafiği*



Bu noktada, öncelikle mevcut bina yapıları incelenmiştir. İncelemeler gözlemlerle, saha gezileri ve yapının mevcut planları üzerinden yürütülmüştür. Ek olarak, yapıları kullanan öğrenci sayıları öğrenilmiştir. Bu bilgiler ışığında elde edilen mekansal verilere göre;

- a) Yapıların mevcut metrekareleri belirlenmesi,
- b) Çocukların kullanımına ait olan tuvaletlerin metrekareleri belirlenmesi,

- c) Tuvalet alanına giden dolaşım alanları belirlenmesi,
- d) Tuvalet alanın mekansal özellikleri incelenmesi olarak sıralanmıştır.

Mevcut yapı analizlerinin ardından 36-72 aylık çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanlarının tasarımlarına ilişkin kavramsal çerçeve belli olmadığı için yarı yapılandırılmış görüşme formu sorularıyla belirlenen temalardan yararlanılmıştır. Temalar yarı yapılandırılmış görüşme formu sorularıyla oluşturulduğu için betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Veri analiz yöntemlerinden betimsel analizde “elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır” şeklinde ifade edilmektedir (Yıldırım, A ve Şimşek, H. 2016. s.240).

Bu bilgiler doğrultusunda “ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da, araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir” şeklinde açıklanmıştır (Yıldırım, A ve Şimşek, H. 2016. s.240). Bu bağlamda, dört aşama sonucunda analiz yapılmış olur. Bu aşamalar;

- a) “Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması,
- b) Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
- c) Bulguların tanımlanması,

d) Bulguların yorumlanması” olarak sıralanmaktadır (Yıldırım, A ve Şimşek, H. 2016. s.243). Belirtilen aşamalar sonucunda, toplanan veriler analiz edilmektedir. Çalışma kapsamında çizimlerden elde edilen veriler ve görüşmelerden elde edilen veriler belirtilen aşamaları göz önüne bulundurularak yürütülmüştür.

Çizim tekniğinin uygulanmasının ardından verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması süreci toplam yedi aşamada yapılmıştır. Bunlar;

- a) çocukların çizimlerinin incelenmesi,
- b) uygun olmayan çizimlerin elenmesi aşaması,
- c) çizimlerin tekrar derlenmesi,
- d) çizimlerin sıralanması ve numaralandırılması,
- f) çizimlerin incelenmesi,
- g) kategorilere göre derlemelerin yapılması,
- h) oluşturulan temaların elde edilen veriler doğrultusunda yorumlanması

Çizim tekniğinde uygulanan aşamaların ardından çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması toplam altı aşamada yapılmıştır. Bunlar;

- a) konuşmaların yazıya geçirilmesi,
- b) yazıya geçirilen konuşmaların sıralanması ve numaralandırılması,
- c) görüşme konuşmalarının incelenmesi,
- d) çizimlerden elde edilen verilerle birlikte incelenmesi,
- f) çizim ve görüşme verilerinin temalara göre derlenmesi,
- g) oluşturulan temaların elde edilen veriler doğrultusunda yorumlanması.

Belirtilen aşamaların ardından çizim tekniğinden ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden betimsel analizi yoluyla veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, katılımcıların isimlerinin korunması amacıyla kodlama işlemi yapılarak isim verilmiştir. Bu isimler 36-72 ay grubu katılımcılarda Ç1, Ç2 şeklinde ilerlerken, uzman olarak araştırmaya katılan katılımcılar U1,U2 şeklinde kodlanmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenilirlik

Çalışmanın geçerliğini sağlamak için üç aşama izlenmiştir. Bunlar;

a) “Verilerin kodlanması ve veri analiz süreci detaylı bir şekilde açıklanmıştır” (Hruschka vd., 2004, s. 308).

b) “Araştırma sürecinde yapılan görüşmelerden kategoriye en iyi temsil eden katılımcılarından örnekler seçilerek bulgular kısmında doğrudan alıntılara yer verilmiştir” (Yıldırım, A ve Şimşek, H. 2016. s.270).

c) Alanyazını incelenerek aynı türden yapılan çalışmalarla tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım, A ve Şimşek, H. 2016. s.270).

Belirtilen aşamalar yürütülerek çalışmanın geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Geçerlik dışında güvenilirlik olgusuna da dikkat edilmiştir.

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için analizlerden elde edilen kodların ve temaların belirlenen kavramsal kategorileri temsil edip etmediği edilmiştir. Bu bağlamda, elde edilen kodlar ve tema uzmanlar tarafından tekrar kodlanıp karşılaştırılmaktadır. Bu bağlamda, güvenilirlik hesaplaması için Tawney ve Gast’in (1984) önerdiği, $[(\text{Görüş Birliği}) / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})] \times 100$ formülü baz alınabilir (Ekici, G. ve Ilgın Bilici, H. 2017. s.31). Ekici ve Bilici (2017;31) “Miles ve Huberman’a göre (1994), güvenilirlik hesaplarının %70 ve üzerinde çıkması, nitel araştırmalar için güvenilir kabul

edilmektedir” olarak belirtmektedir. Ancak, çalışma kapsamında uzmanlarla birlikte hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular temaların oluşumunda kullanılmış. Bu doğrultuda, belirtilen güvenilirlik testinin uygulanmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Analiz edilen verilere, katılımcı numaralarıyla birlikte (Ç1 veya U2) bulgular bölümünde yer verilmiştir. Veriler kategorize edilmesi ve değerlendirilmesi sürecinde Nvivo 12 programı kullanılmıştır.



4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amaçlarına yanıt bulmak amacıyla önceki bölümde belirtilen veri toplama teknikleriyle ve araçlarıyla edinilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın deseni doğrultusunda ortaya çıkan bulgular, mevcut durum analizleri, kullanıcı olarak çocukların okul öncesi kurumlarda bulunan tuvalet alanlarına ilişkin mekansal beklentilerinin ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesinin yapıldığı “çocukların tuvalet alanı tercihleri teması” ve uzmanlar tarafından okul öncesi kurumlarda bulunan tuvaletlerin mekansal ihtiyaçlarının belirlenmesi ve tasarlanması sürecine ilişkin verilerinin yer aldığı “uzmanların tasarım süreci ve tasarım kararları” teması şeklinde iki ana başlık halinde incelenmektedir.

Çocukların tuvalet alanı tercihleri teması; mekansal tercihler, donatı elemanları ve algısal durumlar olarak kategorilere ayrılarak başlıklandırılmıştır. Uzmanların tasarım süreci ve tasarım kararları teması; tasarım parametreleri, mekan algısı, mahremiyet algısı, renk seçimi, kullanıcı odaklı yaklaşım, güvenlik, tuvalet eğitimi ve öz bakım, çocuk gelişim alanları, kuşak farklılıkları ve disiplinlerarası etkileşim olarak kategorilere ayrılmıştır.

36-72 aylık çocukların tuvalet alanı tercihleri teması altında yer alan kategoriler incelendiği zaman, bu ay grubu çocukların okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvaletlerle ilgili beklentilerini görmek mümkündür. Bu beklentiler, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan mevcut tuvalet yapılarıyla birlikte incelenmiştir. Mevcut yapıları kullanan, dijital ortam ve teknoloji yatkınlığı olan Alfa kuşağının, yeni mekansal beklentilerinin manuel sistemlere biraz daha uzak olduğu bulgulanmıştır. Kullanıcılar tarafından donatı elemanlarının ve mekansal tercihlerin otomatik çözümlerle, kullanıcılara hizmet vermesini beklenmektedir. Bu otomatikleşme sayesinde çocukların mekan içinde yetişkinlere daha az bağımlı olmasına yardımcı olabileceği öne sürülebilir. Bu durum, Alfa kuşağı çocuklarının kamusal alan olarak kabul edilen okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanlarını kullanırken, çevresinde bulunan yetişkinlerden daha az yardım isteyerek öz güven kazanmalarına, mekan tasarımının yardımcı olması anlamına gelmektedir.

Kullanıcılarla yapılan görüşmeler sürecinde toplanan verilere bakıldığı zaman önceki bölümlerde belirtilen Alfa kuşağının özelliklerine uygun cevaplar verdikleri görülmüştür. Öncül kuşakları Z kuşağında olduğu gibi Alfa kuşağına ait bireylerin

birlikte hareket etme isteklerindeki benzerlik görüşmelerden toplanan verilerde görülmektedir. Birlikte hareket ederken kullandıkları mekanları ve donatı elemanlarının kendi gereksinimlerine ve beklentilerine yönelik olarak kişiselleşmesini istemektedirler. Bu durumda, kamusal alan olarak okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvaletlere bakıldığı zaman kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarının ergonomik açıdan ve beklentilerine uygun mekanlar haline getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, mekansal tercihlerin ve donatı elemanlarının seçimlerini Alfa kuşağının beklentilerinin göz önünde bulundurularak seçilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Uzmanların tasarım süreci ve tasarım kararları temasına bakıldığı zaman ise, “mekan algısı, kullanıcı odaklı yaklaşım, disiplinlerarası etkileşim, güvenlik, renk seçimi, tasarım parametreleri, mahremiyet algısı, tuvalet ve özbakım, çocuk gelişim alanları ve kuşak farklılıkları” kategorilerinden oluşmaktadır. Bu kategoriler tasarım sürecini ve tasarım sonrası kullanım sürecini doğrudan etkilemektedir. 36-72 ay grubu kullanıcıların tasarlanan tuvalet alanlarını kullanırken hem birey olma yolunda ilk adımları atmaları hem de toplumsal yaşama alışma konusunda önemli bir adım attıkları bilinerek, iç mekan tasarımcılarının tasarladıkları mekansal çözümlerle birlikte çocuklara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

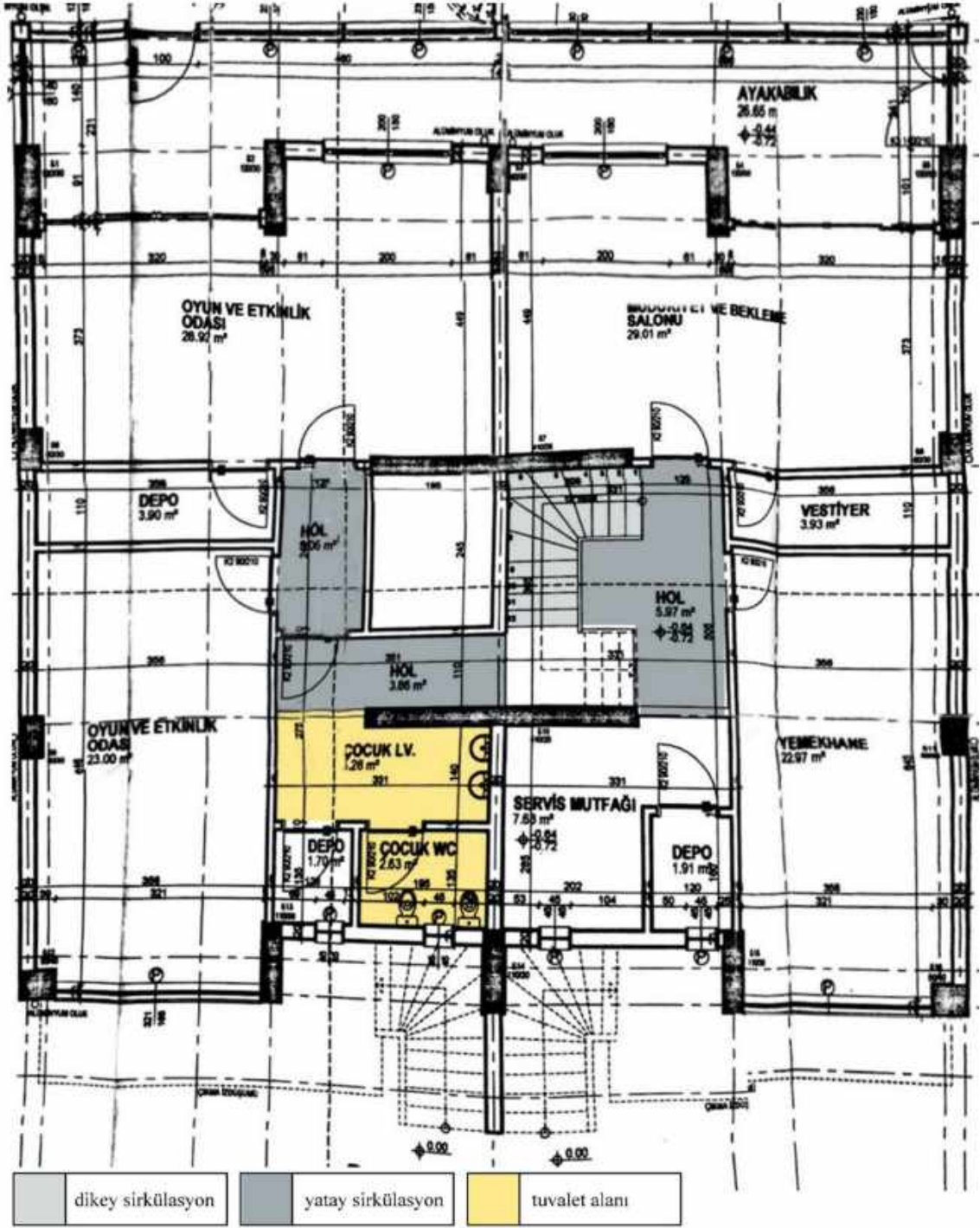
Ülkemizde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında alınan yapısal kararların güncellenen mevzuata göre mekansal olarak devamlı değişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu durum, okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan görüşmelere ve gözlemlerle tuvaletlerin mevzuata göre değişim gösterdiği ve bu değişimlerin mevcut tasarımın bütünlüğü açısından değerlendirilmediği ortaya çıkmıştır. Bu değişimlerle birlikte anlık çözümler bulunarak mekansal bütünlüğün bozulmasına yol açmaktadır. Ancak, çocukların gelişim dönemleri sürecinde estetik algılarının da gelişim gösterdiği bilindiği için bu değişimlerin kullanıcıların ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun olarak yapıldığı kadar tasarım anlamında da değer oluşturması önem arz etmektedir.

Tasarlanan iç mekanların kullanıcılarından bağımsız değerlendirmemek gerektiği için kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarla görüşmelerden elde edilen veriler incelenecektir. Ancak, kullanıcıların yeni beklentilerini ve ihtiyaçlarını anlamak için mevcut yapıların mekansal özelliklerinin incelenmesi önemli görülmüştür. Belirlenen amaçlar doğrultusunda, okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanlarının uygulamalarının incelemesi yapılmıştır.

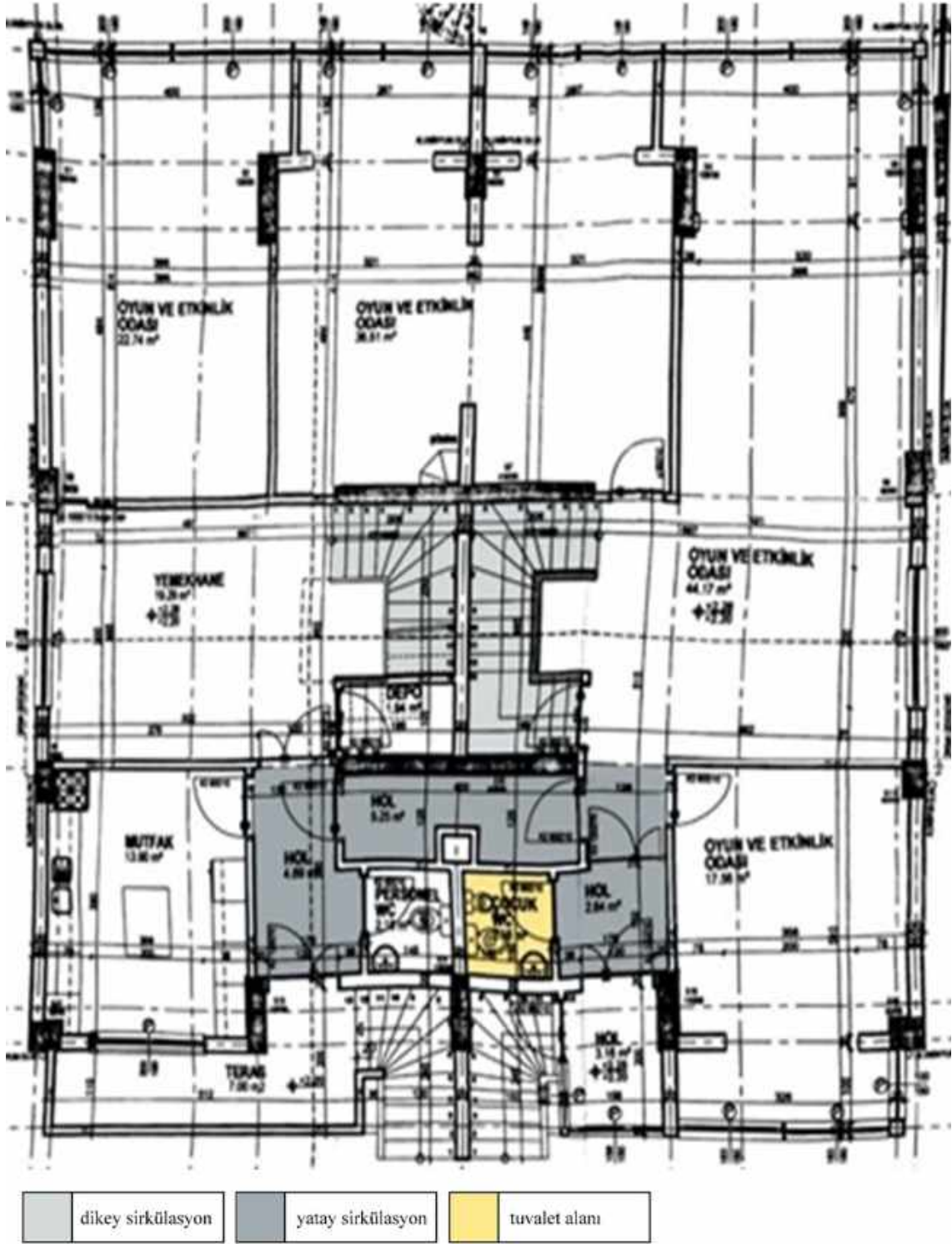
4.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Mevcut İç Mekan Uygulamalarının Analizi

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalarla birlikte okul öncesi eğitim kurumlarında kullanıcı olarak yer alan 36-72 ay grubu çocukların tuvalet alanlarıyla ilgili beklentilerini ve çekinceleri öğrenmek için çalışmalar yürütülmüştür. Kullanıcıların ihtiyaçları ve beklentileri dışında tasarlanan mekanların zaman içerisinde değişim gösterdikleri ya da kullanılmadığı bilinmektedir. Bu nedenle, tasarımcılar tasarlama sürecinde kullanıcıyla yakından ilişki kurarak kullanıcıların beklentileri ve ihtiyaçları gibi önemli noktaları belirleyerek tasarımlarını şekillendirir. Ancak, okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan 36-72 aylık kullanıcıların mekandan beklentileri, mekan kullanım tercihleri ve içinde bulundukları mekanların fiziksel kalitesi onların ileriki yaşlarda yaşamını etkilemektedir.

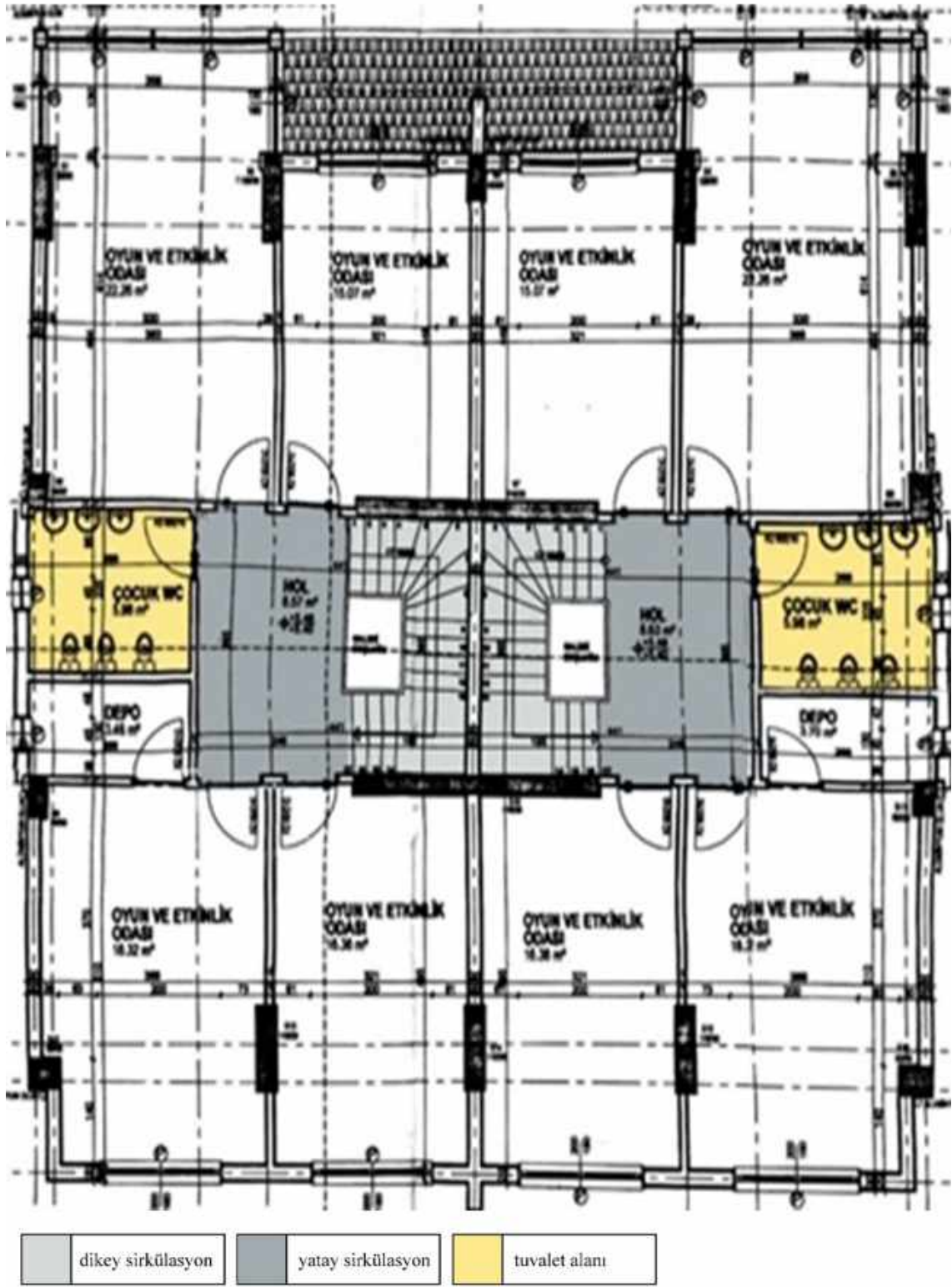
Belirlenen okul öncesi eğitim kurumlarının mekânsal analizlerinin bütünlük içerisinde yapılabilmesi amacıyla mevcut yapıların planları incelenmiştir. Mevcut yapıların planlarına bakıldığında zaman, 120 çocuk kapasitesine sahip olan Batıkent Altın Çocuk Akademi toplam 1200 metrekarelik alan üzerine kurulmuş olduğu görülmektedir. Bu alan içerisinde, yapı yaklaşık olarak 525 metrekarelik bir alan üzerine konumlandırılmıştır. 525 metrekarelik yapı içerisinde yer alan tuvalet alanlarının toplam metrekaresi hesaplandığında yaklaşık 22 metrekare olarak bulunmuştur. Planlarda çocukların kullandıkları tuvalet alanları, yatay ve dikey dolaşım alanları renklendirilmiştir. Tuvalet alanlarının iç mekanlarının incelenmesinden önce tuvalet alanına gidiş amacıyla kullanılan dolaşım alanları değerlendirilmiştir. Bu dolaşım alanlarından dikey dolaşıma bakıldığında tuvalet alanının giriş bölümüyle ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Tuvalet alanlarının ön bölümünde yer alan hol alanı, katlarda bulunan sınıflara ve tuvaletlere gidiş yolu amacıyla kullanılmaktadır. Bu doğrultuda, katlarda bulunan sınıflardan tuvalet alanına ulaşımın düşünüldüğü görülmektedir. Bu bilgilere ek olarak, tuvalet alanlarıyla ilişkili olarak depo alanlarının da konumlandırıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, dikey ve yatay dolaşım, sınıf konumları ve depo alanlarının konumları tuvalet alanının konumuyla doğrudan ilişki içindedir.



Görsel 4.1. Batıkent Altın Çocuk Akademi giriş kat planı



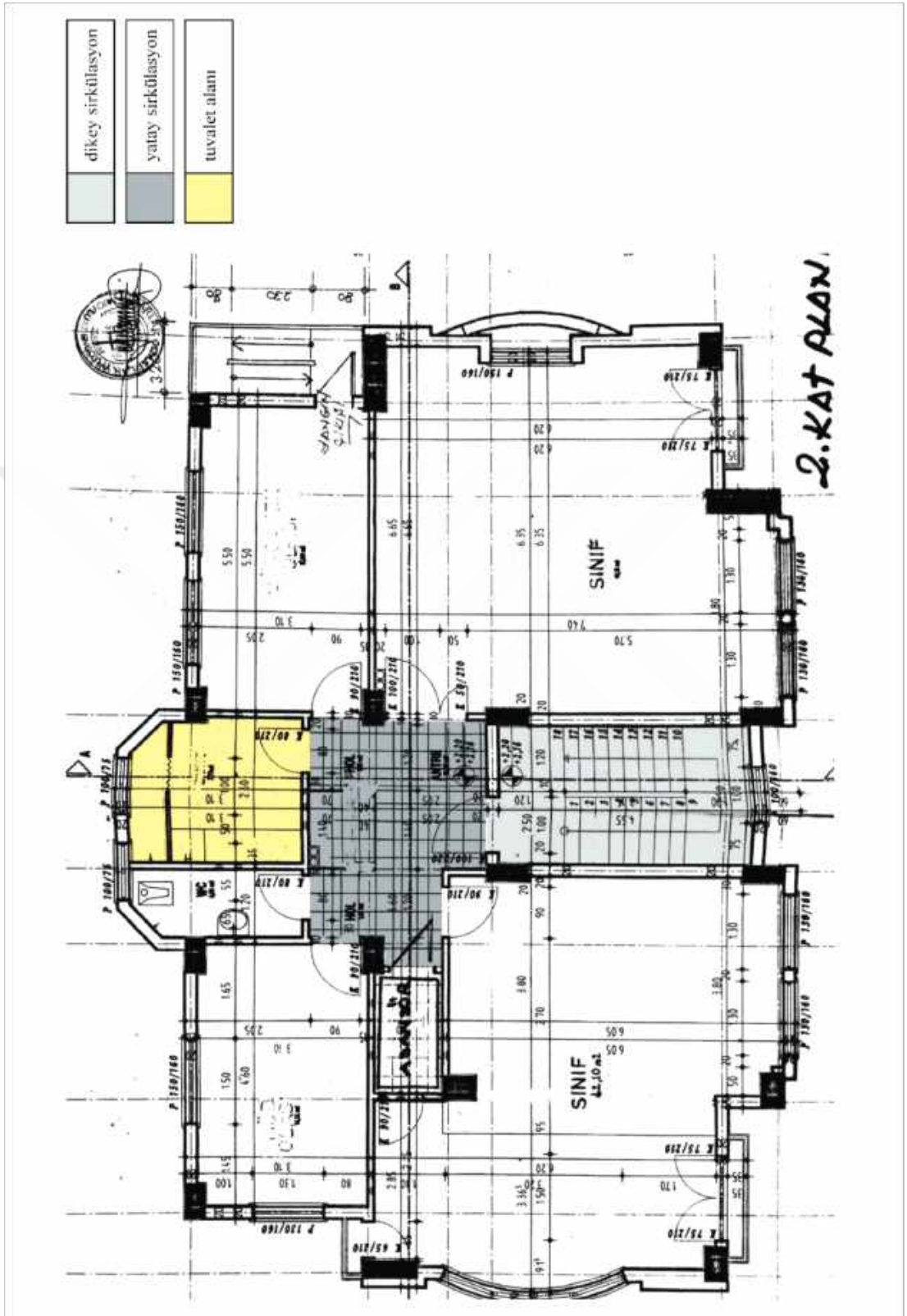
Görsel 4.2. Batıkent Altın Çocuk Akademi 1. kat planı



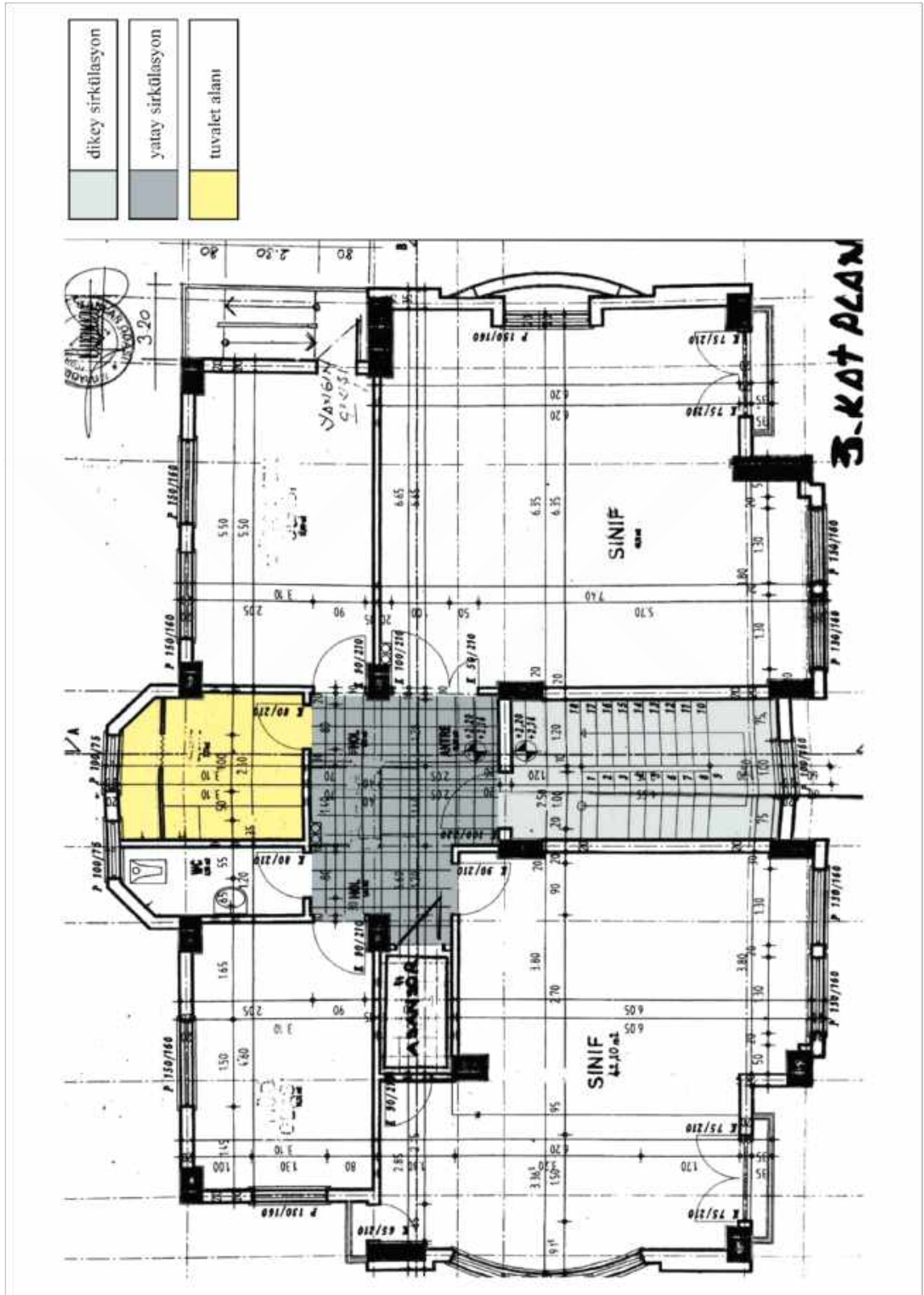
Görsel 4.3. Batıkent Altın Çocuk Akademi 2. kat planı

Diğer yapılardan, 140 çocuk kapasitesine sahip olan Sümer Altın Çocuk Akademi yaklaşık olarak 670 metrekarelik bir alan üzerine konumlandırılmıştır. 670 metrekarelik yapı içerisinde yer alan tuvalet alanlarının toplam metrekaresi hesaplandığında yaklaşık 24 metrekare olarak bulunmuştur. Mevcut yapıya bakıldığı zaman kat planlarının benzer olduğu görülmektedir. Yapı içerisinde yer alan dikey dolaşım alanı katlarda bulunan hol alanına ulaşmaktadır. Bu hol alanından sınıflara ve tuvalet alanlarına dağılım sağlanmaktadır. Sonuç olarak, katlarda bulunan çocuk ve yetişkin tuvalet alanları ile çocukların, öğretmenlerin uzun zaman vakit geçirip etkinliklerin yapıldığı sınıf alanlarına yakın olarak çözülmüştür. Yetişkin tuvaletleri de bu doğrulda da düşünülerek aynı dolaşım alanı ilişkisi içerisinde çözülmüştür.



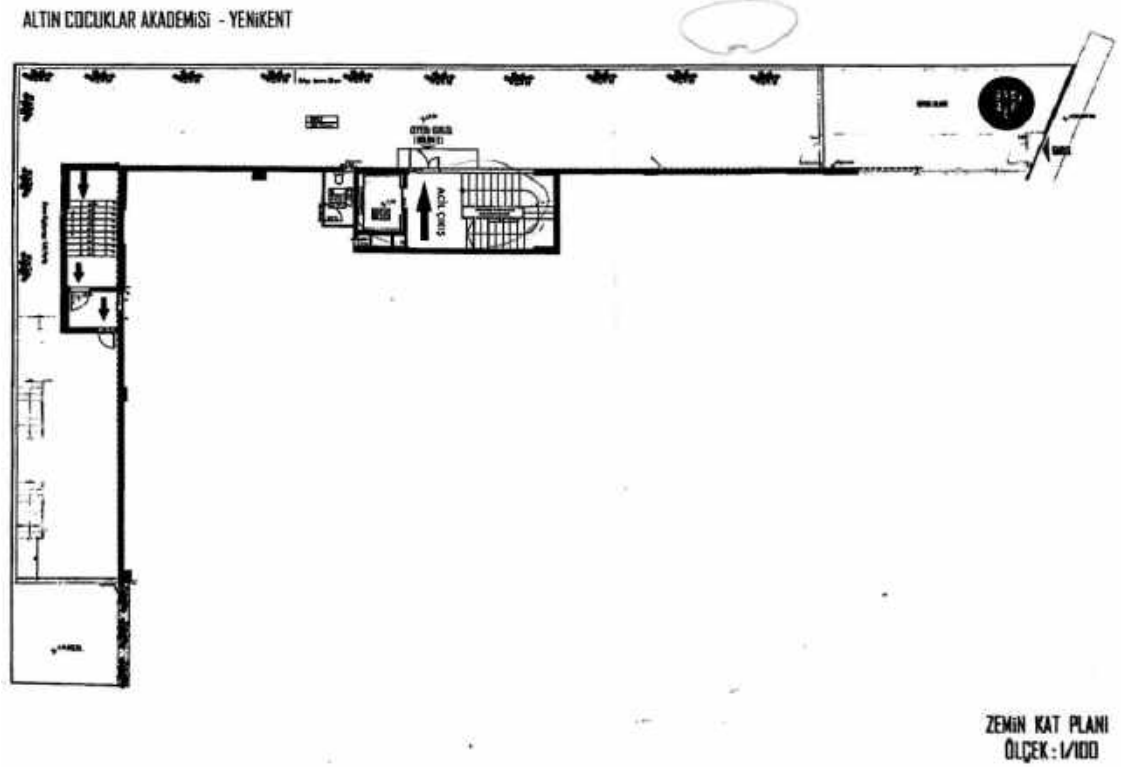


Görsel 4.5. Sümer Altın Çocuk Akademi 2. Kat planı

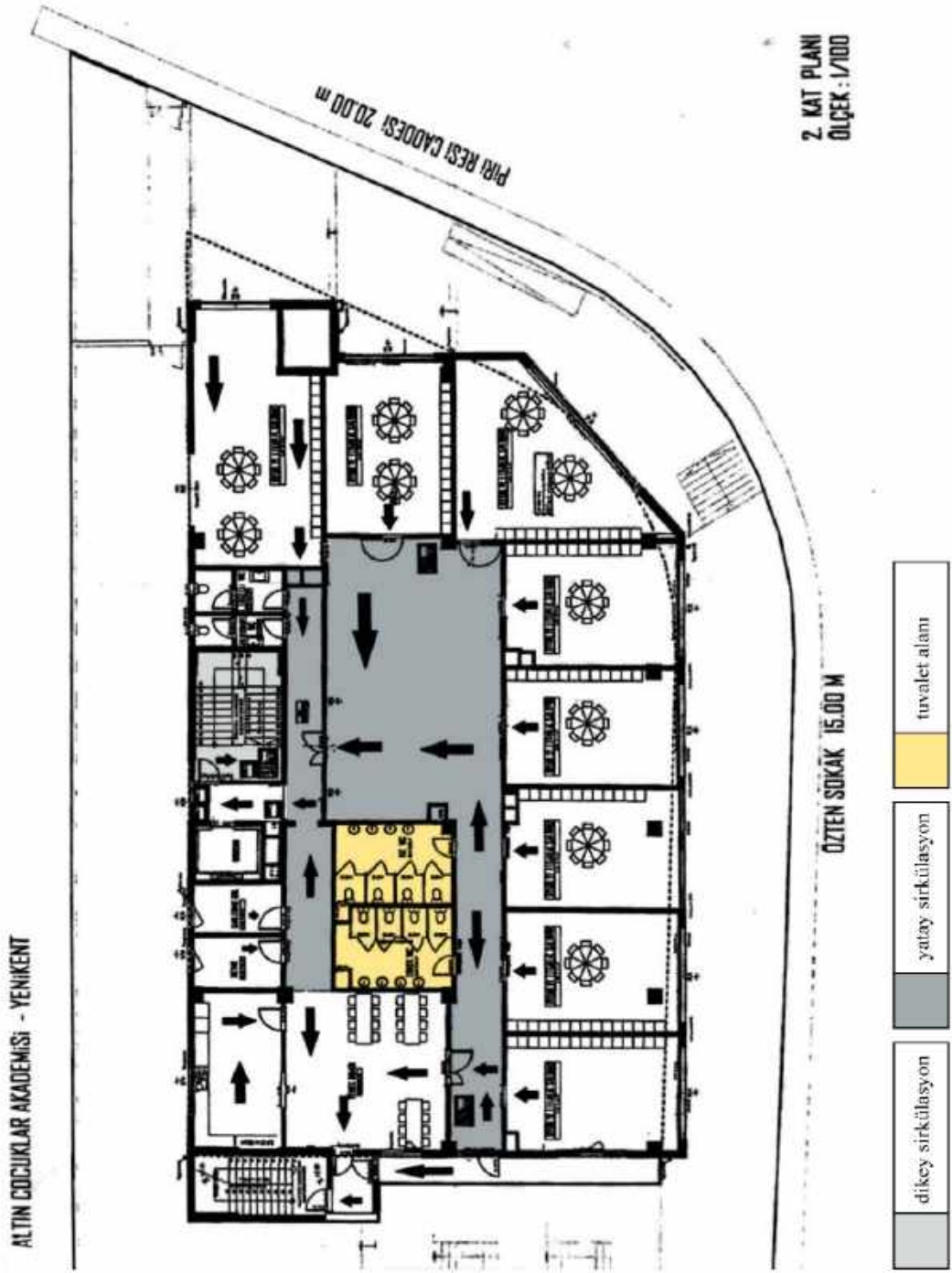


Görsel 4.6. Sümer Altın Çocuk Akademi 3. Kat planı

Diğer bir yapı ise 170 çocuk kapasitesine sahip olan Yenikent Altın Çocuk Akademisinin planlarına ulaşılamamıştır; ancak, saha gözlemleri sırasında yangın planları elde edilmiştir. Yapının giriş katı dikey dolaşım için kullanılmaktadır. 1. ve 2. kat ise öğrencilerin kullanımı için ayrılmıştır. Dikey dolaşım hem merdiven yardımıyla hem de asansör yardımıyla sağlanmaktadır. Dikey dolaşım alanları katlarda bulunan yatay dolaşım alanlarıyla ilişki içerisinde; ancak, tuvalet alanlarıyla ilişki içerisinde değildir. Katlarda bulunan etkinlik ve sınıflarından tuvalet alanına ulaşmak için yatay dolaşım için ayrılan bölümlerin kullanılması gerekmektedir. Sınıfların konumu ile tuvalet alanına ulaşım birlikte düşünülmüştür.



Görsel 4.7. Yenikent Altın Çocuk Akademi giriş kat planı



Görsel 4.9. Yenikent Altın Çocuk Akademi 2.kat planı

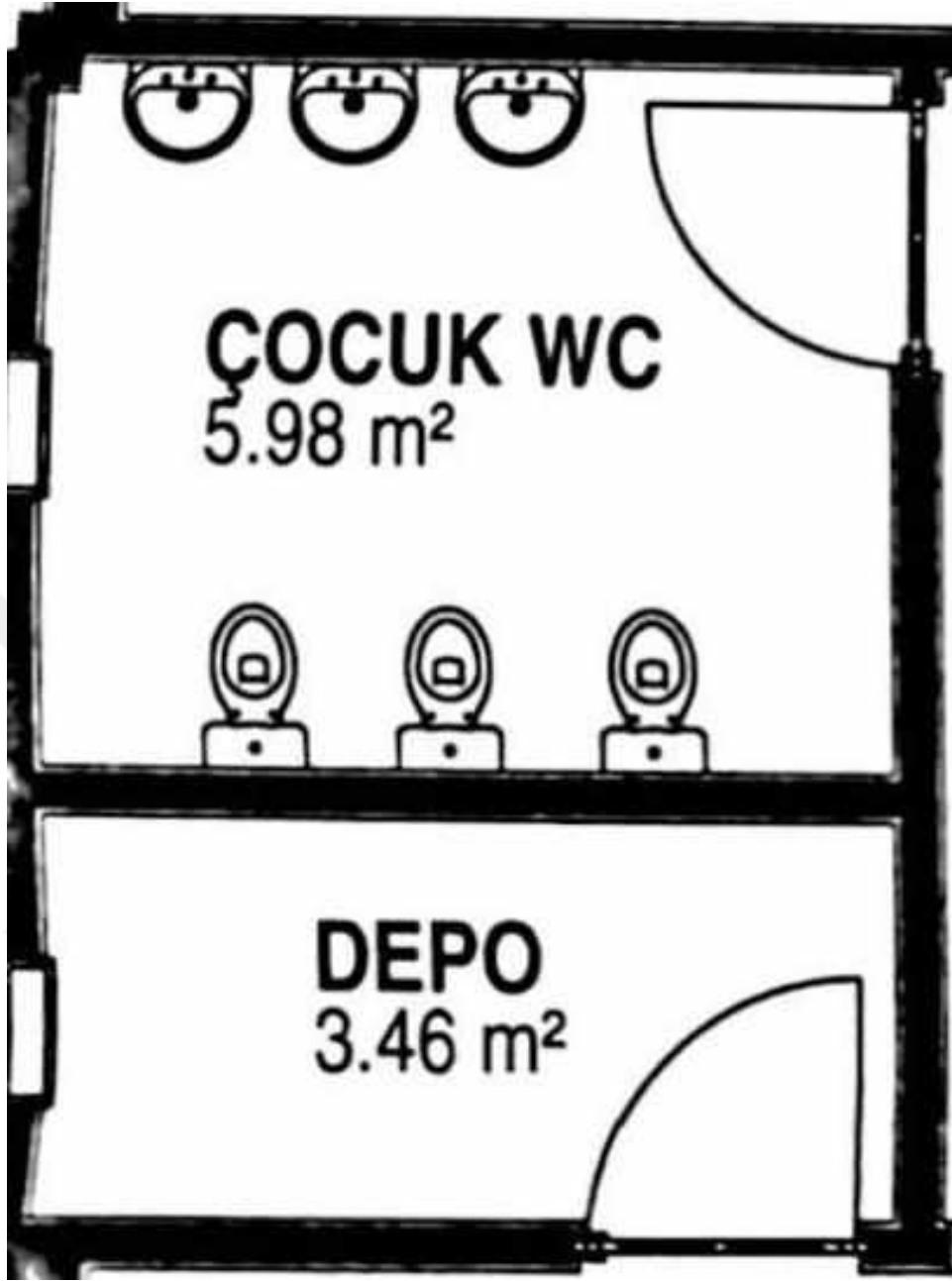
Mevcut yapılar çalışma kapsamında bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu inceleme sürecinde yatay ve dikey dolaşım alanları ile sınıf ve etkinlik alanlarının tuvalet alanıyla ilişkisi değerlendirilmiştir. Yapıların yerleşim şemasının oluşumunda tuvalet alanının konumunun önemli olduğu görülmüştür. Bu bilgiler ışığında, tuvalet alanının iç mekan özellikleri incelenmiştir.

Bu bilgiler ışığında, okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanlarının tasarımları düşünüldüğü zaman, 36-72 aylık çocukların fiziksel (motor), bilişsel, duygusal-sosyal ve dilsel gelişimlerini inceleyerek, çocukların etkileşimde olduğu teknolojik gelişmelerle ve değişen kuşak yapıları göz önünde bulundurularak tasarım yapmak önem kazanmaktadır. Çünkü iç mekan tasarımları çocukların mekanları kullanabilmelerine ya da kullanamamalarına neden olmaktadır. Bu durum onların gelişmekte olan öz güvenleri üzerinde etkilidir. Kendi başlarına tuvaletlerini yapıp öz bakım becerileri sayesinde kendi ve çevresel hijyenini sağlamasına olanak sağlayan mekanlar, çocukların öz güveninin gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvalet alanlarının tasarımını incelemek ve 36-72 ay grubu çocukların beklenti ve ihtiyaçlarının belirlenmesi için kurumlar ziyaret edilmiştir. Kurumlarda yapılan gözlemlerle mevcut yapılarla çocukların beklentileri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarının incelendiği bu bölümde Eskişehir ilinin farklı mahallelerinde bulunan üç adet okul öncesi eğitim kurumunun tuvalet alanlarının mekan bölümleri, mekânsal donatılar, aydınlatma, malzeme, kullanılan ürünler, renk ve hijyen tercihleri açısından incelenmiştir.

4.1.1. Altın Çocuk Akademi Batıkent tuvalet alanı analizi

Eskişehir'in Batıkent mahallesinde konumlanan Altın Çocuk Akademi yaklaşık olarak 525 metrekare alan üzerine kurulmuştur. Toplam tuvalet alanı 22 metrekaredir. İncelenen uvalet alanları 5.98 metrekare olarak tasarlanmıştır. Tuvalet alanına dört farklı sınıf tarafından ortak kullanılan holden geçiş sağlanmaktadır. Ayrıca dikey dolaşım alanından da tuvalet alanına ulaşım sağlanmaktadır.



Görsel 4.10. Altın Çocuk Akademi Batıkent tuvalet planı (Kişisel fotoğraf arşivi, 2019)

Mevcut yapı;

- Tuvalet alanı toplam 5.98 metrekare olarak belirlenmiştir.
- Tuvalet alanlarına belirlenen holler sayesinde geçişler sağlanmaktadır. Tuvaletler farklı sınıflar tarafından kullanılmaktadır. Eğer öğrenci ihtiyacı olduğunu söylerse öğretmenler tuvalete gitmektedir.

- Üç klozet ve üç lavabo karşılıklı duvarlara konumlandırılmıştır.



Görsel 4.11. Altın Çocuk Akademi Batıkent tuvalet fotoğrafları (Kişisel fotoğraf arşivi, 2020).

- Mevzuata göre kız ve erkek öğrenciler için ayrı tuvaletler önerilmektedir (MEB Mevzuat Bankası, 2018. s. 7). Ancak tasarım anlamında bakıldığında ortak ihtiyaçları karşılama amacıyla oluşturulduğu görülmektedir.
- Renk tercihi ağırlıklı olarak yeşil tonları olarak belirlenmiştir. İhtiyaç doğrultusunda eklenen taşınabilir saklama ünitesi ise kırmızı tercih edilmiştir.
- Fayanslar mevzuatın belirttiği gibi kolay temizlenebilir olması göz önünde bulundurularak pürüzsüz tercih edilmiştir (MEB Mevzuat Bankası, 1996). Ancak,

büyük boy döşeme elemanları kullanmayarak ve malzeme birleşim detayı olarak derz tercih edilerek oluşabilecek kaygan yüzey sorunlarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

- Pencere çocuklarının fiziksel erişiminin olmadığı bir yüksekliğe konumlandırılmıştır. Fiziksel erişimin yanında dış mekanla görsel iletişim kurması da hem konumlandırıldığı yükseklikle hem de kullanılan malzemelerle sınırlandırılmıştır.
- Pencere havalandırma amacıyla kullanılmaktadır. Doğal ışık kaynağının zayıf olduğu söylenebilir.
- Aydınlatma tasarımı tavanda çözülmüştür. Genel aydınlatma amacıyla tasarlanmıştır.

Tuvalet bölümü;

- Üç adet klozet ve kabin bulunmaktadır.
- Klozetler desensiz ve beyaz renkli olarak tercih edilmiştir.
- Klozetlerde bulunan sifonlar manuel olarak çalışmaktadır. Çocukların fiziksel gelişimlerine göre yetişebilecekleri yükseklikte konumlandırılmıştır.
- Taharet muslukları klozetlerin sağ tarafında yer almaktadır.
- Klozetler arasında bölücü elemanlar vardır. Bu elemanların yüzeylerinde grafik etkili görseller vardır ancak bu görseller sonradan eklenmiştir ve değiştirilebilir özelliktedir.
- Klozetler arasında kullanılan bölücü elemanların yükseklikleri çocukların gelişim dönemlerine göre belirlenmiştir. 120 cm olan bölücüler, çocuklar klozette otururken birbirlerini göremeyecekleri ancak yetişkinlerin acil durum anlarında görüp müdahale etmesine izin vermektedir.
- Kabinlerde bulunan kapılarda kilit bulunmamaktadır. Bunun nedeni olarak okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvaletlerin güvenlik nedeniyle kilit sistemlerinin olmamasıdır.
- Tuvalet kağıdı asma aparatı klozetin monte edildiği duvarda asılı durmaktadır. Köşe kabinlerde ise klozetin yan tarafında yer alan duvarlara monte edilmiştir.
- Çöp kovası klozetin hemen yanında konumlandırılmış ve taşınabilir özelliktedir.

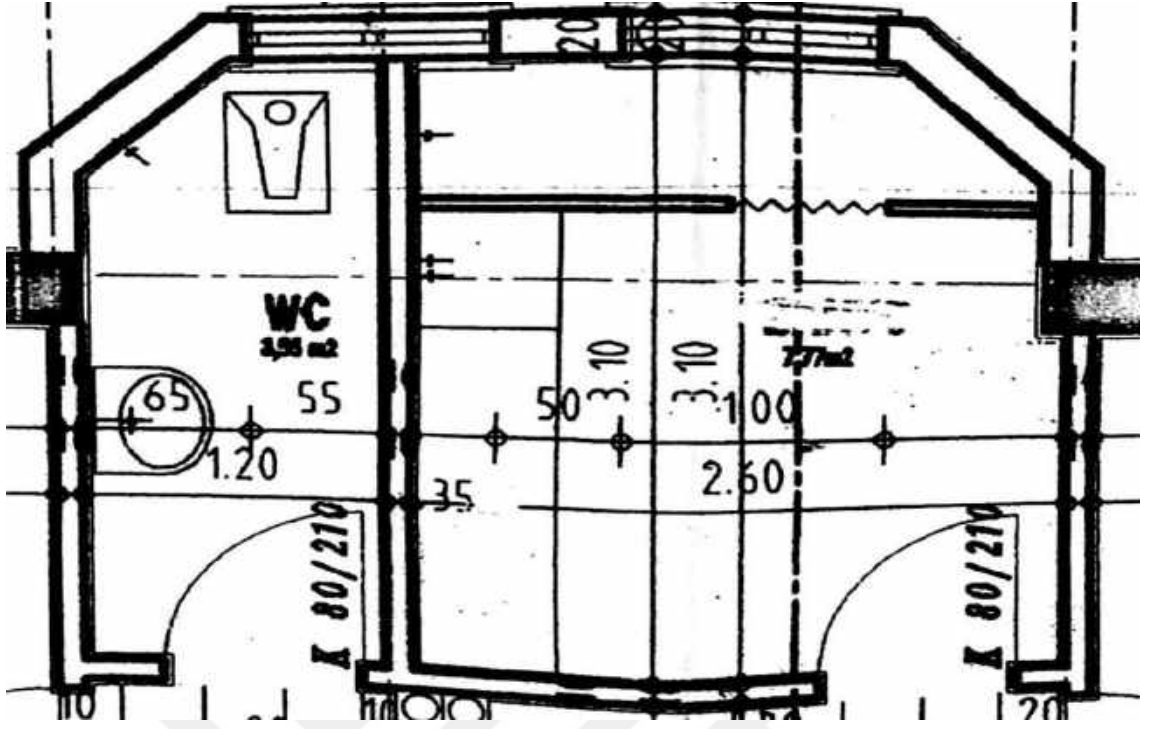
El yıkama bölümü;

- El yıkama bölümü olarak kullanılan alanda yan yana olmak üzere üç adet lavabo düşünülmüştür.
- Lavabolar desensiz ve yeşil renkli olarak tercih edilmiştir.

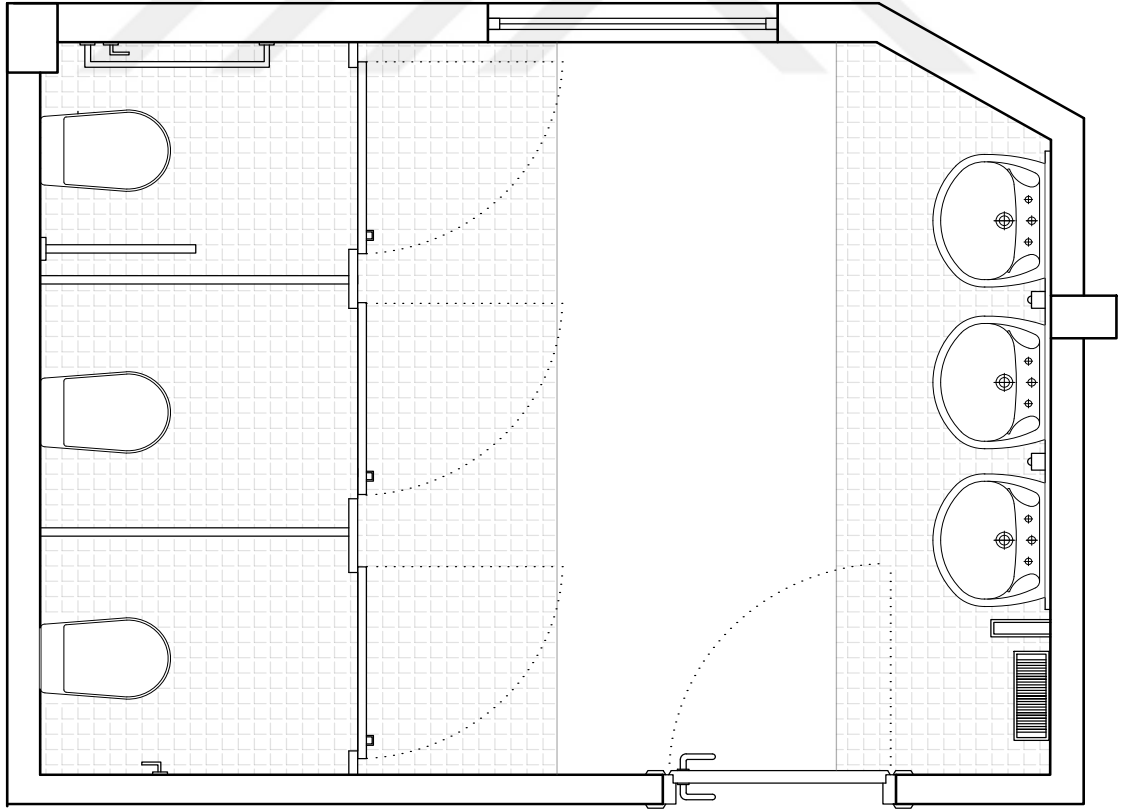
- Lavaboların yükseklikleri çocukların fiziksel gelişimleri göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Ancak, aynı tuvaletleri kullanan 36-72 ay grubu çocuklarının gelişim özelliklerinin farklı olduğu gözlemlenmiştir. 36 ay grubu çocuklarının ortalama boy ölçüleri ile 72 ay grubu çocukların boy ölçüleri arasındaki farklar dikkat çekmiştir.
- Lavabolar ve ayna aynı duvara monte edilmiştir. Boy aynası bulunmamaktadır.
- El yıkama alanında iki adet sıvı el sabunu aparatı yer almaktadır. Ortadaki musluğa yakın bir sabunluk monte edilmemiştir.
- El yıkama işleminin ardından kurulama amaçlı olarak havlu kağıt kullanılmaktadır. Bu kağıtları atmak için taşınabilir çöp kutusu yerleştirilmiştir.

4.1.2. Altın Çocuk Akademi Sümer tuvalet alanı analizi

Eskişehir'in Sümer mahallesinde konumlanan Altın Çocuk Akademi yaklaşık olarak 670 metrekare alan üzerine kurulmuştur. Toplam tuvalet alanı yaklaşık olarak 24 metrekaredir. İncelenen uvalet alanları 7.77 metrekare olarak tasarlanmıştır.



Görsel 4.12. Altın Çocuk Akademi Sümer tuvalet alanı planı (Kişisel fotoğraf arşivi, 2020).



Görsel 4.13. Altın Çocuk Akademi Sümer tuvalet alanı ölçeksiz uygulama eskiz planı

Mevcut yapı;

- Tuvalet toplamda 7.77 metrekaredir.
- Çocukların kullandıkları tuvaletin yanında bulunan tuvalet alanı yetişkin tuvaletidir.
- Öğrencilerin sınıflarının ve oyun alanlarının yer aldığı katta iki ayrı tuvalet alanı bulunmaktadır. Bunlar öğrencilerin kolaylıkla ulaşabileceği mesafede yer almaktadır.
- Mevcut planda görülen bölücü eleman uygulama aşamasında yer almamaktadır.
- Zemin malzemesi ve duvar malzemeleri kolay temizlenebilir yüzeye sahip malzemelerdir.
- Zemin malzemesi olarak seçilen fayansların derz aralıkları sık olduğu için kaydırmaz özelliği arttırmıştır.



Görsel 4.14. Altın Çocuk Akademi Sümer tuvalet fotoğrafları (Kişisel fotoğraf arşivi, 2020)

- Renk tercihinde ağırlıklı olarak sarı tonlarının kullanılmıştır.
- Pencere çocuklarının fiziksel erişiminin olmadığı bir yüksekliğe konumlandırılmıştır. Fiziksel erişimin yanında dış mekanla görsel iletişim kurması da hem konumlandırıldığı yükseklikle hem de kullanılan malzemelerle sınırlandırılmıştır.
- Doğal aydınlatmadan faydalanılmaktadır.
- Aydınlatma tasarımı tavanda çözülmüştür. Genel aydınlatma amacıyla tasarlanmıştır.

Tuvalet bölümü;

- Üç adet klozet ve kabin bulunmaktadır.
- Klozetler desensiz ve beyaz renkli olarak tercih edilmiştir.
- Klozetlerde bulunan sifonlar manuel olarak çalışmaktadır. Çocukların fiziksel gelişimlerine göre yetişebilecekleri yükseklikte konumlandırılmıştır.
- Taharet muslukları klozetlerin sağ tarafında yer almaktadır.
- Klozetler arasında bölücü elemanlar vardır. Bu kabinlerin yükseklikleri standart kabin yüksekliği olan 195-200 cm olarak belirlenmiştir.
- Engelli bireyler için tuvalet önerilmiştir. Ancak yapılan görüşmelerde bu tuvaletin bezi bırakma döneminde olan ya da tuvalet eğitimini tamamlama sürecinde olan grubun kullanmayı tercih ettikleri belirtilmiştir. Tutunma ihtiyaçlarını kabin içerisinde bulunan barlar sayesinde karşıladıkları öğrenilmiştir.
- Kabinlerin kapılarına uyarı yazıları asılarak, içeride biri varsa beklenilmesini öğütlemektedir. Bunun nedeni olarak okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvaletlerin güvenlik nedeniyle kilit sistemlerinin olmamasıdır.
- Tuvalet kağıdı aparatları köşe kabinlerde duvarlara monte edilmiştir. Çocukların erişim mesafesindedir.
- Çöp kovaları her kabinin içinde mevcuttur ve taşınabilir özelliktedir.

El yıkama bölümü;

- El yıkama bölümü olarak kullanılan alanda yan yana olmak üzere üç adet lavabo düşünülmüştür.
- Lavabolar desensiz ve beyaz renkte tercih edilmiştir.
- Lavaboların yükseklikleri çocukların fiziksel gelişimleri göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Ancak, aynı tuvaletleri kullanan 36-72 ay grubu çocuklarının gelişim

özelliklerinin farklı olduğu gözlemlenmiştir. 36 ay grubu çocuklarının ortalama boy ölçüleri ile 72 ay grubu çocukların boy ölçüleri arasındaki farklar dikkat çekmiştir.

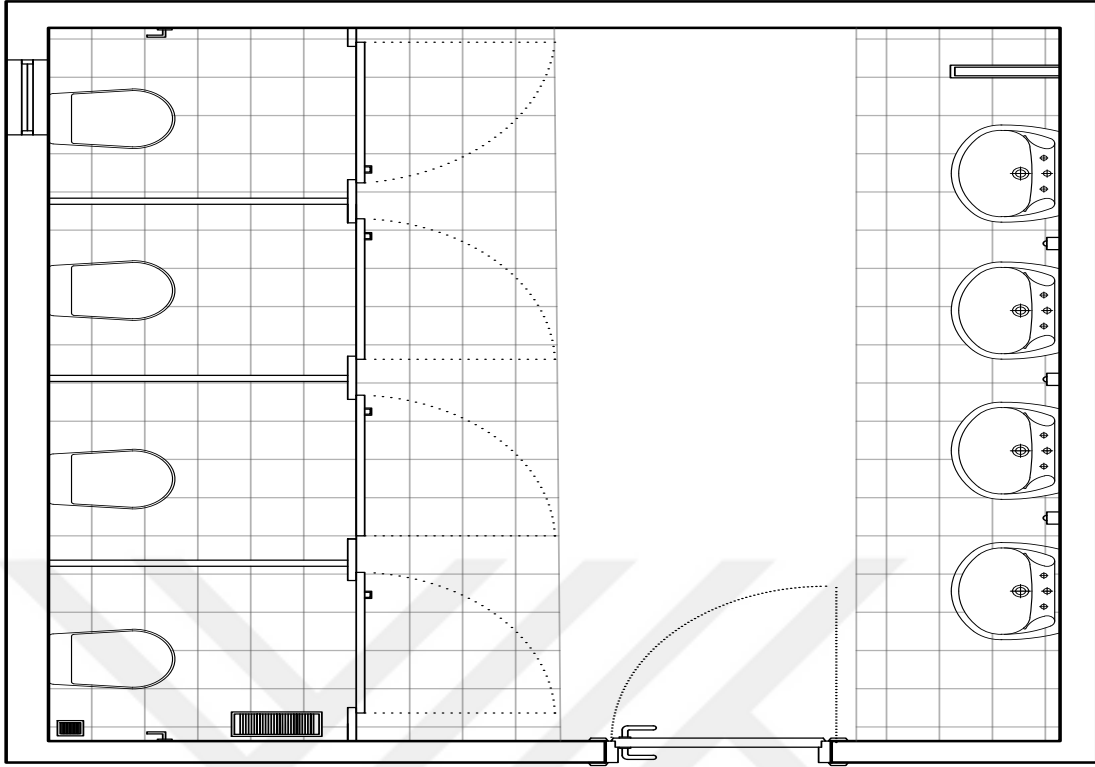
- Lavabolar ve ayna aynı duvara monte edilmiştir. Boy aynası bulunmamaktadır.
- Lavaboların yanlarına monte edilmiş olarak iki adet sıvı sabunluk bulunmaktadır. Ortada yer alan lavabo kullanıcısı iki yönden de sabuna erişim sağlayabilir.
- El kurulum işlemi için havlu kağıt kullanılmaktadır. Asma aparatı giriş bölümünde bulunmaktadır. Bu kağıtları atmak için taşınabilir çöp kutusu yerleştirilmiştir.

4.1.3. Altın Çocuk Akademi Yenikent tuvalet alanı analizi

Eskişehir'in Yenikent mahallesinde konumlanan Altın Çocuk Akademi toplam metrekare alanı elde edilememiştir.

Mevcut yapı;

- Öğrencilerin sınıflarının ve oyun alanlarının yer aldığı katta iki ayrı tuvalet alanı bulunmaktadır. Bunlar öğrencilerin kolaylıkla ulaşabileceği mesafede yer almaktadır.
- Dış mekana açılan bir pencere bulunmamaktadır.
- Tuvaletler kız ve erkek öğrenciler için ayrılmıştır ancak renk tercihleri olarak bakıldığı zaman aynı renklerin kullanıldığı görülmektedir.
- Zemin malzemesi ve duvar malzemeleri kolay temizlenebilir yüzeye sahip malzemelerdir.
- Aydınlatma tasarımı tavanda çözülmüştür. Genel aydınlatma amacıyla tasarlanmıştır.
- Fayanslar mevzuatın belirttiği gibi kolay temizlenebilir olması göz önünde bulundurularak pürüzsüz tercih edilmiştir. Ancak, büyük boy döşeme elemanları kullanmayarak ve malzeme birleşim detayı olarak derz tercih edilerek oluşabilecek kaygan yüzey sorunlarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.
- Renk tercihlerine bakıldığı zaman turuncu ve beyaz renklerinin tercih edildiği görülmektedir.



Görsel 4.15. *Altın Çocuk Akademi Yenikent tuvalet alanı ölçeksiz uygulama eskiz planı*



Görsel 4.16. *Altın Çocuk Akademi Yenikent tuvalet fotoğrafları (Kişisel fotoğraf arşivi, 2020).*

Tuvalet bölümü;

- Dört adet klozet ve kabin bulunmaktadır.
- Klozetler beyaz ve desenli tercih edilmiştir.
- Klozetlerde bulunan sifonlar manuel olarak çalışmaktadır. Çocukların fiziksel gelişimlerine göre yetişebilecekleri yükseklikte konumlandırılmıştır.
- Taharet muslukları klozetlerin sağ tarafında yer almaktadır.
- Klozetler arasında bölücü elemanlar vardır.
- Kabinlerde bulunan kapılarda kilit bulunmamaktadır.
- Tuvalet kağıdı aparatları köşe kabinlerde duvarlara monte edilmiştir. Çocukların erişim mesafesindedir.
- Çöp kovaları her kabinin içinde mevcuttur ve taşınabilir özelliktedir.

El yıkama bölümü;

- El yıkama bölümü olarak kullanılan alanda yan yana olmak üzere dört adet lavabo düşünülmüştür.
- Lavabolar desensiz ve beyaz renkte tercih edilmiştir.
- Lavaboların yükseklikleri çocukların fiziksel gelişimleri göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Mevcut dört lavabonun yüksekliği aynıdır.
- Lavabolar ve ayna aynı duvara monte edilmiştir. Boy aynası bulunmamaktadır.
- Lavaboların yanlarına monte edilmiş olarak üç adet sıvı sabunluk bulunmaktadır. Orta bölümde yer alan lavaboların kullanıcıları iki yönden de sabuna erişim sağlayabilir.
- El kurulama işlemi için havlu kağıt kullanılmaktadır. Asma aparatı mevcut mekanın bittiği duvarda konumlandırılmıştır. Bu kağıtları atmak için taşınabilir çöp kutusu yerleştirilmiştir.

Mevcut mekanlar incelendiği zaman seçilen ürünler, malzemeler, aydınlatma tasarımı, havalandırma tercihleri ve plan yapıları açısından benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kullanılan malzemeler ve seçilen ürünler ilgili mevzuata göre seçilmiştir (MEB Mevzuat Bankası, 1996). Kullanılan ürünlerin yerleştirilecekleri kodlar, tercih edilen ürünlerin yapısal özellikleri ve malzemelerin özellikleri ilgili mevzuata yer almaktadır. Bu bilgilere ek olarak, kız ve erkek çocukların tuvaletlerinin ayrı olması ve kabinlerin yüksekliklerinin minimum değerleri de ilgili mevzuata uygun olarak tasarlanmıştır (MEB Mevzuat Bankası. 2018. s. 7).

Bu bilgiler ışığında, mevcut yapıların tasarımları ilgili mevzuata yönelik bilgilerle şekillenmiştir. Ancak, kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarının tuvalet alanlarına yönelik beklentilerini ve ihtiyaçlarını incelemek gerekmektedir. Kullanıcı oldukları mekanlardan beklentilerini almak, onların gelişim dönemleri içerisinde ihtiyaç duydukları desteği mekansal olarak sağlayabilir. Sonuç olarak, okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanlarının tasarım sürecinde kullanıcılarının beklentilerinin, çekincelerinin ve mekansal önerilerinin alınması önemli bir veri kaynağıdır. Bu verilerle birlikte ilgili mevzuatlar ve iç mekan tasarımları yorumlanabilir.

4.1.4. Kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocukların okul öncesi kurumlardaki tuvaletlerle ilgili beklentileri, çekinceleri ve tasarım önerileri

Tezin yöntem kısmında belirtilen araştırma yöntemlerinin izlenerek yürütüldüğü bu çalışmada, 25 çocukla bire bir görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda 25 çocukla görüşme yoluyla ve 24 çocukla resim yapma tekniği yoluyla veri toplanmıştır. Toplanan veriler, tasarım kriterlerinin belirlenmesi için aşağıda belirtilen tasarım parametreleri açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen tasarım parametreleri, toplanan veriler doğrultusunda algısal ve mekansal beklentilerle şekillenerek birlikte incelenmiştir. Bu bağlamda, elde edilen tasarım parametreleri mekan bölümleri, mekansal donatılar, malzeme, aydınlatma, teknoloji tabanlı tasarımlar ve hijyen alt başlıkları oluşturulmuştur. Kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklardan toplanan verilerle birlikte belirlenen tasarım parametreleri üzerinden bulgular derlenmiştir.

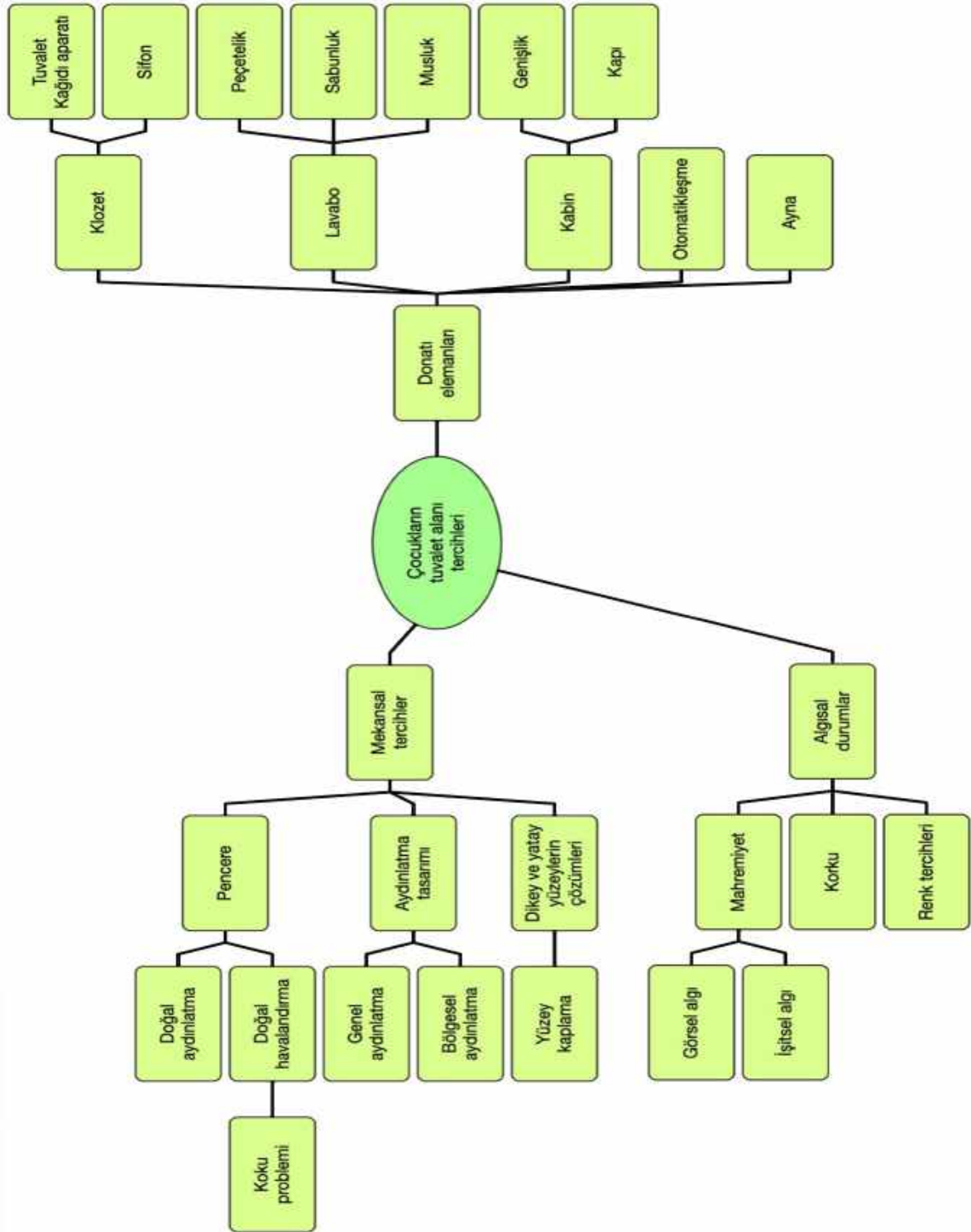
4.1.4.1. Islak hacim olarak tuvalet alanlarının tasarım parametrelerinin incelenmesi

Araştırma sürecinde, çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler altı kategoriye ayrılmıştır. Bunlar;

1. Mekan bölümleri,
2. Mekansal donatılar,
3. Malzeme,
4. Aydınlatma,
5. Teknoloji tabanlı tasarımlar
6. Hijyen olarak belirlenmiştir.

Katılımcılarla yapılan çalışma kapsamında alanyazından ve çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda toplanan veriler temalaştırılmıştır. Bu

bağlamda, çocukların tuvalet kullanımı sırasında kullandıkları tuvalet mekanının bölümler, mekânsal donatılar, malzeme gibi mekânsal tercihlerle birlikte çocukların mekanlar hakkında sahip olduğu algısal durumlar incelenmiştir.



Görsel 4.17. Katılımcı olarak 36-72 ay grubu çocukların Nvivo teması

Görselde görüldüğü gibi oluşan temalar tasarım parametreleri içerisinde yer almıştır. Oluşan temaya göre **algısal tutumlar, mekansal tutumlar ve donatı elemanları** olarak üç başlık halinde toplandığı görülmektedir. Algısal temaları oluşturan başlıklar korku ve renk başlıklarıdır. Bu başlıklar tasarım parametreleri içerisinde incelenirken donatı elemanlarından olan klozet kullanımı içerisinde de yer almıştır. Klozet kullanımı sürecinde çocukların tutunma yerleri istemeleri, bu durumun bir göstergesi olarak görülmüştür. **Korku ve renk ilişkisi** açısından bakıldığı zaman kullanıcıların genel olarak renkli tasarım önerileri getirdikleri görülmüştür. Diğer bir açıdan renk tercihlerine bakıldığı zaman ise farklı renkleri tercihleri olduğunu görmek mümkündür; ancak, renk tercihleri açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. İncelenen algısal tutumların da tasarım parametreleri ve mekansal açıdan karşılıkları olduğu görülmektedir ancak mekansal tutumlar ayrı başlık halinde incelenmiştir.

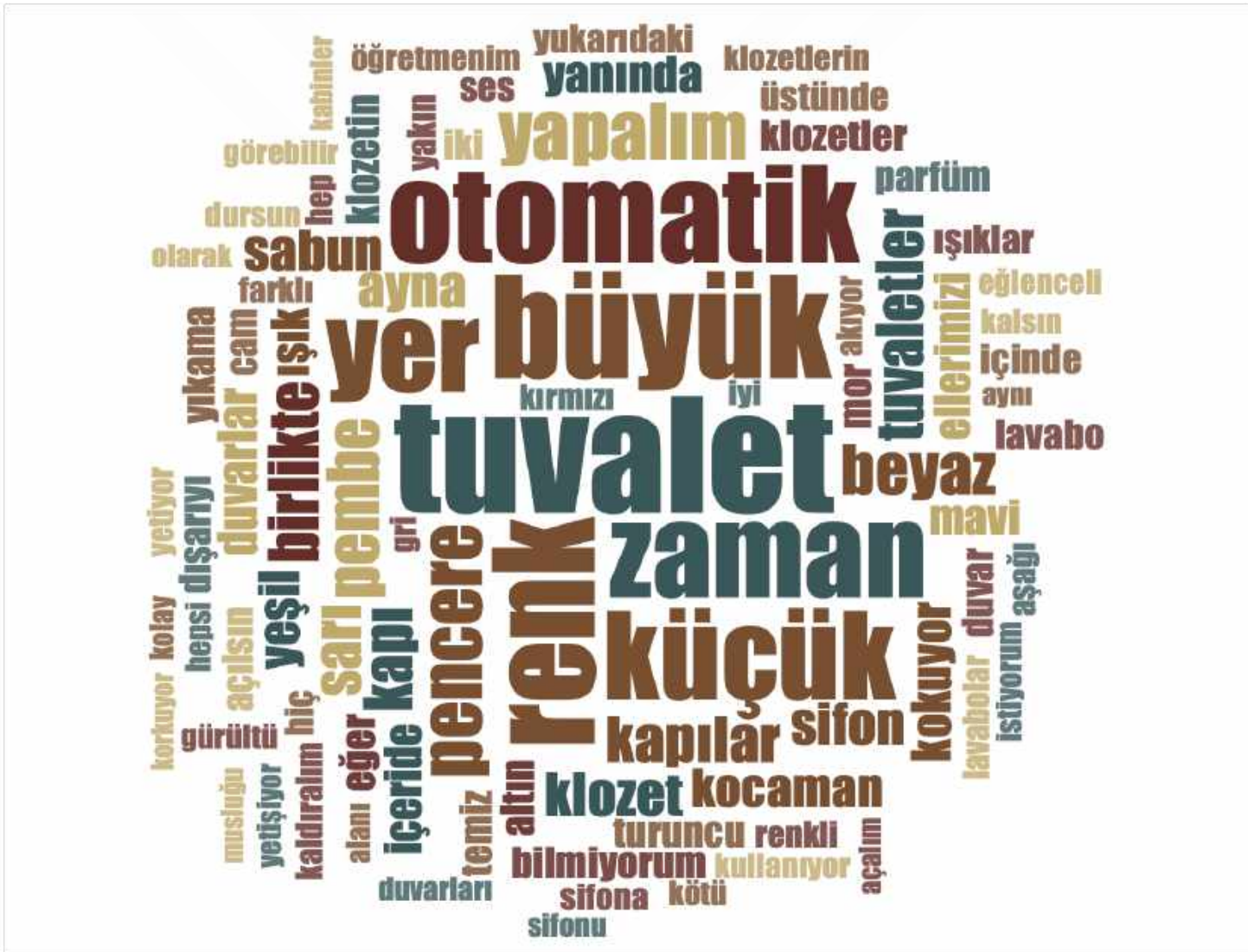
Mekansal tutumlara bakıldığı zaman pencere, aydınlatma tasarımı ve dikey-yatay yüzeylerin çözümleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda, tasarım parametreleri içerisinde yer verilen başlıklar, çocuklardan alınan temalarda da yer almaktadır. **Dikey yüzeylerde ve döşemelerde** tasarlanan yırtıklarla mekanlar arasında görsel ilişki kurulmaktadır. Bu durum, çocukların tuvalet alanından dış mekanı veya diğer bölümleri görme önermelerine olanak sağlaması, koku problemine yardımcı olacak doğal havalandırma sağlaması ve istenilen ek aydınlatma tasarımlarına katkı olarak doğal aydınlatma sağlaması şeklinde sıralanabilir. **Aydınlatma** elemanlarıyla ilgili olarak katılımcıların aydınlatma düzeyini arttırmak istediği görülmüştür. Bu duruma ek olarak, aydınlatmalar genel ve bölgesel aydınlatma olarak farklı mekansal bölümlerde incelenmiştir. Tuvalet bölümü ve el yıkama bölümlerinde bölgesel aydınlatma önerileri bulgulanmıştır. Dikey ve yatay döşemeler üzerine uygulanacak olan **malzeme** tercihleri de incelenmiştir. Tercih edilen malzemelerin **hijyen** koşullarına uygun olarak tercih edilmesi gerektiği görülmüştür. Bu nedenle seçilen yüzey malzemeleri kolay yıkanabilir pürüzsüz malzemeler olarak tercih edildiği gözlemlenmiştir. Bu durumda, oluşan yansıtıcı yüzeylerin oluşturduğu akustik problemler işitsel mahremiyet açısından sorun oluşturduğu bulgulanmıştır. Mekansal tutumlar içerisinde yer alan ancak farklı bakış açılarına sahip diğer bir tema ise donatı elemanları olarak değerlendirilmiştir.

Mekansal donatı elemanları, tasarım parametreleri ve toplanan verilerle birlikte incelenmiştir. Bu bağlamda, klozet, lavabo, tuvalet kabinleri, otomatikleşme ve ayna hakkında tasarım önerilerinin olduğu görülmüştür. Tuvalet bölümüne bakıldığı zaman **klozet** kullanımıyla ilgili resimlerden ve görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda yakın ilişki içerisinde olduğu diğer ürünler dikkat çekmektedir. Bu ürünler, tuvalet kağıdı aparatı ve sifon olarak görülmüştür. **Tuvalet kağıdı aparatı** yeriyle ilgili yeni öneriler geliştirilmiştir. Ek olarak, otomatik olarak tuvalet kağıdı vermesiyle ilgili veriler elde edilmiştir. **Sifon** kullanımı açısından bakıldığı zaman sifona basma yükseklikleriyle ilgili bir sorun tespit edilmemiştir. Ancak bazı katılımcılar sifonların klozetin yanında olmasını istediğini ve böylece daha kolay erişim sağlayabileceğini belirtmiştir (Ç4). Ek olarak, sifonların da otomatik olma önerisi getirilmiştir. Gerektiği zaman otomatik olarak çalışarak gerekli temizliği sağlanması istenmiştir. Tuvalet bölümünde bulunan bir diğer önemli bölüm de **kabinler** olarak görülmüştür. Çocuklardan toplanan veriler incelendiği zaman kabinlerin kalması yönünde ya da istedikleri zaman kalkması yönünde olduğu görülmüştür. Ancak, kabinlerin kalmasını isteyen ya da kabin genişliğini değerlendiren katılımcılara bakıldığı zaman kabinlerin daha geniş olması yönünde veri yoğunluğu bulunduğu tespit edilmiştir. **Kabin kapılarının** oluşturduğu yüzeyler üzerine boşluk açarak içeride biri olduğu zaman anlamak amacıyla tasarım önerileri getirilmiştir. Kapıyla ilgili diğer bir durumda açılış yönü ve şekli olarak dikkat çekmiştir. Kapıların açıldığında el yıkama bölümünde bulunan ya da kabinlerin önünden geçen kişilere çarptığı söylenmiştir (Ç24). Bu nedenle açılışları için farklı öneriler getirilmiştir. Bunlar yukarı doğru açılması, aşağı doğru açılması ve yana doğru kayması şeklinde sıralanabilir. Kabin kapılarının açılışıyla ve kabinler arasında yer alan bölmelerle ilgili olarak otomatik çözümler geliştirilmiştir. Bu çözümler kapıların içeri girdikten sonra otomatik olarak kapanması, otomatik olarak yukarı, yana ve aşağıya doğru kayması şeklinde sıralanabilir. Kabinler arasında bulunan **bölücü elemanların** ise istenildiği zaman düğmeye basılarak kaldırılması önerisi getirilmiştir. Tuvalet bölümünde önerilen teknoloji tabanlı öneriler el yıkama bölümünde de tercih edilmiştir.

El yıkama bölümüne bakıldığı zaman lavaboyla yakın ilişki içerisinde olan peçetelik, sabunluk ve muslukların da otomatik çözümlerle kullanılması önerilmiştir. Bu bağlamda, ürünlerin kullanıcıları algıladıkları zaman çalışmaları istenmiştir. Bu nedenle ürünler üzerine sensörler yerleştirilerek otomatik olması için tasarım önerisi sunulmuştur. Bu bilgilere ek olarak, lavaboların **farklı yüksekliklerde** konumlandırılması istenmiştir.

Bu sayede farklı fiziksel gelişim özelliklerine sahip kullanıcıların rahat kullanım sağlayabileceği belirtilmiştir. Diğer bir ürün ise el yıkama bölümünde konumlandırıldığı gözlemlenen ayna alanı da kullanıcılar tarafından boy aynasına dönüştürülmesi önerisi geliştirilmiştir. Tasarım önerilerine genel olarak bakıldığı zaman, 36-72 ay grubu çocukların mekansal donatıları ve tercih edilen ürünleri otomatik olarak kullanmak istedikleri bulgulanmıştır.

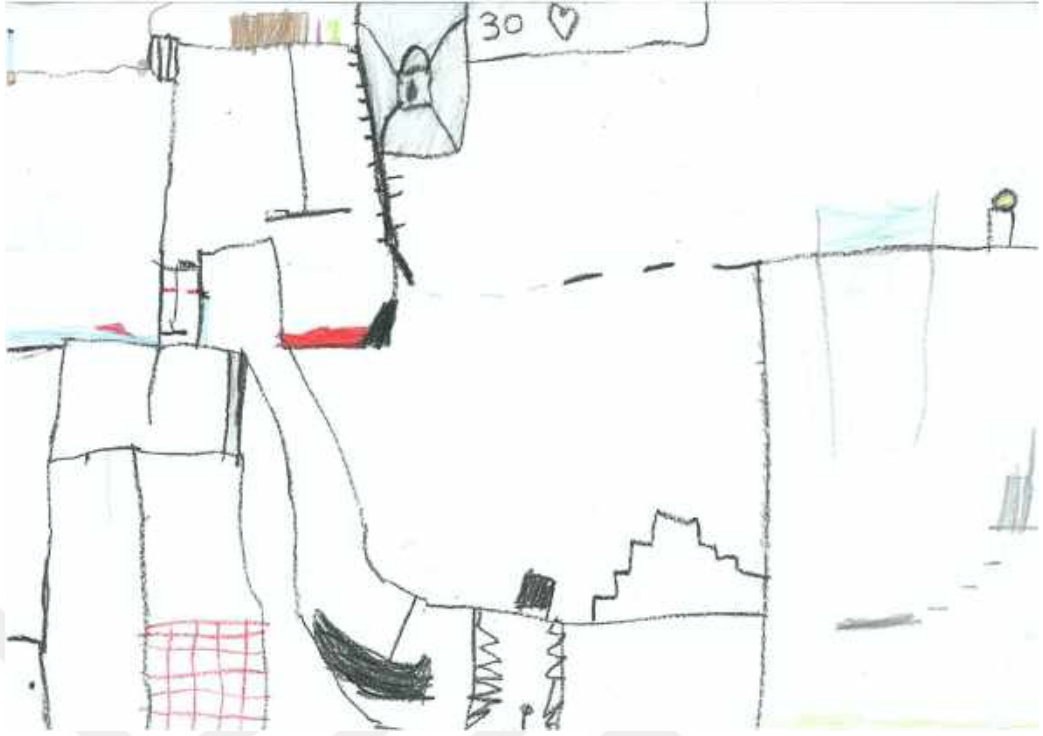
Çalışma kapsamında katılımcıların kullandıkları kelimelerin kullanım sıklığı analizle paralel olarak oluşturulan buluta bakıldığı zaman tuvalet, mekan, renk, malzeme, mahremiyet, gelişim ve estetik gibi kelimelerin ön plana çıktığı görülmektedir.



Görsel 4.18. Çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen kelime bulutu

Sonuç olarak, 36-72 ay grubu çocukların kullanıcı oldukları tuvalet alanları çalışma kapsamında elde edilen tasarım parametreleri açısından incelenmiştir. Belirlenen tasarım parametreleri, yapılan resim çalışmaları ve görüşmelerden elde edilen tasarım önerilerinin bire bir verilmesiyle ve Nvivo programına girilerek analiz edilmesiyle birlikte frekans aralıkları ve kelime sıklıkları açısından da değerlendirilmiştir. Sonuçta, araştırma kapsamında alanyazın taraması ile toplanan verilerden elde edilen temaların ve çalışma kapsamında elde edilen tasarım parametrelerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu bağlamda, elde edilen tasarım parametreleriyle temalar birlikte incelenerek bütünlük sağlaması amaçlanmıştır. Kullanıcı olarak çocuklardan görüşme yoluyla toplanan verilerin incelenmesinin ardından, çocuklardan resim yapma tekniğiyle elde edilen veriler incelenmiştir.

Bu doğrultuda, kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocukların kullanıcı oldukları tuvalet alanlarına yönelik tasarım önerileri ve deneyimleri incelenerek, ıslak hacim olarak tuvalet alanının tasarım kriterleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde mekanlar arası geçişlerin de önemli bir tasarım girdisi olduğu görülmüştür. Bu kapsamda aşağıda verilen örnekte katılımcı Ç19 ile yapıla resim çalışmasında tuvalet alanına gidiş yoluyla ilgili farklı yaklaşımlar görülmüştür.

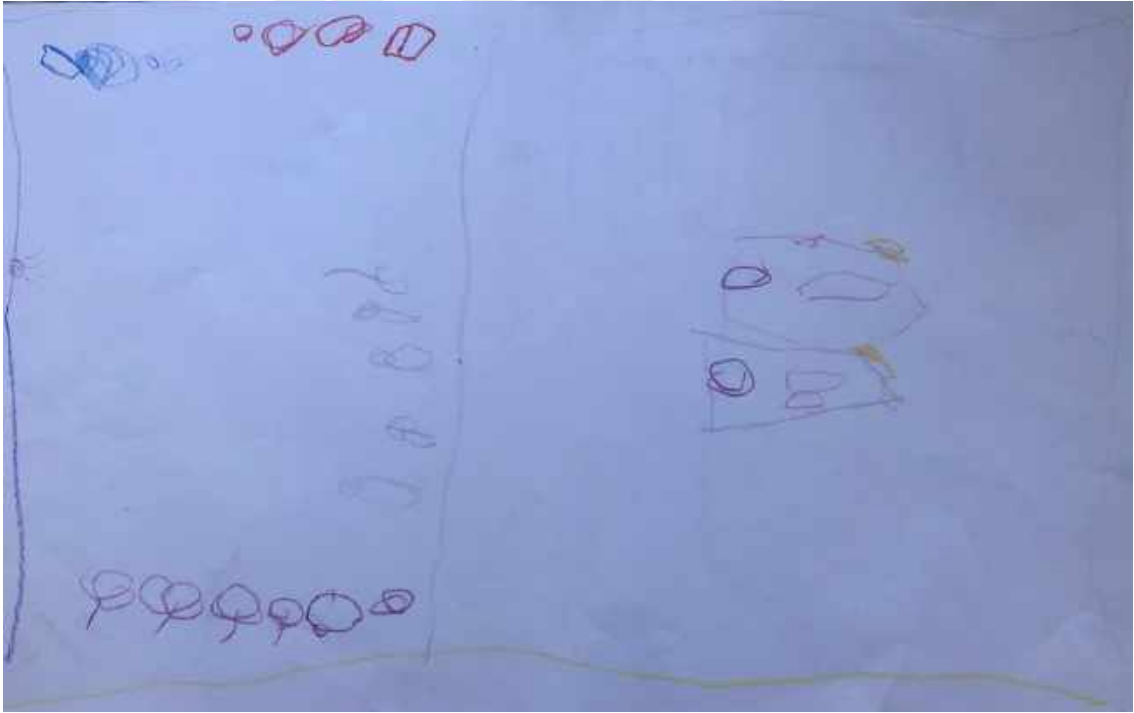


Görsel 4.19. Ç19 resim çalışması

Resimde görülen tuvalet alanına ulaşmak için geçilmesi gereken engeller görülmektedir. Bu nedenle, iç mekan örneklerinden önce mekan ilişkilerini ve beklentilerini örneklendirmesi açısından Ç19'un resim çalışması önemli görülmüştür. Çalışmada görülen engeller hayal ürünü olarak resmedilmiştir ancak tuvalete giden yolun çocuk açısından ne derece zorlayıcı olabileceği de görülmüştür. Resimde görüldüğü gibi klozeti kullanmak için üç basamak çıkmak gerekmektedir. Bu örnekte görüldüğü gibi tuvalete giden dolaşım yolu ve klozette ulaşma açısından tasarım önerileri geliştirilmiştir. Diğer bir katılımcı ise tuvalete gidiş yolunu yine kendisi tasarlamıştır. Ç2 göre tuvalet kullanımını eğlenceli olarak değerlendirmiştir. Bu durumu tasarım önerisinde de yansıtmıştır. Katılımcıların eğlence kelimesinin kullanım sıklığına bakıldığı zaman 15 kez kullanıldığı görülmektedir. Eğlence kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,71% olarak bulgulanmıştır. Tuvalete gidiş yoluyla ilgili soru sorulduğu zaman tuvalete kaydırakla gitme önerisi getirdiğini belirtmiştir (Ç2). Mekanlar arası geçişlerin önemli olduğu ve diğer mekanlarla olan ilişkisi açısından değerlendirilmesi gerektiği için tuvalet alanına giden yol üzerinden toplanan veriler incelenmiştir. İzleyen alt bölümde belirlenen tasarım parametrelerinden mekan bölümleri toplanan verilerle birlikte incelenmiştir.

4.1.4.1.1. Mekan Bölümleri

Mekan bölümleri, mekanın planlanmasını ve kullanımını belirleyen tasarım parametresi olarak belirlenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanı için iki mekansal bölüm belirlenmiştir. Tuvalet bölümü ve el yıkama bölümü olarak ayrılmıştır. Tuvalet bölümü içerisinde kabinler, klozetler gibi donatı elemanları yer almaktadır. Katılımcılar tuvalet bölümünde bulunan kabinlerin genişlikleri hakkında tasarım önerilerinde bulundular. Bunlardan biri “Biraz daha büyük olsun” (Ç1) olarak belirtilmiştir. Mevcut kabinlerin biraz daha büyük olması gerektiğini düşünmektedir. Küçük kelimesine bakıldığı zaman 102 kez kullanılmıştır. Küçük kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 1,12% olarak bulgulanmıştır. Ancak, küçülsün diyen katılımcı da bulunmaktadır. Örnek olarak, “Daha küçülsün” (Ç9) diyerek kabinlerin daha küçük olmasını istediğini belirtmiştir.



Görsel 4.20. Ç9 resim çalışması

Resim çalışmasında da görüldüğü gibi tuvalet bölümü ve el yıkama bölümü ayrı olarak düşünülmüştür. Tuvalet bölümünde iki kabin ve klozet bulunmaktadır. Tuvalet bölümünden ayrı olarak el yıkama bölümünde beş adet lavabo önerilmiştir. Kabinlerin kullanımlarına ilişkin olarak “kızlar ve erkekler farklı kabinlere giriyor ama ellerini aynı yerde yıkıyor” (Ç9) şeklinde öneride bulunmuştur. Ek olarak, kız ve erkek öğrenciler

tarafından kullanılan kabinler aynı renkte ve aynı özelliklere sahip olarak resmedilmiştir. Toplanan verilerde kabin genişliklerinin yanında kabinleri kaldırma yönünde, istenildiğinde bölücülerin inmesi yönünde ve kabinlerin kalması yönünde tasarım önerileri toplanmıştır.



Görsel 4.21. Ç7 resim çalışması

Resim çalışmasında tuvalet bölümü ve el yıkama bölümü birlikte çözülmüştür. Tuvalet bölümünde bulunan klozetler arasında bölücü elemanlar istenmemiştir. Tuvalet ve el yıkama bölümü dışında oyun alanı da düşünülmüştür. Islak hacim olarak tuvalet alanı olarak çizilen resimde sağ alt köşede bulunan mavi alan oyun alanı olduğu belirtilmiştir. Başka bir katılımcı da tuvalet bölümü ve el yıkama bölümü dışında sanat köşesi yaparak resim ve heykel koymayı önermiştir (Ç15). Böylece mekan içerisinde farklı bir bölüm oluşturmaktadır.

Mekansal bölümleri etkileyecek bir diğer önerilerden biri de kabinler arasında bulunan bölücülerin istenildiğinde bir düğme yardımıyla kaldırılması olmuştur. Kabinler arasındaki bölücülerle ilgili olarak “duvarlar olsun ama şöyle olsun tuvaletin yanında böyle bir şey olacak basıyorsun duvarlar alta iniyor. Sonra birbirimizi görebiliyoruz ama basınca inecek” (Ç5) şeklinde tasarım önerisinde bulunulmuştur. Katılımcıların kalksın

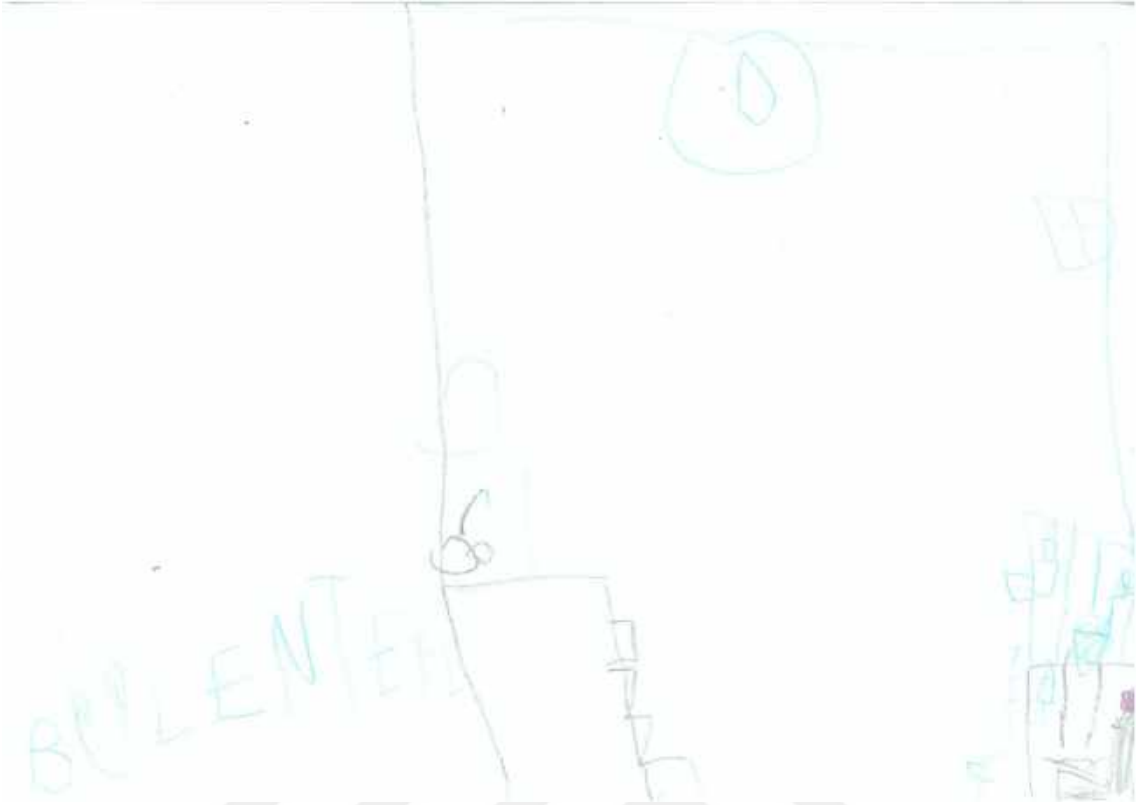
kelimesinin kullanım sıklığına bakıldığı zaman 8 kez kullanıldığı görülmektedir. Kalksın kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,09% olarak bulgulanmıştır. Ancak, kabinlerin bulunduğu durumda da içeride biri olup olmadığını anlamak için farklı öneriler geliştirilmiştir. Bunlardan biri “kapılarına pencere yapalım” (Ç13) şeklindedir. Diğer öneri kabin kapılarını üçgen tasarlamak olarak verilmiştir



Görsel 4.21. Ç12 resim çalışması

Kabinlerin kapısı üçgen olduğu zaman içerisi tam olarak görünmeyecek ama istenildiği zaman görünebilecek bir şekilde görüş sağlamaktadır (Ç12). Tuvalet alanı içerisinde bulunan bir diğer kapı başka yerlere gitmek için kullanılan gizli bir kapı olarak düşünülmüştür. Diğer öneri ise içeride biri varsa müzik çalması şeklindedir. Kabinin içinin görülmediği ve içeride biri olup olmadığı bilinmedi durumda “içeride biri varsa müzik çalsın” (Ç8) önerisinde bulunulmuştur.

Tuvalet alanı ve el yıkama bölümü dışında kalan alanlar oyun alanı veya bekleme alanı olarak değerlendirmek için öneri getirilmiştir. Tuvalet alanı ve el yıkama alanı arasında bırakılan alanın nedeni sorulduğunda “kuyruğa girmek için” (Ç4) cevabı verilmiştir.



Görsel 4.22. Ç4 resim çalışması

Orta alanda tasarlanan alanı kuyruk beklenmesi gerekirse kullanmak için düşünmüştür. Kabinler üst üste konumlandırılarak daha fazla tuvalet alanı elde edilmiştir. Kabinlerin içerisinde geçirilen sürede düşünülerek, kabin kapılarının iç kısmına televizyon monte edilmesi önerisi için “Klozetteki kapılara koyalım yaparken izleyelim” şeklinde öneri getirilmiştir.

El yıkama bölümüne bakıldığı zaman lavabolar, ayna, sabunluk ve havluluk gibi elemanların yer aldığı bölüm olarak görülmektedir. Ancak el yıkama bölümünde bulunan ayna için getirilen önerilerden bir tanesi başka bir duvarın ayna ile kaplanması şeklinde olduğu görülmüştür (Ç3). Ayna kelimesine bakıldığı zaman 30 kez kullanılmıştır. Ayna kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,33% olarak bulgulanmıştır



Görsel 4.23. Ç3 resim çalışması

Resim çalışması sonrasında resmin anlatılmasının istenmesinin ardından resimde yapılmak istenenler katılımcı tarafından anlatılmıştır. Resimde bulunan kırmızı çizgiler lavaboların yanında bulunan duvarın ayna olduğunu göstermektedir. El yıkama bölümünde bulunan dikey döşemenin ayna ile kaplanması önerilmiştir.

Bir diğer önerisi ise el yıkama bölümünde bulunan kağıt havlu alanı için geliştirilmiştir. Bir katılımcı havlu yerine el kurutması makinesini önerisinde bulunmuştur (Ç23). Sonuç olarak, ıslak hacim alanın bölümleri olarak tuvalet ve el yıkama bölümleri toplanan verilerle birlikte incelenmiştir.

Mekan bölümlerinin içerisinde yer alan mekansal donatılar da kullanım alanlarını, planlamayı ve kullanıcı-mekan deneyimlerini etkilemektedir. Bu bağlamda, tasarım parametresi olarak mekansal donatılar incelenmiştir.

4.1.4.1.2. Mekansal donatılar

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacimlerden tuvalet alanında bulunan donatı elemanları farklılık göstermektedir. Mekan bölümlerinde olduğu gibi tuvalet bölümü ve el yıkama bölümü olarak iki ayrı bölümde incelenmiştir. Tuvalet bölümünde bulunan donatı elemanların klozetlerle ilgili kullanıcı olarak çocuklardan farklı tekniklerle toplanan veriler analiz edilmiştir. Bulgulara göre çocuklar kullanıcısı oldukları tuvalet bölümlerinde bulunan sifonları ve klozetleri kişiselleştirme eğilimi göstermektedir. Sifonu dört bölümlü çizmesinin sebebi sorulduğunda “Sifonu böyle. burası kız çocukları için burası anneler için burası babalar için burası erkek çocuklar için” (Ç25) şeklinde cevabı verilmiştir. Sifon kelimesine bakıldığı zaman 29 kez kullanılmıştır. Sifon kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,32% olarak bulgulanmıştır. Mekansal donatı elemanı olarak klozetlere bakıldığı zaman da kişiselleştirme istediği görülmektedir. Katılımcıya klozetler sorulduğunda “Sarı, pembe bir de yeşil. Ama tuvaletin içindeki renkler değil tuvaletin her yeri böyle renkli” (Ç16) şeklinde cevap verilmiştir. Bu durum, aynı boyuta sahip klozetlerin farklı renklere sahip olmasını noktasında incelenmiştir. Bir başka yaklaşımda, tuvalet ve el yıkama bölümünü birlikte çözülerek kişilere özel tasarlandığı bulgulanmıştır.



Görsel 4.24. Ç8 resim çalışması

Resimde görüldüğü gibi tuvalet ve el yıkama bölümü birlikte çözülmüştür. Kullanıcılar için özel olarak tasarlanmış alanların olduğu fikirler incelenmiştir. Makyaj masası ve aynası olan bir tuvalet alanı düşünülmüştür. Mekansal donatı olarak klozetin yakın çevresiyle ilişkisine bakıldığı zaman klozetin altında yer alan mor bölümün tuvalet kağıdı için düşünüldüğü bulgulanmıştır. Tuvalet kağıdının nerede durmasını istediği sorulduğu zaman “Klozetin altında duruyor” şeklinde yanıt alınmıştır. Tuvalet kağıdıyla ilgili diğer veride “tuvalet kağıdı uzakta duruyor” (Ç11) olarak belirlenmiştir. Klozet ile yakından ilişkili bir diğer tasarım elemanı tutunma yeri olarak belirtilmiştir. Tuvalet bölümünü kullanım sürecinde yaşanan korkular nedeniyle klozete düşmemek için tutunma elemanlarının tasarlanmasını beklenildiği görülmüştür. Tutunma kelimesine bakıldığı zaman 7 kez kullanılmıştır. Tutunma kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,08% olarak bulgulanmıştır. Tutunmak kelimesine bakıldığı zaman 4 kez kullanılmıştır. Tutunmak kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,04% olarak bulgulanmıştır. Hem Ç11’in hem de Ç8’in resimlerde tutunma elemanları klozetin üstünde veya hemen yanında çizildiği görülmektedir. Klozet kullanımı sürecinde yaşadıkları korkuyu tutunma elemanı çizerek ya da istediklerini ifade ederek belirtmişlerdir. Bu korkuyu çözmek amacıyla geliştirilmiş bir diğer tasarım önerisi de klozetlerin boyutlarını farklı yapmak olarak belirtilmiştir. Bu bilgilere ek olarak, saha gözlemleri sırasında çocukların tuvalet alanında bulunan engelli tuvaletiyle ilgili olarak sorumlu kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde okula yeni başlayan 36 ay grubu çocukların daha çok engelli tuvalet bölümünü kullanmak istedikleri belirtilmiştir. Bu durumun nedeni olarak da yeni tuvalet eğitimi alan çocukların tuvalete düşmekten korktukları için engelli tuvaletine girerek tutunmayı tercih ettiklerini belirtmiştir (Tez günlüğü, s. 12).



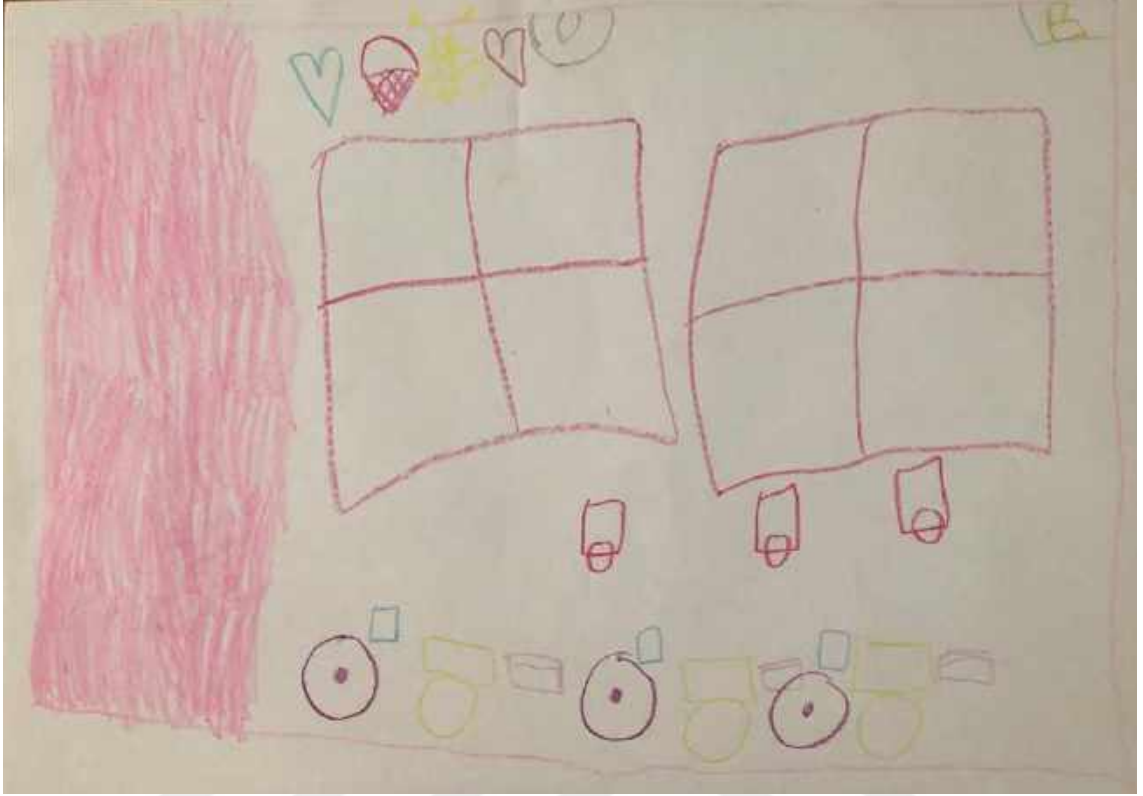
Görsel 4.25. Ç22 resim çalışması

Resimde farklı büyüklüklerde ve formlarda klozetler yer almaktadır. “Klozetler üçgen ve renkli olacak. Bazıları daha küçük olacak çünkü daha küçük olan çocuklar kullanabilsin. Bazıları alaturka tuvaletten olsun ve üçgen olsun” (Ç22) şeklinde ifade edilmiştir. Klozetlerin farklı büyüklükte olmasının yanı sıra alaturka tuvalet tercih ettiğini belirtmiştir. Benzer fikir Ç17 tarafından da belirtilmiştir.



Görsel 4.26. Ç17 resim çalışması

Alaturka tuvalet çizmiştir ve sorulduğunda da bu yapıda bir tuvalet istediğini belirtmiştir. Sonuç olarak, tuvalet bölümünde bulunan klozetlerle ilgili farklı tasarım önerileri incelenmiştir. Tuvalet bölümü ile el yıkama bölümü arasındaki donatı elemanlarının ilişkisi de önemli görülmüştür.



Görsel 4.27. Ç23 resim çalışması

Resimde görüldüğü gibi tuvalet bölümü ve el yıkama bölümü birlikte çözülerek klozetler ve lavabolar yan yana düşünülmüştür. Lavabo-sabunluk-klozet-tuvalet kağıdı sıralaması yapılarak çizildiği görülmüştür. Sonuç olarak, mekanın farklı bölümlerinde yer alan mekansal donatı elemanlarının birlikte çözümlendiği örnek olarak değerlendirilmiştir.

El yıkama bölümünde yer alan lavabo, ayna, sabunluk havlu kağıt aparatı gibi donatı elemanları yer almaktadır. El yıkama bölümünde bulunan aynalarla ilgili olarak dikey döşemelerin incelendiği bölümde değinilmiştir. Aynaların duvar kaplaması şeklinde olması önerisi getirildiği belirtilmiştir. Sabunluklar ve havlu kağıt aparatları da lavaboların yanında çizilmiştir. Örnek olarak, Ç23'ün resim çalışmasında görüldüğü gibi lavabo ve sabunluk yakın ilişki içerisinde resmedilmiştir. Bu bilgiler ışığında, mekansal donatı elemanı olarak lavabolar incelendiği zaman lavaboları kişiselleştirme eğilimi gösterildiği bulgulanmıştır. Lavaboların farklı yüksekliklerde yerleştirilmesine yönelik tasarım fikri, fiziksel gelişimlerini göz önünde bulundurarak el yıkarken zorlanan ya da arkadaşlarının zorlandığını gören çocuklar tarafından belirtilmiştir. Farklı yüksekliklerde

yapıldığı zaman neye çözüm olacağı sorulduğunda ise “Olur onlarda yetişir” (Ç18) cevabı verilerek fiziksel gelişimleri farklı olan kullanıcılarında yetişebileceği belirtilmiştir. Benzer tasarım fikri Ç14 tarafından da ifade edilmiştir. Farklı yüksekliklerde yapılarak, lavaboya yetişemeyen ya da yetişirken zorlanan kullanıcılar için daha iyi olacağı belirtilmiştir. Bu durum, yapılan saha çalışmalarında gözlemlerle ve görüşmelerde de desteklenmektedir. Yapılan gözlem ve araştırma sonuçlarına göre her yıl okula devam eden ve yeni kayıt yaptıran çocukların boy ortalamalarının değişmesinden kaynaklı tuvalet alanlarında bulunan lavaboların ve klozetlerin yükseklerine ilişkin sıkıntı yaşanıldığı gözlemlenmiştir (Tez günlüğü, s. 2).. Bu bilgilere ek olarak, zorlanan kullanıcılara basamak yardımıyla lavabo ve klozet kullanımının kolaylaştırılması sağlanmakta olduğu ifade edilmiştir (Tez günlüğü, s. 12). Sonuç olarak, mekansal donatı elemanlarıyla ilgili olarak hem tuvalet bölümü hem de el yıkama bölümü üzerinden bulgular aktarılmıştır. Sonraki aşamada, mekansal donatı elemanlarıyla yakından ilişkili diğer bir parametreye olan aydınlatma açısından toplanan veriler incelenmiştir.

4.1.4.1.3. Malzeme

Mekanı oluşturan parametreler içerisinde yer alan malzeme kullanımı mekan içerisinde önemli bir rol oynamaktadır. Malzemeler ürün, dikey ve yatay olmak üzere farklı çözümlerle kullanılmaktadır. Araştırma kapsamında dikey döşemelerle ilgili farklı malzeme ve tasarım önerileri bulgulanmıştır. Dikey döşemelere yönelik verilere bakıldığı zaman farklı tasarım önerileri sıralanabilir. Bunlardan biri olarak Ç25 olarak kodlanan katılımcının resim tekniğiyle toplanmış verisidir.



Görsel 4.28. Ç25 resim çalışması

Katılımcıya göre ıslak hacim alanlarından tuvalet alanının dış mekanda düşünüldüğü ve dikey döşemelerin düşünülmediği görülmektedir. Klozet ve lavabo gibi donatı elemanlarını ise ağaç gövdesinde çözümleyerek dikey döşeme ihtiyacına çözüm geliştirildiği görülmektedir.

Dış mekanda olmasını isteme sebebinin kötü kokuları bu şekilde çözebileceğini düşünmesidir. Tuvaleti seviyor musun sorusuna yanıt olarak “hayır çok kötü kokuyor. Başka yok. Çiçeklerden güzel kokular gelebilirdi” (Ç25) verilmiştir. Dikey döşemelerle ilgili başka önerisine bakıldığında, döşeme üzerindeki tasarlanan yırtıklar incelenebilir. Tuvalet tasarım kriterlerine göre Restroom Association belirttiği gibi tuvalet alanında pencere olmalı söylemi, toplanan verilerle benzerlik göstermiştir Restroom Association. (2014. s.5). Katılımcıların pencere kelimesinin kullanım sıklığına bakıldığında 51 kez kullanıldığı görülmektedir. Pencere kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,56% olarak bulgulanmıştır. Bu bağlamda, resim yapma sürecinde yapılan pencerenin boyutuyla ilgili soruya “Evet dev gibi çünkü çocuklar belki annelerine el sallayacak, belki okul bahçesine bakıyordur, belki hasta olmuştur, gitme saati gelmiştir bunları görebilir” (Ç23) şeklinde yanıt verilmiştir. Ancak, pencere alanlarının tasarlanmasına yönelik bir

tasarım önerisi de pencerelerin otomatik olarak açılıp kapanmasına yönelik “Pencerede otomatik bakacağımız zaman açılıyor” (Ç20) tasarım önerisinde bulunulmuştur. Bir diğer taraftan, dış mekan ile olan ilişkisi açısından bazı katılımcılar pencerelerin dış mekanla görsel ilişkisi kurmasını istememiştir. Pencerenin boyutuyla ilgili soruya “Bence olmazdı çünkü insanlar görebilir” (Ç24) şeklinde cevap verilmiştir. Bu bağlamda, pencere kullanımı görsel mahremiyet açısından değerlendirilmektedir. Önerilen büyük pencerelerle ilgili bir diğer önemli bulguda, tuvalet alanları içerisine doğal ışık alımıdır. Bu durumla ilişkisi de mekansal çözümler açısından önemli görülmüştür.

Dikey döşemelerin önemli rol oynadığı bir diğer durum ise akustik problemlerin yarattığı sorunlar olarak görülmüştür. Islak hacim olarak tuvalet alanlarının kolay temizlemesi yani hijyen şartları göz önünde bulundurarak pürüzsüz ve kolay temizlenebilir yüzey malzemeleri seçilmektedir. Ancak, kullanılan malzemeler sesi yansıtmaktadır. Bu durumun sonucu olarak oluşan gürültü ve işitsel mahremiyetin zedelenmesinin çocukları rahatsız ettiği bulgulanmıştır. Katılımcıların gürültü kelimesinin kullanım sıklığına bakıldığında zaman 13 kez kullanıldığı görülmektedir. Gürültü kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,14% olarak bulgulanmıştır.



Görsel 4.29. Ç11 resim çalışması

Resim çalışmasında görüldüğü gibi duvar olarak belirttiği alanın önüne yeşil kumaş kaplamıştır. Bu durum dikey döşeme elemanı olarak duvarlarda kullanılan malzemelere yönelik veri sağlamaktadır. Bu bağlamda, tasarım parametresi olarak mekan içerisinde kullanılması önerilen malzemelerden biri de ses emici özelliği olan kaplama malzemelerinin kullanılması olduğu bulgulanmıştır. Bu kaplama kabin içerisindeki seslerin dışarı çıkmadan içeride kalmasına yardımcı olması amacıyla önerilmektedir. İşitsel mahremiyetini sağlamak amacıyla dikey döşeme elemanlarının tasarımı hakkında öneri geliştirilmiştir. Bir diğer öneri ise, tuvalet alanında gürültüyü bastırması için müzik çalınmasıdır. Yapılan görüşme sırasında, gürültülü bir mekan olduğunu belirterek “olmaması için şarkı açalım herkes ona odaklansın. Müzikler tavandan çıksın” (Ç15) önerisinde bulunmuştur. Bu bağlamda, yaşadıkları gürültü problemi ve işitsel mahremiyetle ilgili olarak öneriler getirilse de fikirlerini ifade edemeyip görüşme sırasında yaşanan çevresel seslere verilen tepkiler önemli görülmüştür. Çevreden gelen seslere karşı daha duyarlı yaklaşan, kulaklarını tıkayıp sesin geçmesini bekleyen hatta korkarak saklanmak isteyen katılımcılar gözlemlenmiştir. Bu

süreçte ifadelerinin yanı sıra davranışsal ve tepkisel olarak seslerden etkilenme düzeyleriyle ilgili bilgi edinilmiştir (Tez günlüğü, s.13). Ancak, gürültünün olmadığını ya da rahatsız olmadığını belirten katılımcılarda bulunmaktadır. Gürültü olup olmadığı sorulduğunda cevap olarak “Hayır olmuyor kapıyı kapatıyoruz” (Ç7) verilmiştir.

Diğer tasarım önerilerini renkler oluşturmaktadır. Önerilen renkler farklılık göstermektedir ancak kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Renk önerileri olarak “Mavi. Bazı yerler beyaz kalsın bulut gibi olsun. Havanın içinde gibi olsun olur mu?” (Ç5) şeklindedir. Bir diğer katılımcı “mor olsun” (Ç13) olarak yanıt vermiştir. Bu bilgilere ek olarak, dikey döşemelerle ilgili olarak yansıtıcı özelliğe sahip malzeme önerileri de gelmiştir. Malzeme olarak bir duvarın tamamen ayna ile kaplanması önerisinde bulunulmuştur.



Görsel 4.30. Ç10 resim çalışması

Klozet ve lavabo çevresinde bulunan sarı çizgiler duvarları temsil etmektedir ve ayna ile kaplanması önerilmiştir. Sonuç olarak, dikey döşemeler ilgili önerilere ve kullanıcıların deneyimlerine yer verilerek tasarım parametresi incelenmiştir. Belirlenen

tasarım parametreleri çerçevesinde bir döşeme bölümü olarak yatay döşemeler yer almaktadır.

Yatay döşeme tasarım önerilerine bakıldığı zaman tavan ve yer döşemelerinin tasarım önerileri incelenmiştir. Malzeme açısından bakıldığı zaman, yer malzemesi olarak seçilen malzemenin “parlak çok parlak” (Ç11) olması önerisi getirilmiştir. Malzemenin parlak ve pürüzsüz bir yüzeye sahip olması yönünde gelen öneriler bulgulanmıştır. Tavan ve yer döşemesiyle ilgili önermelerden biri “Tavan beyaz olsun, yerin mor olmasını istiyorum” (Ç16) şeklinde renk önermesinde bulunulmuştur. Katılımcıların beyaz kelimesinin kullanım sıklığına bakıldığı zaman 54 kez kullanıldığı görülmektedir. Mor kelimesine bakıldığı zaman 22 kez kullanılmıştır. Beyaz kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,59% olarak bulgulanmıştır. Mor kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,24% olarak bulgulanmıştır.



Görsel 4.31. Ç18 resim çalışması

Resim çalışmasında görüldüğü gibi diğer bir öneri tavan döşemesi mavi ve yer döşemesi olarak yeşil renkleri verilmiştir. Katılımcıların yeşil kelimesinin kullanım sıklığına bakıldığı zaman 33 kez kullanıldığı görülmektedir. Mavi kelimesine bakıldığı zaman 27 kez kullanılmıştır. Yeşil kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,36%

olarak bulgulanmıştır. Mavi kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,30% olarak bulgulanmıştır. Dikey ve yatay döşemelerin tasarım önerileri açısından incelenmesi yapılmıştır. Sonraki aşamada, mekanın algılanışı ve kullanımıyla yakından ilişkili diğer bir parametreye olan aydınlatma açısından toplanan veriler incelenmiştir.

4.1.4.1.4. Aydınlatma

Aydınlatma tasarımıyla ilgili tasarım önerileri süreç içerisinde toplanmıştır. Bu öneriler aydınlatma elemanlarının konumlarını, aydınlatma düzeyi ve aydınlatma ürünlerinin rengini içermektedir. Islak hacim olarak tuvalet alanında aydınlatma elemanları genel aydınlatma amacıyla konumlandırılmıştır. Ancak, bazı katılımcı bölgesel aydınlatma önerilerinde bulunarak aydınlatma elemanlarının yerleri hakkında veri sağlamıştır. Katılımcı Ç1 aydınlatma elemanı el yıkama bölümünde yer alması ve o bölümü daha fazla aydınlatması gerektiği belirtilmiştir.



Görsel 4.32. Ç1 resim çalışması

Resimde sol üst bölümünde bulunan sarı şekil aydınlatma elemanı olarak resmedilmiştir. El yıkama bölümünde bulunan lavaboların bulunduğu yerin üstüne

izerek bölgesel olarak aydınlatma elemanı önermiştir. Bir diğerkatılımcı 12’de kabinlerin içerisinde aydınlatma elemanı önerisinde bulunarak, tuvalet bölümüne bölgesel aydınlatma önerisinde getirmiştir. Hem tuvalet bölümü hem de el yıkama bölümünde de bölgesel aydınlatma öneren katılımcı olan 6’ı

“Bak burası Lamba. Kapının yanında yer var lamba burada ipten iniyor ama çok sallanmasın diye burada bir yer olacak onu tutacak böyle çok sallanıp sarsılmasın diye tutuyor. Bunlar hep ışıklar. Buraya basıyor ağı iniyorlar. Pencere orada burada çarpmıyor ama arkasından geçiyor. Tuvalet ve lavaboya çarpmaması için burada duruyor. Çok ağı inmesin diye tutuyor”

şeklinde ifade etmiştir. Buna göre, tuvalet alanında bulunan her iki bölüme de bölgesel aydınlatma nerisi getirilmiştir. Aydınlatma elemanın konumuyla ilgili bir diğerkatılımcı 11 ’göre ise aydınlatma elemanları yer döşemesiyle birlikte çözülmesi şeklindedir. Resmi anlatması istendiğinde “ışıklar yerden gelecek” şeklinde ifade etmiştir. Aydınlatma elemanlarının mekansal konumlarıyla ilgili olarak veriler aktarılmıştır. Bu bilgilere ek olarak, aydınlatma düzeyi hakkında da veri toplanmıştır.

Aydınlatma düzeyinin yeterli olup olmamasıyla ilgili veriler toplanmıştır. Toplanan veriler doğrultusunda farklı verilere ulaşılmıştır. Katılımcı 24 aydınlatma düzeyle ilgili “yetiyor” şeklinde cevap vermiştir. Yetiyor kelimesine bakıldığında zaman 15 kez kullanılmıştır. Yetiyor kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0,17% olarak bulgulanmıştır. Ancak diğerkatılımcılar aydınlatma düzeyle ilgili farklı önerilerde bulunmuşlardır. Katılımcı 20’ye göre “daha fazla ışık eklemeliyiz” yorumunda bulunmuştur.



Görsel 4.33. Ç20 resim çalışması

Resminde görüldüğü gibi alt bölümünde bulunan sarıyla çizilmiş alanlar aydınlatma olarak düşünülmüştür. Aydınlatma düzeyini daha fazla aydınlatma elemanı ekleyerek arttırılması yönünde öneri geliştirilmiştir. Bu bilgilere ek olarak, aydınlatma elemanlarının rengiyle ilgili de veri toplanmıştır. Katılımcı Ç20'ye göre aydınlatma elemanlarında bulunan ürünlerin sarı ışık vermesi yönündedir. Katılımcı Ç3'e göre ise aydınlatma elemanını yeşil olarak düşünülmüştür. Işık rengiyle ilgili bilgi vermemiştir. Aydınlatma elemanlarının konumları, aydınlatma düzeyleri ve renkleriyle ilgili öneriler incelenmiştir. Bu verilere ek olarak, aydınlatma elemanlarının dahil olduğu farklı ürünlerin kullanımıyla ilgili teknoloji tabanlı tasarımlar geliştirilmiştir.

4.1.4.1.5. Teknoloji tabanlı tasarımlar

Islak hacim olarak tuvalet alanında kullanılan donatı elemanlarının ve tercih edilen ürünlerin kullanımıyla ilgili teknoloji tabanlı çözümler üretilmiştir. Bu öneriler sifonlar, peçetelikler, musluklar, havlu kağıtlık, sabunluk, aydınlatma, kabin bölücüler, parfüm aparatı, kapılar ve pencereler dahil olmak üzere farklı kullanım alışkanlıklarını

kapsamaktadır. Otomatik kelimesine bakıldığı zaman 95 kez kullanılmıştır. Otomatik kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 1,05% olarak bulgulanmıştır. Toplanan bulgulara göre otomatikleşme yönünde önerilerin baskın olduğu görülmektedir. Katılımcı Ç6'nın önerisinde tasarımların teknoloji tabanlı olduğu görülmektedir.



Görsel 4.34. Ç6 resim çalışması

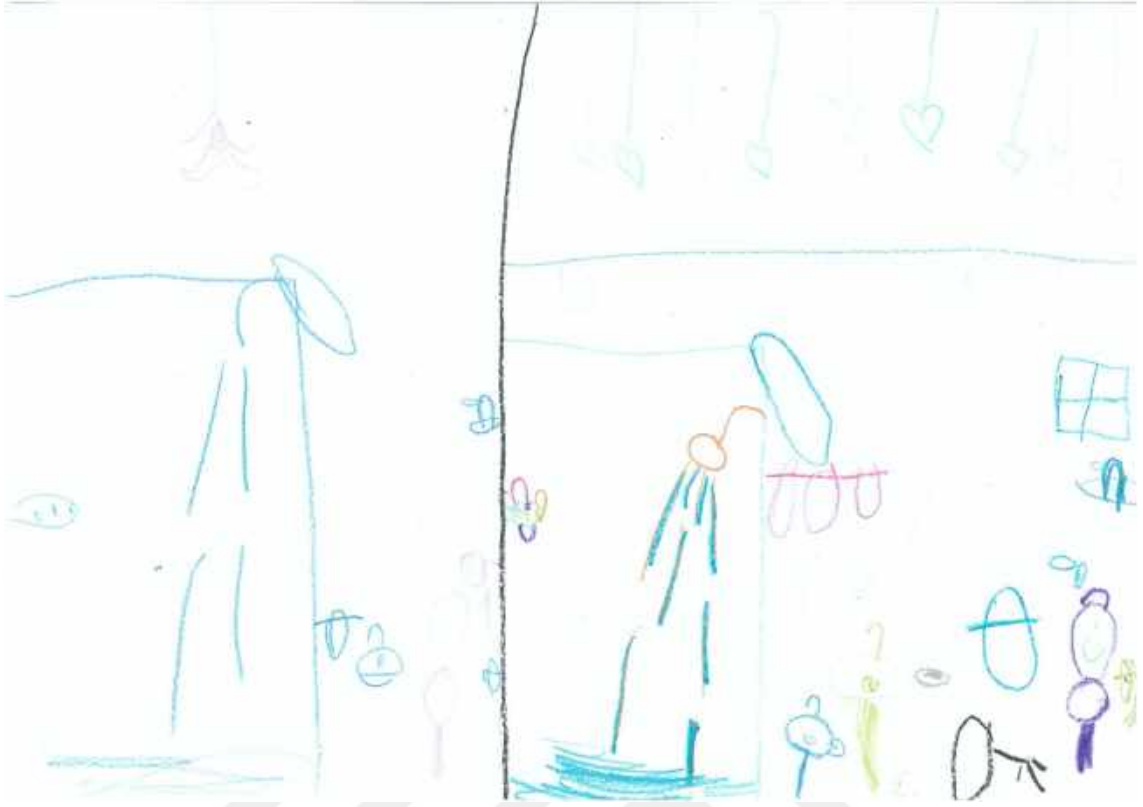
Resim çalışmasında kullanılan oklar hareketliliği ifade etmektedir. Lavabonun, aydınlatma elemanlarının, sifonun ve kabinler arasındaki bölücülerin düğmeler yardımıyla hareket edebildiği ifade edilmiştir. Ç6'ya kabinlerin kapılarının ve bölücülerinin nasıl olmasını istediğini sorulduğunda “kapılar yukarı doğru açılıyor ama sonra giriyorlar tuvalete. Tuvaletin kapısı yukarı doğru açılıyor sonra öbür duvarlar elini bir yere gösteriyorsun aşağı iniyor yavaş yavaş sonra birbirimizi görebiliyoruz” şeklinde cevap vermiştir. İstediginde kabinleri aşağı doğru indirerek yan kabinde bulunan kişiyle iletişim kurabilecektir. Lavabo olarak çizilen bölümün üzerinde yer alan yuvarlak alan ise musluğun otomatik olarak çalışması için sensörleri ifade etmek amacıyla çizilmiştir. Bir diğer katılımcı da aynı şekilde sensörler çizerek otomatik kullanım için tasarım önerisinde bulunmuştur.



Görsel 4.35. *Ç16 resim çalışması*

Tuvalet alanında yer alan musluk, sabunluk, sifon, aydınlatma, çöp kovası ve kapılar sensörlü olarak düşünülmüştür. Ç16 ya çöp kovası sorulduğu zaman "Otomatik peçete veren aletlerden kullanıyor ve işi bitince altında atmak için çöp kutusu var" şeklinde cevap vermiştir.

Bir diğer tasarım parametresi olan aydınlatma elemanlarının da otomatik olarak çalışması istenmiştir. İhtiyaç duyulduğunda otomatik olarak devreye girerek mekanı aydınlatması beklenen aydınlatmalar, karanlık olduğu zaman otomatik olarak tavan döşemesinden inerek işlevini yerine getirmesi önerisi getirilmiştir.



Görsel 4.36. Ç15 resim çalışması

Resimde tavan döşemesinden inen kalpli bölümler otomatik aydınlatma elemanları inmektedir. Bu otomatik ürün istekleri musluk, klozet, sabunluk, peçetelik ve hatta duş alanları içinde geçerlidir. Resim çalışmasında görüldüğü gibi duş alanı önerisinde bulunan katılımcı, duş başlıklarının otomatik olmasını önermiştir.

Tuvalet alanı içerisinde yer alan tasarımların ve tuvalet alanın diğer mekanlarla ilişkisini sağlayan çözümlerle ilgili otomatik olması yönünde veriler toplanmıştır. Pencerelelerin otomatik olmasıyla ilgili olarak bakınca istendiği zaman otomatik olarak açılarak dışarıyı görebilmeleri yönündedir (Ç20). Kapıların otomatik olması önerileri ise içeride biri varsa kapı otomatik olarak kapandığı şeklinde öneriler getirilmiştir (Ç8). Mekan içerisinde bulunan diğer aparatlara bakıldığı zaman da Ç18 “her şey otomatik olsun, her şey” şeklinde cevap vermiştir. Kullanıcıların tuvalet alanıyla ilgili olarak rahatsız oldukları koku problemiyle ilgili de otomatik parfüm ve sabunluk aparatları önerilmiştir. Bu durum, tuvalet alanlarının tasarım parametrelerinden olan hijyen parametresiyle de ilişki içerisinde yer almaktadır. Teknoloji tabanlı çözümlerle paralel olarak, hijyen parametresi hakkında toplanan veriler incelenmiştir.

4.1.4.1.6. Hijyen

Islak hacim olarak tuvalet alanında hijyen koşulu önemli bir parametre olarak görülmektedir. Kullanıcıların hijyen sağlama açısından önerileri teknoloji tabanlı çözümleri de içermektedir ancak bu çözümler hijyen sağlamak amacıyla kullanıldığı için tasarım parametreleri açısından ayırım yapılmıştır. Temiz kelimesine bakıldığı zaman 24 kez kullanılmıştır. Temiz kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.26% olarak bulgulanmıştır. Temiz olması için yapılacaklar sorulduğu zaman katılımcılardan alınan cevaplara bakıldığında hijyen ve kokunun algısal olarak ilişki içerisinde olduğu bulgulanmıştır. Bu nedenle sevilmeyen kokuları yok ettikleri zaman temiz tuvalet alanına sahip olacaklarını düşündükleri görülmüştür. Bu nedenle otomatik olarak koku salınımı yapan parfüm aparatları önerilmiştir. Katılımcı Ç20'ye tuvalet alanlarına ilişkin çekinceleri sorulduğu zaman “pis olduğu için korkuyor olabilir” cevap alınmıştır. Temiz olması içinde önerisi de pis koku olduğu zaman otomatik olarak parfüm aparatı devreye girerek kötü kokuyu gidermeye çalışmaktadır. Temizlik ve koku ilişkisi içerisinde tuvalet alanına çiçek koyma önerileri geliştirilmiştir. Çiçek kelimesine bakıldığı zaman 9 kez kullanılmıştır. Çiçek kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.10% olarak bulgulanmıştır. İç mekan çiçeklendirmesiyle ilgili olarak mekan içerisinde önemli bir yer aldığı bulgulanmıştır.



Görsel 4.37.: Ç2 resim çalışması

Resim çalışmasında görülen noktalama alanları katılımcıya sorulduğu zaman çiçeklendirilmiş yerler olduğu belirtilmiştir. Koku ve çiçek ilişkisini anlamak için çiçeklerin anlamı sorulduğu zaman “kocaman kokan çiçekler koyalım” şeklinde cevaplanmıştır. Çiçekler sayesinde tuvalet alanı güzel kokarak daha temiz bir tuvalet alanı elde etmeyi amaçladığı görülmüştür.

Bir diğer temizleme önerisi teknoloji tabanlı bir çözüm önerisidir. Bu temizleme önerisi de “pislenince klozetler otomatik olarak temizlenecek ya da klozetler otomatik olarak değişecek” (Ç22) şeklinde veriler toplanmıştır. Klozetler pislendiği zaman otomatik olarak değişmesi önerisi getirilmiştir. Bir başka katılımcıya da temiz olması için öneri sorulduğunda “klozetin içine temizleyici fırça koyabiliriz. O da otomatik olacak ama” (Ç16) şeklinde cevap vermiştir. Manuel olarak kullanımla ilgili çözümlerden biri “hortumla yıkayıp temiz olmasını sağlarız” (Ç10) şeklinde yapılmıştır. Sonuç olarak, tasarım parametresi olarak hijyen başlığı da katılımcı olan 36-72 ay grubu çocuklardan görüşme yoluyla ve resim yapma tekniğiyle toplanan verilerle birlikte incelenmiştir. Elde edilen tasarım parametreleri ve çocuklardan alınan veriler ışığında oluşan tema değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, 36-72 ay grubu çocukların kullanıcı oldukları tuvalet alanları çocuklardan elde edilen verilerle ortaya çıkan tasarım parametreleri açısından incelenmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda, belirlenen tasarım parametreleri, görüşme yoluyla elde edilen tasarım önerilerinin bire bir incelenmesiyle ve Nvivo programına girilerek analiz edilmesiyle birlikte frekans aralıkları ve kelime sıklıkları açısından da değerlendirilmiştir. Görüşme yoluyla toplanan verilerin ardından çocuklarla yapılan resim yapma tekniğiyle toplanan veriler mekânsal olarak analiz edilerek, kullanıcıların mekânsal deneyimlerine ve tasarım önerileri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Sonuçta, görüşme yoluyla elde edilen temalarda yer alan mekânsal tercihlerin, donatı elemanları ile algısal tutumların, resim yapma tekniğiyle elde edilen tasarım parametreleriyle benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, tasarım parametreleriyle temalar birlikte incelenerek bütünlük sağlanması amaçlanmıştır. Kullanıcı olarak çocuklardan alınan verilerin incelenmesinin ardından, çocukların kullanım alanlarını tasarımını gerçekleştiren uzmanlarla yapılan görüşmeler incelenmiştir.

4.1.5. Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarının tasarımı sürecinde uzman görüşleri

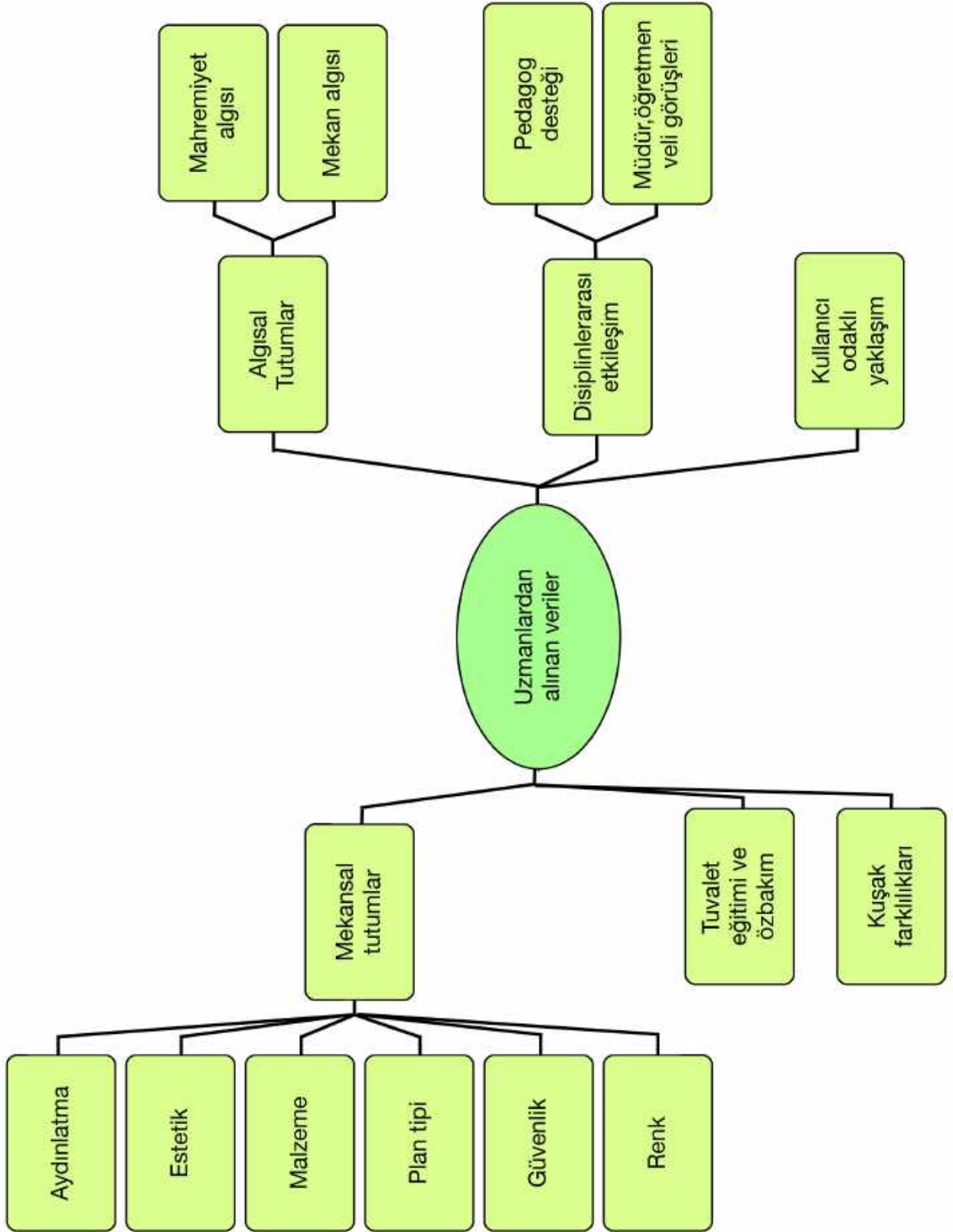
Okul öncesi eğitim kurumlarının tasarım süreçleriyle ilgili olarak uzmanlarla görüşmeler yapılmıştır. Tezin yöntem kısmında belirtilen araştırma yöntemlerinin izlenerek yürütüldüğü bu çalışmada, yedi uzmanla bire bir görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda yedi uzmanla görüşme yoluyla veri toplanmıştır. Toplanan veriler, tasarım kriterlerinin belirlenmesi için aşağıda belirtilen tasarım parametreleri açısından değerlendirilmiştir. Belirtilen tasarım parametreleri, toplanan veriler doğrultusunda algısal ve mekansal beklentilerle şekillenerek birlikte incelenmiştir. Bu bağlamda, tasarım parametreleri olarak döşemeler ve malzeme ilişkisi, mekan bölümleri, mekansal donatılar, aydınlatma, teknoloji tabanlı tasarımlar ve hijyen alt başlıkları oluşturulmuştur. Alan uzmanlarından toplanan verilerle birlikte belirlenen tasarım parametreleri üzerinden bulgular derlenmiştir.

4.1.5.1. Islak hacim olarak tuvalet alanlarının tasarım parametrelerinin incelenmesi

Elde edilen tasarım parametreleri bağlamında mekan bölümleri, mekansal donatılar, malzeme, aydınlatma, teknoloji tabanlı tasarımlar ve hijyen olarak

belirlenmiştir. Uzmanlarla yapılan çalışmalardan elde edilen veriler, elde edilen tasarım parametreleriyle birlikte incelenmiştir. Bu doğrultuda, uzmanlardan tasarımcıları oldukları çocuk tuvalet alanlarına yönelik tasarım önerileri ve deneyimleri incelenerek, ıslak hacim olarak tuvalet alanının ilişkin veriler temalaştırılmıştır. Elde edilen tema alanyazın taramasından ve uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda toplanan verilerin bir araya getirilerek meydana getirilmiştir. Temalaştırma sürecinde, yapılan görüşmelerin verilerinin Nvivo programına girilerek analiz edilmesiyle birlikte frekans aralıkları ve kelime sıklıkları açısından da değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, elde edilen tema görselinin incelemesi yapılmıştır.





Görsel 4.38. Uzman görüşleri Nvivo teması

Görselde görüldüğü gibi oluşan temalar tasarım parametreleri içerisinde yer almıştır. Oluşan temaya göre **mekansal tutumlar, algısal tutumlar, disiplinlerarası etkileşim, kullanıcı odaklı tasarım, tuvalet eğitimi - özbakım ve kuşak farklılıkları** olmak üzere altı başlık halinde toplandığı görülmektedir. Algısal temaları oluşturan başlıklar mahremiyet ve mekan algısı başlıklarıdır. Bu başlıklar tasarım parametreleri içerisinde mekan bölümleri içerisinde yer ele alınmıştır. Uzmanların bir kısmı bu dönem içerisinde **mahremiyet** sağlamanın önemli olduğunu düşünürken bir kısmı katılmamaktadır. Tuvalet alanlarının tasarımı sürecinde kabinlerin tasarımına ve mekanın bölümlenmesine ilişkin tutumları bu durumun göstergesi olarak görülmüştür. **Mekan algısı** açısından bakıldığı zaman uzmanların çocukların mekan algılarını anlamaya çalıştığı görülmüştür. Kendilerini dönem şartlarını göz önünde bulundurarak çocuk olarak düşünmeye çalıştıkları görülmüştür. Ancak, çocukların mekan algılarına ilişkin detaylı bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Ancak, tasarım sürecinde cinsiyet farklılıklarının hesaba katılmadığı görülmüştür. Farklı cinsiyetler için farklı tasarım önerileri geliştirilmediği için tasarım ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. İncelenen algısal tutumların da tasarım parametreleri ve mekansal açıdan karşılıkları olduğu görülmektedir ancak mekansal tutumlar ayrı başlık halinde incelenmiştir.

Mekansal tutumlara bakıldığı zaman aydınlatma, estetik, malzeme, plan tipi, güvenlik ve renk çözümleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda, tasarım parametreleri içerisinde yer verilen başlıklar, uzmanlardan alınan temalarda da yer almaktadır. **Aydınlatma** tasarımıyla ilgili olarak uzmanlar hem bölgesel aydınlatma hem de genel aydınlatma tercih etmişlerdir; ancak, mekan bölümleri olan tuvalet ve el yıkama alanı için farklı tasarım önerisine rastlanmamıştır. Aydınlatma tasarımına ilişkin aydınlatmanın rengine ilişkin bulgulara değinilmiştir. **Estetik** kaygılar için tercih edilen formların çocukların gelişim süreçlerine zararlı olmayacak şekilde seçilmesi yönünde fikirler bulgulanmıştır. Mükemmel yapıya sahip olmayan ancak sade ve anlaşılır formların tercih edildiği şeklinde özetlenebilmektedir.

Malzeme tercihlerine bakıldığı zaman, seçilen malzemelerin sağlık açısından güvenliği, renkleri, dokusu ve yapısı gibi farklı açılardan ele alındığı görülmektedir. Bu bağlam, tercih edilen malzemelerin hem fiziksel yaralanmalar açısından hem sağlığa zarar vermeyen yapısı açısından hem de hijyen sağlama açısından önemli görüldüğü tespit edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak, malzeme tercihinin ilişkin bilgiler mevzuatta yer

almaktadır. **Plan tipi** açısından bakıldığı zaman uzmanların tercih edilen plan yapılarının kullanım sırasına uygun olarak yapılmasını belirtmektedir. Eğitimin ilk basamaklarından olan okul öncesi eğitim kurumlarında bir çok farklı eğitimle birlikte sosyal ortamda tuvalet kullanım alışkanlığı edinilmeye devam edilmektedir. Bu bağlamda, kullanım sırasının bu eğitime yardımcı olacak şekilde oluşturulması önemli görülmüştür.

Güvenlik açısından bakıldığı zaman kullanılan donatı elemanları ve malzemelerle birlikte güvenliğin sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür. **Renk** tercihlerine bakıldığı zaman ise düşük frekanslı renkler tercih edildiği bulgulanmıştır. Tasarımcıların tuvalet alanlarının tasarımlarında da renklere önem verdiği görülmüştür; ancak, kız ve erkek tuvaletlerine ilişkin farklı renk tercihleri belirtmemişlerdir. Mekansal tutumlarla ilişkili olarak tuvalet eğitimi ve öz bakım ilişkisi teması üzerinde durulmuştur.

Tuvalet eğitimi ve özbakım ilişkisi açısından bakıldığı zaman uzmanların bu konuda detaylı bilgi sahibi olmadıkları; ancak, tasarlanan mekanın kullanıcılar üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Tuvalet alanındaki tuvalet ve el yıkama bölümlerinin çocukların gelişim özelliklerine göre tasarlayarak kendi kendilerine kullanmalarına olanak sağlamanın önemli olduğu belirtilmiştir. Mekan içerisinde kendi kendilerine hareket edebilme yetişi gelişim sürecine katkı sağlamaktadır. Bu gelişim sürecini bilmek için de farklı disiplinlerden yararlanmak faydalı görülmüştür.

Disiplinlerarası etkileşim açısından bakıldığı zaman uzmanlar tarafından olumlu görülmüştür. Tasarım sürecinde araştırma yaparken pedagoğ ve okulda bulunan öğretmenler gibi farklı disiplinlerden yararlanmanın yararlı olacağı belirtilmiştir. Ancak, daha önce yararlanmadıkları ve bu iş birliğinin fiyat olarak karşılığını anlamının zor olacağı belirtilmiştir. Pedagoğ ve öğretmen gibi farklı alanlardan yararlanmanın yanı sıra kullanıcılarla etkileşime girme üzerine de uzmanlardan fikir alınmıştır.

Kullanıcı odaklı yaklaşım açısından incelendiği zaman uzmanların yaklaşımları farklılık göstermiştir. Kullanıcı odaklı yaklaşımı olumlu bulmakla birlikte bunun piyasa şartlarında zor olduğu belirtildi; ancak, kullanıcı olarak yoğunlukla çocukların olduğu okul öncesi eğitim kurumlarının tasarım sürecinde yetişkin kullanıcıların fikirlerini aldıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada, kullanıcı olarak çocuklarla mekanların tasarımcılarıyla ilgili farklılıklar ve benzerlikler önem kazanmaktadır.

Kuşak farklılıkları açısından bakıldığında ise tasarımcıların mevcut kuşakları anlayıp gelecek kuşaklar üzerinden yorum yapmanın tasarımlarının sürekliliğini etkileyeceğini düşünmekte olduğu bulgulanmıştır. Kuşak yapılarının değiştiğini ve

Çalışma kapsamında katılımcıların kullandıkları kelimelerin kullanım sıklığı analizle paralel olarak oluşturulan buluta bakıldığı zaman tuvalet, mekan, renk, malzeme, mahremiyet, gelişim ve estetik gibi kelimelerin ön plana çıktığı görülmektedir.



174

Sonuç olarak, uzmanlardan toplanan veriler tasarım parametreleri açısında incelenmiştir. Belirlenen tasarım parametreleri, yapılan görüşmelerin verilerinin Nvivo programına girilerek analiz edilmesiyle birlikte frekans aralıkları ve kelime sıklıkları açısından da değerlendirilmiştir. Sonuçta, araştırma kapsamında uzmanlardan toplanan temalar ile elde edilen tasarım parametrelerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu bağlamda, tasarım parametreleriyle temalar birlikte incelenerek bütünlük sağlaması amaçlanmıştır. Uzmanlarla yapılan görüşmeler sürecinde, çalışma kapsamında elde edilen tasarım parametrelerine ilişkin görüş ve önerileri de incelenmiştir.

Uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda araştırma kapsamında elde edilen tasarım parametrelerinin oluşumu aşamasında tasarım süreci de ön plana çıkmıştır. Tasarım sürecine başlamadan yapılan araştırmaların her mekanda olduğu gibi farklı bilgi birikimi ve bakış açıları gerektirdiği belirtilmiştir. Katılımcı U4 tasarım süreciyle ilgili olarak;

“Öncelikle bir araştırma süreci yaşamak gerekiyor yani çocuklarla ilgili bir kreş işletmesi, ebeveyn gibi çocuk ihtiyaçlarıyla karşı karşıya kalmış ya da onun ihtiyaçlarını gideren kişilerle karşılıklı bilgi alışverişi gerekiyor. Onların ihtiyaçları, tercihleri, mekandan beklentileri, vücutlarına uyumlu ölçüler nedir ya da onlar için oluşturmak istediğimiz atmosfer nasıl olmalıdır gibi soruların cevapları aranmalıdır. Kapsamlı bir araştırma süreci. Yapılan araştırmalar, projeler, istatistiki veriler inceleniyor. Aslında zaman zaman onları gözlemledim çünkü ebeveyn olmak, tasarımcı olmak onların sosyal ortamda nasıl davranış gösterdikleri ön görmek için yeterli değil. Kalabalık içinde davranışları farklı oluyor, grup olarak hareket ettikleri durum farklı oluyor. Oranın ya da ortam gereği harekette bulunuyor gibi bunları gözlemlemek gerekiyor ve tasarım sürecini kolaylaştırıyor. Çok farklı karaktere sahip çocuklar var ama hepsinin kendini güvende hissettikleri ortam sevgi gördükleri ortam. Orayı kreş içinde böyle aile ortamında da böyle çocuk orada sevgi görüyorsa oraya bağlanıyor ve güvende hissediyor. Böyle olunca onun için tasarım yapmak daha kolay. Bir çok mekan sadece ticari bakıyor tabi ama bunu içeri girdiğinizde anlıyorsunuz. Biz onlara bu enerjiyi ve kurumun yapısını anlamaya çalışıyoruz.”

Yapılan araştırmalar sayesinde çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak mekansal ve algısal ihtiyaçlarının belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu süreçte farklı kaynaklardan yararlanmanın ve farklı bilgi toplama tekniklerinin kullanımının önemi de belirtilmektedir. Kaynaklardan alınacak teorik bilgiler ile aileler ve kreş işletmecileri gibi çocuklarla yakından iletişim halinde olan kişilerden de destek alınması gerektiği söylenmiştir. Kaynaklardan alınan bilgilerle tasarımcının kullanıcı ve mekan ilişkisini anlamak için gözlem yapılması önerilmiştir. Gözlem kelimesine bakıldığı zaman 3 kez

kullanılmıştır. Gözlem kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.06% olarak bulgulanmıştır. Kullanıcı olarak çocukların mekanla kurdukları ilişkinin anlaşılması tasarım sürecinde önemli görülmüştür. Bu duruma ek olarak, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarının tasarım sürecinde pedagog desteği almanın yararlı olabileceği belirtilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde tasarım sürecinde pedagog desteği olarak çocukların gelişim alanlarına uygun olarak tasarlanmasına katkı sağlayabileceği belirtilmiştir. “Proje kapsamında pedagog yardımı olarak sürdürmek onların ihtiyaçlarını anlamak ve buna göre tasarım yapmak heyecan verici olur” (U3) şeklinde ifade edilmiştir. Katılımcı U5’te bu süreç hakkında;

“Bence alınmalı yani. Biz içmimar olarak insanların istediklerini anlıyoruz bunun için bilgi topluyoruz sonra tasarım yapıyoruz ya. Çocuk tuvaleti çizerken de onun için bilgi toplaman lazım. Çocuğun boyu, ulaşabileceği yükseklik, fobileri gibi. Pedagog bu süreçte çok yardımcı olabilir ama biz almadık”

Pedagog desteği almanın tasarım sürecinde alınacak kararları etkileyeceği ve kullanıcı olarak çocukların mekansal ihtiyaçlarına karşılama açısından önemli veri kaynağı olacağı belirtilmiştir. Ancak, uzmanlar tarafından yararlı bulunsa da bu süreci farklı alanlardan uzmanlarla yürütmenin piyasa şartlarında zor olduğu da belirtilmiştir. Katılımcı U1’e göre;

“Bırakın pedagogla çalışmayı iyi malzemeden ürün yapmak istediğimiz zaman bile fiyat olarak çok yukarıda kalıyoruz. Ama bu işin içinde ticaret var. Pedagogla çalıştığın zaman maliyetin yükseleceğini biliyoruz. Diğer firmalara göre fiyatın yukarıda kalmasın diye kendin araştırıp ona göre tasarlamaya çalışıyoruz”

Pedagog gibi farklı disiplinlerden kaynaklardan faydalanmanın tasarım sürecine katkı sağlayacağı belirtilse de, maliyet artmasının piyasa şartları açısından zorlayacağı olacağı belirtilmektedir. Sonuç olarak tasarım sürecinde, görüşmelere katılan uzmanlara göre çocukların mekansal ihtiyaçlarını anlayarak onların gelişim süreçlerine uygun kullanıma sahip mekan tasarlama istendiği bulgulanmıştır. Tasarım sürecinde toplanan bilgilerle birlikte tasarım parametreleri belirlenerek kullanıcıların mekansal ve algısal beklentilerinin karşılanması amaçlanmaktadır. Islak hacim alanı olarak tuvalet alanına ulaşım sürecinde izlenen yol da mekandan ayrı olarak düşünülmemiştir. Bu bağlamda, mekanlar arası geçişlerin de önemli bir tasarım girdisi olduğu görülmüştür. Uzmanlara tuvalet alanına giden geçiş mekanları sorulduğu zaman “Yolun karanlık olması mesela çocuk korkacak yol boyunca. Bunu çözmek için yerden aydınlatma yapılabilir mesela” şeklinde tasarım önerisi geliştirilmiştir (U6). Bu durum çocuklarla yapılan saha

gözlemleri, yapılan resim çalışmalarıyla ve görüşmelerde de tespit edilmiştir. Belirlenen soruna ilişkin U6 çocukların ıslak hacim alanı olarak tuvalet alanına giderken kullandıkları yolun aydınlatılma tasarımına ilişkin öneride bulunmuştur. Mekanlar arası geçişlerin önemli olduğu ve kullanıcıların bu yolu kullanırken fiziksel çevreden etkilenecek korku duyabileceği belirtilmiştir. Kaygı kelimesine bakıldığı zaman 4 kez kullanılmıştır. Kaygı kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.08% olarak bulgulanmıştır.

Kaygı duymaya neden olabilecek bir diğer mekansal değişken de tuvaletlerin ana mekan içerisindeki konumu olarak değerlendirilmiştir. Bu duruma ilişkin olarak yapılan saha gözlemleri ve görüşmelerine göre tuvaletlerin sınıflardan uzak olması da kullanım sürecinde sıkıntı yaşanmasına neden olmaktadır (Tez günlüğü, s. 1). Tuvalet alışkanlığı kazanma sürecinde, tuvaletini tutma yetisinin gelişmesi zamanla kazanılmaktadır. Bu durum, boşaltım ihtiyacı duyulduğunda tuvalet alanına en kısa sürede ulaşma açısından önemlidir. Aksi durumlarda, öğretmenler altına kaçırarak çocukların duygusal olarak etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bir diğer önemli görülen gözlem ise tuvalet alanlarının sınıflardan uzak konumlanması durumunda öğretmenlerin sınıfı bırakıp gidemedikleri için tuvalete giden öğrencilere destek olmaması olduğu görülmüştür (Tez günlüğü, s. 1). Bu durum, hem sınıftaki öğrencilerden sorumlu olan öğretmen tarafından hem de tuvalete giderken ve kullanım sürecinde sıkıntı yaşayan kullanıcı olan çocuklar tarafından sorun olarak tespit edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda, ıslak hacim alanı olarak tuvalet alanına ilişkin diğer veriler, izleyen alt bölümde belirlenen tasarım parametrelerinden mekan bölümleri toplanan verilerle birlikte incelenmiştir.

4.1.5.1.1. Mekan bölümleri

Mekan bölümleri, mekanın planlanmasını ve kullanımını belirleyen tasarım parametresi olarak belirlenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanı için iki mekansal bölüm belirlenmiştir. Tuvalet bölümü ve el yıkama bölümü olarak ayrılmıştır. Tuvalet bölümü içerisinde kabinler, klozetler gibi donatı elemanları yer almaktadır. Belirlenen mekan bölümlerine ilişkin olarak uzmanların verdiği cevaplar incelenmiştir. Mekan bölümlerinin planlaması ve bu bölümlerin işlevlerine yönelik olarak uzman U3;

“Çocuğa ellerini yıkamak istiyorsak ellerini yıkamayı hatırlatması veya kolaylaştırması için tuvalet içi mekansal planlamayı iyi çözümlüyoruz. Tuvaletlerin önünde bir oda oluyor. O

odalar çocukların ellerini yıkaması, dişlerini fırçalaması gibi işlevlerle kullanılıyor. Kabinlerle lavaboları ayırıyoruz. Bu iki mekan arasında bazen kapı koymuyoruz ki iletişim sağlanmak istenirse duyulsun”

şeklinde ifade etmiştir. Tuvalet alanı içerisinde mekansal düzenlenmenin önemine vurgu yapılmıştır. Mekan bölümleri arasında geçişlerin mantıklı bir sıralama izleyerek kullanımı kolaylaştırması yönünde tasarım kararı verildiği görülmüştür. Ek olarak, tuvalet alanının önünde bir bölüm olarak el yıkama bölümü yer almaktadır. Ancak, ayrı bir oda şeklinde çözümlenmeyerek gerekli durumlarda bölümler arası görsel ve işitsel iletişimi sağlamak amaçlanmaktadır. Tuvaletle ilişkili olarak bir oda önerisi de yapılan saha gözlemleri sürecinde ortaya çıkmıştır. Bez alışkanlığını bırakmamış öğrenciler için alt değiştirme, bez bırakma sürecinde altına kaçırın öğrenciler için temizlenme ve yeniden giydirme alanlarının olmamasının sorun olduğu gözlemlenmiştir (Tez günlüğü, s.1). Bu bağlamda, tuvalet alanıyla ilişkili olarak alt değiştirme, temizlenme ve giyinme gibi bir odaya ihtiyaç duyulduğu bulgulanmıştır.

Islak hacim alanlarından tuvalet alanının mekan bölümlerinden tuvalet bölümüne bakıldığı zaman uzman U5;

“Bence sosyalleşmek gerekiyor ama kreşte de olsa çocuk kendisi için özel bir bölgeye ihtiyaç duyar. Bunu özel bir oda tahsis etmek olarak söylemiyorum ama ufak bir alan ya da bir dolap gibi. Kendine özel yatağının olması gibi. Şahsi eşyalarının olması o yaştaki mahremiyet olayını karşılayacak şekilde olur. Çocuklar özellikle birbirinden ayrılması gereken bireyler değil bence daha çok ortak olan ama birazda mahremiyet gibi düşünüyorum”.

Tuvalet bölümünde yer alan kabinlere yönelik olarak kendilerine ait alanlarının olması yönünde tasarım kararı verdiği belirtmektedir. Diğer uzman U2’ye göre de kabinlerin sağladığı mahremiyet önemli görülmüştür. Uzman U2’ye göre;

“Tuvalette zaten mahremiyet temel hak. Ben anaokulları yapılırken kapıları olmasın falan denmesine çok karşıyım öyle bir şey yok. Çocuk 2 yaşından sonra mahremiyet algıları geliyor. Anne baba da zaten bunu vermek zorunda mesela kızım buran açık olmayacak, oğlum buran kapalı duracak şeklinde geliyor olması lazım. Normal bir bireyden farksız bir mahremiyet hakları var bence. Senin nasılsa onun aynı.”

Uzmanların görüşlerine göre tuvalet bölümünde yer alan kabinlerin varlığı mahremiyet açısından önemli görülmüştür. Mahremiyet kelimesine bakıldığı zaman 14 kez kullanılmıştır. Mahremiyet kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.28% olarak bulgulanmıştır. Ancak, farklı fikirlerde bulunmaktadır. Uzman U6 “Büyüklerin denetimi

altındaki alanlarda olması lazım. Çocuğun ne yapacağı belli olmaz anlıktır her şey. Açık plan olması lazım” şeklinde ifade etmektedir. Diğer bir uzman U4’e göre;

“Proje sürecinde tam veli görüşmesine denk geldim. Benim çocuğum bilmem kimi görmek zorunda değil diye veli konuşuyordu. Veliler bundan rahatsız oluyorlar ama kesinlikle öz bakım ve kendini gerçekleştirme gibi durumlar onlar kendileri bir işi başardıklarında çok mutlu oluyor. Sorumluluk alma düzeyinin artması, başarabilmek duygusu ve büyüdüğünü hissederek kendini iyi hissediyorlar. Ne kadar az biz işlerini yaparsak yani onlara kendi kendine işlerini yapmaya olanak tanırsak o kadar başarılı olmuş oluyor”.

Bu bakış açısıyla da tuvalet alanında bulunan kabinlerin kalkması ve yetişkinler tarafından gözlemlenmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak, ilgili mevzuata göre kız ve erkek öğrenciler farklı mekanlarda tuvaletleri kullanmalı ve tuvalet alanlarında kabinler yer almalıdır. Yapılan saha gözlemlerine göre bazı okullar tuvalet alanlarının ortak kullanımına tamamen karşılar. Kız ve erkek çocukları farklı tuvalet alanlarını kullanmaktadır. Bazı okullar tuvalet alanı ortak ancak kızların ve erkeklerin kullandıkları kabinleri ayırmıştır. Bu ayırım kabin kapılarında yer alan grafikler sayesinde yapılmaktadır. Bir diğer yaklaşım ise öğrencilerin bu yaş aralığında mahremiyet algısının gelişmediği yönünde bilgilerle birlikte kabinleri sırayla ortak olarak kullanımının uygun olacağına inanmaktadır (Tez günlükleri, s.3). Bu duruma ilişkin olarak okullarda bulunan kabin yapıları da değişiklik göstermektedir. Uzman U1 “Kabinlerin altını üstünü açık bıraktık biz. Kapalı kutular yapmadık yani. bir asansörde kalmışsınız hissini yaratmıyor. Böyle açık olduğu için altından çıkabiliyoruz” şeklinde ifade etmiştir. Kabinlerin altından ve üstünden boşluk bırakarak hem gözetmenler hem de çocuklar için kullanım konforu sağlanmaya çalışılmıştır. Yapılan saha gözlemlerine göre okul öncesi eğitim kurumlarında farklı kabin yapıları bulunmaktadır. Bazı okullarda tamamen duvara kadar devam eden sadece altında belirli bir açıklık bırakılmış kabinler bulunmaktadır. Bazı okullarda ise kabin yükseklikleri çocukların görsel iletişimini kesecek yüksekliğe sahiptir. Bu örneklerde öğretmenler/sorumlu kişiler tuvalet kullanımı sırasında öğrencileri görebilmektedir (Tez günlükleri, s.2). Bu bilgiler ışığında, uzmanlar tarafından mekan bölümler içerisinde yer alan tuvalet alanı ve el yıkama alanı birlikte çözülmektedir. Ancak, kabin yüksekliği ve genişliğiyle ilgili olarak ilgili mevzuata bağlı kaldıklarını ifade etmişlerdir. Uzmanlar tarafından mekansal boyutta değerlendirme yaparak çocukların ölçeğine uygun tasarım yapma çabaları olduğu belirtilmiştir.

Mekan bölümlerinin içerisinde yer alan mekansal donatılar da kullanım alanlarını, planlamayı ve kullanıcı-mekan deneyimleri gibi mekanın önemli girdilerini

etkilemektedir. Bu bağlamda, tasarım parametresi olarak mekansal donatılar incelenmiştir.

4.1.5.1.2. Mekansal donatılar

Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacimlerden tuvalet alanında bulunan donatı elemanları farklılık göstermektedir. Mekan içerisinde bulunan donatı elemanlarının uzmanlar tarafından kullanılması ve tercih edilmesi gibi durumlar üzerinden incelemeler yapılmıştır. Tuvalet bölümünde bulunan donatı elemanlarından klozetlerle ilgili uzman U1;

“Alaturka tuvalet de yaptık, klozet de, her ikisine de yaptık. Klozet olarak düşünürsek normal klozet ve pisuvar koyduk üzerine çok çalışmadık çünkü o klozetleri 1. Sınıf öğrencisinden 8. Sınıf öğrencisine kadar birlikte kullanıyorlar. Çözülmesi gereken bir durum”.

Çocuklardan toplanan verilerle birlikte düşünüldüğü zaman çalışmaya katılan iki öğrenci alaturka tuvalet tercih edeceklerini belirtmişlerdi. Bu bağlamda, tasarımcıların da farklı tuvalet kullanım tercihlerini göz önünde bulundurulduğu söylenebilir. Ancak, donatı elemanı seçiminde farklı yaşlardaki çocukların kullanımı da önemli görülmüştür. Donatı elemanlarının farklı yaş gruplarına uygun olarak seçilmesi gerektiği bulgulanmıştır.

Ürün tercihinde bir diğer önemli görülen durum da donatı elemanının sağlık açısından sorun oluşturup oluşturumamasına yönündedir. Uzman U2’ye göre;

“İlk önce sağlık. Sağlıklı bir ürün mü? İkincisi ergonomisine bakıyoruz. Yani aslında “Biçim işlevi takip ediyor (*form follow function*)” oluyor çünkü en önemli şey fonksiyonları daha sonra tarzına modeline bakıyoruz. Ama zaten onlar için kullandığımız vitrifiyeler daha çok sağlıkla ilgili asıl önemli ürünler ama onlarda da zaten çok fazla bir seçenek yok”.

Uzman tarafından belirtilene göre çocuklar için tercih edilen donatı elemanının seçiminde öncelik fonksiyon olarak belirlenmiştir. Ancak, fazla seçenekte ürüne sahip olmayan bir alan olduğu vurgulanmıştır. Ek olarak, seçilen donatı elemanlarının çocukların fiziksel olarak ihtiyaçlarını karşılamalarının yanında algısal olarak da onlara zarar vermeyecek donatı elemanı seçildiği belirtilmektedir. Uzman U6 “Onun ölçeğinde tasarım yaparsan, onların ölçeğinde klozet ve lavabo tasarıları yapılıyor. O zaman korkuların olacağını ben sanmıyorum yani bilmiyorum” şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda, seçilen donatı elemanlarının kullanıcıların ölçeğine uygun olması gerektiği belirtilmiştir.

Tuvalet ve el yıkama bölümde kullanılan donatı elemanlarının hepsi kullanıcı olan grubun gelişim özellikleri doğrultusunda seçilmektedir. Ancak, donatı elemanlarının seçimi, tasarımı ve konumlandırılması da diğer bir etkili nokta olarak görülmüştür.

Uzman U1'e göre "Seramiklerin üzerine ayna asmak yerine seramikleri söküp onların ölçülerinde onların yerine ayna asmak gibi tasarladık. Çocuk geldiğinde tuvalet lavabosu gibi lavabo görmüyor" şeklinde ifade edilmiştir. Bu durum, el yıkama alanında bulunan ayna yüzeyinin yerini, kapladığı alanı ve forumunu değiştirmiştir. Bu doğrultuda, kullanılan donatı elemanlarının çocukların mekanı kullanımını ve algılayışlarını etkilemektedir.

Sonuç olarak, mekansal donatı elemanlarıyla ilgili olarak toplanan bulgular aktarılmıştır. Sonraki aşamada, mekansal donatı elemanıyla yakından ilişkili diğer bir parametreye olan malzeme açısından toplanan veriler incelenmiştir.

4.1.5.1.3. Malzeme

Mekanı oluşturan parametreler içerisinde yer alan malzeme kullanımı mekan içerisinde önemli bir rol oynamaktadır. Malzemeler ürün, dikey ve yatay olmak üzere farklı çözümlerle kullanılmaktadır. Araştırma kapsamında uzmanlardan toplanan veriler doğrultusunda malzeme kullanımına ilişkin veriler incelemiştir. Malzeme kelimesine bakıldığı zaman 13 kez kullanılmıştır. Malzeme kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.26% olarak bulgulanmıştır. Malzeme kullanımı mekanın oluşumunda önemli etkilere sahiptir ancak kullanıcıların çocuk olduğu mekanlarda sağlık koşulları ve gelişim alanları da bu seçimleri önemli ölçüde etkilediği saha gözlemlerinde ve yapılan görüşmelerle tespit edilmiştir. Bu duruma ilişkin "Çocukların sağlıklı bir çevrede olabilmeleri, mekanda onlara zarar vermeyecek, algı bozukluğu yaratmayacak ürünler ve malzemeler tercih etmek gerekiyor" yorumu yapılmıştır (U4). Çocukların hem malzemelerin yapısından kaynaklı zarar görmemesi hem de algısal olarak onları pozitif yönde etkileyecek malzeme kullanımının önemli olduğu bulgulanmıştır. Uzman U2'de "Çocuklara özel anti-kanserojen boyalar bile ürettiler. O yüzden bununla ilgi AR-Ge var ve imkanlarımız gelişti" diyerek kullanılan malzemelerin çocukların sağlık koşullarına özel geliştirildiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, seçilen malzemelerin çocukların sağlıklarını olumsuz yönde etkilemeyecek malzemeler olması gerektiği belirtilmiştir.

Malzeme seçiminin önem kazandığı bir diğer yüzeyde yatay döşemeler olarak bulgulanmıştır. İlgili mevzuatta yer alan bilgilere bakıldığı zaman seçilen malzemenin kolay temizlenebilir olması göz önünde bulundurularak pürüzsüz tercih edilmiştir (MEB Mevzuat Bankası, 1996). Uzman U5'e göre;

“Mat seramikler kullanılabilir. Sırlı seramikler ve mermer çok kayar. Yanık granit kullanıyoruz dışarlarda genelde kayılıp düşmesin diye. Oralarda parlak kullanmaya gerek yok. Yüzey işlemleri yaparak hafif kumlanmış malzeme yüzeyleri oluyor ve çocuk kaymıyor. Çok pütürlü veya girintili olmayacağı için temizliği de sorun olmaz diğer malzemelere göre. Ek olarak, malzemelerin üstüne plastik gibi malzemelerle kaymaz bir şey koymak gibi”

Yatay döşemede seçilen malzemenin hem kolay temizlenebilir olmasına hem de kaygan malzeme olmamasına önem verilmiştir. Kaydırmaz ve kaygan kelimelerine bakıldığı zaman 3 kez kullanılmışlardır. Kaydırmaz ve kaygan kelimelerinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.06% olarak bulgulanmıştır. Oluşan kaygan zeminlerin çocukların düşmesine ve yaralanmasına neden olabilir bu doğrultuda uzmanlar farklı çözümler geliştirmiştir. Uzman U4 “Güvenlik. Kaygan zemin problemini ortadan kaldırmak için küçük boyutlu seramik kullanıp derz olan yüzeyleri arttırmaya çalıştık” şeklinde kullandığı çözüm önerisini paylaşmıştır. Güvenlik kelimesine bakıldığı zaman 5 kez kullanılmıştır. Güvenlik kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.10% olarak bulgulanmıştır. Çözüm önerisi sayesinde hem mevzuata uygun olarak kolay temizlenebilir malzeme kullanırken hem de derz yüzeyini arttırarak yüzey malzemesinin kaydırmamasına olanak sağlamıştır. Malzemeye yönelik kurulan bir diğer ilişki de seçilen malzemelerin renklerine yönelik olmuştur.

Malzemelerin renkleri ve renklerin oluşturduğu atmosfer üzerine uzmanlar görüşlerini belirtmiştir. Uzman U2 bu durumu;

“Deneyimlerime göre en önem verdiğim nokta renkler. Bu konuda bir çok deneyim yaşadık. İtalya’da çevresel psikolojisi üzerine çalıştığım için renklerin frekanslarına göre daha düşük frekanslı renklerin kullanılması gerektiği gibi bir çok yaklaşım olduğunu biliyorum”

şeklinde ifade etmiştir. Kullanılan malzemelerin renklerinin çocukların üzerindeki etkili olduğu ve frekans değerleri daha düşük olan renklerin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Bu bilgilere ek olarak, U2 renk cinsiyetçiliğine de karşı olduğunu belirtmiştir. Bir diğer uzman U1’in görüşüne göre;

“heyecanlı renkler seçtik yani frekansı düşük renkler tercih ettik. Turuncu, sarı, yeşil gibi renkler kullandık. Özellikle anaokulu projelerinin tuvaletlerinde enerjiyi nötrleyecek renkler kullanmaya özen gösteriyoruz”.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan uzmanların görüşlerine okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanına ilişkin renk tercihi çocukların sahip olduğu enerjiyi dengede tutmaya yönelik olarak düşük frekanslı renkler olduğu belirlenmiştir. Saha gezileri ve gözlemlerinde mekan içerisinde kullanılan renklerin çocukları mekanı kullanım biçimlerini oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Çocukların bulundukları ortamda uygulanan malzemelerin ve renklerin mekanların kullanım pratiklerini değiştirdiği görülmüştür. Bu duruma örnek olarak, gezilen okullardan birinde matematik odası olarak düşünülen odayı koyu maviye boyadıkları ancak pratik kullanım sürecinde çocukların bu odaya geldiklerinde uyku haline geçerek konsantre olamadıkları belirtilmiştir. Bu yüzden matematik odasını masal odası yaparak çocuklara rahatlayabilecekleri bir alan oluşturulmuştur (Tez günlüğü, s.2). Kullanılan malzemeler ve renkleriyle ilgili uzmanlardan başka görüşler de incelenmiştir. Uzman U6 ya göre;

“Yetişkinlerin estetik algısı daha gelişmiş oluyor bence ama çocukların mekandan aradığı renk ve fonksiyon oluyor. Bunu kendi estetik algılarımızla yoğurarak çocuğun hem ilgisini çekebilecek modüler tasarımlar yaparak çocuğun yaratıcılığını geliştiren hem de renkli çocuğun gitmek istediği mekanlar oluşturabilir”.

Çocukların kullanıcısı oldukları mekanlarda estetik algılarını gelişme döneminde olduğu düşünülerek renk ve fonksiyona önem verildiği görülmektedir. Bu doğrultuda, modüler tasarımlarla ve seçilen renklerle oluşturulan mekanların çocuklar açısından daha ilgi çekici olacağı görüşü yer almaktadır. Çocukların bakış açısıyla yaklaşan bir diğer uzman U4’e göre;

“Çocukların dünyasına özel hayvanlar, doğa, seyahat, sayılar, harfler gibi onların bakış açısına uygun konseptler bulup mekanları hikayeletirdim. Olabildiğince sadeleştirerek ve onların karakterine uygun çözümler bulmaya çalıştım. Bir mekanda farklı hikayeler olduğu zamanda kafalarının karıştığını düşünerek sade tutmaya çalıştım.

Bu uzman yaklaşımına göre de, mekanlarda oluşturulan konseptlerin sade tutularak çözüm bulmaktır. Ancak, bu tür kararlar tasarımcıların kullanıcıların çocuk olduğu mekanları tasarlarlarken benimsedikleri yaklaşımlara göre değişiklik gösterebilir. Bir diğer malzeme özelliğine bakıldığı zaman, kullanılan malzemelerin görsel geçirgenlik durumları da tasarımcılar tarafından tasarım kararı olarak görülmektedir. U4’e göre;

“Mekanı tasarlarlarken genellikle kullanılan malzemeleri daha şeffaf malzemeler seçerek ya da göz seviyelerinde ürünler kullanmayı seçerek sınıf içerisinde çözmeye çalışmak gibi düşünceler yaşadık. Baktıklarında görüp kullanabilecekleri şekilde organize etmek, tasarlamak gibi”.

Mekan içerisinde kullanılan malzemelerin renkleri ve görsel geçirgenlik durumları tasarımcılar tarafından düşünülerek seçilmektedir. Bu duruma ek olarak, seçilen malzemelerin dokusu ve formları da önemli bir tasarım girdisi olarak görülmektedir. Uzman U2’ye göre;

“Çevresel psikoloji hakkında kaynaklara baktığım zaman mesela formların mükemmel forma sahip olmaması gerektiğine dayalı birçok kaynak var. Benim fikrim de planlarda mükemmel formlu şeyler kullanmıyorum. Kendi işlerimizde de öyle. Ne kapılar mükemmel formda ne duvarlar. Çocuk orada kendini fazla mükemmellik içinde kendine dönüp ama buram mükemmel değil buram neden böyle gibi düşünmesini istemedik. Bilinçaltına o yaşlarda giriyor çünkü. Hatta kapılar yamuktu, koridor değişik bir açıda geliyor falan çünkü orada anormallikleri görüyor ve böylece kendine dönüp mükemmel olmak için uğraşmıyor. Doğa da mükemmel geometrik forma sahip değil. O yüzden çocukların büyüdüğü ortamların mükemmel geometrilere oluşmaması gerektiğini düşünüyorum”.

Kullanılan malzemelerin yapısı ve bu malzemelerle oluşturulan yatay ya da dikey yüzeylerin yapısal olarak mükemmel olmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu söylemin, çocuk gelişiminin, çocuk psikolojisinin ve mekan tasarımının arasındaki bağı önemini gösterdiği söylenebilir. Bu bağlamda, çocukların kullandıkları mekanlarda kullanılan malzemelerin, renklerin ve formların çocukların sağlığını, kullanım şeklini, ve enerji seviyelerini etkiledikleri bulgulanmıştır. Bu bilgiler ışığında, malzeme kullanımı önerilerinin ardından aydınlatma hakkında toplanan veriler analiz edilmektedir.

4.1.5.1.4. Aydınlatma

Aydınlatma tasarımıyla ilgili tasarım önerileri süreç içerisinde toplanmıştır. Bu öneriler aydınlatma elemanlarının konumlarını, aydınlatma düzeyi ve aydınlatma ürünlerinin rengini içermektedir. Aydınlatma kelimesine bakıldığında 2 kez kullanılmıştır. Aydınlatma kelimesinin ağırlıklı kullanım yüzdesi ise 0.04% olarak bulgulanmıştır. Yapılan saha gözlemlerinde ıslak hacim olarak tuvalet alanında aydınlatma elemanlarının genel aydınlatma amacıyla tasarlandığı görülmüştür (Tez günlüğü, s.3). Bu bağlamda, tasarımların genel aydınlatma üzerine yoğunlaştığı düşünülmüştür. Ancak, çocuklardan alınan fikirlere ve uzman görüşüne göre bölgesel aydınlatma tasarımı da tuvalet alanları için önemli görülebilir. U1'e göre “Yetişkin tuvaletlerini tasarlarken onları daha noktasal (task lighting) yaparken çocuklar için daha genel aydınlatma (general lighting) tercih edilmeli. Işık rengi de ona göre seçilmeli” şeklinde ifade edilmiştir. Tercih edilen aydınlatma tasarımı hem mekanın algılanışını hem de mekanın kullanım konforunu etkilemektedir. Yapay aydınlatma tercihleri üzerinde bir diğer önemli nokta da tercih edilen ışık rengidir. “tercih edilen ışık renginin hem çocuklarda hem insan psikolojisi üzerinde etkiliği olduğu düşünüyorum” şeklinde ifade edilmiştir (U1). Mavi beyaz ışığın hem sağlık olarak hem de psikolojik olarak insanlar

üzerinde olumlu etkisi olmadığı belirtilmiştir. Bu bağlamda, tuvalet alanlarında kullanılan ışık renginin ve seviyesinin önemli olduğu bulgulanmıştır.

Doğal aydınlatmayla ilgili olarak U3 “Ben pencereyi güneş ışığını içeri almak için kullanıyorum ama havalandırmada ekliyoruz ek olarak çünkü havalandırma ve güneş ışığı ihtiyaç” olarak ifade etmiştir. Pencereleer sayesinde doğal aydınlatmadan ve havalandırmadan yararlanmak mümkündür. Ancak, tuvalet alanı olarak ayrılan bölümlerin genelinde pencerenin çok küçük olduğu ya da olmadığı gözlemlenmiştir (Tez günlüğü, s.3). Bu durum mekanın aydınlatma kalitesini, havalandırma düzeyini ve atmosferini olmak üzere farklı durumları etkilemektedir.

Aydınlatma elemanlarının konumları, aydınlatma düzeyleri ve renkleriyle ilgili öneriler incelenmiştir. Bu verilere ek olarak, aydınlatma elemanlarının dahil olduğu farklı ürünlerin kullanımıyla ilgili teknoloji tabanlı tasarımlar geliştirilmiştir.

4.1.5.1.5. Teknoloji tabanlı tasarımlar

Islak hacim olarak tuvalet alanında kullanılan donatı elemanlarının ve tercih edilen ürünlerin kullanımıyla ilgili teknoloji tabanlı çözümler üretilmiştir. Bu öneriler değişen kuşak yapılarının tasarım alanında karşılık bulmasıyla ilişkidir. Çalışmanın çocuklarla yürütülen kısmında çocukların teknoloji tabanlı tasarım önerilerinin bulunduğu saptanmıştır. Bu öneriler tasarımcılar ve kurum işletmecileri tarafından gerçekçi bulunmamıştır (Tez günlüğü, s.13). Ancak, zaman içerisinde değişim kullanıcıların istediği yönde yaşanacaktır. Bu değişim gelişen maddi imkanlar, teknolojinin yaygınlaşması ve küresel salgın gibi hijyen kaynaklı olabilir. Gelişen teknolojiyi tasarım sürecine katmak ya da teknoloji tabanlı tasarımlar yapmak üzerine uzman U7 “Teknoloji geliyor biz kullanıyoruz eski kuşaklar kullanmıyor olabilir. Ben daha hızlı haberdar olabilirim teknolojiyi kullandığım için” şeklinde belirterek geçmiş kuşak tasarımcılarla Y kuşağı tasarımcılar arasındaki ilişkiyi ifade etmiştir. Bu değişimi ön görerek tasarımcıların mevcut kuşakları ve gelecek kuşakları tasarım sürecinde işlenecek bir bilgi olarak gördükleri bulgulanmıştır. Uzman U4;

“Biraz günümüz çocuklarını ve belki 10 sene sonraki çocukları ön görerek tasarım yapmak gerekiyor. Bilim kurgu filmlerine kitaplarına baktığımız zaman bugünü çok iyi kavradıkları için gelecek hakkında nokta atışı ön görülerde bulunabiliyorlar. Bence hem bugünü ve en az 10 sene sonrasını ön görmek tasarımın daha uzun soluklu olmasına olanak sağlıyor”.

Şimdiki kuşakları anlayıp ve gelecek kuşakların beklentilerini ön görerek yapılan tasarımların geleceğe aktarılma ihtimalini arttırmaktadır. Bu durum, teknoloji tabanlı ürün tasarımlarının oluşumunda da etkili görülmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle internet kullanımı da yaygınlaşmaktadır. Uzman U3 “okullar farklı tabi artık. Y kuşağında akıllı tahta göremezdi ama ben gördüm. Artık internet olmadan olmaz o yüzden tasarımlarda değişiyor” şeklinde ifade etmiştir. Nesnelerin internetine geçişle birlikte ürünler artık farklı ürünlerle internet üzerinden etkileşime geçerek mekanda istenilen konforun sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu durum, geçmiş kuşaklar için farklılık olarak görülse de yeni gelen kuşaklar bu gelişmelerle birlikte büyümüş olduğu için normal karşılamaktadır. Bu nedenle de tasarımlardan beklentileri de bu doğrultuda şekillenmektedir.

Teknoloji tabanlı tasarımların fonksiyonu etkilemeyeceğini düşünülmektedir. Uzman U6 “Ben bunun fonksiyonu etkileyeceğini düşünmüyorum ama modüler tasarım ve renkler X kuşağına ve Y kuşağına farklı geliyor bence. Açık değiller gibi geliyor bu konuya” diyerek ifade etmiştir. Kuşakların tasarım anlayışlarının ve renklere yükledikleri anlamların farklılaştığı belirtilmektedir. Bu duruma ek olarak, U5 “Tasarımda etkili olabilir ama ben böyle bir şey yapmadım” diyerek fikrini belirtmiştir. Sonuç olarak, uzmanlardan alınan farklı yaklaşımlar incelenmiştir. Teknoloji tabanlı tasarımlara ek olarak, tuvalet alanında önemli görülen hijyen parametresi hakkında toplanan veriler incelenmiştir.

4.1.5.1.6. Hijyen

Islak hacim olarak tuvalet alanında hijyen koşulu önemli bir parametre olarak görülmektedir. Uzmanlardan alınan görüşlere göre tuvalet alanında hijyen parametresi öncelikli bir başlık halindedir. Uzman U7’ye çocuk tuvaleti tasarımıyla ilgili olarak öncelikleri sorulduğunda “Çocuklar için güvenlik, hijyen, malzeme geçimi, renkler ve ergonomi giriyor” diyerek yanıtlamıştır. Çocuklar için tasarlanacak tuvaletlerde kullanılan malzemeler hijyen sağlama açısından önemli bir eleman olarak görülmektedir. Bu durumu sağlamak için ilgili mevzuatta malzeme tercihlerine ilişkin veriler incelenmiştir. Diğer uzman U3’e göre “Benim ilk önem verdiğim şey ergonomi. O çocuğun boyutuna göre tuvalet yapmak çok önemli. Tuvalet alışkanlığı içinde. İkincisi hijyen. Üçüncüsü renk. Bir de mahremiyet tabi” şeklinde sıralayarak hijyenin önemli olduğunu belirtmektedir.

Yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda tuvalet alanında hijyen sağlamanın bir diğer yolu ise pencere sayesinde doğal havalandırma sağlamak olarak belirtilebilir. Ancak, bina içindeki tuvalet alanlarına ayrılan yerler dolasıyla pencere açıklığının olmadığı ya da çok küçük olduğu görülmüştür (Tez günlüğü, s.3). Doğal havalandırma sayesinde tuvalette oluşması muhtemelen kötü koku problemine çözüm olabilecek soruna çözüm sağlanabilir. Bu durumu değiştirmek için projenin tasarım aşamasından itibaren disiplinler arası çalışmanın gerçekleşmesi gerektiği söylenebilir. Sonuç olarak, tasarım parametresi olarak hijyen başlığı da uzmanlardan yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanan verilerle birlikte incelenmiştir.



5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışma kapsamında okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanının mevcut yapılarından, kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocukların mekansal yaklaşımlarından ve uzmanların tasarım süreçleriyle ilgili görüşlerinden elde edilen verilerin incelendiği bu çalışma kapsamında, yeni kuşakların beklentilerine uygun mekanlar tasarlanmasının gerekli olduğu görülmüştür. Değişen dünya düzeni, yeni malzemelerin kullanımı, hızlı veri akışı ve gelişen teknoloji gibi gelişmelerle birlikte yeni kullanıcıların da mekanları kullanım yöntemlerinin ve mekanları kullanım işlevlerinin çeşitlendiği görülmüştür. Bu duruma örnek olarak, katılımcı tarafından tuvalet bölümünde yer alan kabinlerin içine televizyon alanı önererek tuvalet bölümüne yeni bir işlev yüklenmesi talep edilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarının ilgili mevzuata uygun yapıldığı görülmüştür. Okul öncesi eğitim kurumlarının tasarımlarında yer alan içmimarlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere bakıldığında zaman, tasarımcılar yeni kullanıcıların mekansal kullanım pratiklerini anlama ve bu doğrultuda tasarım yapma konusunda istekli oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere bakıldığında zaman mevcut yapıların, yeni kuşak kullanıcıların kullanım tercihlerine göre değişmesinin gerekli olduğu tespit edilmiştir.

Bilgiler doğrultusunda, çocukların kullanıcı olduğu okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarına ilişkin tasarım kararları verilirken çocukların fiziksel (motor), bilişsel, duygusal-sosyal ve dilsel gelişimi gibi gelişim alanları hakkında farkında olmanın önemli olduğu tespit edilmiştir. Bu gelişmelerin farkında olmak çocuklar için tasarlanacak mekanların onların gelişim dönemlerine uygun olması açısından önemli görülmüştür. Gelişim alanlarına ek olarak, tuvalet eğitimi ve öz bakım becerilerini kazanma sürecinin bir bölümü okul öncesi eğitim kurumlarına devam edilen sürece denk gelmektedir. Bu dönem hakkında bilgi sahibi olarak tasarım yapmak, çocukların alışkanlık edinimine mekansal olarak katkı sağlayabilir. Gelişim alanları ve tuvalet eğitimi gibi çocukların gelişim süreçlerine özgü bilgilere ek olarak, değişen kuşakların yapıları hakkında bilgi sahibi olarak yeni kullanıcıların ihtiyaçlarına ve isteklerine paralel mekan tasarlamak mekanların sürdürülebilir olması açısından önemli görülmüştür. Sonuç olarak, tasarım sürecinde ilgili mevzuatla birlikte çocukların gelişim alanları, tuvalet alışkanlık kazanım süreci, kuşak

yapıları gibi farklı alanlardan bilgileri belirlenen tasarım parametreleriyle buluşturmak gerekmektedir.

Tablo 5.1.'de, saha çalışması kapsamında incelenen mevcut yapılar, çocuklardan alınan veriler ve uzman görüşleri, belirlenen tasarım parametreleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu inceleme sonucunda tasarım parametrelerine ilişkin toplanan verilerin mevcut yapılarda, çocuklardan toplanan verilerle ve uzman görüşleriyle arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır.

Tablo 5.1. *Tasarım parametrelerinin mevcut yapılarla, çocuklardan toplanan veriler ve uzmanlardan toplanan verilerle karşılaştırılması*

Tasarım Parametreleri	Mevcut yapılar	Çocuklardan toplanan veriler	Uzmanlardan toplanan veriler
Mekan Bölümleri	×	✓	×
Mekansal Donatılar	✓	✓	✓
Malzeme	✓	×	✓
Aydınlatma	×	✓	✓
Teknoloji Tabanlı Tasarım	×	✓	×
Hijyen	✓	✓	✓

Araştırma bulgularına göre incelenen okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanı incelendiğinde malzeme kullanımının önemli olduğu görülmüştür. Ancak çalışma kapsamında incelenen tasarım parametrelerinin kendi içerisinde alt başlıkları olduğu için çalışmanın tutarlılığı açısından ayrıntılı olarak farklı başlıklar halinde incelenmiştir.

Tablo 5.2. *Mekan bölümleri*

Mekan Bölümleri	Mevcut yapılar	Çocuklardan toplanan veriler	Uzmanlardan toplanan veriler
Kabinler	✓	×	×/✓
Oyun alanı	×	✓	×
Görsel mahremiyet	✓	×	✓
İşitsel mahremiyet	×	✓	×

Mekan bölümlerine bakıldığı zaman mevcut yapıların hepsinde kabin kullanıldığı görülmüştür. Ancak, çocuklardan edinilen verilere bakıldığı zaman kabin kullanımının bir anlam ifade etmediği ve kaldırılmasını istediklerini belirtmişlerdir. Uzmanlar ise kabin kullanımı konusunda mevzuata bağlı kaldıklarını belirtmiştir. Çocukların tuvalet alanları içerisinde uygun bir oyun alanı istedikleri görülmüştür. Ancak, bu durum saha çalışmaları sırasında yapılan görüşmelerde yetişkinler tarafından zorluk olarak görülmüştür. Mekanları bölümleri görsel ve işitsel mahremiyetin oluşumuna katkı sağlamaktadır; ancak, mevcut yapılara bakıldığı zaman görsel mahremiyet sağlanırken çocukların daha çok çekindikleri işitsel mahremiyeti sağlamadığı tespit edilmiştir. Çocuklar birlikte tuvaletlerini yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Tuvalet alanlarında geçirilen sürenin çocuklar açısından sıkıntılı olduğu bulgulanmıştır. Bu sıkıntılı süreci arkadaşlarıyla birlikte geçirerek atlatmak istemelerinin Z ve Alfa kuşaklarının özellikleriyle örtüştüğü görülmüştür. Uzmanlar ise mekan bölümlerinin görsel mahremiyeti sağladığı düşünmektedir; ancak, işitsel mahremiyetle ilgili yeterli bilgiye ulaşamamıştır.

Tablo 5.3. *Mekansal donatılar*

Mekansal Donatılar	Mevcut yapılar	Çocuklardan toplanan veriler	Uzmanlardan toplanan veriler
Farklı yükseklikte vitrifiye	×	✓	×
Klozet tutunma yeri	×	✓	×
Ergonomik ürün tercihi	✓	✓	✓
Renkli ürün tercihi	×/✓	✓	✓
Boy aynası	×	✓	×

Mekansal donatılara bakıldığı zaman çalışma kapsamında çocuklar farklı yükseklikte lavabolar ve klozetler önermiştir. Amaç olarak, farklı fiziksel gelişim özelliklerine sahip kullanıcılar tarafından kullanılabilmesi belirtilmiştir. Mevcut yapılarda ve uzmanlarda toplanan verilerde böyle bir veriye ulaşılamamıştır. Çocukların tuvalete ilişkin korkularından birinin de tuvalete düşmek olduğu görülmüştür. Bu durumu, klozetin çevresine tutunma yerleri tasarlayarak çözme eğilimi gösterilmiştir. Bu yaklaşıma çözüm olarak mevcut yapılarda bir tasarım görülmemiştir; ancak, engelli tuvaletlerini kullanarak tutunma yerlerinden yararlandıkları belirtilmiştir. Mevcut yapılarda, çocuklarla ve uzmanlarla yapılan görüşmelerde seçilen donatı elemanlarının ergonomik olarak çocuklara uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Seçilen donatı elemanlarının renkleri açısından çocuklardan gelen talepler çeşitlilik göstermektedir; ancak, mevcut yapılarda seçilen ürünlerin yoğunluklu olarak beyaz olduğu görülmüştür. Genel olarak, el yıkama bölümünde yer alan ürünlerden biri olarak ayna kullanımıyla ilgili veriler mevcut yapı ve uzmanlardan alınan bilgilerle farklılık göstermektedir. Görüşmeler kapsamında çocukların boy aynasını tercih ettikleri bulgulanmıştır.

Tablo 5.4. Malzeme

Malzeme	Mevcut yapılar	Çocuklardan toplanan veriler	Uzmanlardan toplanan veriler
Hijyenik malzeme	✓	×	✓
Kaydırmaz zemin	×	✓	✓
Ses emici malzeme	×	✓	×
Ses yansıtıcı malzeme	✓	×	✓

Tasarım parametrelerinden malzeme kullanımına bakıldığında zaman hijyen koşullarını sağlayan malzeme kullanımının hem mevzuata göre hem de uzmanlara göre önemli olduğu görülmüştür. Ancak, kolay temizlenebilir malzemenin yer döşemesi olarak kullanılması, bazı malzemelerin kaygan yüzeylere dönüşmesine neden olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuklar tarafından duyulan korku nedeniyle ve uzmanlar tarafından güvenlik gerekçeleriyle hijyen koşullarını sağlayan kaydırmaz malzeme kullanımı istenmektedir.

Bir diğer malzeme tercihi ses iletimini etkilemesiyle ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Mevcut yapılarda kullanılan malzemelerin yansıtıcı yüzeyler oluşturması nedeniyle mekan içerisinde işitsel mahremiyetin zarar gördüğü bulgulanmıştır. Çocukların bu nedenle malzemeleri değiştirerek ya da müzik açarak gürültü sorununu çözmek istedikleri bulgulanmıştır.

Tablo 5.5. Aydınlatma

Aydınlatma	Mevcut yapılar	Çocuklardan toplanan veriler	Uzmanlardan toplanan veriler
Genel aydınlatma	✓	✓	✓
Bölgesel aydınlatma	×	✓	×
Doğal aydınlatma	×	✓	×
Işık rengi	×	✓	×

Aydınlatma parametresine bakıldığı zaman mevcut yapılarda genel aydınlatma kullanıldığı görülmüştür; ancak, çocuklarla yapılan görüşmelerde tuvalet bölümünde yer alan kabinlerin içinde ve el yıkama bölümünde bölgesel aydınlatma istedikleri görülmüştür. Ayrıca, ıslak hacim alanlarının genelinde ve özellikle tuvalet alanlarında doğal aydınlatmanın sıklıkla kullanılmadığı görülmüştür; ancak, çocuklar doğal aydınlatmanın kullanılmasının istemişlerdir. Doğal aydınlatma sağlandığı takdirde dış mekanla etkileşim içinde olacaklarını ve dış mekanı izlemek istedikleri bulgulanmıştır. Bu durum, tuvalet alanı başta olmak üzere çocukların kullanıcısı olduğu ıslak hacim alanları içinde kullanılabilir. Böylece yaratılan atmosfer sayesinde, mekan kullanımı sürecinde daha rahat hissetmelerine yardımcı olunabilir. Işık rengi olarak, doğal aydınlatmayı destekleyecek sıcak renklerin kullanılmasını istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 5.6. *Teknoloji tabanlı tasarım*

Teknoloji Tabanlı Tasarım	Mevcut yapılar	Çocuklardan toplanan veriler	Uzmanlardan toplanan veriler
Otomatik aydınlatma	×	✓	×
Otomatik vitrifiye	×	✓	×
Otomatik sifon, musluk	×	✓	×
Otomatik kapı	×	✓	×

Kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklar teknoloji tabanlı tasarım çözümleri önermiştir. Bu öneriler hem mekansal hem de donatı ürünü kapsamaktadır; ancak, mevcut yapılara bakıldığı zaman bu tür teknoloji tabanlı çözümler görülmemiştir. Uzmanlarla yapılan görüşmelerde de bu talebe ilişkin yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Bu durumun, mekansal olarak teknoloji tabanlı tasarım çözümleri isteyen Z ve Alfa kuşağının karakteristik özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre, Z ve Alfa kuşağı için teknoloji tabanlı mekansal donatılar ve mekan çözümlerinin diğer kuşaklar tarafından talep edilenlerden farklı olduğu görülmüştür. Alışık olunan tasarım çözümlerinin aksine, yeni kullanıcı profiline bakılarak teknoloji destekli tasarımlarla

mekanların tasarlanabileceği anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, teknoloji tabanlı çözümler tek başına mekan oluşumuna önemli katkı sağlasa da kullanıcıların diğer beklentilerini de bu bağlamda göz önüne almak gerektiği ortaya çıkmıştır.

Tablo 5.7. Hijyen

Hijyen	Mevcut yapılar	Çocuklardan toplanan veriler	Uzmanlardan toplanan veriler
Malzeme seçimi	✓	×	✓
Parfüm	×	✓	×
Doğal havalandırma	✓	✓	✓
Yapay havalandırma	✓	×	×

Hijyen parametresine bakıldığı zaman ise, malzeme seçimine hem mevcut yapılarda hem de uzman görüşlerinde önem verildiği görülmüştür. Çocukların hijyen sağlamak için malzeme önerisinde bulunmadığı görülse de hijyen sağlamak için parfüm önerdikleri görülmüştür. Bu öneri mevcut yapılarda yer alan koku problemini çözmek için üretilmiştir. Çocuklar açısından kötü koku ve hijyenin bağlantılı olduğu bulgulanmıştır. Bu durumu çözmek için manuel ve otomatik parfüm seçenekleriyle tuvalet iç mekanının kokusunu değiştirmek istemişlerdir. Doğal havalandırma amacıyla okullarda küçük boyutlarda pencere kullanıldığı görülmüştür. Doğal havalandırma kullanılması yönünde hem çocuklar hem de uzmanlar olumlu görüş bildirmiştir. Yapay havalandırma kullanımı ise doğal havalandırmanın yetmediği durumlarda tercih edildiği görülmüştür; ancak, çocuklardan ve uzmanlardan bu konu hakkında yeterli bilgi edinilmemiştir.

Çocuklar ve uzmanlardan toplanan verilere genel olarak bakıldığı zaman benzer ve farklı yönler dikkat çekmektedir. Toplanan veriler açısından benzerliklere bakıldığı zaman, çocukların ve uzmanların **ergonomik ürün seçimine** dikkat ettikleri görülmektedir. Çocuklar kullanım deneyimlerinden yola çıkarak gelişim alanlarına uygun donatı elemanlarının tercih etmektedir. Benzer olarak uzmanlar da ergonomik ürün tercihlerine dikkat ettiklerini belirtmiştir. Kullanılan **ürünlerin ve malzemelerin**

renkleri de her iki grup için önemli görülmüştür. Çocuklar farklı renk tercihlerinde bulunurken, uzmanlar da renklerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Uzmanlar ek olarak, seçilen renklerin mekanın atmosferinin oluşumundaki etkisi, frekans değerleri hakkındaki fikirleri ve renk cinsiyetçiliği hakkındaki görüşlerini belirtmiştir. Renkler dışında ortamın atmosferini etkileyen bir diğer etken ise **doğal aydınlatma ve havalandırma** olarak görülebilir. Her iki grupta doğal aydınlatmayı ve havalandırmayı tercih ettiğini belirtmiştir; ancak, mevcut yapıların bu görüşe uygun yapılmadığı görülmüştür. **Güvenlik** açısından bakıldığında ise, hem çocukların hem de uzmanların önem verdikleri tespit edilmiştir. Çocuklar tuvalet alanı kullanımı sürecinde klozete ve yere düşmekten korktuklarından ve uzmanlarda malzeme seçiminin kaydırmaz zemin oluşumunda etkili olduğunu bildiğinden dolayı **yer malzemesinin** tercihine önem vermektedir. Belirtilen benzerliklerden farklı olarak, toplanan verilerde farklılaşmalar da tespit edilmiştir.

Çocuklardan ve uzmanlardan toplanan veriler doğrultusunda tespit edilen farklılaşmalar da dikkat çekmiştir. Çocuklardan toplanan verilere bakıldığı zaman **işitsel mahremiyete** önem verdikleri görüşmüştür. Bu durum, onların tuvalet alanını kullanım deneyimlerini etkilemektedir; ancak, uzmanların bu durum hakkında benzer kaygılar taşımadıkları görülmüştür. Aynı şekilde uzmanların, çocukların klozet kullanım sürecinde yaşadıkları kaygılar hakkında benzer görüşlere sahip olmadıkları görülmüştür. Çocukların klozet kullanımı sürecinde klozete düşme korkusu yaşadıkları görülmüştür. Bu duruma çözüm olarak, **klozete veya çevresine tutunma yeri** önermişlerdir. Çocukların kaygılarına ek olarak, tuvalet alanının kullanımı sırasında yaşadıkları zorluklar da bulunmaktadır. Gelişimsel özellikleri farklı olan çocukların aynı yüksekliğe yerleştirilmiştir vitrifiye elemanlarının kullanımı açısından zorluk yaşadıkları tespit edilmiştir. Ancak, uzmanlar tarafından benzer deneyimin paylaşımı yapmamıştır. Bu duruma çözüm olarak, çocuklar **farklı yüksekliğe yerleştirilmiş vitrifiye** elemanları önermiştir. Aydınlatma tercihleri açısından bakıldığı zaman çocukların **hem genel hem de bölgesel aydınlatma** istedikleri görülmüştür; ancak, hem uzmanlarla yapılan görüşmelerden hem de saha gözlemlerinden edilen bilgiler doğrultusunda farklı mekânsal kararlar alındığı görülmüştür. Kullanıcı olarak çocuklar tarafından aydınlatma elemanı ve vitrifiyeler gibi ürünlerin **otomatik** olarak devreye girmesi ve kullanılmasını istenmektedir. Uzmanların bu otomatikleşme hakkında olumlu düşündüğü görülse de mevcut yapılara bakıldığında uygulamaya dönüşmediği görülmektedir.

Sonuç olarak, tasarım parametreleri açısından bakılarak mevcut mekanlar, çocuklardan alınan veriler ve uzmanlardan alınan veriler incelenerek ortaklaşan ve ayrışan noktalar tespit edilmiştir. Bu bağlamda, kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocukların yer aldığı okul öncesi eğitim kurumlarının iç mekan tasarımlarının mekanın işlevleri, ihtiyaçları, kullanıcı beklentileri, gelişim alanları ve kuşak yapıları gibi farklı bilgi gruplarıyla yapılmasının önemi ortaya çıkmıştır.

Bu araştırma kapsamında yer alan alan yazınında belirtildiği gibi;

- Okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarının tasarım kriterlerinin,
- Okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan ıslak hacim alanlarından tuvalet alanlarının mevcut yapısının,
- Kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarından mekansal beklentilerinin,
- Okul eğitim kurumlarının tasarlama sürecinde içmimarların tasarım yaklaşımlarının nasıl olduğu sorularına cevap verilmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan saha çalışmalarında tuvalet alanlarının kullanıcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarının yeni mekansal ihtiyaçları doğrultusunda değişime uğramadığı görülmüştür. Bu durum, uzmanlarından elde edilen verilerle de desteklenmiştir. Ancak, kullanıcıların özelliklerini, gereksinimlerini ve beklentilerini, iç mekan tasarım parametreleriyle harmanlayarak tasarım yapmak mekansal verimlilik açısından etkili olacaktır. Kullanıcı için tasarlanan ancak kullanıcıya ve beklentilerine uygun olmayan mekanların sürdürülebilir olma ihtimalini azaltmaktadır.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular sonucunda elde edilen tespit ve öneriler aşağıda paylaşılmıştır:

- Okul öncesi eğitim kurumlarında bulunan tuvaletlerin katlarda bulunan sınıflarla, etkinlik alanlarıyla, yemekhane alanıyla ve dış mekanla kurdukları dolaşım ilişkisinin önemli olduğu görülmüştür. Çocukların bu dönem içerisindeki gelişim özellikleri incelendiği zaman tuvalet alanına yakın olmalarının önemli olduğu belirtilmektedir. Ek olarak, tuvalet kullanımı sürecinde öğretmenlerin gözlemleyebileceği mesafe olmaları da hem öğretmenler için hem de çocukların kendini güvende hissetmeleri için önemli olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitim kurumu amacıyla yapılacak olan binaların içerisinde tuvalet

alanlarının sınıf alanlarının içinde ya da en yakın mesafede konumlandırılması önerilmektedir.

- Mevcut yapılarda tuvalet bölümlerinde kabin sistemlerinin kullanıldığı görülmüştür. Ancak, mahremiyet konusunda çocukların mekansal olarak şartlanmaması için kabinler arasında çocukların gelişimlerine göre yüksek bölücü elemanlar kullanımının desteklenmemesi savunulmaktadır. Belirlenen yükseklikler çocukların kendilerini güvende hissedecekleri yüksekliğe sahip olmalıdır. Klozet kullanımı sürecinde kendisini güvende hissederek başına bir şey gelirse sorumlu kişi tarafından görülerek ya da duyularak kurtarılabileceğini bilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, çocukların gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak kabin kullanımı gözden geçirilmelidir.
- Tuvalet alışkanlığı kazanma sürecinde kas hakimiyetinin tam olarak sağlanamama süreci gelişimin döneminde doğal bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenle, tuvalet tutuma ve bırakmayla ilgili olarak yaşanabilecek kazaların temizlenmesi önemlidir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitim kurumlarında ihtiyaç duyulması halinde kullanılması için yenilenme ve temizlenme amacıyla duş alanı düşünülmesi önerilmektedir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan mekanları, öğrenme süreçleri üzerinde etkilidir. Bu dönem içerisinde, tuvalet eğitimleri ve özbakım beceri kazanım süreçleri devam eden çocuklar için mekanların sağladığı yardım büyük önem ifade etmektedir. Okul öncesi dönemde Alfa kuşağı tarafından kullanılan mekanların, onların öğrenmelerine, birey olmalarına, sağlık koşullarını yerine getirmelerine ve öz güvenlerini kazanmalarına yardımcı olmalıdır. Bu noktada, Alfa kuşağının ve gelecek kuşakların karakteristik özelliklerinin anlaşılacak tasarım süreçlerinin yürütülmesi önerilmektedir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarının tasarımına yönelik hazırlanan mevzuatın yeni kullanıcılar için tekrar ele alınması faydalı olacaktır. İlgili mevzuatın temel eğitim bölümü ve içmimarlık alanları gibi disiplinler arası yürütülen bir çalışmayla birlikte yeni kuşakların mekansal beklentilerini karşılayacak yönde güncellenmesi önerilmektedir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan mevcut tuvalet yapılarının kullanıcı olarak çocukların mekansal beklentilerini karşılamadığı görülmüştür. Okul öncesi

dönemde tuvalet kullanım alışkanlığının kazanılması sürecine yardımcı olacak mekana uygulamaların arttırılması önerilmektedir.

- Seçilen donatı elemanlarının yerleştirileceği yükseklik standart olarak belirlendiği görülmüştür. Ancak, her çocuğun gelişimi birbirinden farklıdır. Bu durum, onların tuvalet alanlarında yer alan klozet ve lavabo gibi donatı elemanlarını kullanımını zorlaştırmaktadır. Gerekli durumlarda kullanılması için basamak çözümleriyle idare edilmektedir. Bu duruma çözüm olarak, farklı yüksekliklere sahip lavaboların ve klozetlerin tasarlanması önerilmektedir.

- Tuvalet alanı tasarım sürecinde belirlenen malzemelerin ilgili mevzuata göre belirlendiği görülmüştür. Ancak, mevzuatta belirtilen malzeme türlerinin kullanımı sonucu kaygan zeminlerin oluştuğu görülmüştür. Bu durumu önlemek için sırsız yüzeylerin kullanılması önerilmektedir.

- Tuvalet alanında tercih edilen zemin malzemelerin kaygan zemin oluşturmaları güvenlik problemlerinin oluşmasına neden olduğu görülmüştür. Bu durum güven sorunun, çocukların mekan kullanımını zorlaştırdığı görülmüştür. Mekan içerisinde tercih edilen malzemeleri renklerinin ve dokusunun güven verecek atmosfer yaratmaya yardımcı olacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu noktada, belirlenen atmosfer oluşturmak ve gerekli detay çözümleri için içmimarlar önemli bir rol oynamaktadır.

- Çocukların tuvalet kullanımı sürecinde mekansal olarak yaşadığı bir diğer zorluğun da işitsel mahremiyet sorunu olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, tuvalet alanında kullanılan malzemelere bakıldığı zaman yansıtıcı malzemeler olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, hijyen koşulları da göz önünde bulundurularak tavan döşemesi gibi yüzey genişliği yeterli olans alanlar için malzeme tercihinde ses emici özelliklerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

- Tuvalet alanlarında bulunan pencerelerin yapısal olarak küçük olduğu görülmüştür. Tuvaletlerde bulunan pencereler iç mekan ve dış mekan arasındaki ilişkiyi sağlama açısından önemlidir. Oluşan görsel ilişki sayesinde çocukların tuvalet kullanım sürecinde kendilerini daha güvende hissedecekleri düşünülmüştür. Ek olarak, pencere kullanımının artması sayesinde doğal aydınlatmadan faydalanmak mümkün olacaktır. Bu bağlamda, doğal aydınlatmayla birlikte iç mekanda tasarlanan atmosfer daha güvenli hale gelecektir. Bırakılan pencere

açıklıklarının iç mekan kalitesini etkilediği düşünülerek yapım aşamasında bu doğrultuda karar verilmelidir.

- Aydınlatma tasarımlarının genel aydınlatma tipinde çözüldüğü görülmüştür. Tuvalet kullanıcıları olarak çocuklar mekan kullanımı sırasında bölgesel aydınlatmalara ihtiyaç duymaktadır. Bu durumu çözmek için tuvalet ve el yıkama bölümlerine bölgesel aydınlatmalar düşünülmelidir.

- Mevcut tuvalet alanları incelendiği zaman yapıların teknoloji tabanlı tasarımlardan yeterince faydalanmadığı görülmüştür; ancak, Z ve Alfa kuşağı gibi teknolojiyle birlikte büyüyen kuşaklar teknoloji tabanlı tasarım çözümleri beklemektedir. Bu noktada, yapılan tasarımların ve kullanılan ürünlerin gelişen teknolojiye paralel olması önerilmektedir.

- Tuvalet alanında yaşanan olumsuz durumlardan biri de koku problemi olarak belirlenmiştir. Ek olarak, koku probleminin olması kullanıcılar tarafından hijyen problemlerini çağrıştırmaktadır. Doğal aydınlatma ve havalandırma koku problemine çözüm olarak sunulmaktadır.

- İlgili mevzuatın oluşturulmasında içmimarların da sürece dahil edilmesi ve görüşlerinin alınması önerilmektedir. Bu sayede alınan mekânsal kararların daha verimli olacağı düşünülmektedir.

- Yapılan saha gözlemlerinde ve uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda profesyonel hayatta içmimarların çocuk mekanlarının tasarımıyla ilgili eğitim alması veya kendilerini geliştirmeye çalışmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çocuk mekanlarının tasarımıyla ilgili olarak gerekli bilgilerin edinilmesi önerilmektedir.

Çocukların kullanıcı olarak kendi kendilerine hareket edebilmesine olanak sağlayan, özgüvenlerine katkı sağlayan, gelişimlerine yardımcı olan, özbakım becerilerinin gelişmesine izin veren ve ait oldukları kuşakların özelliklerine sahip mekanlarda yaşama hakları vardır. Mesleki bilgi birikimiyle birlikte, çocukların kullanıcı oldukları mekanların kalitesini artırmak, gelecek alışkanlıklarının kazanılmasına destek olacak mekanların tasarımında içmimarlara büyük sorumluluk düşmektedir. Araştırma kapsamında, yeni inşa edilecek ya da yenilenecek olan okul öncesi eğitim kurumlarını tuvalet alanlarının tasarım sürecinde yardımcı olarak bilgiler sağlanmaya çalışılmıştır.

Çocukların büyüme sürecinde kazandıkları alışkanlıklar gelecek yaşamlarını ve dolayısıyla toplumu etkilemektedir. Bu doğrultuda bakıldığı zaman, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarının tasarımı hem gelecekte olumlu alışkanlıklara sahip olup olmamasına hem de toplumsal düzeyde etkiye sahiptir. Kullanım zorluklarına neden olacak iç mekan tasarımları hem sağlık problemleri hem de beceri kazanımı açısından sorun oluşturmaktadır. Bu bağlamda, yapılan tasarımlar kullanıcı olarak çocukların ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayarak güven sağlamalıdır.

Mekanların kullanılması ve kullanıcılar tarafından benimsenen tasarımlar elde edilmesi mekan tasarımcısının elindedir. Çağdaş bakış açısıyla, kullanıcının özelliklerini, ihtiyaçlarını, gereksinimlerini göz önünde bulundurarak ve mevcut gelişmelerden faydalanarak tasarlanan mekanlar gelecekte de yaşayacaktır. Tuvalet alanı tasarımı ile çocukların kullanımları tercihleri arasındaki ilişki nedeniyle çocukların güvenli, hijyenik, estetik değerlere sahip, ergonomik, konforlu, paylaşımcı, çevre bilinci katan mekanların tasarlanması iç mekan tasarımcılarının sorumluluğudur.

KAYNAKÇA

- Abras, C., Maloney-Krichmar, D., Preece, J. (2004) User-Centered Design. In Bainbridge, W. *Encyclopedia of Human-Computer Interaction*. Thousand Oaks: Sage Yayınları.
- Adıgüzel, O., Batur, H. Z., ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve Y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014/1(19).165-182
- Aka, B. (2018). Bebek patlaması, X ve Y Kuşağı Yöneticilerin Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Kamu ve Özel Sektör Farklılıklarına Göre İncelenmesi: Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 9 (20). s.118-135.
- Akarsu, F. (1984). Piaget’ye Göre Çocukta Mekân Kavramının Gelişimi. *Mimarlık*, 89, 31- 33.
- Altman, I., ve Chemers M. (1980). *Culture and Environment, Environmental Cognition and Perception*, Wadsworth Inc.
- Anay, M. Ö. (2011). Bridging The Gap: Designer’s “User Concept” As A Transformative Tool Between User Knowledge And Design. *Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 12 (2). 111- 118.
- Aytekin, Ç. (2017). *Fiziksel Büyüme ve Motor Gelişim*. E. N. Baysal Metin (Ed.) *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi içinde* (s. 56- 81). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Baksi, S. (2018). Çocukların Mekan Algısının Yaşam Çevresi Üzerinden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Barre, F. (1979). Çocuk ve mekân ya da yitirilmiş kent. (L’Architecture D’Aujourd’hui, Eylül sayısından çeviri, M. Güvenç, Çev.). *Mimarlık*, 84/9, 15-17.
- Basol, O. ve Aydın, G. (2015). X ve Y kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var Mı?. *Electronic Journal of Vocational Collages*.
- Beard, R. (2006). *An Outline of Piaget's Developmental Psychology*. London: Routledge.
- Broadbridge, Adelina M., Maxwell, Gillian A., Ogden, Susan M. (2007), “Experiences, Perceptions and Expectations of Retail Employment for Generation Y”, *Career Development International*, Volume: 12, Number: 6, pp. 523-544.
- Chen, H. (2010) “Advertising and Generational Identity: A heoretical Model”, *American Academy of Advertising Conference Proceedings*, 132-140.
- Chomsky, N. (2006). *Language and Mind*. Cambridge University Press.

- Clark, A. (2005). *Ways of seeing: using the Mosaic approach to listen to young children's perspectives*. Bristol: Policy Press, pp. 29–49.
- Clark, A. ve Moss, P. (2011). *Listening to Young Children: The Mosaic Approach*. İngiltere: NCB.
- Coupland, D. (1989), “The Young and Restless Work Force Following the Baby Boom: Generation X”, (<http://joeclark.org/dossiers/GenerationX.pdf>). (Erişim: 11.11.2018).
- Creswell, j. W. (2007). *Quantitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches*. California: Thousand Oak.
- Csobanka, Z. E. (2016). The Z Generation. *Acta Technologica Dubnicae*. 6(2). *De Gruyter Open*. 63-76.
- Curaoğlu, F. (1994). 3-6 yaş grubunda çocuk odası mobilyasına ve tasarım ölçütlerine bir yaklaşım. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çanakçıoğlu, N. G. (2012). Çocukta Mekan Algısının Gelişimini Ve Mekansal İmge Zenginliği Bakımından Malzemenin Önemi. *Mimarlıkta Malzeme*. 2. 1-8.
- Çanakçıoğlu, N. G. (2015). Can Cognitive Maps Of Children Be Analysed By Space Syntax? *ITU A|Z dergisi*. 12 (3). 127- 140.
- Çetin Sultanoğlu, S. ve Yıldız Bıçakcı, M. (2019). Tuvalet Eğitime Yönelik Annelerin Görüşlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*. 18. 43-60.
- Çukur, D., Güller Delice, E. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı Gelişimine Uygun Mekan Tasarımı, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7 (24). 25-36.
- Demircioğlu, H. (2017). *Fiziksel Büyüme ve Motor Gelişim*. E. N. Baysal Metin (Ed.) *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi içinde* (s. 163-196). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Deniz, Ç. ve Görak, G. (2018). *Çocuklar Tuvalet Eğitimi ve Kullanılan Yöntemler*. G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN. 4(1). 59-64.
- Dubow, E. F. ve Miller, L. S. (1996) *Television Violence Viewing and Aggressive Behavior*, (ed. T. M. MacBeth). Tuning in to young Viewers: Social Science Perspectives on Television. London.
- Druin, A. (1999). Cooperative Inquiry: Developing New Technologies for Children with Children. *Conference on Computer Human Interaction Bildiriler Kitabı*, derleyen

- Marian G. Williams, Mark W. Altom, Kate Ehrlich ve William Newman, 592-599. Pittsburgh: ACM Press.
- Ekici, G , İlgin Bilici, H . (2017). İlkokul Öğrencilerinin “Yuva” Kavramına İlişkin Bilişsel Yapıları: Hayat Bilgisi Dersinde Nitel Bir Analiz Örneği. *Journal of Computer and Education Research*, 5 (9) , 1-30 .
- Eren, T. ve Oğuz, F. (2014). Toilet Training in Healthy Children. *Turkish Family Physician*. 5(3). 13-18.
- Ersoy, Z. (2010). Mimari Tasarımda Kullanıcı Odaklı Süreçler. *Mimarlık Dergisi*. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=365&RecID=2288> Erişim tarihi: 29.05.2019.
- Gallager, J. ve Reid, D. (1981). *The Learning Theory of Piaget and Inherder*. Monterey, Calif: Brooks-Cole.
- Göregenli, M. (2018). *Çevre Psikolojisi İnsan Mekan İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gürkan, T., Oktay, A., Ömeroğlu, E., Sözer, E., Temel, F., Yaşar, Ş., Cavkaytar, A., Gültekin, M. (2011). *Okulöncesi Eğitime Giriş*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. ISBN 978-975-06-0538-3.
- Hart, R. A., & Moore, G. T. (1973). The Development of Spatial Cognition: A Review. In R. M. Downs & D. Stea (Eds.), *Image & environment: Cognitive mapping and spatial behavior* . 246-288. New Brunswick, NJ, US: AldineTransaction.
- HOLMES, Guy Roberts (2005). *Doing Your Early Years Research Project: A Step by Step Guid*, London: Paul Chapman Publishing.
- Howe, N., & Strauss, W. (2000). *Millenials rising: The Next Great Generation*. New York: Vintage Books.
- Hruschka, D.J., Schwartz, D., St.John, D.C., Picone-Decaro, E., Jenkins, R.A., & Carey, J.W. (2004). Reliability in coding open-ended data: Lessons learned from HIV behavioral research. *Field Methods*, 16 (3), 307-331.
- Hussain, S. (2010). Empowering Marginalized Children in Developing Countries through Participatory Design Processes. *CoDesign* 6 (2): 99-177.
- Hussain, S. ve Elizabeth B.-N. S. (2012). Fusion of Horizons: Co- designing with Cambodian Children who have Prosthetic Legs, Using Generative Design Tools. *International Journal of CoCreation in Design and the Arts* 8(1):43-79.

- Kahvecioğlu, H. L. (1998). Mimarlıkta imaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine bir Model. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Karaküçük, S. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Fiziksel/Mekansal Koşulların İncelenmesi: Sivas İli Örneği. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2008 32 (2). 307- 320.
- Karoğlu, H. ve Ünüvar, P. (2017). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri ve Sosyal Beceri Düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı:43. 231-256.
- Kuran, E. (2016). Kuşakları Anlamak. TEDx Talks. Erişim tarihi: 15.12.2018. <https://www.youtube.com/watch?v=YJtCZZ5dy-g>
- Levickaite, R. (2010). Generations X Y Z: How social networks form the concept of the world without borders the case of lithuania, *Limes*, 3(2). 170-183.
- LGA Architectural Partners. (2016). *Child Care Design & Technical Guideline*. Toronto: Children's Services.
- Marcadante, K,J. ve Kliegmen R, M. (2001). *Nelson Essentials of Pediatrics*. (Çev: Tuzcu, S). İstanbul: Nobel Tıp Kitap Evleri Ltd. Şti.
- McCrindle, M., & Wolfinger, E. (2011). *The ABC of XYZ: Understanding The Global Generation*. Sydney: A UNSW Press Book.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Özel Eğitim Kurumları Standartları Yönergesi*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara.
- Nagy, A. ve Kölcsey, A. (2017). Generation Alpha: Marketing or Science?. *Acta Technologica Dubnicae*. 7 (1). 107- 115.
- Neufert, E. (2000). *Yapı Tasarım Bilgisi*. (Çev: Özaslan, Ç). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Norman, D. (1988). *The design of everyday things*. New York: Doubleday.
- Oruç, C., Tecim, E. ve Özyürek, H. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*. 15 (48). 303-319.
- Ömeroğlu, Esra T. (2000), Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamları, *Okul Öncesi Eğitim İlke ve Yöntemleri*, (Ed. Şefik Yaşar), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Öymen Gür, Ş. (1996). *Mekan örgütlenmesi*. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=cat03696a&AN=ana.124135&lang=tr&site=eds-live>
- Özer, Z. (2005). Kuşlar Kırmızı Sever. *Bilim ve Teknik Dergisi*. Temmuz. 64-67.
- Piaget, J. (1972). Intellectual Evolution from Adolescence to Adulthood. *Human Develop.* 15: 1-12.
- Piaget, J. (2002). *Judgement and Reasoning in the Child*. (Çev: Warden, M.) Taylor & Francis.
- Poyraz, H. ve Dere, H. (2003), *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Restroom Association. (2014). *A Guide to Better Preschool Toilet Design, Maintenance and Education*. Singapur.
- Rice, F. P. (1997). *Human Development: A Life Span Approach*. Pennsylvania: Prentice Hall.
- Salk, L. (1993). *Bebeklikten Yetişkinliğe Çocuğun Duygusal Sorunları*. (Çev: Onur, E.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sampath, S. (2001). *Sampling theory and methods*. Boca Raton, Florida: CRC Press.
- Sancak, M. N. (2018). Dokunmatik Cihaz Kullanan 4-7 Yaş Arası Çocukların Görsel Algı Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramlardan Uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Staub, S. ve Arslan, A. (2015). Kuşak Teorisi ve İçgirişimcilik Üzerine bir Araştırma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6 (11). s.1-24. ISSN: 1309-4289.
- Süner, S. (2014). *Çocuklarla Yaratıcı Tasarım Araştırması: Uygulamaya Yönelik Zorluklar ve Öneriler*. Researchgate.
- Şahin, B.E. ve Dostoğlu, N. (2014). Children's Participation In Research Process During Early Childhood. *The Journal of International Social Research*. 7 (35). 609-620.
- Taylor, J.C. (2008), *Whither March the Cohorts: The Validity of Generation Theory as a Determinant of the Sociocultural Values of Canadian Forces Personnel*, NSSP 10, Canadian Forces College, Department of National Defence.

- Tootell, H., Freeman, M. & Freeman, A. (2014). Generation alpha at the intersection of technology, play and motivation. In R. H. Sprague Jr (Eds.). *47th Hawaii International Conference on System Sciences* (HICSS), 82-90.
- Uyaroğlu, B. (2017). *Özbakım Becerilerinin Gelişimi. E. N. Baysal Metin (Ed.) Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi içinde* (s. 56- 81). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ünlü, A. ve Çakır, H. (2002). A Study On Perception Of Primary School Children In Home Environment. *Journal of Architectural and Planning Research*. 19 (3). 231-246.
- Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and language*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Yalçın Kaynıkçı, M. ve Kutluk Bozkurt, A. (2018). Dijital Çağda Z ve Alpha Kuşağı, Yapay Zeka Uygulamaları ve Turizme Yansımaları. *International Congress of Management Economy and Policy Congress*. Sosyal Bilimler Metinleri. 1. 54- 64.
- Yavuzer, H. (2017). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. Remzi kitapevi, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Wadsworth, B. (2015). *Piaget'in Duyuşsal ve Bilişsel Gelişim Kuramı*. (Çev: M. Kandemir, A. Kaşkaya, M. Palancı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Weerdesteijn, J. M. W., Pieter M. A. D. ve Mathieu A. G. (2005). Moving Design: To Design Emotion through Movement. *The Design Journal* 8 (1): 28-40.
- Wellner, A. (2000). Generation Z. *American Demographics*, 22 (9), 60-64.
- Http-1:https://www.unicef.org/turkey/pdf/_dcd04.pdf (Erişim: 11.09.2018)
- Http-2:<https://www.archdaily.com/770752/kinderkrippe-pollenfeld-kuhnlein-architektur> (Erişim tarihi: 31.05.2019).
- Http-3:<https://www.baukind.de/en/projects/kita-weltenbummler/> (Erişim tarihi: 18.06.2019).
- Http-4:<http://www.spoon-tamago.com/2016/06/23/ogura-asahi-kindergarten-shipping-containers/> (Erişim tarihi: 31.05.2019).
- Http-5:<https://www.archdaily.com/783077/am-kindergarten-and-nursery-hibinosekkei-plus-youji-no-shiro> (Erişim tarihi: 15.06.2019).
- Http-6:<https://www.designboom.com/architecture/nubo-frostcollective-paldesign-childrens-play-space-sydney-06-14-2017/> (Erişim tarihi: 15.06.2019).

Http-7:<https://www.anaokulumimari.com/ornek-anaokulu-batikent-egitim-kuru> (Erişim tarihi:17.07.2019).

Http-8:<http://www.sirinminikler.com/batikent-resimler> (Erişim tarihi: 31.05.2019).



EK-1 Etik Kurul Onay Belgesi

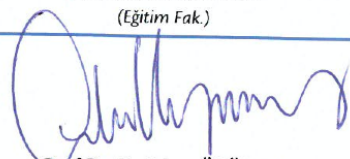
Evrak Kayıt Tarihi: 14.06.2019

Protokol No: 48692

Tarih: 24.06.2019



ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Güzel Sanatlar
BAŞLIK:	Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Tuvalet İç Mekanı Tasarım Kriterleri ve Kullanıcı Odaklı Bir Yaklaşım: 36-72 Aylık Çocuklar Üzerine Bir Araştırma
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi Fusun CURAOĞLU
TEZ YAZARI:	Gül AĞAOĞLU ÇOBANLAR
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
 Prof. Dr. Emel ŞIKLAR (Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)	
 Prof. Dr. T. Volkan YÜZER (Başkan Yardımcısı-Açıköğretim Fak.)	 Prof. Dr. Esra CEYHAN (Eğitim Fak.)
KATILMADI Prof. Dr. Münevver ÇAKI (Güzel Sanatlar Fak.)	 Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (İkt. ve İdari Bil. Fak.)
 Prof. Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	 Prof. Dr. Hasan TUTAR (İkt. ve İdari Bil. Fak.)

EK-2 Çocuklarla Yürütülen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

ÇOCUKLARA YÖNELİK YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI TANIŞMA BÖLÜMÜ

1. Oyun oynadınız mı bugün?
2. Hangi oyunları oynadınız?
3. Bugün yemekte ne yediniz mi?
4. Yemekten sonra ellerini yıkadın mı bugün?

MEVCUT YAPI/DURUM HAKKINDA BİLGİ ALMA

5. Nerede yıkıyorsun?
6. Ellerini yıkadığın yer ne renk?
7. Ellerini yıkamayı seviyor musun? Eğlenceli mi?
 7. 1. Sen yetiştirebiliyor musun?
 7. 2. Musluk kendisi çalışsa/su aksa eğlenceli olur muydu?
 7. 3. Sıvı sabun mu var orada?
 7. 4. Sabunu kendin mi alıyorsun? Yardım alıyor musun?
7. 4.1. Ellerini nasıl yıkıyorsun gösterebilir misin?
 7. 5. Ellerini kendin mi kuruluyor musun?
8. Tuvalete girmek senin için eğlenceli mi?
 8. 1. Tuvalet ne renk?
 8. 2. Tuvalete ben yetiştiremiyordum ama Ali (kukla) yetiştiriyor siz yetiştirebiliyor musunuz?
 8. 3. Tuvalet kağıdı kullanıyor musun?
 8. 4. Sence tuvalet kağıdını almak kolay mı?
 - 8.5. Tuvalete girdiğin zaman büyük bir yere mi giriyorsun?
9. Tuvaletlerin kapıları var mı?
 9. 1. Tuvalette kapılar ne renk?
 9. 2. Peki kapı kapalıyken içeride biri olduğu nasıl anlıyorsun?

BEKLENTİLERİ/İSTEKLERİ/İHTİYAÇLARIYLA İLGİLİ BİLGİ ALMA

10. Tuvaletler daha büyük (geniş) mü olsa daha küçük (dar) mü olsa?
 10. 1. Büyükse çok mu büyük? Küçülsün mü?
 10. 2. Küçükse çok mu küçük? Büyüsün mü?
 10. 3. İstedikinde büyüse/küçülse eğlenceli olur muydu?
11. Tuvaletlerde bulunan kapılar sence nasıl açılmalı?
 11. 1. kaysın mı? Katlansın mı? Yukarı doğru mu gitse?
12. Tuvaletin temizliği önemli diyor öğretmenlerimiz,
 12. 1. siz onları dinleyip sifonu çekmek istiyor musunuz?
 12. 2. Sifon kendisi çalışsa eğlenceli olur muydu?
 12. 3. Daha temiz olması için ne yapabiliriz?
13. Tuvaletin kokusu sence güzel mi?
 13. 1. Sence nasıl daha güzel kokabilir?
14. Tuvaletteki sesler sence güzel mi?
 14. 1. Daha az ses olsa daha güzel olur mu?
 14. 2. Daha çok ses olsa daha mı güzel olur?
15. Tuvaletiniz de aydınlatma (lamba/ışık) var mı?
 15. 1. Sence daha aydınlık olması için ne yapabiliriz?
 15. 2. Karanlık olunca ben göremiyorum siz görebilir musunuz?
 15. 3. Sizce tuvalette daha çok ışık olsa güzel olur mu?
 15. 3. Işıklar kendi kendine yansa eğlenceli olur muydu?
16. Tuvaletten ellerini yıkadığın yeri görmek ister miydin?
17. Sence tuvaletin renkleri güzel mi?
 17. 1. Hayırsa- neden? / ne renk olabilir?
 17. 2. Sence ne renk olabilir?
 17. 3. Sen olsan ne renk yapardın?

EK-3 Uzmanlarla Yürütülen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

ÇOCUK MEKANLARININ TASARIM SÜRECİ GENEL BİLGİLENME

1. Bir mekan tasarımcısı olarak çocuklara ilişkin yaklaşımlarınız nasıldır?
2. Mekan ve çocuk ilişkisi açısından deneyimleriniz nelerdir?

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ TASARIM SÜREÇLERİ

3. Okul öncesi eğitim kurumlarının tasarımı süreci içerisindeki tasarım parametreleriniz nelerdir?
 3. 1. Ürün seçiminde kriterleriniz nelerdir?
 3. 2. Malzeme seçiminde kriterleriniz nelerdir?
 3. 3. Renk seçiminde kriterleriniz nelerdir?
 3. 4. Estetik kaygılar için kriterleriniz nelerdir?
 3. 5. Plan tipi açısından kriterleriniz nelerdir?
4. Milli Eğitim Bakanlığının okul öncesi kurumlarının tasarımıyla ilgili mevzuatı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
5. Tasarım aşamasında veya öncesinde pedagoğ desteği aldınız mı?
6. Müdür, öğretmen ve veli görüşleri gibi girdilerden ne ölçüde yararlandınız?

ÇOCUKLARIN GELİŞİM ALANLARI, BECERİLERİ, EĞİTİMİ VE ALGILARI

7. Çocuk mekanları tasarlama sürecinde çocukların fiziksel gelişim sürecine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
8. Çocuk mekanları tasarlama sürecinde çocukların bilişsel gelişim sürecine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
9. Çocuk mekanları tasarlama sürecinde çocukların dilsel gelişim sürecine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
10. Çocuk mekanları tasarlama sürecinde çocukların duygusal-sosyal gelişim sürecine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
12. 3-6 yaş grubu çocukların mekan algıları hakkında ne düşünüyorsunuz?
13. 3-6 yaş grubu çocukların mahremiyet algıları hakkında ne düşünüyorsunuz?
14. Çocukların tuvalet korkuları hakkında ne tür bilgilere sahipsiniz?
15. 3-6 yaş grubu çocukların tuvalet eğitimi ve öz bakım becerilerinin gelişimi hakkında ne tür bilgilere sahipsiniz?
16. Kuşak farklılıkları hakkındaki tecrübeleriniz nelerdir?
17. Kuşak farklılıkları tasarım sürecinde ne derecede etkilidir?

YORUMLAMA BÖLÜMÜ

18. Okul öncesi kurumlardaki tuvaletlerin tasarımındaki öncelikleriniz nelerdir?
19. Genel anlamda ve tuvalet özelinde yararlandığınız kaynakları sakıncası yoksa paylaşabilir misiniz?
20. Eklemek istediğiniz deneyim ve önerilerinizi alabilir miyim?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gül AĞAOĞLU ÇOBANLAR
Yabancı Dil. : 82,5
Doğum Yeri ve Yılı : Eskişehir / 1992
E-posta. : gulagaoglucobanlar@eskisehir.edu.tr

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2019, Araştırma Görevlisi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, İçmimarlık Bölümü.
- 2017, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Yayınları ve/veya Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler:

- 2020, Milli Egemenliğin 100.Yılı, Milli Mücadelenin Başlangıcının 101. Yılı Sanat ve Tasarım Sergisi, Doğa, Eskişehir Teknik Üniversitesi.
- 2020, ‘İzinden Gidilenler’ Aile Sergisi, ‘Bellektekiler’ Kategorisi, Kadın, Eskişehir Teknik Üniversitesi.
- Kılıç, T. ve Ağaoğlu Çobanlar, G. (2018). Tasarımda Mekan Bileşenleri İlişkileri. 5. Uluslararası Mobilya Kongresinde Tam Metin Kitabı. S.1009-1022.
NK2260.U4842018
ISBN: 978-975-06-2276-2.

Ödülleri:

- 2020, Sergileme ödülü, Nazım Hikmet Anasına ‘Yazıdan Görsele’ Tasarım Yarışması.

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri:

- 2019, TMMOB İçmimarlar Odası, Ankara.